

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
Филозофски факултет
Институт за безбедност, одбрана и мир
Докторски студии од областа на безбедноста

**ВЛИЈАНИЕТО НА ПОЛИТИКАТА НА НАТО ЗА РАЗВОЈ НА
ОДБРАНБЕНИТЕ СПОСОБНОСТИ ВРЗ РЕФОРМИТЕ ВО
ОДБРАНБЕНИОТ СЕКТОР: ПРИМЕРОТ НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА**

-ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА-

Ментор:
Проф. Д-р Лидија Георгиева

Изработил:
М-р Тони Наумовски

Скопје, Декември 2014 година

ПОСВЕТА

На мојот син Давид, кој со своите 10 години постојано се интересираше зошто Република Македонија сèуште не е земја членка на НАТО.

На мојата сопруга Андромахи за помошта, поддршката и разбирањето.

БЛАГОДАРНОСТ

На мојата менторка, проф. д-р Лидија Георгиева за стручната помош и корисните совети.

На останатите членови од комисијата за оценка на докторската дисертација, а особено на доц. д-р Виолета Цветкоска со чија помош е применет еден поинаков методолошки пристап во истражувањето.

На колегите од Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија.

Апстракт

Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности може да влијае врз интензитетот на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија (како земја партнер) и Република Словенија (како земја членка) во насока на развој на националните одбранбени способности и способноста за одбранбена соработка во рамките на НАТО. Споменатото е тесно поврзано со природата и обемот на превземените реформи во одбранбениот сектор во изминатиот период, но и во периодот кој доаѓа, бидејќи реформите во безбедносниот сектор, а со тоа и во одбранбениот сектор, претставува континуиран процес кој треба да одговори на предизвиците на динамичното безбедносно окружување.

Во трудот, почнувајќи од дефинирањето на политиката на НАТО за развој на одбранбени способности, со осврт на односот на Република Македонија и Република Словенија кон интегративните процеси поврзани со нивното членство во НАТО, преку обработка на пристапот во создавањето и развојот на одбранбените способности, односно процесот на реформи во одбранбениот сектор во Република Македонија и Република Словенија, како и анализата на идните безбедносни предизвици, што иницира и потреба од кохерентен развој на нови способности, се дава научна интерпретација и објаснување на развојот на одбранбените способности, на една земја партнер, односно земја аспирант за членство и една земја членка на НАТО. Во трудот најнапред се анализираат стратегиските определби на НАТО по завршувањето на Студената војна и процесот на трансформација на НАТО, согласно усвоените концепти, како и согласно новонастанатата безбедносна ситуација во Европа. При тоа, постои дилемата дали организациските промени и јакнењето на одбранбените способности на Алијансата се желба или реалност. Тоа, меѓу другото е тесно поврзано и со процесот на проширување на Алијансата, како и со процесот на соработка и партнерство.

Трудот се фокусира на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија, во насока на прилагодување и развој на способностите согласно барањата на НАТО. При тоа се анализираат донесените стратегиски документи кои се тесно поврзани со степенот на развој на способностите на овие две држави по 2001 година. Предмет на

анализа е и процесот на финансирање на одбраната. Учеството во НАТО предводените операции и мисии и безбедносно-одбранбената соработка се елементи кои исто така влијаат на развојот на одбранбените способности. Во рамките на компаративните проучувања во трудот, фокусот е ставен на водечката методологија за мерење на организациските перформанси, 'Data Envelopment Analysis (DEA)', со чија примена е извршено мерење на перформансите на одбранбениот сектор.

Преку дефинирање на предизвиците на новото безбедносно опкружување се укажувана она со што ќе треба да се соочи Алијансата во иднина, а со тоа и какви способности ќе треба да се развиваат.

Клучни зборови: НАТО, одбранбени способности, Република Македонија, Република Словенија, 'Data Envelopment Analysis (DEA)'.

Преглед на кратенки

- АПЧ/МАР - Акционен план за членство/ Membership Action Plan;
- АРМ - Армијата на Република Македонија;
- АСО - Allied command Operations;
- АСТ - Allied command Transformation;
- БДП – Бруто Домашен Производ;
- ВМТФ - Balkan Medical Task Force;
- BRAAD - Balkan Regional Approach to Air Defence;
- БКО - Бела книга на одбраната;
- ВСС - Banker, Charnes and Cooper;
- VJTF - Very High Readiness Joint Task Force;
- VRS - Variable returns to scale;
- ГНПЧ – Годишна национална програма за членство;
- DEA - Data Envelopment Analysis;
- DMF - Dependence on military forces;
- DMU - Decision Making Unit;
- DSSR - Defence Sector Strategic Review;
- DW - Deutsche Welle;
- ЕАПС - Евроатлантски партнерски совет;
- ЕБОИ - Европски безбедносен и одбранбен идентитет;
- ЕУ – Европска Унија;
- ИИС - Инстанбулската иницијатива за соработка;
- ИПП - Individual Partnership Program;
- ИПСП - Individual Partnership and Cooperation Program;
- ИРФ - Immediate Response Force;
- ИСАФ - International Security Assistance Force;
- ИСИ/ИСИЛ - Islamic State of Iraq and Syria/ Islamic State of Iraq and Levant;
- ЈИЕ - Југоисточна Европа;
- К2 - Командување и Контрола;
- КЕБС – Конгрес за европска безбедност и соработка;
- КИС - Комуникациски и информациски системи;
- КFOR -Kosovo Forces;
- LBBG - Light Battalion Battle Group;

- ЛМБ - Лесната маневарска болница;
- МД - Медитеранскиот дијалог;
- МI - Malmquist index;
- MLF - Multinational Land Force;
- MNC NE - NATO Multinational Corps North East;
- МО – Министерство за одбрана;
- НАТО/NATO –North Atlantic Treaty Organization;
- NATINADS – NATO Integrated Air Defence System;
- NRDC - NATO Rapid Deployable Corps;
- NRF - NATO Response Force;
- NTM-I -NATO Training Mission-Iraq;
- NCI Agency - NATO Communications and Information Agency;
- NCIO - NATO Communication and Information Organization;
- NCIRC - NATO Computer Incident Response Capability;
- ОБСЕ – Организација за безбедност и соработка на Европа;
- OECD - Organization for economic co-operation and development;
- ООН – Организација на Обединетите Нации;
- PARP - Partnership for Peace Planning and Review Process;
- ППБИ - Планирање, Програмирање, Буџетирање и Извршување;
- PTE- Pure technical efficiency;
- ПЗМ - Партнерството за мир;
- РМ- Република Македонија;
- RMI - Relative- military index;
- САД – Соединети Американски Држави;
- SAF – Slovenian Armed Forces;
- SDR - Strategic Defence Review;
- SE - Scale efficiency;
- СЕДМ/SEDM - Southeastern Europe Defence Ministerial;
- SEEBRIG - South East Europe Brigade;
- SEEI - NATO's South East European Initiative;
- SEEC - Southeast Europe Clearinghouse;
- SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute;
- СОП- Стратегискиот одбранбен преглед;
- SOFA - Status of Force Agreement;

- СПБ - Среден пешадиски баталјон;
- СПБГ - Средна пешадиска баталјонска група;
- СППБИ - Систем за планирање, програмирање, буџетирање и извршување;
- SSR - Security Sector Reform;
- Super-SBM - Slacks-Based Measure of Super Efficiency;
- SFOR -Stabilization Forces;
- TE - Technical efficiency;
- CBRN - Chemical, Biological, Radiological and Nuclear;
- C4ISR - Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance;
- CJTF - Combined Joint Task Force;
- CRS - Constant returns to scale;
- CSIS - Center For Strategic and International Studies;
- CFI - Connected Forces Initiative;
- C3 - Communication, Command and Control;
- CCR - Charnes, Cooper and Rhodes;
- WBDPD - Western Balkans Defence Policy Directors;

Истражувачко прашање, цели и методологија

Проблем на истражување на овој труд е влијанието на политиката на НАТО за развој на одбранбените способности врз реформите во одбранбениот сектор: примерот на Република Македонија и Република Словенија. Развојот на националните одбранбени способности на Република Македонија и Република Словенија и нивната улога во НАТО, како предмет на истражување во овој труд ќе биде разгледуван во периодот по 2001 година.

Од самиот предмет на истражување и елаборирање, произлегуваат целите на истражувањето и истите можат да имаат научна и практична примена. Научната цел на ова истражување е: преку примерот на Република Македонија и Република Словенија, да се утврдат и проверат научните сознанија за развојот на националните одбранбени способности и нивната улога во НАТО, во еден временски континуум и во услови кога толку многу се менува безбедносната околина; да се продлабочат постоечките научни сознанија во однос на промените во националните стратески документи и процесот на финансирање на безбедносно-одбранбените системи; да се проверат тврдењата за постигнување на поголема безбедност преку учество во меѓународните операции и мисии и учество во процесите на соработка, партнерство и размена на искуства во насока на постигнување на стабилно безбедносно опкружување; да се предвидат идните пристапи во развојот на способностите согласно новите безбедносни појави, нивниот облик и содржина, сè со цел успешно справување со истите. Научната цел на ова истражување е, преку примерот на Република Македонија и Република Словенија, да се даде научна анализа и дескрипција на реформите во одбранбениот сектор и градењето на одбранбените способности, согласно прифатените барања и стандарди. Сето тоа ќе даде теоретски придонес за реформите во безбедносниот сектор, како неопходен услов за постигнување на поголема безбедност на државата и нејзините граѓани.

Практичната цел произлегува од научните сознанија што ќе ги добиеме дополнително и истите ќе послужат за креирање на ефикасна одбранбена политика и градење на одбранбени способности во насока на справување со предизвиците на новото безбедносно опкружување. Исто така, ќе може да се согледа степенот на безбедност кој се постигнува во рамките на колективните системи за одбрана и надвор од нив.

Поаѓајќи од предметот на истражување во овој труд, како и од собраните податоци е поставена следната општа хипотеза:

Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности може да влијае врз интензитетот на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија (како земја партнер) и Република Словенија (како земја членка) во насока на развој на националните одбранбени способности и способноста за одбранбена соработка во рамките на НАТО.

Посебни хипотези кои произлегуваат од општата и треба да помогнат во нејзиното објаснување се следните:

- Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е базирана на процес на проценка и усогласување на ставовите на земјите членки во однос на законите со кои се соочуваат и влијаат врз нивната стабилност и вредности;
- Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е институционализирана во однос на земјите членки;
- Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е институционализирана во однос на земјите партнери;
- Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности влијае врз реформите на одбранбениот сектор на земјите членки на НАТО и земјите партнери;
- Република Словенија како земја членка на НАТО, развива одбранбени способности и придонесува за одбранбената соработка со останатите членки;
- Република Македонија како земја партнер, развива одбранбени способности и остварува одбранбена соработка со земјите членки на НАТО;
- иницијативите за соработка во рамките на НАТО, ќе го олеснат процесот на понатамошната трансформација на националните одбранбени способности;
- развојот на националните одбранбени способности зависи од економската моќ и степенот на издвојување за одбранбени трошоци од БДП.

За да се реализираат поставените цели на ова истражување потребно е да се применат соодветни методи, техники и инструменти кои ќе ни овозможат собирање, средување, обработка и анализа на собраните податоци, со што ќе дојдеме до нови научни сознанија за истражуваното прашање како и можност за проверка на поставените хипотези. Методолошкиот пристап кој ќе биде употребен во овој труд се состои од емпириски метод на **анализа на содржина** и општиот научен **компаративен метод**. Овие истражувачки методи ќе овозможат собирање, анализа и споредба на релевантните информации за предметот на истражување. Како конкретни извори на податоци во оваа истражување се јавуваат примарни документи (релевантни книги, статии во различни публикации, официјални документи од НАТО итн.) и секундарни документи (стратегиски документи, планови за развој, бели книги итн.), каде врз основа на квалитативната анализа на содржината на истите, ќе се добие реална слика за одбранбените способности на Република Македонија и Република Словенија. Од начинот на димензионирање на одбранбениот буџет, ќе може да се извлече заклучок за нивото на опремување и модернизацијата на одбранбените способности на овие две земји, во насока на зачувување на виталните интереси и подобрување на безбедноста и стабилноста. Исто така, споредувајќи ги релевантните статистички податоци за одвојувањата за одбранбениот буџет, ќе може да се види колку секоја од нив издвојувала за развој на одбранбените способности и дали има отстапување од НАТО прифатениот концепт на креирање на одбранбениот буџет. Проучувајќи го учеството во НАТО водените операции и НАТО вежбите ќе добиеме сознанија за придонесот на Република Македонија и Република Словенија за меѓународниот мир и безбедност. Исто така, ќе можеме да ги воочиме нивните сличности и разлики во перцепцијата за начинот на постигнување на поголема безбедност за своите граѓани, извлекувајќи објаснување и генерализација за членувањето во меѓународните безбедносни институции. Со тоа треба да се добие објективна претстава за предметот на истражување, да се овозможи потврдување или одрекување на хипотезите на истражувањето. Дополнително, во рамките на компаративните проучувања ќе биде применет непараметарскиот пристап за анализа на продуктивноста и ефикасноста, во случајов на вооружените сили. Со примена на непараметарската методологија **‘Data Envelopment Analysis (DEA)’** се анализира ефикасноста на Република

Македонија и Република Словенија во однос на нивното учество во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF. Имено, за компаративна анализа се користи DEA, која претставува техника на математичко програмирање која овозможува да се утврди дали секоја од земјите учеснички е релативно ефикасна или не, во однос на учеството во ISAF, согласно утврдената граница на ефикасност. Целта на примената на оваа метода е да се покаже дека проучувањата со DEA, кои се однесуваат на ефикасноста и продуктивноста, се применливи и на оперативните единици на вооружените сили. Со тоа, примената на DEA овозможува мерење на перформансите на одбранбениот сектор, со фокус на Република Македонија и Република Словенија.

Научното објаснување и анализирање е највисоко ниво на научното сознание. Оттука, научната оправданост на ова истражување ќе произлезе од научната анализа и дескрипција на содржините и пристапот во развојот на одбранбените способности, односно реформите во одбранбениот сектор, во услови на брзи и динамични промени во безбедносното опкружување.

Општествената оправданост со која пак ќе се потврди научното истражување, ќе се согледа преку можните решенија за градење на ефикасна одбранбена политика како примарна одговорност на државата која неопходноста од решавање на безбедносните проблеми ја гледа во градење на соодветни способности, самостојно или во рамките на меѓународните безбедносни институции.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	14
Глава I	
ПОЛИТИКАТА НА НАТО ЗА РАЗВОЈ НА ОДБРАНБЕНИ СПОСОБНОСТИ	19
1. Стратегиски основи и цели на НАТО по завршувањето на Студената војна	20
1.1. НАТО и динамичното безбедносно опкружување	26
2. Организациски промени и јакнење на одбранбените способности на НАТО, желба или реалност	29
3. НАТО и процесот на проширување	40
4. Пристапот на НАТО кон процесот на соработка и партнерство	49
Глава II	
РЕФОРМИ ВО ОДБРАНБЕНИОТ СЕКТОР И ОДНОСОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА КОН ИНТЕГРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ	59
1. Реформи во безбедносниот сектор	59
1.1. Демократските општества и реформите во безбедносниот сектор	60
1.2. Реформата во одбранбениот сектор во насока на подобрување на ефективноста и ефикасноста на вооружените сили на државата	64
2. Односот на Република Македонија и Република Словенија кон реформите во одбранбениот сектор	67
2.1. Интензитетот на реформите во одбранбениот сектор во Република Македонија и Република Словенија, за стекнување на полноправно членство во НАТО	68
Глава III	
ПОЛИТИКАТА НА НАТО ЗА РАЗВОЈ НА ОДБРАНБЕНИ СПОСОБНОСТИ И РЕФОРМИТЕ ВО ОДБРАНБЕНИОТ СЕКТОР НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА	83
1. Реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија	85
1.1. Развојот на стратегиските документи на Република Македонија	85
1.1.1. Закон за одбрана на Република Македонија од 2001 година	86
1.1.2. Национална концепција за безбедност и одбрана од 2003 година	90
1.1.3. Стратегиски одбранбен преглед од 2003 година	97
1.1.4. Бела книга на одбраната од 2005 година	103
1.1.5. Стратегија за одбрана на Република Македонија од 2010 година	106
1.1.6. Бела книга на одбраната од 2012 година	111
1.2. Димензионирањето на одбранбениот буџет на Република Македонија	116
1.2.1. Одбранбениот буџет на Република Македонија во периодот од 2001 до 2013 година	116

1.3. Учеството на Република Македонија во НАТО предводените операции и мисии	124
1.4. Република Македонија и безбедносно-одбранбената соработка	129
2. Реформите во одбранбениот сектор на Република Словенија	137
2.1. Развојот на стратешките документи на Република Словенија	137
2.1.1. Стратешкиот одбранбен преглед на Република Словенија од 2009 година	138
2.1.2. Стратегија за учество на Република Словенија во меѓународни операции и мисии од 2010 година	147
2.1.3. Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година	156
2.1.4. Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025	160
2.1.5. Стратегија за одбрана на Република Словенија од 2012 година	169
2.2. Димензионирањето на одбранбениот буџет на Република Словенија	176
2.2.1. Одбранбениот буџет на Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година	176
2.3. Учеството на Република Словенија во НАТО предводените операции и мисии	183
2.4. Република Словенија и безбедносно-одбранбената соработка	188
3. Компаративни проучувања на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија	196
3.1. Компаративни проучувања на стратешките документи на Република Македонија и Република Словенија	196
3.2. Компаративни проучувања на одбранбените буџети на Република Македонија и Република Словенија	209
3.2.1. Нерамнотежата помеѓу потребите на секторот одбрана и одвојувањата за одбранбениот буџет	210
3.3. Мерење на ефикасноста на учеството на Република Македонија и Република Словенија во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF: DEA пристап	216
3.3.1. Основи на методологијата DEA (Data Envelopment Analysis)	216
3.3.2. DEA и нејзината примена за анализа на појавите и процесите во одбранбениот сектор	220
3.3.3. Ефикасноста на Република Македонија и Република Словенија во НАТО мисијата ISAF	225
3.3.3.1.Избор на DEA модел	225
3.3.3.2.Податоци	226
3.3.3.3.Резултати и анализа	228

Глава IV

ГРАДЕЊЕТО НА ОДБРАНБЕНИТЕ СПОСОБНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА НОВОТО БЕЗБЕДНОСНО ОПКРУЖУВАЊЕ	235
1. Идните безбедносни предизвици	235
1.1. Безбедноста на сајбер просторот: значење и приоритет	241

2. Одбранбените способности низ призмата на идните безбедносни предизвици	247
ЗАКЛУЧОК	259
БИБЛИОГРАФИЈА	274
Прилог 1	304

ВОВЕД

Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности се темели на среднорочни, а пред сè на долгорочни претпоставки и стратегиските проекции, согласно промените во безбедносната средина.

Со завршувањето на Студената војна и ерата на биполаризмот и покрај очекувањата за долготраен мир, Европскиот простор е оптоварен со појавата на насилни конфликти како последица на фрагментација на државите на просторот на Источна и Југоисточна Европа (Георгиева, 2010:13-14). Како резултат на тие процеси Балканскиот полуостров претрпува големи промени во однос на редифинирање на границите и промена на општественото уредување во новонастанатите држави на Балканот. Со напуштањето на социјалистичкиот систем на уредување, балканските земји меѓу кои и Република Македонија и Република Словенија, го избираат патот кон нивно интегрирање во НАТО и ЕУ. На тој пат се превземаат бројни реформи, исполнувања на барања, услови и стандарди. Воспоставена е цивилна контрола над армијата, се пристапува кон усогласување на законодавството, се започна со професионализација на армијата за да задолжителното служење на воениот рок биде укинато, а реформата на граничното управување претставува голем чекор кон задоволување на барањата за евроатлантско интегрирање. Со цел постигнување на стандардите на Алијансата прифатен е НАТО концептот на димензионирање на воената организација, а нејзиното опремувањето и модернизацијата бара зголемување на висината на одбранбениот буџет. И покрај многубројните препреки, реформските процеси и активности допринесуваат да се постигне исполнување на стандардите на НАТО. Овој процес на реформи во безбедносниот сектор е значително интензивираан од страна на Република Македонија по конфликтот во 2001 година. На самитот во Прага, во 2002 година, Република Словенија ‘признание’ за стореното доби со добивање на поканата за членство во НАТО, за да во 2004 година се стекне со полноправно членство. Со потпишувањето на Декларација за интеграцијата на Словенечките вооружени сили во НАТО, во 2010 година, се потврдува подготвеноста на Република Словенија за интегрирање во силите на Алијансата, но треба да се има во предвид дека со тоа не е завршена домашната задача. Имено, тоа е

процес кој никогаш не завршува и интеропертивноста мора постојано да се надградува.

На самитот во Букурешт 2008 година, поканата за членство изостанува за Република Македонија. И после толку години, Република Македонија сеуште стои пред вратата на НАТО. Во почетокот на 2012 година започнува нов циклус на трансформација на армијата, со цел нејзино преструктурирање во ефективна и ефикасна вооружена сила. Претходно спроведената трансформација во периодот од 2005 до 2012 година, обезбедува целосна професионализација на армијата со помал број на персонал и структура, но значајно поголеми интероперативни распоредливи сили за учество во меѓународните операции предводени од ООН, НАТО и ЕУ. Тоа нè наведува на заклучок дека исполнувањата на условите, барањата и стандардите поставени од страна на НАТО не се доволни за да се оствари трајната определба на Република Македонија за членство во НАТО. Одбранбените способности на една држава зависат од степенот на модернизација на воената организација, нејзината структурата, подготвеност и одржливост. Развојот и одржувањето на националните одбранбени способности претставува предизвик за секоја држава. Врз основа на процената и перцепцијата на сегашните и идните безбедносни закани, ризици и предизвици и дефинираните стратегиски цели, државите развиваат способности и определуваат ресурси потребни за нивно одржување и развој. Овој процес во голема мера зависи од процената на заканите, но исто така и од економската способност на државата за издвојување од буџетот, заради остварување на стратегиските цели. Како одговор на оваа дилема (одбранбена или безбедносна)¹ државите се определуваат да го споделат товарот и одговорноста со други држави во рамките на воени алијанси, како што е НАТО. Се покажа дека членството во НАТО го олеснува процесот на градење и развој на националните одбранбени способности наспроти определбата тоа да се

---

¹ Крајот на Студената војна, случувањата во поранешна Југославија, настаните од 11-ти Септември и Авганистан, придонесоа за поместување на традиционалното одбранбено организирање на државите, кон развивање на соодветен пристап за решавање на нараснатите безбедносни проблеми на глобално и регионално ниво. Овие настани придонесоа и за поместување на традиционалната улога на НАТО за колективна одбрана, кон нови улоги и мисии. Ваквата ситуација се задржува се до појавата на кризата во Украина со што определбата за Европа 'цела и слободна' сè повеќе се доведува во прашање. Имено, опасноста од конфликт меѓу државите во евроатлантската област е реална опасност. Со тоа, фокусот на Алијансата е создавање на поефективни интегрирани способности за колективна одбрана, како одговор на случувањата на нејзината источна граница.

прави самостојно. Во таа смисла и континуираното опремување и модернизација на вооружените сили претставува императив со цел успешно да се исполнат поставените стратегиските цели и да се спроведе националната безбедносна политика. Исто така, градењето на соодветни способности треба да е во согласност со прифатените обврски и одговорности кои произлегуваат од членството во меѓународните безбедносни институции, како што е НАТО. Членството во НАТО, значи дека земјите членки се подготвени да учествуваат во сите воени операции на НАТО без разлика дали се во рамките на член 5 или не-член 5 операциите. Ова подготвеност се потврдува со вистински придонеси, а не само со ветувања. Согласно тоа, Република Македонија, како земја партнер и воедно земја аспирант за членство и Република Словенија, како земја членка, потребно е да градат и одржуваат способности кои ќе бидат интегрирани во заедничките сили на НАТО, при тоа определувајќи доволно ресурси за нивно одржување и развој.

Донесувањето на стратегиските документи и спроведените реформи од страна на Република Македонија и Република Словенија, се во насока да се постигне потребното ниво на одбранбени способности, кои ќе бидат интероперативни со силите на Алијансата. Развојот на одбранбените способности, согласно политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е условена од заедничката проценка на потребните капацитети и способности за постигнување на целиот спектар на мисии на Алијансата. Клучен фактор претставува интероперативноста при што посебно внимание треба да се посвети на заедничката обука и вежби, оперативните процедури, стандардизацијата, како и на забрзаниот развој на техничко технолошките процеси. Развојот на вооружените сили, покрај националната одговорност за заштита од заканите по националната безбедност, треба да обезбеди и интегрирање во силите на НАТО. Членките на Алијансата потребно е да постигнат стандардно ниво на опрема и обука за заедничките операции во рамките на НАТО, бидејќи само кога мултинационалните структури се интегрирани истите можат да претставуваат вистински способности за националната и колективната одбрана (Bulletin of Slovenian Armed Forces, 2009). Оваа констатција се однесува и на земјите партнери, согласно што и Република Македонија треба да гради и одржува потребни способности кои ќе бидат интегрирани во заедничките сили на НАТО.

Со оглед на тоа што безбедносно-одбранбената политика бара внимателно да се проучуваат безбедносните прашања во новоизменетото безбедносно опкружување, во рамките на трудот се утврдуваат и проверуваат научните сознанија за влијанието на политиката на НАТО за развој на одбранбените способности врз реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија во периодот по 2001 година, преку што може да се види улогата на НАТО во процесот на евроатлантско интегрирање на просторот на поранешна Југославија. Влијанието на НАТО е многу пошироко и е надвор од евроатлантската област, процес кој е тесно поврзан со НАТО предводените операции и мисии, а сè со цел унапредување на светскиот мир и безбедност. Трудот го чинат вовед, четири поглавја и заклучок. Првото поглавје се однесува на политиката на НАТО за развој на одбранбени способности, при што се искажува потребата од постојана нејзина адаптација што и поттикнува процес на понатамошна трансформација и јакнење на силите на Алијансата. Во првото поглавје се дава осврт на процесот на проширување на НАТО и на пристапот на Алијансата кон процесот на соработка и партнерство. Второто поглавје го дефинира процесот на реформи во одбранбениот сектор со осврт на процесот на интеграција на Република Македонија и Република Словенија во НАТО. Третото поглавје ги анализира реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија. Во фокусот се стратегиските документи, димензионирањето на одбранбениот буџет, учеството во НАТО предводените операции и мисии и безбедносно-одбранбената соработка. Во третото поглавје направени се и компаративни проучувања на стратегиските документи на овие две држави, како и на одвојувањата за одбранбениот буџет, преку нивна споредба и анализа. Она што го издвојува ова поглавје е направеното емпириско истражување со примена на DEA методата. Ова емпириско истражување има за цел да одговори на прашањето колку земјите членки придонесуваат за рамномерната поделба на одговорностите и обврските во рамките на Алијансата, поврзано со учеството во НАТО предводените операции и мисии и колкав е придонесот на земјите партнери во споменатите операции и мисии? Четвртото поглавје го актуелизира прашањето за ургентно прилагодување на одбранбените способности на земјите членки на НАТО, но и способностите на земјите партнери, на сè понеизвесните случувања во безбедносната средина во 21-от век. Заклучок се однесува на согледувањата, препораките и на она што

треба да се превземе, со цел успешност на процесот на трансформација и развој на одбранбените способности, согласно прифатените барања и стандарди на Алијансата. Тоа не би требало да значи генерализирање на тој процес, бидејќи градењето на одбранбените способности сеуште претставува национална одговорност. И покрај обидите за интернационализација на споменатиот процес, тој зависи од процесот на трансформацијата на конкретното општество.

Глава I

ПОЛИТИКАТА НА НАТО ЗА РАЗВОЈ НА ОДБРАНБЕНИ СПОСОБНОСТИ

Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е базирана на процес на проценка и усогласување на ставовите на земјите членки во однос на заканите со кои се соочуваат и влијаат врз нивната стабилност и вредности. Решавањето на нараснатите безбедносни проблеми на глобално и регионално ниво, особено по завршувањето на Студената војна, придонесува за постојана адаптација на политиката на НАТО за одбранбени способности на динамичните промени во безбедносното опкружување, што ја и иницира потребата од поттикнување на процесот на понатамошна трансформација на НАТО и јакнење на одбранбените способности на Алијансата.

Успешноста на овој комплексен процес е постојано набљудуван од експертската јавност, сè со цел да се искажат фактите и слабостите и да се дадат препораки за понатамошна трансформација на Алијансата. Во ова поглавје од трудот се прави анализа на стратешките определби на НАТО по завршувањето на Студената војна и на процесот на трансформација на НАТО, согласно усвоените концепти. Даден е осврт на безбедносните предизвици со кои се соочува НАТО на почетокот на 21-от век. Анализата се фокусира на трансформација на силите на Алијансата во сили за брз одговор и на пристапот за развој на концептот т.н. ‘Smart Defence’ и иницијативата за ‘поврзани сили’ односно ‘Connected Forces Initiative’, во насока на градење и јакнење на одбранбените способности на НАТО.

Неодамнешниот прифатен концепт т.н. ‘Framework Nations’ и одлуката од самитот во Велс за формирање на високо подготвени здружени сили ‘Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)’, претставуваат дел од настојувањата на Алијансата за прилагодување на способностите, согласно новонастанатата безбедносна ситуација во Европа. Исто така, се анализира и процесот на проширување на Алијансата, како и процесот на соработка и партнерство.

1. Стратегиски основи и цели на НАТО по завршувањето на Студената војна

Основните безбедносни задачи на Алијансата се утврдени во Вашингтонскиот договор од 1949 година.² Тие безбедносни задачи претставуваат општи начела кои го издржаа тестот на времето, додека пак Стратегиските концепти поконкретно ја изразуваат безбедносно-одбранбената политика на Алијансата и истите претставуваат рефлексija на временскиот период во кој тие се развивале. НАТО по завршувањето на Студената војна па до денес усвои три Стратегиски концепти. Првиот е донесен на самитот во Рим во 1991 година, а ревидиран на самитот во Вашингтон во 1999 година. На самитот во Лисабон во 2010 година, после вообичаените консултации и приближувања на ставовите е усвоен третиот по ред Стратегиски концепт на НАТО, по завршувањето на Студената војна, концепт според кој ќе треба да се раководи Алијансата во наредните 10 години.

Светот во кој живееме толку брзо се менува со што неминовно се менуваат и заканите и перцепциите за заканите по безбедноста, што резултира со постојан процес на адаптација на Стратегискиот концепт на НАТО. Оваа адаптација е нужна заради сигурност дека политичката рамка, воените структури и воените способности на Алијансата, потребни за справување со современите безбедносни предизвици, сè во духот на времето (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:28). Донесувањето на новиот Стратегиски концепт на Алијансата, по завршувањето на Студената војна, значи еден поинаков пристап во процесот на еволуција и функционирање на Алијансата. Новиот Стратегиски концепт за првпат е јавен документ, отворен за дискусија и коментари, што секако претставуваше промена на воената стратегија на НАТО олицетворена во Стратегискиот концепт кој ја застапуваше потребата од дијалог и соработка со поранешните непријатели.

Стратегискиот концепт на НАТО од 1991 година се темели врз три претпоставки, кои ги одразуваат тектонските промени во стратегиското

---

² На 4-ти Април 1949 година во Вашингтон е потпишан Северноатлантскиот договор од страна на Белгија, Велика Британија, Данска, Исланд, Италија, Канада, Луксембург, Норвешка, Португалија, САД, Франција и Холандија. Договорот кој уште се нарекува и Вашингтонски договор е потпишан на неопределено време и се состои од 14 члена на кои им претходи преамбула. Принципот на колективна одбрана кој основата на овој договор, содржан во членот 5 од договорот, останува единствен и важечки принцип кој ги обединува земјите членки на Алијансата.

опкружување: 1) на државите членки на НАТО веќе не им се заканува масовен напад од страна на државите членки на Варшавскиот договор; 2) без оглед на кооперативниот однос на Алијансата со СССР, треба и понатаму да се има предвид советската воена моќ; 3) заради посочените причини, земјите членки на Алијансата мора да ја зачуваат индивидуалната и колективната одбранбена способност (Нацев, 2000: 245-246). Стратегискиот концепт од 1991 година ја искажа потребата од редукција на вооружените сили, меѓутоа, трансформацијата требаше да овозможи спроведување мисии за справување со кризите, а во исто време и колективна одбрана за земјите членки. Со новиот Стратегиски концепт на Алијансата, доктрината на масовниот одговор е заменета со доктрината на градуелниот одговор надградена со соработката со поранешните непријатели (Ружин, 2005:56). Веќе не постои опасност од поранешните членки на Варшавскиот договор, со што конфронтацијата која владее за време на Студента војна е заменета со дијалог и поблиска соработка. Стратегискиот концептот од самитот во Вашингтон ја потенцира посветеноста на Алијансата за успешна колективна одбрана, подобрување на кохезијата на Алијансата и зајакнување на трансатлантското партнерство и зајакнување на Европскиот безбедносен и одбранбен идентитет (ЕБОИ) во рамките на Алијансата. Со овој Стратегиски концепт, посебно значење им се придава на мултинационалните сили, особено оние способни за имплементирање на брза и ефикасна колективна одбрана или за водење на не-член 5 операции за одговор на кризи, сили кои ја зајакнуваат солидарноста. Со тоа се обезбедува имплементирање на повеќе способни формации, отколку што би можело да бидат достапни само на национално ниво, што помага да се направи поефикасна употребата на ограничените ресурси за одбрана, што обезбедува високо интегриран, мултинационален пристап до специфични задачи и функции, пристап кој е во основата на имплементација на концептот на Комбинирани здружени сили за посебна намена (Combined Joint Task Force-CJTF). Се истакнува дека, од особено значење за операциите за поддршка на мирот ќе бидат мултинационалните формации, како и учеството на други партнери во нив. Со цел да се искористи во целост потенцијалот што се нуди од страна на мултинационалните формации, од големо значење е и подобрувањето на интероперативноста преку неопходна обука и вежби. Во концептот се потенцира дека Алијансата мора да има нагласена улога во консолидирањето и

зачувувањето на позитивните промени во минатото, како и во соочувањето на НАТО со актуелните и идните безбедносни предизвици. За таа цел, од исклучително значење е јакнењето на трансатлантската врска, јакнењето на односите со партнерите, поголема одговорност на европските сојузници на безбедносен план и продолжување на процесот на проширување на НАТО (Нацев, 2000: 249). Согласно тоа, продлабочувањето на односите со партнерите и приемот на нови членки, како и одржувањето на политичката волја и потребните воени средства се основата на успешното функционирање на Алијансата. Во таа насока, овој Стратегиски концепт му дава особено значење на Партнерството за мир (ПзМ)³ кое претставува главен механизам за безбедносно поврзување меѓу Алијансата и нејзините партнери, како и за подобрување на интероперативноста помеѓу партнерите и НАТО. Исто така, сеопфатна рамка за сите аспекти на соработка на НАТО со своите партнери претставува и Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС)⁴, при што консултациите во ЕАПС водат до зголемена транспарентност и довербата меѓу неговите членови за безбедносните прашања. Како поддршка на Стратегискиот концепт, е и донесувањето на Иницијативата на НАТО за одбранбени способности⁵, во насока на одржување и адаптација на способностите на Алијансата согласно новото безбедносно опкружување.

Партнерството за мир одигра важна улога во еволутивниот процес на вклучување на нови членки во НАТО и истиот претставува еден од важните постигнувања на Концептот за управување со безбедноста (Security Governance), по завршувањето на Студената војна, при што се иницира распределба на авторитет во поглед на прашањата за безбедноста помеѓу владите на државите членки на ПзМ и меѓународна институција, како што е НАТО. Концептот на

---

³ Иницијативата Партнерство за мир (ПзМ) првпат е промовирана на состанокот на министрите за одбрана на земјите членки на НАТО во октомври 1993 година. Истата е креирана од поранешниот заменик-државен секретар за одбрана на САД, Строут Таблот. Идејата, за формирање на ваквата иницијатива, потекнува од намерата за зајакнување на стабилноста и безбедноста на Европа. Партнерството за мир претставува програма за практична соработка, со земјите партнери на НАТО, со цел зајакнување на капацитетите за учество во мировни операции, операции од кризниот менаџмент и хуманитарни задачи.

⁴ Евроатлантски партнерски совет е формиран во 1997 година на последната средба на Северноатлантскиот совет за соработка во Синтра, Португалија. Истиот обезбедува дијалог и консултации за политички и прашања од областа на безбедноста, помеѓу НАТО и партнерските земји.

⁵ 'Defence Capabilities Initiative, approved by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council', *NATO-OTAN*, 25 Apr. 1999.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27443.htm

управување со безбедноста (Security Governance) го опишува развојот од централизираниот безбедносен систем кој постои за време на Студената војна, во сè повеќе фрагментираната и комплексна безбедносна структура која опстојува денес (Krahmann, 2003). Според Крахман, новата безбедносна структура има неколку центри и се чини дека овие центри не се повеќе самите држави, туку регионалните и субрегионалните институции преку кои зголемениот број на јавни и приватни актери ги искажуваат и организираат своите заеднички или натпреварувачки интереси во меѓународната безбедност. На Лисабонскиот самит во 2010 година, согласно новите односи на меѓународен план и безбедносните предизвици на новото време, е донесен третиот Стратегиски концепт. Новиот документ се фокусира на три области во кои НАТО треба да воведо промени, земајќи го предвид проширеното членство од 19 на 28 сојузници и настаните како што се 11-ти Септември и НАТО зафатите во Авганистан. Прво, сојузниците треба да ги модернизираат одбранбените способности поради новите закани. Како второ, треба да го обноват управувањето со кризи преку детален пристап, односно преку политички, цивилни и воени напори, остварувајќи ги заедничките цели. И на крај, НАТО треба да развие подлабоко, пошироко и попрактично партнерство, со земји и организации низ целиот свет. Концептот ја нагласува потребата од континуирани реформи во НАТО со цел достигнување на ефективна, ефикасна и флексибилна Алијанса. Во овој Стратегиски концепт, тероризмот е претставен како директна закана за меѓународната безбедност и стабилност. Се искажува и загриженоста за сè позачестените сајбер напади, кои стануваат значаен безбедносен проблем, како и безбедноста на виталните комуникации, транспортот и транзитните патишта од кои зависи меѓународната трговија и енергетската безбедност. Покрај останатите ризици и предизвици во предвид се земени и животната средина, ограничените ресурси, сè поголемите потреби од енергија, недостатокот на водата, климатските промени и здравствените ризици. Новиот Стратегиски концепт ќе биде онолку добар колку и неговата имплементација (Herd, Kriendler and Wittmann, 2013:30). На самитот во Велс во септември 2014 година, шефовите на држави и влади ја потврдуваат посветеноста за исполнување на трите основни задачи на Стратегискиот концепт: колективната одбрана, управувањето со кризите и безбедноста преку соработка односно кооперативната безбедност (Wales Summit Declaration, 2014).

Сметам дека, Стратегискиот концепт треба да ја има улогата на двигател на трансформацијата и модернизацијата на воените способности на НАТО. Новата и амбициозна агенда од Стратегискиот концепт треба да се спроведе, што претставува основен и долгорочен предизвик, за што е потребно подобрување на способностите на Алијансата, но и развивање на нови пристапи кои ќе обезбедат подобри резултати на полето на одбраната и безбедноста на евроатланската област, но и пошироко. Велам, нови пристапи, заради влијанието на светската економска криза која сè повеќе притиска врз јавната потрошувачка и буџетите за одбрана. Како што посочува Витман (Wittmann, 2011:42), Стратегискиот концепт означува уште еден програмиран трансформациски чекор и сега сојузниците треба да ја реализираат политичката волја и да обезбедат средства за спроведување на она што тие храбро го прокламираа. Најчесто поставуваното прашање ‘кој е најдобриот начин за НАТО да се подготви за иднината?’ поттикнува размислувања како наједноставно да се постигнат потребите и целите на НАТО, а без при тоа товарот да падне само на одреден број земји членки. Согласно тоа, сè повеќе ќе биде потребен развој на ефективен пристап на создавање на одржливи мултинационални воени способности, наспроти сегашните недостатоци и празнини во напорите да се одржуваат способности за постигнување на целиот спектар на мисии на Алијансата. Останува да се согледа успехот на повеќето иницијативи на НАТО во таа насока, како што се концептот т.н. ‘Smart Defence’⁶, ‘Connected Forces Initiative-CFI’, неодамна прифатениот концепт ‘Framework Nations’, како и одлуката за формирање на високо подготвени здружени сили ‘Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)’. Присутни се и анализите според кои со влијанието на економската криза очекувано беше намалување на националните буџети на поедини земји членки на НАТО, а со тоа и заедничкото финансирање во НАТО. При тоа, НАТО би се фокусираше

---

⁶ Основните аспекти на овој нов концепт е најавен од страна на генералниот секретар на НАТО, Андерс Фог Расмусен на безбедносната конференција во Минхен во февруари 2011 година. Генералниот секретар на НАТО, Андерс Фог Расмусен меѓу другото ќе истакне дека концептот ‘Smart Defence’ има за цел да им овозможи на земјите членки на Алијансата да можат подобро да работат заедно и поефикасно, при што улогата на НАТО е да ги постави стратегиските насоки, како и да ги идентификува можните области за соработка, при тоа споделувајќи ги најдобрите практики. Крајна цел е да се овозможи земјите членки на НАТО да развијат и стекнат одредени способности, самостојно или во соработка со сојузниците па дури и вклучувајќи ги и партнерите на НАТО, при што напорите на земјите партнери и оние на ЕУ се добредојдени, со што се јакне безбедноста како во евроатлантската област, така и надвор од неа, на глобално рамниште.

само на членот 5 операциите за колективна одбрана во внатрешноста на евроатлантската област. Се смета дека, за да се постигне тоа ќе бидат потребни помалку средства и способности и ISAF⁷ силите во Авганистан ќе бидат последни ‘надвор од областа’, што ќе придонесе и за намалување на трошоците. Но, покрај тоа во предвид треба да се земат и безбедносните закани кои доаѓаат и најверојатно и понатаму ќе доаѓаат од области надвор од евроатлантската, што директно ќе влијае врз безбедноста на земјите членки на НАТО и ќе бара присуство на Алијансата во тие области. Пример за тоа се случувањата во Сирија и најновите случувања во Ирак, каде милитантните на радикалното исламистичко движење ISIS односно ISIL (Islamic State of Iraq and Syria - Исламска држава во Ирак и Сирија) го дезинтегрираат и онака крехкиот Ирак и превземаат офанзивни акции во Сирија. Исто така, важно ќе биде и присуството на НАТО по 2014 година, во пост ISAF со цел обука, советување и асистенција на авганистанските безбедносни сили, кои треба да ја превземат обврската за безбедноста на својата земја. Но, и да се надоврзам на членот 5 операциите за колективна одбрана во внатрешноста на евроатлантската област. Имено со појавата на Украинската криза, НАТО се соочува нова стратегиска реалност, заштита на источната граница на Алијансата. Ова прашање покрај случувањата во Авганистан и Ирак, се најде високо на агендата на самитот во Велс во септември 2014 година. Имено, Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) укажува на опасностите од агресивните акции на Русија врз Украина, на растечката нестабилност на Блискиот Исток и Северна Африка, како и на транснационалните и мултидимензионалните закани, кои можат да имаат долгорочни последици за евроатлантската област и стабилноста во целиот свет. Одлуката за формирање на високо подготвени здружени сили ‘Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)’ ја искажува определбата на НАТО за зголемено воено присуство во Источна Европа. Исто така, одвраќањето врз основа на соодветна мешавина на нуклеарни, конвенционални и ракетни одбранбени способности, останува суштински елемент на стратегијата на НАТО. Декларацијата од самитот во Велс посочува дека сè додека постои нуклеарното оружје, НАТО ќе остане нуклеарен сојуз.

---

⁷ ISAF е кратенка од International Security Assistance Force односно Меѓународните сили за поддршка на безбедноста.

1.1. НАТО и динамичното безбедносно опкружување

Распадот на Варшавскиот договор и Советскиот сојуз, случувањата во поранешна Југославија, настаните од 11-ти Септември, Авганистан, Ирак, Северна Африка и Блискиот Исток, придонесоа за поместување на традиционалната улога на НАТО за колективна одбрана (Георгиева, 2010:158) кон развивање на соодветен пристап за решавање на нараснатите безбедносни проблеми на глобално и регионално ниво. Градењето и одржувањето на соодветни капацитети и способности на Алијансата, потребни за справување со новите безбедносни закани и исполнување на новите мисии, се постави како предизвик. Наместо традиционалниот пристап во креирањето на безбедносната политика, новите стратески определби на НАТО, се темелат врз основа на опасноста од меѓународниот тероризам, транснационалниот организиран криминал, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, регионалните конфликти и кризи, сајбер нападите, природните непогоди и техничко-технолошките несреќи, деградацијата на животната средина. Во такви услови одбранбените способности на НАТО се во постојана потрага по вистински одговори, на она што се нарекува типично 'невоени закани', што предизвикува адаптација и организациски промени во воената структура и сили на Алијансата, согласно промените во безбедносната средина.

Кога безбедноста се разбира многу пошироко, дефинирањето на мисиите на војската е поинаку. Таа и понатаму мора да биде подготвена за справување со можна агресија на државата од надвор, што не е доволно бидејќи се очекува војската да учествува и во невоени мисии, со оглед на тоа што невоените закани се поверојатна закана за националната безбедност, отколку вооружените конфликти (Vankovska and Wiberg, 2003:30). Современото сфаќање на безбедноста и новите стратески определби на НАТО, бараат трансформација на силите на Алијансата согласно потребата за одговор на широкиот спектар на закани. Самитите на НАТО во Рим (1991 година), Брисел (1994 година), Мадрид (1997 година), Вашингтон (1999 година), Прага (2002 година), Истанбул (2004 година), Брисел (2005 година), Рига (2006 година), Букурешт (2008 година), Стразбур и Кел (2009 година), Лисабон (2010 година), Чикаго (2012 година) и Велс (2014 година) покажуваат дека НАТО настојува да се реструктурира во согласност со безбедносната средина и современите безбедносни предизвици.

Објавувањето на иницијативата Партнерство за мир (ПЗМ), на самитот во Брисел во 1994 година, значеше отворена покана до земјите што партиципираа во Северноатлантскиот совет за соработка, подоцна Евроатлантски партнерски совет (ЕАПС) и другите земји на КЕБС, односно ОБСЕ, да му се приклучат на НАТО, што значи една нова и далекосежна програма на соработка и унапредување на стабилноста и безбедноста во Европа.

Одлуката, од самитот од Прага, да се создадат НАТО силите за одговор (NATO Response Force - NRF) беа во насока да се создадат сили што ќе поседуваат висока технологија, кои ќе бидат флексибилни, подготвени брзо да се распоредат, интероперативни и самоодржливи на подолг период и кои ќе можат успешно да се справат со ирегуларните и дифузни закани. Самитот во Рига ја потврдува определбата на Алијансата да продолжи да ги гради своите одбранбени способности, во согласност со одлуките од Прага и од Истанбул, со цел, извршување на широкиот спектар на мисии на Алијансата. Донесувањето на новиот Стратегиски концепт на самитот во Лисабон ја истакнува определбата дека НАТО ќе продолжи со континуирани реформи со цел одржување на ефективна, ефикасна и флексибилна Алијанса. На самитот во Чикаго, во 2012 година е поставена амбициозна цел за формирање на сили, 'NATO forces 2020', кои ќе бидат тесно поврзани и обучени да дејствуваат во сите услови и заедно со партнерите ќе придонесат за глобалниот мир и безбедност.

Во денешни услови безбедноста на евроатлантската област ја оптоварува нова безбедносна состојба. Како резултат на Украинската криза, НАТО сака подобро да се подготви за конвенционална одбрана (Кујат, 2014). Кујат, посочува дека Балтичките земји и Полска се земјите кои пред сè стравуваат дека проблемите би можеле да ја прескокнат границата и дека и тие би биле загрозени. Тој се надоврзува на случувањата во годините по завршувањето на Студената војна кога повеќето држави, меѓу кои Германија, Франција и Британија, не само што го намалуваат бројот на своите воени сили, туку и ги менуваат структурно и ги разоружуваат. Се развиваат способностите за надминување на кризите и конфликтите со истовремено намалување на способноста за конвенционална и колективна одбрана. Тоа е воочено како проблем и тоа сега треба да се промени, посочува пензионираниот германски генерал Харалд Кујат, во интервју за Дојче

Веле (Deutsche Welle (DW)), од 30.09.2014 година.⁸ Но, треба да се има во предвид фактот дека ако за намалување на воените формации и нивно реструктурирање беа потребни години и години исто така за постигнување на одредени способности е потребно време, што на краток рок ќе биде особено тешко да се постигне.

Воената агресија на Украина од страна на Русија, како и зголеменото ниво на екстремизам и насилство на Блискиот Исток и Северна Африка се обележја на динамичното безбедносно опкружување. Во контекст на новите безбедносни предизвици, Алијансата треба да се фокусира на сајбер просторот, ракетната одбрана и секако хибридно војување⁹ кое добива на интензитет во Руско-Украинската криза. На последниот одржан самит на НАТО во Велс (2014 година), а со цел да се одговори на новите безбедносни предизвици НАТО донесе Акциски план на подготвеност (NATO Readiness Action Plan). Планот, пред сè се однесува на зајакнување на колективната одбрана и вклучува постојано воздушно, копнено и поморско присуство на ротациона основа и значајни воени активности во источниот дел на НАТО. Тој ги зајакнува и способностите на Алијансата за кризен менаџмент. Планот, исто така, предвидува мерки и активностите кои се однесуваат на ризиците и опасностите од Блискиот Исток и Северна Африка (Wales Summit Declaration, 2014).

Преку подобрување на одбранбените способности и поефикасно управување со националните капацитети на земјите членки, се придонесува за зајакнување на способностите за учество во колективната самоодбрана на НАТО и за развој на сили, неопходни за зачувување на виталните интереси на Алијансата. Додека САД континуирано вложуваат во развој на своите одбранбени способности, повеќето европски земји членки заостануваат зад САД, што особено доаѓа до израз со појавата на светската економска криза, кога, скоро без исклучок, се бележи драстично намалување на трошоците во одбранбениот сектор кај европските земји членки на НАТО. Развивањето на нови пристапи кои ќе обезбедат подобри резултати на полето на одбраната и безбедноста зависи од политичката волја на земјите членки за премостување на јазот во одбранбените

---

⁸ Rieget, B. (2014) 'Ex-general: NATO has failed blatantly in Ukraine' - interview with general Harald Kujat, *Deutsche Welle (DW)*, 03.09.2014.

<http://www.dw.de/ex-general-nato-has-failed-blatantly-in-ukraine/a-17895454>

⁹ Хибридно војување опфаќа дејствување на конвенционалните воени сили во комбинација со информациските операции, провокативните дејствија, сајбер нападите, како и политичките и економските мерки и притисоци.

способности на земјите членки. Во тој контекст и надминувањето на различните ставови и мислења во рамките на Алијансата е повеќе од потребно. Новите пристапи претставуваат обид и позитивен чекор кон стекнување и одржување на способностите на Алијансата. Согласно тоа, трансформација на НАТО треба да претставува континуиран процес поддржан од Стратегискиот концепт на НАТО и иницијативите за стекнување и одржување на способностите, во насока на подобрување на ефективност, ефикасноста и флексибилноста на Алијансата.

2. Организациски промени и јакнење на одбранбените способности на НАТО, желба или реалност

Трансформацијата и организациските промени се постојано присутни во одбранбеното планирање. Без оглед на промените во безбедносната средина, кои можат да бидат повеќе или помалку предвидливи, секогаш ќе постои потребата од промени и прилагодување на способностите. Трансформацијата е дел од еволуцијата на НАТО, од неговото формирање (Legendre, 2011:137). Според Лжандр (Legendre, 2011:137), првиот командант на Здружената команда за трансформација (Allied command Transformation-ACT), адмиралот Едмунд Џимбастиан (Edmund Giambastiani) најдобро ги опишува промените и трансформацијата во НАТО. Во 2004 година тој ја опишува трансформацијата како константен процес кој нема почеток и крај и посочува дека трансформацијата не е дестинација сама по себе, туку патување. Континуитетот во трансформацијата на НАТО и напорите за развој на одбранбените способности на Алијансата, до донесувањето на Стратегискиот концепт на НАТО на самитот во Лисабон во 2010 година, се огледа во иницијативите кои требаше да го поддржат Стратегискиот концепт на НАТО од 1999 година и да одговорат на безбедносните предизвици, по настаните од 11-ти Септември 2001 година.

Иницијативата на НАТО за одбранбени способности од 1999 година ги дава насоките за подобрување на одбранбените способности на НАТО и зголемување на интероперативноста на силите на Алијансата, како неопходен услов за водење на операции надвор од територијата на Алијансата, операции кои би можеле да бидат поддржани и од партнерите на НАТО. Иницијативата меѓу

другото се однесува на распоредливоста и мобилноста на силите на Алијансата, нивната одржливост и логистика.

Сè до терористичките напади од 11-ти Септември, земјите членки на НАТО, не придаваат значење на асиметричните закани. При тоа, за прв пат е активиран членот 5 од Вашингтонскиот договор, при што се покажа дека европските НАТО сили имаат моќ на дистрибуција на силите и се подготвени да дадат поддршка, но не и способност за водење на операции против ирегуларни закани (Даскаловски, 2010:479-480). После трагичните случувања од 11-ти Септември 2001 година, на самитот во Прага, одржан во ноември 2002 година, главна тема се внатрешните реформи, со цел зајакнување на способноста на Алијансата да одговори на новите ризици и предизвици по безбедноста на своите земји членки, односно да одговори на закани согласно времето кое доаѓа. Имено, потребни се сили кои ќе можат успешно да дејствуваат и изведуваат операции на големи далечини и во услови кога постои опасност од нивна изложеност на нуклеарното, хемиското и биолошкото (НХБ) оружје.

Одлуките од самитот во Прага ќе придонесат за трансформација на силите на Алијансата од големи статични дивизии во сили кои ќе можат успешно да се спротивстават на ирегуларни и дифузни закани, а пред сè на тероризмот. На самитот во Прага во 2002 година, донесена е одлука да се формираат НАТО сили за одговор (NATO Response Force - NRF) составени од копнена, поморска и од воздушна компонента, сили кои на располагање ќе имаат 25.000 војници (големина на бригада), подготвени брзо да се распоредат (за 5 дена), самоодржливи на подолг период (до 30 дена), ќе поседуваат висока технологија, ќе бидат флексибилни и интероперативни. На самитот во Прага, покрај иницијативата за создавањето на НАТО силите за одговор, Алијансата промовира уште две иницијативи за трансформација на Алијансата: Прашките обврски за способностите (Prague Capabilities Commitment) и трансформација на воената командна структура на НАТО. Иницијативите беа во насока да се подобрат одбранбените способности на НАТО, определба која е поддржана и на следните самити на Алијансата, во Истанбул во 2004 година и Рига во 2006 година. На самитот во Рига донесени се сеопфатните политички насоки за создавање на способности кои ќе го поддржат Стратегискиот концепт и кои ќе бидат експедитивни, интероперативни и флексибилни да го исполнат целиот спектар на мисии на Алијансата во наредните 10-15 години. Периодот кој следи, покажа

дека е неопходна понатамошна трансформација на Алијансата која ќе обезбеди НАТО да може да спроведе во рамките на членот 5 операциите (колективна одбрана) и поголем број на помали операции. Сето тоа предизвика импликации врз националните способности на земјите членки, интероперативноста, воената командна структура на НАТО, процесот на планирање на НАТО, како и врз обезбедувањето на доволно средства за трошоците за одбрана. Новиот Стратегиски концепт на НАТО, од самитот во Лисабон во 2010 година, повторно ја искажува определбата на Алијансата да биде организација која заедно со своите партнери ќе може успешно да одговори на новите безбедносни предизвици во светот кој толку брзо се менува. Стратегискиот концепт ги повикува и поттикнува членките да развиваат нови способности и нови партнерства и со тоа да го отворат патот кон помодерна Алијанса која ќе биде способна да ја осигура колективната безбедност и да ја промовира меѓународната стабилност (Нацев и Петрески, 2013:67). Оваа констатација е онолку важна колку и политичката волја на земјите членки, која постои во реалноста, да се утврди темпото и степенот до кој е потребно НАТО да се трансформира.

Поранешниот генерален секретар на НАТО, Шефер (Scheffer, 2004) на прес конференцијата на министерскиот состанок во Појана Брашов¹⁰, Романија во октомври 2004 година истакнува дека НАТО силите за одговор, само две години по донесување на одлуката за нивно формирање, се високо подготвени и технолошки напредни сили кои можат да се распоредат брзо и секаде каде тоа ќе биде потребно. Нивната употреба би била во повеќе мисии како: операции за одговор на кризи, поддршка на националните авторитети во справување со последиците од природните катастрофи и катастрофите предизвикани од човекот, тие можат да послужат како претходница на поголеми воени формации, да ја покажат решеноста и способноста на НАТО ефикасно да дејствува во раната фаза на кризата и при тоа да играат важна улога во спречување на кризата. По ураганот Катрина кој го погоди Мексиканскиот залив на САД во август 2005 година, по барање на САД, НАТО започна операција за доставување на храна, лекови и останата логистичка поддршка на

---

¹⁰ 'Press conference on the NATO Response Force (NRF)' by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer and General James L. Jones, Supreme Allied Commander Europe (SACEUR), Ministerial meeting 13-14 October, Poiana Brasov, *NATO-OTAN*, 14-oct-2004.
<http://www.nato.int/docu/speech/2004/s041013b.htm>

погодените делови на САД од ураганот. При тоа, користени се дел од воздушните капацитети на НАТО силите за одговор. Исто така, по катастрофалниот земјотрес во Пакистан, во октомври 2005 година, по барање на Пакистанската влада, НАТО започна тримесечна хуманитарна акција за отстранување на последиците од земјотресот. При тоа, активно се вклучени инженерските и медицинските единици од НАТО силите за одговор. Вежбата 'Steadfast Jaguar' која е одржана на Зеленортските острови (Cape Verde) во периодот од 15 до 28 Јуни 2006 година е со цел да се оцени целокупната оперативна способност на НАТО силите за одговор. Тоа е прва вежба во која истовремено се вклучени сите компоненти: воздушните, поморските, копнените сили и силите за специјални операции. На самитот на НАТО во Рига во 2006 година е прогласена целосната оперативна готовност на НАТО силите за одговор, кои ќе имаат клучна улога во одговорот на Алијансата на рапидно зголемениот број на кризи. Во текот на 2009 година, министрите за одбрана ги усогласуваат мерките со кои ќе се подобри пополнувањето на силите и ќе се зајакне нивната оперативна способност. Со тоа, ќе се овозможи итно демонстрирање на сила и рано воспоставување на воено присуство на НАТО како поддршка на член 5 или операции за кризен менаџмент (Георгиева, 2010:136). Успешноста на мисиите на овие сили, со оглед на тоа дека се конципирани на ротациска основа од 12 месеци, зависи од обученоста и оспособеноста на воените сили на земјите членки на НАТО и земјите партнери. За да можат да одговорат на барањата и потребите на Алијансата, трансформацијата на националните одбранбени способности, нивната обука и оспособување, се еден од елементите кои ќе овозможат интероперативни распоредливи сили. Развојот на специфични воени способности е национална одговорност на земјите членки на НАТО (Schnaubelt, 2011:151). Шноубелт (Schnaubelt, 2011:151-152) ја истакнува потребата од трансформација на Алијансата, согласно воочените недостатоци на воените способности од искуствата од мисијата на НАТО, ISAF во Авганистан. Областите кои треба да се опфатат, согласно листата на недостатоци подготвена од командантите на двете стратегиски команди (Здружената команда за операции (Allied command Operations-ACO) и Здружената команда за трансформација (Allied command Transformation-ACT) се: обука за противбунтовничка борба и развој на доктрина за противбунтовничка борба; организација, обука и доктрина за справување со

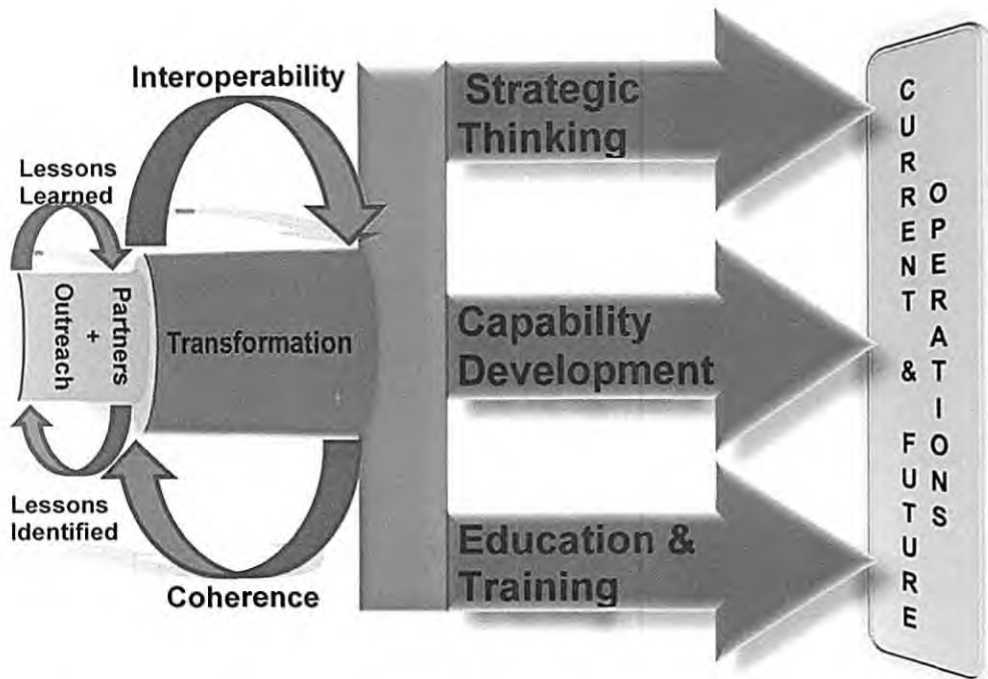
импровизирани експлозивни направи; размена на информации со партнерските земји на НАТО; развој на мали единици; стратегиски комуникации и информациски операции; јазик и култура; овозможување поддршка; цивилно - воените прашања; военото образование; обработка, експлоатација и дисеминација на податоците добиени со разузнавање, набљудување и извидување; безбедносните сили за помош; способноста за одбрана од прецизно наведуваната муниција и високо технолошките сензори. Подобрувањето на способностите во овие области ќе му овозможи на НАТО подобрување на ефикасноста и оперативноста на среден и долг рок.

Основната цел и визија на Здружената команда за трансформација (Allied command Transformation-АСТ) е континуирано подобрување на способностите и ефикасноста на Алијансата, во насока на поддршка на безбедносните интереси на НАТО. Што е всушност трансформацијата и зошто е таа важна за НАТО? За да биде сфатена улогата на Здружената команда за трансформација¹¹ во процесот на трансформацијата на НАТО, ќе биде употребена сликата 1, каде оружјето на гладијаторите (грозабец) е употребено како симболика. Трансформацијата поддржана од соработката со партнерите, научените и идентификуваните лекции и условена од интероперативноста и кохерентноста на Алијансата, води кон поттикнување на стратегиското размислување во НАТО, развој на способности, како и едукација и обука (индивидуална, колективна и обука на мултинационалните формации), со цел подготовка на силите на НАТО за сегашните и идните операции на Алијансата. Ова е краток опис на она што е претставено на сликата 1. Имено, со стратегиското размислување, Здружената команда за трансформација се обидува да го подготви НАТО за неизвесната иднина, како и за големиот број на закани и предизвици. Согласно, постојаните промени во безбедносната средина, временската рамка оди дотаму што планирањето се проширува од сегашниот среднорочен фокус до 2020 година и после тоа до 2030 година. Во однос на развојот на способностите, Здружената команда за трансформација има за цел да ги идентификува, планира и обезбеди потребните способности на Алијансата за сегашните и идните операции. Подобрувањето на способностите на Алијансата за успешно справување со

---

¹¹ Здружената команда за трансформација (Allied command Transformation-АСТ) има три основни задачи: поддршка на операциите на НАТО, трансформација на Алијансата и соработка со други организации и институции.

безбедносните ризици и предизвици претставува еден од најважните елементи на трансформацијата.¹²

Слика 1. Улогата на Здружената команда за трансформација (Allied command Transformation- ACT) во процесот на трансформацијата на НАТО, извор: 'Materials from PfP CIS Officer Orientation Course', *NATO Communications and Information Systems School -NCISS, Latina, Italy, 10-14 June 2013.*

Процесот на едукација и обука има за цел да ја поддржи трансформацијата преку подобрување на обуката за да може да се одговори на идните потреби на НАТО и преку подобрување на подготвеноста на воениот персонал. Со ова е опфатена и обуката на мултинационалните сили на стратегиско, оперативно и тактичко ниво. Согласно тоа, Здружената команда за трансформација претставува катализатор на трансформацијата на Алијансата, изразена преку наведените три области и поддржана од научените лекции, соработката со партнерите и други организации и субјекти.

Одбранбеното планирање се темели на среднорочни, а пред сè на долгорочни планови за развој. Во такви услови, процесот на планирање на одбраната во НАТО неопходно е да одговори на новите барања, согласно научените лекции и анализата на идните безбедносни предизвици (сајбер одбраната, ракетната

¹² Во таа насока беше промовиран и концептот т.н. 'Smart Defence', со цел постигнување на поголема кохерентност и ефективност на НАТО.

одбрана, а од друга страна да ги поддржи и реформите на безбедносниот сектор), како и да обезбеди поврзување на долгорочните планови за развој со краткорочните и среднорочните барања (Brauss, 2008:36-37). Во таа насока се појавува и потребата од развој на мултинационални сили, способни за распоредување и одржливост на подолг период, високо подготвени сили, способности за справување со асиметричните закани, сили за поддршка на процесот на постконфликтна консолидација, како и сили за операции при хуманитарни катастрофи. Денешната реалност е поинаква, потребни се исто така респектабилни мултинационални способности и за колективна одбрана, а како резултат на случувањата во Источна Европа, проблем за кој веројатно требаше да се размислува со појавата на Руско-Грузискиот конфликт во 2008 година. НАТО ги менува приоритетите како што завршува неговата мисија ISAF во Авганистан и се рефокусира на идните способности кои ќе бидат потребни. Алијансата и официјално ја усвојува ракетната одбрана за заштита на нејзината територија и население од напад во 2010 година, на самитот во Лисабон, а како резултат зголемената закана од пролиферацијата со балистички проектили, оценка дадена и од страна на тогашниот генералниот секретар на НАТО, Расмусен (Childs, 2014). Чилдс во својата анализа, за 'BBC NEWS' од 25.02.2014 година¹³, меѓу другото истакнува дека програмата за ракетана одбрана е контроверзна поради неусогласеноста со Русија. Тој истакнува дека и покрај тоа што проектот е под покровителство на НАТО, повеќе од опремата и средствата сепак доаѓаат од страна на САД. Она што САД го нарекуваат адаптивен пристап во фази вклучува бродови, радар за рано предупредување во Турција и две пресретнувачки бази во Романија и Полска, посочува Чилдс. Можеби контроверзноста на проектот произлегува од сомневањата на Русија дека ракетната одбрана не е наменета само за заканите кои доаѓаат од југ, поточно од регионот на Блискиот Исток и Северна Африка, туку дека истиот има поширока цел и намена.

Одлуката за декларирање на потребните воени способности е најлесниот дел (Schnaubelt, 2011:150). Според Шноубелт (Schnaubelt, 2011:150) политичките прашања за тоа како да се поделат трошоците и дали една нација е подготвена

---

¹³ Childs, N. (2014) 'A new piece in Nato's missile defence jigsaw' *BBC NEWS US and Canada*, 25 February 2014.
<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-26346903>

целосно да се потпре на друга во безбедносно-одбранбена смисла се едни од најтешките. Поради овие причини повеќето земји развиваат и одржуваат сопствени способности за целиот спектар на мисии, а партиципираат во заедничките напори за развој на оние способности за кои не се во можност да си ги дозволат.

Во теоријата, недостатокот од способности, а како последица на намалувањето на трошоците во одбранбениот сектор на национално ниво, може да се надомести преку соработка со други членки или партнери на НАТО, но само доколку има соработка и координација. Во моментов, многу е поверојатно дека некоординираните национални обиди за управување со расположливите ресурси придонесува за развој на неурамнотежени мултинационални способности, кои ја доведуваат во опасност способноста на НАТО да ја извршува својата задача (Giegerich, 2012:19). Определбата на земјите членки на НАТО и земјите партнери да бидат заинтересирани за учество во мултинационалните операции предводени од НАТО, бара посветеност и ангажирање на сили со поголеми способности, во насока на решавање на политичките и воените кризи надвор од евроатланската област. На ова треба да се додаде и одлуката на НАТО за поголемо присуство во Источна Европа, односно одлуката, од самитот во Велс, за формирање на високо подготвени здружени сили 'Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)'. Ова всушност претставува дел од потребата за значително подобрување на способностите на НАТО силите за одговор (NATO Response Force - NRF), а сè со цел успешно справување со безбедносните предизвици. Новите сојузнички сили ќе бидат во можност да се распоредат во рок од неколку дена, со цел да одговорат на предизвиците, особено на периферијата на територијата на НАТО. Тие ќе се состојат од копнена компонента и на располагање ќе имаат соодветни сили за воздушни, поморски и специјални операции (Wales Summit Declaration, 2014). Сепак, достигнувањето на нивната оперативна готовност е тесно поврзана со надминување на одредените несогласувања кои постојат внатре во Алијансата, така што може е прерано да се каже дека нешто драстично ќе се промени во функционирањето на НАТО на краток рок. Случувањата во Ирак и Сирија, го поткинаа НАТО и неговите партнери да размислуваат за превземање на мерки и постапки за спречување на активностите на ISIL/ISIS. Американскиот државен секретар Џон Кери и секретарот за одбрана Чак Хејгел на вториот ден од самитот во Велс, најавуваат

нова меѓународна коалиција во насока на бришење на милитантната Исламска држава. Покрај САД, се очекува Обединетото Кралство, Франција, Австралија, Германија, Канада, Турција, Италија, Полска и Данска да дадат воена и финансиска поддршка во борбата на коалицијата против ISIL/ISIS (Tate, 2014). Всушност тоа и се случи. Повеќе од 50 земји и организации, со различни капацитети, се вклучија во меѓународната коалиција предводена од САД.

Политиката на НАТО за одбранбени способности се темели врз потребата од развој на соодветни сили и способности кои се интероперативни, соодветно обучени, опремени и поддржани. Тоа бара обезбедување на соодветна рамка, во кое планирањето на одбраната на национално ниво може да се усогласи, со цел исполнување на барањата на Алијансата на најефикасен начин (Brauss, 2008:33). Процесот на трансформација и промени на Алијансата и јакнење на одбранбените способности трае и ден денес, пред сè преку разните иницијативи за соработка помеѓу НАТО и партнерите. Реафирмацијата на Концепт на НАТО т.н 'Smart Defence' на самитот во Велс е доказ за тоа. Концептот 'Smart Defence' го чинат три елементи: определување на приоритети, соработката и специјализацијата. Преку определување на приоритетите се усогласуваат националните приоритети за способностите поблиску до способностите на НАТО. Преку соработката се постигнува здружување на воените способности меѓу сојузниците, при што се подобрува интероперативноста. Специјализацијата е далеку од најтешките од трите елементи бидејќи директно влијае на суверенитетот на земјите членки. Таа обезбедува инвестирање од страна на земјите членки во одделни области за сметка на други области (Giegerich, 2012:21-22). Концептот треба да претставува позитивен чекор кој треба да даде резултати и да ги натера земјите членки на Алијансата и нејзините партнери заеднички да одредат приоритети. Тој треба да ја подобри соработката, преку барање на мултинационални решенија, бидејќи секоја земја членка не е во можност да ги има сите воени способности на располагање, при што достапноста за било која способност, генерирана или предвидена преку концептот 'Smart Defence', мора да биде загарантирана. Успешноста на концептот често се доведува во прашање, пред сè заради недоволните издвојувања за одбранбените буџети на земјите членки на НАТО и земјите партнери. Евидентно е дека земјите членки на НАТО и земјите партнери со почеток на новата деценија се оддалечуваат од кога било досега во однос на

инвестициите во одбраната. Посебно тоа е изразено кај европските земји членки на Алијансата при што и понатаму е присутно мислењето дека поделбата на трудот во НАТО, треба да се темели на обезбедување на тешката моќ од страна на САД, додека европските сојузници сè повеќе се залагаат за мека моќ што може да биде опасно и да го зголеми негативното влијание врз ефективноста на Алијансата. Владите, на повеќето земји членки на НАТО, кога одлучуваат да земат учество во меѓународните операции, нивната одлука во голема мера ‘зависи’ од САД. Лојалноста кон Алијансата или зависноста е главната причина за учество и придонес во меѓународните операции (Matlary and Petersson, 2013:18). Фактот дека концептот ‘Smart Defence’ се спроведува во време кога се бележи тренд на постојано намалување на одбранбени трошоци, можно е тешко да се обезбедат потребните средства за успешноста на овој концепт. Наспроти европската перспектива да се заштедат пари, концептот ‘Smart Defence’ бара инвестирање во секторот одбрана, со цел да се развијат способности кои во моментот европските земји членки ги немаат. Проблемот е дека земјите членки не можат да се договорат за висината на одбранбените трошоци. Според податоците од SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI, 2013:4-5), трендот на намалување на воените трошоците во Западна и Централна Европа од 2010 година продолжува и во 2012 година. Податоците говорат дека во периодот од 2008 до 2012 година 20 од 37 земји во наведениот регион, ги намалуваат воените трошоци за повеќе од 10%. Намалувањето, за ‘поголемите потрошувачи’, изнесува 5,2% во Обединетото Кралство, 3,5% во Франција, додека Германија ги зголемува трошоците за 2,6%. Исто така, во наредните години се очекува понатамошно намалување на трошоците за секторот одбрана кај Обединетото Кралство, но и кај Германија. Европските земји членки одбиваат да им се каже колку треба да бидат одвојувањата за одбранбениот буџет, додека пак САД одбиваат и понатаму да ја плаќаат разликата. Од европска перспектива, она ниво на безбедност кое го сакаат САД, не е потребно. Како последица на префрлање на интересите на САД од Европа во Азија, европските земји си го поставуваат прашањето дали САД се најсоодветниот партнер за одговор на сè поголемиот број на нови безбедносни закани, со кои европските земји се соочуваат (Dyson and Konstadinides, 2013). Фактот дека во изминатите години, НАТО обезбеди поголема безбедност за своите членови отколку што тие некогаш можеле тоа да го постигнат самостојно

потребно е да се размислува како може наједноставно да се постигнат потребите и целите на НАТО, а без при тоа товарот да падне само на одреден број земји членки. Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) посочува дека, од самитот во Чикаго па наваму, се зголемува бројот на мултинационални проекти, со цел хармонизирање на потребите на Алијансата и ресурсите во насока на постигнување на оперативна ефикасност, како и економска исплатливост.

Под чадорот на концептот 'Smart Defence', само по две години од неговото започнување, експертската јавност и одбранбениот сектор се соочува со новата иницијатива на НАТО за 'поврзани сили' т.н. 'Connected Forces Initiative' која претставува процес кој е насочен во три области: военото образование и обука, вежбите и користењето на технологијата. Оваа иницијатива е дел од проектот на НАТО 'NATO forces 2020'. Ако 'Smart Defence' е концепт, тогаш 'Connected Forces Initiative' е повеќе процес кој треба да ги направи способностите повеќе ефективни (Mizera and Macko, 2013:1-2). Со тоа, концептот 'Smart Defence' претставува начин на стекнување и одржување на способностите, додека иницијативата за 'поврзани сили' се фокусира на нивната интероперативноста. Согласно искуствата и научените лекции во Авганистан, НАТО силите одговор ќе имаат важна улога во иницијативата на НАТО за 'поврзани сили'. На последниот одржан самит на НАТО, во Велс, одобрен е концептот т.н. 'Framework Nations', кој треба да обезбеди широк спектар на кохерентни способности, особено во Европа. Концептот би ја покажал подготвеноста на европските сојузници да направат повеќе за заедничката безбедност и истиот треба да придонесе во премостување на јазот на способностите помеѓу САД и европските сојузници, како и меѓу самите сојузници во Европа (Wales Summit Declaration, 2014). Концепт т.н. 'Framework Nations' и одлуката за формирање на високо подготвени здружени сили 'Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)', претставуваат дел од планот за зајакнување на колективната одбрана на НАТО. При тоа, мултинационалната соработка е потреба и најдобро решение во услови на криза, при што концептот 'Smart Defence', иницијативата на НАТО за 'поврзани сили', концепт 'Framework Nations' и секако високо подготвените здружени сили 'Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)' не смеат да претставуваат само парче хартија на она што треба да се направи. Имено, толку концепти и иницијативи за кратко време, периодот од 2012 до 2014, сигнализира

на нешто друго, би рекол повеќе зборувања и дискусии отколку вистинска акција. Па сè додека трошоците за одбрана се ограничени, а поврзано со фактот дека способностите зависат од ресурсите, успешноста на било кој концепт и иницијатива, во процесот на нивна имплементација од идеја до реалност, постојано ќе биде доведена во прашање.

3. НАТО и процесот на проширување

Страните можат, со едногласна одлука, да поканат која било европска земја да пристапи кон овој Договор доколку е во позиција да ги унапреди принципите на овој Договор и да придонесе за безбедноста на Северноатлантската област. Секоја држава која е поканета на овој начин може да стане страна во овој Договор преку депонирање на својот инструмент за пристапување кај владата на Соединетите Американски Држави. Владата на САД ќе ја информира секоја од страните за депонирањето на секој таков инструмент за пристапување -член 10 од Северноатлантскиот договор (Прирачник за НАТО, 2001:595).

Во изминатите шест децении согласно членот 10 од Северноатлантскиот договор, 16 земји се придружија на 12-те потписнички на Договорот од 1949 година, со што вкупната бројка на земји членки на НАТО ја достигна бројката од 28. За разлика од периодот помеѓу 1949 година и раните 80-ти години на минатиот век кога само четири земји станаа членки на Алијансата (Турција и Грција во 1952, Германија во 1955 и Шпанија во 1982), приемот на нови членки по завршувањето на Студената војна стана мошне спектакуларно, како во однос на бројот на примени членки така и во однос на политичкото влијание (NATO Handbook, 2006:183). Имено, со крајот на Студената војна земјите од Централна и Источна Европа се повеќе инсистираат на нивниот прием во Алијансата и покрај тоа што во почетокот Алијансата внимателно го избегнува ова прашање. Ваквата ситуација се задржува се до Самитот на шефовите на држави и влади на земјите членки на НАТО во Брисел, во јануари 1994 година. На самитот е промовирана идејата за проширување на Алијансата со земјите од поранешниот Источен блок. Паралелно со подготовките на процесот на проширувањето, НАТО ја промовира 'Студијата за проширувањето на НАТО' (Study on NATO Enlargement, 1995) која е и јавно публикувана во септември 1995 година и

поделена на земјите заинтересирани за членство во НАТО. Истата ги дефинира целите и принципите на проширувањето, како и она што треба да го реализираат новите членки во поглед на спроведување на демократските реформи, унапредување на соработката, унапредување на добрососедските односи, како и зголемување на транспарентноста во одбранбеното планирање и димензионирање на одбранбените буџети. Тоа би значело дека, проширувањето ќе ги поддржи и веќе започнатите процеси на интеграција во Европа и истото нема да претставува закана за некоја држава.

Самата Студија (Study on NATO Enlargement, 1995) укажува на фактот дека со завршувањето на Студената војна повеќе не се потребни линиите на разграничување, истите треба да се избришат и сега постои единствена можност да се изгради подобра безбедносната архитектура во целата евроатлантска област. Алијансата ја гледа безбедноста како широк концепт кој покрај политички и економски компоненти ги вклучува и одбранбените. НАТО и понатаму останува одбранбена Алијанса чија цел е зачувување на мирот во евроатлантската област и обезбедување на безбедноста на своите земји членки. Понатаму Студијата посочува дека, секое идно проширување на НАТО ќе биде во согласност на членот 10 од Вашингтонскиот договор и со приемот новите членки ќе ги превземат сите обврски кои произлегуваат од Договорот. Подготвеноста искажана преку практичните достигнувања на аспирантите за членство треба да биде одлучувачки фактор при донесувањето на одлуката за секое идно членство. Во Студијата се истакнува дека проширувањето ќе се случи преку постепен и транспарентен процес и дијалог со сите заинтересирани страни. При тоа, ќе се одлучува од случај до случај и секоја одлука за проширување за секоја идна членка ќе биде донесена со консензус бидејќи така донесената одлука ќе има своја тежина и ќе придонесе за стабилноста и безбедноста во евроатлантската област. Процесот на проширување, покрај другото, ги иницира земјите од Централна и Источна Европа, да превземаат сеопфатни политички, економски и воени реформи, со цел да изградат демократски општества, просперитетни економии и воени организации кои ќе се засниваат на мирот и стабилноста во Европа (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:107). Тоа требаше да го олесни процесот на зајакнување на соработката во Европа и нејзина интеграција врз основа на заедничките демократски вредности. Студијата за проширување иницираше воспоставување

на дијалог со земјите заинтересирани за членство преку кој би се добила јасна слика за подготвеноста на секоја земја аспират за членство. За време на дијалогот за проширување на НАТО, стана очигледно дека за тоа е потребна јака мотивација за земјите аспиранти за изнаоѓање на мирни решенија за билатералните недоразбирања со соседните земји. Тоа ги охрабри напорите за зајакнување на домашните демократски реформи, особено за воспоставување на здрави цивилно воени односи и демократска контрола на вооружените сили. Во текот на дијалогот, воените експерти на НАТО, исто така, дојдоа до детални информации за одбранбените способности и капацитети на државите аспиранти (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:107-108). Од воспоставениот дијалог со 12-те земји аспиранти (Албанија, Бугарија, Чешка, Естонија, Унгарија, Латвија, Литванија, Полска, Романија, Словачка, Словенија и Македонија) само на три земји аспиранти, односно Полска, Чешка и Унгарија им е упатена покана за членство во Алијансата на самитот во Мадрид во 1997 година, а со полноправно членство се здобија во март 1999 година. Церемонијата по повод истакнувањето на националните знамиња на трите нови земји членки е одржана во седиштето на НАТО во Брисел, на 16 –ти Март 1999 година (Прирачник за НАТО, 2001:71). По првото проширување стана очигледно дека по првиот круг на проширување ќе има и второ проширување. Во таа насока, а со цел унапредување на процесот на проширување, на самитот од Вашингтон во 1999 година е претставен Акциониот план за членство (АПЧ)¹⁴. Програмата на АПЧ е во насока да се даде помош на активностите на земјите аспиранти на патот кон нивното членство во Алијансата, но и во исто време да претставува инструмент со кој ќе се мери прогресот на земјите аспиранти за членство во НАТО. Потребно е да се истакне дека АПЧ не претставува замена за Партнерството за мир, туку еден од механизмите на Алијансата за постигнување на потребните стандарди и критериуми од страна на земјите аспиранти за членство во НАТО. Истиот не гарантира членство, туку членството се темели на консензус постигнат од страна на сите земји членки на

---

¹⁴ Membership Action Plan. Клучни елементи на АПЧ се изготвување индивидуална Годишна национална програма за членство (ГНПЧ) која ги содржи политичко-економската, безбедносната, одбранбено-воената, правната сфера и ресурсите, понатаму повратните механизми со кои ќе се мери прогресот на земјата аспират, како и зајакнувањето на одбранбеното планирање.

НАТО. Вториот круг на прием на нови членки се случи на самитот во Прага, во 2002 година, кога од страна на шефовите на држави и влади на НАТО, упатени се покани за членство во Алијансата до Литванија, Латвија, Естонија, Словенија, Словачка, Романија и Бугарија. При овој круг на проширување земјите аспиранти се вклучени во Акциониот план за членство, при што кандидатите годишно се оценувани за петте поглавја од АПЧ. По упатувањето на поканата за членство, следат пристапните преговори со цел дефинирање на временската рамка за исполнување на севкупните реформи и обврски кои произлегуваат од членството во Алијансата. Литванија, Латвија, Естонија, Словенија, Словачка, Романија и Бугарија, формално и се придружија на Алијансата во Март 2004 година. Самиот процес на второто проширување на Алијансата е обременет со низа калкулации и опции кои се однесуваат на 'списокот' на новите земји членки на НАТО. Во јули 2001 година се калкулира со 5 опции: минималистичка опција која подразбира само прием на Словенија; средна опција-покани за Словенија, Словачка и Романија; средно зајакната опција- Словенија, Словачка и Романија и Бугарија; проширување според европскиот модел на калкулирање-подразбира државите на средно зајакната опција, плус една држава од Балтикот и конечно, тотална опција, односно покана за сите кандидати воедно наречена 'big bang', бидејќи би се избегнале репетитивните караници со Русија околу следните приеми (Ружин 2005:163). Сепак се случува, последната, односно опцијата наречена 'big bang' а пред сè заради силниот притисок од страна на американската администрација, но и поради настаните од 11-ти Септември 2001 година. Од денешна перспектива може слободно да се заклучи дека процесот на проширување секогаш претставува политичка одлука наместо потреба и реална заслуга на земјите аспиранти за членство. Тоа на некој начин е и потврдено од страна на г-ѓата Пеинтер која во своето предавање одржано на Воената Академија 'ген. Михаило Апостолски' во Скопје, во јули 2014 година, меѓу другото истакнува дека секое проширување на НАТО досега претставува предизвик и дека за секое проширување досега постојат членки кои се спротивставуваат на тоа. За влезот на Полска, Чешка и Унгарија во НАТО, во 1999 година постои противење, а

истото било случај и со Балтичките земји, но сепак, проширување имало. Таа посочува дека одлуките се политички и дека тие може да се менуваат.¹⁵

Самитот во Истанбул во 2004 година, иако не е самит на проширување, сепак ја потврдува определеноста на Алијансата дека во согласност со член 10 на Вашингтонскиот договор, политиката на отворени врати останува отворена за идните можни членки: Македонија, Албанија и Хрватска (Ружин, 2005:160). И покрај очекувањата дека расправата за следното проширување на Алијансата ќе се случи во 2006 година, односно во 2007 година, сепак тоа останува само желба на земјите аспиранти. Меѓу другото, она што го одлага очекуваното проширување на НАТО се нараснатите безбедносни проблеми на меѓународен план и неопходната консолидација на Алијансата на внатрешен план. Процесот на проширување продолжува на самитот во Букурешт, во 2008 година, кога е упатена покана за членство во Алијансата до Албанија и Хрватска, но не и до Македонија, заради ветото од страна на Грција. Со тоа е направена една историска неправда. И покрај исполнувањето на сите услови, а поврзани со членството во НАТО, од страна на Република Македонија, истата не е поканета да се приклучи на семејството на Северноатлантската алијанса, со што Република Македонија е условена прво да го реши спорот со името, со Република Грција, па потоа да се приклучи на Алијансата. Исполнувањето на обврските за членство во НАТО од страна на Република Македонија, не беше доволен услов за членство. Самитот на НАТО во Чикаго, во мај 2012 година, не донесува ништо ново во однос на процесот на проширување. Декларацијата од самитот го пофали придонесот на земјите аспиранти во НАТО предводените операции и мисии што на некој начин, според пишувањето на Рогин (Rogin, 2012) во 'Foreign Policy', од 21.05.2012 година¹⁶, може да се протолкува како нешто повеќе од љубезна благодарност. Она што би сакал да го истакнам е дека проширувањето на НАТО е комплексен процес, пред сè заради фактот дека не е доволно само земјата аспират да работи напорно за да ги исполни обврските за членство, туку пресуден е интересот на земјите членки да упатат покана за членство до земјата аспират. Овие интереси се тесно поврзани со перцепцијата

---

¹⁵Македонија заслужува да биде дел од НАТО-Алијансата: Предавање на Сели Пеинтер на Воената Академија', Вести, Министерство за одбрана, Република Македонија, 15.07.2014.
<http://www.morm.gov.mk/?mainnews=makedonija-zasluzuva-da-bide-del-od-nato-alijansata-predavanje-na-seli-peinter-na-voenata-akademija&lang=mk>

¹⁶ Rogin, J. (2012) 'The NATO non-enlargement summit', *Foreign Policy*, MAY 21, 2012
http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2012/05/21/the_nato_non_enlargement_summit

на настаните во безбедносна смисла, како на регионално така и на глобално ниво. Можеби кон ова треба да се додаде и констатацијата на Ружин (Ружин, 2005:174-175) кој истакнува дека со секое проширување и зголемување на бројот на членките, Алијансата, како секоја мултилатерална институција, функционално слабее и станува посложена за менаџирање.

Во моментот, покрај Република Македонија, земји кандидати за членство во НАТО се и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Грузија. Црна Гора се приклучи на Акциониот план за членство во 2009 година, а Босна и Херцеговина во 2010 година. Приклучувањето на Грузија е прашање кое нема да се реши во блиска иднина, пред сè заради ризикот од конфронтација со Русија. Истото се однесува и на Украина, која од 2010 година не бара членство во НАТО, а посебно не во услови на агресивно однесување од страна на Русија, што и го доведува во прашање територијалниот интегритет на Украина. Но, во декември 2014 година украинскиот парламент гласа за отфрлање на неутралниот статус. Гласањето е успешно и тоа е протолкувано како прв чекор на патот кон евентуално членство во НАТО. Според Георгиева (Георгиева, 2010:146) една од предностите на Алијансата, според моделот на инклузивни безбедносни институции е дека таа од крајот на Студената војна се прошири со нови членки кои ги споделуваат евроатлантските вредности. Од друга страна, стратегиските аналитичари констатираат дека значаен број од новите членки спаѓаат во група држави со минимални воени способности, со проблематични политички системи и отворени и тензични прашања со соседите, особено оние кон Русија. Георгиева посочува дека обидот да се приклучат Украина и Грузија во МАП процесот е протолкувано како пречекорување на црвената линија со кое Алијансата се соочи со интервенцијата на Русија во Грузија. Се чини дека она што се очекува од самото проширувањето на Алијансата со Украина и Грузија би било ограничување на Руската самоувереност, но овој процес го пратат многу проблеми кои може да го доведат во прашање и кредибилитетот на НАТО. Потребно е да се напомене дека Украина и Грузија се земји од голем интерес за Русија и не претставува мистерија како Русија би реагирала на евентуалното зачленување на овие две земји во НАТО. Признавањето на независноста на двете територии на Грузија (Јужна Осетија и Абхазија) од страна на Русија во 2008 година, по брзата руска воена интервенција во Грузија, е доказ за тоа и претставува проверен рецепт во случајот со Украина. Приклучувањето на

поранешните земји членки на Варшавскиот пакт во НАТО е причина за зголемените тензии меѓу НАТО и Русија, кои кулминираат со актуелната криза во Украина. Поврзаноста на Украина со НАТО предизвикува поделби и е дел од една поголема дебата поврзана со политичките и културните врски на Украина, како со Европа, така и со Русија (Chamberlain and Davis, 2014:1). Она што е важно да се додаде е дека кризата во Украина претставува и ќе претставува ‘камен на соннување’ за многу прашања поврзани со односите на НАТО со Русија. Односите меѓу НАТО и Русија отсекогаш се важен сегмент за процесот на проширување. Сè повеќе се присутни несогласувањата за начинот на кој Алијансата треба да се справи со Русија. Постарите, Западноевропски земји членки имаат тенденција да ја сочуваат претпазливата и помирувачка политика, додека земјите од Централна и Источна Европа се залагаат за конфронтирачки и цврст пристап. Со тоа, САД се фатени во средина на таа интра сојуз караница (Carpenter, 2009). Кон ова треба да се додаде и констатацијата на Хаџи-Јанев (Хаџи-Јанев, 2014), за порталот ‘Република online’ од 10.03.2014 година¹⁷, која се однесува на донесувањето на новиот Стратегиски концепт на НАТО во 2010 година. Имено, Хаџи-Јанев го истакнува фактот, дека додека Полска и Балтичките земји ‘плачеа’ за тоа новиот Стратегиски концепт на НАТО да се фокусира на реafirмирање на членот 5 од Вашингтонскиот договор, САД, Холандија и уште некои држави сметаа дека Стратегискиот концепт треба да се фокусира на кооперативната безбедност.

Во изминатите години во Европа се бележат голем број на кризи, политички, економски, а сега и воена криза. Со оживувањето на агресивната експанзија на Русија, Европа сега се соочува со она што претставува егзистенцијална закана за нејзината источна граница. Превирањата во Украина, потврдија дека Европа ‘цела и слободна’ е поважна и повеќе загрозувана од било кога (Painter, 2014). Пеинтер (Painter, 2014) во својата анализа, во пресрет на самитот во Велс, посочува дека нема сериозно да се разгледува процесот на проширување. Таа го истакнува фактот дека земјите аспиранти спроведоа голем број на политички и економски реформи со цел да се квалификуваат за членство во Алијансата. При тоа, таа го издвојува примерот на Црна Гора и Македонија. Во анализата

---

¹⁷ Мирчевски, Н. (2014) ‘Путин игра шах со добро осмислени потези’, *Република online*, 10.03.2014.
<http://republika.mk/?p=214960>

Пеинтер истакнува дека примерот со Република Македонија е повеќе од фрустрирачки. И покрај тоа што како земја која во суперлатив придонесува за безбедноста и стабилноста во регионот и рамо до рамо со коалициските сили на НАТО учествува во ISAF во Авганистан, сепак соседна Грција успева да го држи во заложништво процесот на проширување, заради спорот со уставното име на Република Македонија. Пеинтер посочува дека не треба да се прави грешка во дефинирање на ‘проблемот’ поврзан со процесот на проширување. Имено, Пеинтер заклучува дека одбивањето на НАТО да се прошири е политичка, а не техничка калкулација. Проблемот е во срамното непостоење на политичка волја. На ова таа го надоврзува непостоењето на визија и лидерство во НАТО, нешто што постои за време на администрацијата на Клинтон и Буш. Затоа, според Пеинтер, самитот во Кардиф треба да биде самит на проширување и самит на кој ќе се надминат пречките за проширувањето, наместо да се акумулираат изговори зошто да нема проширување.

Како реакција на агресијата на Москва врз Украина, претседателот Обама ги увери загрозените земји членки на НАТО, Полска, Литванија, Латвија, Естонија, на цврста американска поддршка, но тој покажува малку склоност да покаже потребено лидерство за ставање на дневен ред на самитот во Кардиф на друг интегрален елемент на политиката на НАТО: проширувањето на Алијансата (Haltzel, 2014). Халтзел ја истакнува подготвеноста за членство на двете балкански земји, Македонија и Црна Гора, но и се осврнува на заинтересираноста за членство на двете нордиски земји партнери на Алијансата, Финска и Шведска. Тој се осврнува на ставовите на финскиот премиер Александар Стуб кој верува дека со Руската инвазија во Украина е загрозена безбедноста на Финска. Ова се должи на фактот дека и Финска, како и Балтичките земји кои се сепак земји членки на НАТО, како сосед на Русија е загрижена за сопствената безбедност. Од друга страна, според руските обвинувања во врска со Украинската криза, објавени на Web страната на НАТО (‘Russia’s accusations - setting the record straight’)¹⁸, руски претставници, сметаат дека НАТО требаше да се распушти по завршувањето на Студената војна и дека

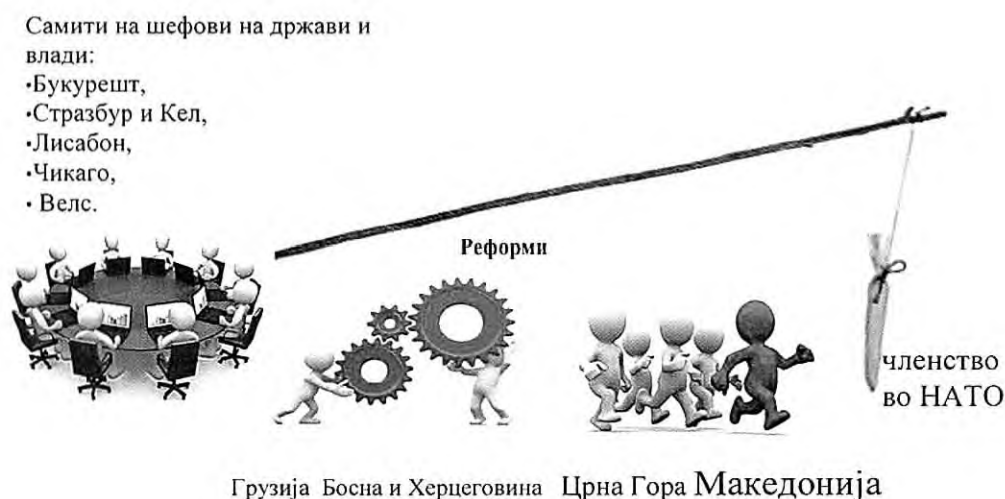
---

¹⁸ ‘Russia’s accusations - setting the record straight (updated July 2014)’, Fact sheet, *NATO-OTAN*, 23 Jul. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm?utm_source=facebook&utm_medium=smc&utm_campaign=russia%2Bmyths%2B3

со пристапувањето на нови сојузници во НАТО од Централна и Источна Европа се поткопува Руската безбедност. Исто така се посочува дека Русија тврди дека НАТО долго време се обидува да ја втурне Украина во своите редови. Според НАТО тоа е не е точно бидејќи кога во 2010 година од страна на Украина е одлучено да се прифати политиката за не вклучување во НАТО, Алијансата целосно го почитува тој избор. И клучно прашање на кое Русија треба да одговори е зашто толку многу земји, особено оние на нејзината периферија и понатаму се стремат за членство во НАТО.

Се веруваше дека самитот на НАТО во Чикаго во 2012 година ќе биде последен самит на кој ќе нема проширување, но последниот одржан самит на Алијансата во Велс (поточно во Њу Порт, град на 20 км од Кардиф) во периодот од 04. до 05. Септември 2014 година, повторно е самит на кој нема проширување. Пред вратите на НАТО повторно остануваат четирите земји аспиранти за членство меѓу кои и Република Македонија. Декларацијата од самитот (Wales Summit Declaration, 2014) ги охрабрува земјите аспиранти да продолжат да ги спроведуваат потребните реформи, со цел да ги унапредат своите аспирации и да се подготват за членство, додека потребната политичка и практична поддршка ќе биде обезбедена од НАТО. Оваа ситуација најдобро се опишува со употреба на идиомот 'carrot and stick approach' или пристапот на морков и стап, при што земјите аспиранти никако да дојдат до својата заслужена награда односно да го завземат своето место во Алијансата (слика 2), состојба која треба да се промени.

Слика 2. 'Carrot and stick approach' или пристапот на морков и стап

4. Пристапот на НАТО кон процесот на соработка и партнерство

Една од најважните цели и задачи на НАТО по завршувањето на Студената војна е да ги надмине предизвиците за безбедноста на државите членки и нивните граѓани преку воспоставување на соработка и партнерство (Георгиева, 2010:138). Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС), Партнерството за мир (ПЗМ), Медитеранскиот дијалог (МД), Инстанбулската иницијатива за соработка (ИИС), Советот НАТО-Русија, односите на НАТО со Украина и Грузија, како и воспоставените односи со многу држави и меѓународни организации како ЕУ, ОБСЕ, ООН го претставуваат развојот на процесот на соработка и партнерство. Секоја од воспоставените форми на соработка и партнерство имаат за цел градење на блиски и поефективни односи како во евроатлантската област така и надвор од неа. Искуствата од мисијата на НАТО во Авганистан покажуваат дека земји кои не припаѓаат на Европа како Австралија, Јапонија, Нов Зеланд, Јужна Кореја одговорија на предизвикот да дадат свој придонес за успешноста на мисијата на Алијансата во Авганистан. Многу е веројатно дека услугите на овие ‘контакт земји’ или како што уште се нарекуваат ‘други партнери од целиот свет’ или ‘глобални партнери’ ќе бидат од голема корист и во пост ISAF мисијата, односно во мисијата на НАТО ‘Одлучна поддршка’ (‘Resolute Support’). Групата на ‘глобални партнери’ всушност има тенденција и понатаму да се проширува, при што според многумина аналитичари овој процес всушност ја изразува американската надворешна политика. Тоа се должи на фактот дека сè понагласениот интерес на САД за Азија го поттикнува процесот на соработка и партнерство со земји и организации на глобално рамниште.

Но, да се навратиме на годините по завршувањето на Студената војна кога е потребно да се најдат форми на соработка и партнерство со цел градење на нова демократска Европа. Исто така, новосоздадените држави во Централна и Источна Европа имаа потреба да го започнат нивниот пат за политичко и воено интегрирање во Алијансата. Тоа е овозможено преку дијалог и воена соработка во рамките на Партнерството за мир и Северноатлантскиот совет за соработка подоцна Евроатлантски партнерски совет. Преку овие форми на соработка се настојува да се оствари визијата на НАТО за цела Европа, мирна и слободна. Во

Прирачникот на НАТО од 2006 година (NATO Handbook, 2006:195) се истакнува дека во процесот на партнерство, ЕАПС и ПЗМ станале клучни тела на евроатлантската безбедносна архитектура. И покрај многуте неуспеси и потешкотии кои веројатно биле неизбежни од комплексниот процес на политичките, економските и социјалните промени во Централна и Источна Европа и поранешниот Советски сојуз, сепак, во текот на неколкуте изминати години ЕАПС и ПЗМ стабилно се развиваат во насока на зголемување на соработката за безбедноста помеѓу НАТО и партнерите.

Други форми на партнерство, засновани на географска припадност на земјите партнери претставуваат Медитеранскиот дијалог (МД) и Инстанбулската иницијатива за соработка (ИИС). Медитеранскиот дијалог е формиран на самитот во Мадрид во 1997 година поради неопходноста за практична соработка и дијалог со земјите од Медитеранот, а поврзано со безбедноста и стабилноста во регионот на Средоземното море, но и пошироко. На самитот во Истанбул во 2004 година, објавена е Инстанбулската иницијатива за соработка која ги вклучи земјите од Медитеранскиот дијалог и поширокиот регион на Блискиот Исток. Во контекст на големата мрежа на партнери на Алијансата, потребно е да се истакнат и односите на НАТО со Украина и Грузија и секако односите на НАТО со Русија. Во знак на продлабочување на споменатите партнерства е формирањето на Комисијата НАТО-Украина во 1997 година, Советот НАТО-Русија во 2002 година и Комисијата НАТО-Грузија во 2008 година (Marónková, 2012). Украина останува долготраен и препознатлив партнер на Алијансата. НАТО високо ги цени придонесите на Украина во сојузничките операции на НАТО, како и во придонесот во НАТО силите за одговор (NATO Response Force – NRF), се истакнува во Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014). Декларацијата посочува дека НАТО ќе продолжи да ги поддржува сеопфатните реформи во Украина преку Годишната национална програма во рамките на посебното партнерство меѓу Украина и НАТО. Истото се однесува и на Грузија, при што се нотира значителниот придонес на Грузија во Авганистан, како и значителниот напредок на патот кон членството во НАТО, при што голема улога има Комисијата НАТО-Грузија и спроведувањето на амбициозните реформи во рамките на Годишната национална програма.

Но, споменатите партнерства се пред ‘голем испит’ заради актуелните случувања во Украина каде се испреплетени интересите на НАТО од една

страна и Русија од друга. Во Април 2014 година, очекувано се случи драстична промена на перцепцијата во однос на партнерството меѓу НАТО и Русија, со што од страна на министрите за надворешни работи на земјите членки на НАТО донесена е одлука за прекин на практичната воена и цивилна соработка на НАТО со Русија. Од друга страна пак тешко е да се оцени доволноста на поддршката на Украина од страна на НАТО во услови кога е загрозен нејзиниот територијален интегритет, ситуација која постои и во случајот со Грузија во 2008 година. Се чини дека случувањата во Грузија не е научена лекција за НАТО во однос на однесувањето на Русија кон прашањата поврзани со евроатлантското интегрирање на нејзините соседи. Имено, останува да видиме како ќе се реализира она што е договорено на состанокот на Комисијата НАТО-Украина во април 2014 година, кога е осудена анексијата на Крим од страна на Русија. На состанокот е истакнато понатамошно интензивирање на соработката во рамките на реформите во одбранбениот сектор, преку градење на потребните капацитети и способности.¹⁹ Ова значи дека Алијансата нема воено да интервенира во Украина. Тоа е посочено и од Даскаловски (Даскаловски, 2014) во неговата изјава за 'Дневник' од 10.03.2014 година.²⁰ Имено, познато е дека САД можат да дејствуваат унилатерално, но само ако се работи за нивни стратегиски цели и интереси. Инаку, тие претпочитаат да дејствуваат заедно со сојузниците и, се разбира, за потребите на ООН е изјавата на Даскаловски. Кон ова, исто така треба да се додаде и фактот дека Украина сепак не е земја членка на НАТО.

Од друга страна пак важни се и согледувањата на Каим (Kaим, 2014) во поглед на Украинската криза според кој со политичките превирања и губењето на Крим, Русија ја ослабува Украина политички, економски и воено. Тој посочува дека, дополнително, работите ги комплицира недостатокот на кохезија на

---

¹⁹ На состанокот меѓу другото од страна на Алијансата е потенцирана посветеноста во однос на Украина, изразна преку спроведување на непосредни и долгорочни мерки, со цел да се зајакне способноста на Украина да се грижи за својата безбедност. Истото се однесува и на останатите партнери на НАТО во Источна Европа, која ќе се оствари преку пакетот мерки од постоечките билатерални програми. Сувереноста, политичката независност и територијалниот интегритет на европските држави, меѓу кои и Украина е клучот на евроатлантската безбедност, се истакнува во изјавата на министрите за надворешни работи на земјите членки на НАТО, од одржаниот состанок на Комисијата НАТО-Украина.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108501.htm?mode=pressrelease

²⁰ Илиевски, К.И. (2014) 'САД преку генерал ја тера Русија на преговори', *Дневник online*, 10.03.2014.

<http://www.dnevnik.mk/?itemID=436BD0F286790C448B46F9A487EBC8C6&arc=1>

украинското општество и продолжување на немирите во источниот регион и како резултат на тоа Украина ќе бара странска помош за заштита на територијалниот интегритет и политичка независност. Каим (Kaим, 2014) ја истакнува можноста за НАТО да игра важна улога, иако за Алијансата е нејасно што точно треба да направи за да ги прегрупира своите односи со Украина, која пак исто така не знае што точно сака.

До неодамна 'добрите' односи на НАТО со Русија се доведуваат во прашање, но со Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) постои одредена доза на надеж за надминување на конфронтациите во поглед на Источна Европа. Имено, Декларацијата истакнува дека Алијансата верува дека партнерството меѓу НАТО и Русија, врз основа на почитување на меѓународното право, е од стратегиско значење, при што НАТО ќе се стреми кон соработка и конструктивни односи со Русија. Покрај суспендирањето на практичната воена и цивилна соработка, политичките канали на комуникација сепак остануваат отворени.

Односите на НАТО со меѓународните организации како ЕУ, ОБСЕ и ООН се исто така од големо значење. Партнерството меѓу НАТО и ЕУ е повремено изложено на натпреварување и разидување на перцепциите во однос на одредени безбедносни прашања. Од 28 сојузници 22 се исто така членки на ЕУ. Согласно тоа, би било разумно да се развие стратегиско партнерство и да се развие соработката помеѓу двете организации на едно ново ниво (Legendre, 2014:124). Како што и посочува Лжандр (Legendre, 2014:131), стратегиското окружување се менува и времето работи за подобрување на односите меѓу НАТО и ЕУ. Но, тоа не значи дека несогласувањата ќе исчезнат но сепак мора да се настојува, како и што е истакнато во Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014), двете организации да работат рамо до рамо во операциите за управување со кризи, да се развиваат пошироки политички консултации, како и да се промовира комплементарност со цел подобрување на заедничката безбедност и стабилност. Форумот за дијалог за прашањата во врска со евроатлантската безбедност, Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ), игра важна улога во решавањето на безбедносните предизвици во евроатлантската област е оценката на НАТО на самитот во Велс. Тоа се должи на активностите кои ги превзема ОБСЕ во Руско-Украинската криза, со што НАТО ќе остане посветен на понатамошно подобрување на

соработката на политичко и оперативно ниво, во сите области од заеднички интерес (Wales Summit Declaration, 2014). Во однос на Организацијата на обединетите нации ООН, Декларацијата ја поздравува растечката практична соработка и политичкиот дијалог во насока на размена на најдобри практики и научени лекции, како и на барање на начини за градење на одбранбени и сродни безбедносни капацитети. Сепак, времето ќе покаже колку определбите искажани на самитот во Велс, се апсолвирани од страна на земјите членки на НАТО, но и од партнерите на Алијансата, од што и ќе зависи успехот на она што е договорено во Ну Порт во септември 2014 година.

Процесот на соработка и партнерство завзема значајно место на сите одржани самити на Алијансата во поново време. Со донесувањето на Новиот стратегиски концепт на самитот на НАТО во Лисабон во 2010 година 'кооперативната безбедност' или како што многумина ја нарекуваат безбедност преку соработка е идентификувана како една од суштинските задачи на Алијансата. Со тоа, станува јасно дека безбедноста на евроатлантската област во многу ќе зависи од воспоставените партнерски односи со земји и организации низ целиот свет. (Partnerships: a cooperative approach to security, NATO, 2014). Ова ја наметнува потребата од воспоставување на дијалог и соработка со партнерите на инклузивна и флексибилна основа, што резултира со донесување на Новата политика на НАТО за партнерство²¹, на состанокот на министрите за надворешни работи на земјите членки на НАТО, одржан во Берлин во Април 2011 година. Оваа политика покрај значењето на веќе воспоставените форми на соработка и партнерство (ЕАПС, ПЗМ, МД, ИИС итн.) го истакнува значењето на партнерите кои учествуваат во НАТО предводените операции, како и значењето на политичкиот дијалог и соработката со меѓународните организации и земји од целиот свет. Во насока на подобрувањето на консултациите во еден флексибилен формат е примената на '28+n' формулата, со цел јакнење на партнерството и подобрување на консултациите и транспарентноста за безбедносните прашања од заеднички интерес. Хармонизирањето на партнерските програми и алатки претставува исто така една од определбите на оваа политика, сè со цел овозможување на поголема достапност на активностите

---

²¹ 'ACTIVE ENGAGEMENT IN COOPERATIVE SECURITY: A MORE EFFICIENT AND FLEXIBLE PARTNERSHIP POLICY', *NATO-OTAN*, 15 Apr. 2011.
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-partnership-policy.pdf

на соработка со партнерите. Новата политика е дизајнирана не само да го олесни дијалогот меѓу партнерите надвор и низ постојните партнерски рамки, туку и се отвараат можности за практична соработка со НАТО за сите партнери, кои претходно биле достапни во само една од НАТО партнерските структури (Moore, 2012:56). Со тоа, ќе се овозможи олеснување на процесот на градење на специфични воени способности, но и ќе се подобри финансискиот придонес кон јакнење на способностите на Алијансата, што во моментов, поради намалување на одбранбените буџети е од особено значење.

Според Мур (Moore, 2014:76), новата политика на НАТО за партнерство, донесена во Берлин во 2011 година, се обидува да ги премости недоразбирањата на земјите членки на Алијансата, во однос на процесот на градење на партнерство. Наместо фокусот да биде на географски базирани мултилатерални партнерства, како Евроатланскиот партнерски совет (ЕАПС), Медитеранскиот дијалог (МД) и Истанбулската иницијатива за соработка (ИИС), Берлинскиот договор се обидува да изгради нови партнерства базирани на билатерална основа. Мур (Moore, 2014:76-77) посочува дека новата политика создава можности за дијалог и практична соработка со земји кои се надвор од формалните партнерски рамки засновани на мултилатерална основа. Пример за тоа е формирањето на '28+n' форматот и хармонизирањето на процесот на идентификација на активностите со партнерите преку создавањето на Индивидуалната Програма за Партнерство и Соработка. Од страна на Мур (Moore, 2014:80-84), исто така, се посочуваат потешкотиите од имплементацијата на политиката за партнерство во однос на инклузивноста. Со оглед на фактот дека одреден број на партнери на НАТО ги немаат прифатено либерално демократските вредности, предизвикува дилема како односите со овие партнери ќе ги поддржат демократските принципи на кои се заснива Алијансата. Оваа дилема веројатно, како што посочува Мур (Moore, 2014:84), ќе биде особено изразена во односите со Кина. Тоа се должи на фактот дека Кина за разлика од другите не-демократски партнери на НАТО, располага со голема моќ која го обликува меѓународниот поредок во насока која е многу различна од вредностите кои ги застапува Алијансата. Но, доколку и понатаму продолжи интересот на НАТО, поточно на САД, за Источна Азија што е многу веројатно, потребно е трансформирање на односите на недоверба и градење на цврсти и

транспарентни односи со Кина, во однос на заедничките интереси, како што е на пример, одржување на стабилноста во Авганистан.

Развојот на партнерството на НАТО, отсекогаш бил одговор на настаните во меѓународната средина, на тензиите и различните перспективи во рамките на Алијансата, иако на крајот политиката во однос на партнерството има тенденција да ја изрази Европската поддршка на Американската надворешна политика и целите на 'големата стратегија' ('grand strategy'). Во тој контекст и новата политика на партнерство на НАТО, не е исклучок од овој модел. (Flockhart, 2014:17). Според Флокхарт (Flockhart, 2014:23-26) пристапот на НАТО кон партнерството секогаш е флексибилен, прилагодив и прагматичен, во контекст на заедничките цели, но предводен од надворешната политика на САД. Таа истакнува дека кулминацијата во однос на институционалниот развој на партнерството на НАТО, преставува нова политика на 'повеќе флексибилно и ефикасно' партнерство, со една сеопфатна цел за придонес кон безбедноста преку соработка. Таа го употребува терминот 'оперативни партнери' ('operational partners'), со цел да се опфатат оние земји кои учествуваат во мисиите на НАТО и се 'придонесувачи за безбедноста', наспроти неважноста од географската локација на земјата партнер. Флокхарт посочува дека на самитот на НАТО во Чикаго во 2012 година, јасно е искажана важноста на односите со партнерите кои придонесуваат за безбедноста. Ова констатација се должи на одржаниот состанок со специјално поканетите 13 земји партнери на НАТО кои имаат направено одредени политички, оперативни и финансиски придонеси во операциите предводени од НАТО. Со тоа што во листата на 13 земји се: Австралија, Австрија, Финска, Грузија, Јапонија, Јордан, Република Кореја, Мароко, Нов Зеланд, Катар, Шведска, Швајцарија и Обединетите Арапски Емирати станува јасно дека она што е важно за партнерството не се веќе географската положба или заедничките вредности и политички системи, туку подготвеноста и способноста да се придонесе во мисиите на НАТО. Флокхарт заклучува дека ова претставува голема промена во природот на НАТО за партнерството, но сепак тоа не е јасно искажано и во официјалните документи на НАТО. Определбата на НАТО за поблиска соработка со 'оперативните партнери' веројатно произлегува од фактот дека овие партнери можат да обезбедат повеќе способности (на пример Австралија, Јапонија, Република Кореја, Катар, Шведска, Финска итн.) отколку тоа што можат да го направат

поедини земји членки на НАТО или пак географски базираните партнерства, за кои пак сме сведоци дека се обременети со низа безбедносни проблеми и често, наместо да се извозници на безбедност, тие се консументи на истата.

Сепак, општа насока во која понатаму ќе се развива процесот на соработка и партнерство во НАТО, како што посочува Апатураи (Appathurai, 2014:36) ќе биде преку следење на трите главни 'патишта': заедничките подготовки, заедничките консултации и заедничкото дејствување. Тој ја истакнува важноста на интероперативноста помеѓу НАТО и партнерите која всушност ќе се постигне преку заедничките подготовки. Но, како што е потребна воена интероперативноста, неопходна е и политичката, односно заедничко разбирање на проблемот и барање на решение (Appathurai, 2014:38). Апатураи истакнува дека и Стратегискиот концепт на НАТО ја искажува важноста на консултациите на НАТО и партнерите во врска со прашањата од заеднички интерес. Во контекст на заедничкото дејствување Апатураи (Appathurai, 2014:42) посочува дека поновата историја покажува дека Алијансата била најефикасна онаму каде имала партнери. Веројатно во таа насока е и настојувањето на САД и НАТО да обезбедат што поголем број на партнери во борбата со милитантното движење ISIL/ISIS, кое сè повеќе го загрозува просторот на Блискиот Исток. Неодамнешната објавена стратегија на САД за справување со милитантното движење ISIL/ISIS покрај воздушните напади, обука и асистенција на ирачките безбедносни сили и спречувањето на финансирањето на милитантното движење вклучува и мобилизирање на меѓународната заедница по ова прашање.

Воспоставувањето на поблиски партнерски односи на НАТО со Кина и Индија кои поседуваат моќ (економска, политичка и воена) која е сè повеќе во подем ќе биде особено важно за процесот на консултации и соработка за безбедносните прашања од заеднички интерес. Во овој контекст мора да се има во предвид и претпазливоста, а како резултат на искуствата од односите на НАТО со Русија. Овие односи претставува пример за градење на доверба и партнерство помеѓу два некогаш спротивставени субјекти. Според многумина, интензивирањето на дијалогот и соработката на НАТО и Русија се должи на случувањата во безбедносната средина, особено по нападите од 11-ти Септември 2001 година, за од 2008 година па наваму меѓу другото 'камен на соннување' да претставува Грузија, а потоа и Украина. Настаните од 11-ти Септември предизвикуваат ширење и продлабочување на односите со Русија што води кон формирање на

Советот НАТО-Русија. Но, останува да видиме како суспендираната практичната воена и цивилна соработка со Русија ќе се одрази на понатамошните односи на НАТО со Русија. Погрешно ќе биде да се чека, како во периодот по завршувањето на Студената војна, кога веројатноста ‘слаба и добра’ Русија беше многу висока. Сега ситуацијата е променета и имаме ‘силна и лоша’ Русија наместо многу повеќе посакуваната веројатност ‘слаба и добра’ или ‘силна и добра’. Ова се должи на т.н. квадрант од матрицата кој недостасува. Може да се објасни со помош на едноставна рамка која за првпат е развиена во 2008 година, по кризата во Грузија, од страна на Клифорд Гади и Бери Ајкс. Тоа е матрица со две колони (слика 3), една именувана како ‘силна Русија’ и другата ‘слаба Русија’ и два реда, еден за ‘добра Русија’, а другиот за ‘лоша Русија’. Во квадрантите на оваа матрица е претставена иднината на Русија, како што се предвидува од страна на повеќето западни креатори на политиката во раните 90-ти на минатиот век, по распадот на Советскиот сојуз (Gaddy and Ickes, 2014).

	‘силна Русија’	‘слаба Русија’
‘добра Русија’	многу мала веројатност	голема веројатност
‘лоша Русија’		мала веројатност

Слика 3. ‘Руската матрица’ и квадрантот кој недостасува

Објаснувањето според Гади и Ајкс е следно: Првата можност е дека Русија ќе се реформира и ќе го прифати Вашингтонскиот консензус за економски реформи и развој на демократијата. Ова ќе резултира со ‘силна Русија’ која е позитивно наклонета кон Запад што е ‘добро’. Другата можност е Русија ќе се обиде да се трансформира но никогаш нема да успее, но сè додека настојува да биде дел од Западот и го следи Американското водство, сеуште ќе биде ‘добро’. Третата можност е дека Русија ќе ги отфрли реформите и водството на САД, па оттука таа ќе биде ‘лоша Русија’ и се додека не се реформира таа ќе остане ‘слаба’. Сликата 3 ја прикажува веројатноста на секој од потенцијалните исходи по завршување на Студената војна. Но, како што посочуваат Гади и Ајкс, постои еден квадрант кој недостасува, односно она што не можеше да се замисли е четвртата алтернатива ‘силна и лоша’ Русија, со што и не е прикажана веројатноста на споменатиот исход.

Пристапот на НАТО кон процесот на соработка и партнерство мора да се шири и продлабочува, посебно ако е згрозена безбедноста на земјата партнер или земјите партнери. Заеднички цели од областа на безбедноста не се само оние дефинирани од страна на НАТО. Ако придонесот на Украина во Косово, Авганистан и во НАТО силите за одговор (NATO Response Force - NRF) е значителен, тогаш и односот на НАТО кон прашањето за Украинската криза треба да биде значително (како на пример одобрените финансиски средства од страна на земјите членки на НАТО за подобрување на воените способности на Украина). Освен дијалогот и соработката потребно е многу повеќе, како на пример подобрување на транспарентноста и практичната соработка.

Глава II

РЕФОРМИ ВО ОДБРАНБЕНИОТ СЕКТОР И ОДНОСОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА КОН ИНТЕГРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ

Ова поглавје од трудот го дефинира процесот на реформи во безбедносниот сектор, како и процесот на реформи во одбранбениот сектор, со цел трансформација и подобрување на способностите на воената организација. Процесот на евроатлантска интеграција на новосоздадените држави во Европа по завршувањето на Студената војна, меѓу другото го иницира и процесот на реформи во безбедносниот сектор. Превземените реформи во одбранбениот сектор, а во рамките на реформите во безбедносниот сектор, им овозможува на земјите аспиранти за членство во НАТО, подобрување на ефикасноста и ефикасноста на нивните вооружените сили, како и прилагодување и развој на способностите согласно барањата на НАТО. Овој процес продолжува и по добивање на поканата за членство во Алијансата, како што е и примерот со Република Словенија. Во ова поглавје се дава осврт на пристапот на Република Македонија и Република Словенија кон процесот на интеграција во НАТО, односно на поврзаноста на политиката на НАТО за развој на одбранбените способности со интензитетот на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија. Во контекст на тој процес од суштинско значење е институционалниот приод на НАТО во развојот на способностите, како кон земјите членки на Алијансата така и кон земјите партнери. *Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е институционализирана во однос на земјите членки и земјите партнери.*

1. Реформи во безбедносниот сектор

Транзицијата на поранешните социјалистички држави во демократски општества доведува до спроведување на реформи во безбедносниот сектор (Security Sector Reform-SSR). Оваа констатација првенствено е во функција да ја искаже состојбата во безбедносниот сектор во новосоздадените држави во Европа, по завршувањето на Студената војна. Имено, реформите во безбедносниот сектор се тесно поврзани со процесот на проширување на НАТО

и ЕУ, односно се дел од вкупниот процес за евроатлантско интегрирање на новосоздадените држави во Европа, кои настанаа како последица од распадот на поранешна Југославија и распаѓањето на Варшавски договор и Советскиот Сојуз.

Безбедносниот сектор вклучува безбедносни сили и соодветни цивилни тела и процеси потребни за управување со нив и ги опфаќа: државните институции кои имаат формален мандат да ја осигурат безбедноста на државата и нејзините граѓани од акти на насилство и присила (на пример: вооружените сили, полицијата и паравоените сили, разузнавачките служби и слични тела, судските и казнените институции и легално избраните цивилни авторитети одговорни за контрола и надзор – Парламент, извршната власт, Министерство за одбрана итн.) (Organization for economic co-operation and development-OECD, 2001:38). Потребата од воспоставување на одржлив безбедносен систем, иницира превземање на неопходни институционални промени кои се тесно поврзани со воспоставената безбедносна политика, која пак треба да биде јасна и точно дефинирана. Реформата во безбедносниот сектор (Security Sector/System Reform-SSR) ја опишува трансформацијата на безбедносниот систем. Тоа претставува процес кој ги вклучува сите актери на системот, кои работат заедно во насока на управување на безбедносниот систем во согласност со демократските норми и принципите на добро владеење (OECD, 2005:20). Согласно тоа, демократската контрола на вооружените сили и јакнењето на нивните оперативни способности претставува еден од елементите на трансформација на безбедносниот систем. Тоа би значело дека во фокусот на реформите во безбедносниот сектор е развојот на ефективни и одржливи вооружени сили, како и нивно правилно управување.

1.1. Демократските општества и реформите во безбедносниот сектор

Демократизацијата на општествата по завршувањето на Студената војна се појави како приоритет во однос на стабилизација и реконструкција на новосоздадените државите во Европа. Во такви услови неминовно е спроведувањето на реформи во безбедносниот сектор во насока на обезбедување на сигурност и безбедност на општеството и неговите граѓани, а со тоа и обезбедување на политички и економски просперитет. Со оглед на обемот и комплексноста на реформите во безбедносниот сектор тешко е да се

предвиди нивното времетраење бидејќи и покрај настојувањето на државите за доследно исполнување на планираните активности неспорен е фактот дека безбедносната средина се менува толку брзо, така што после секоја фаза на реформи следи нова.

Според Тјонеланд (Tjønneland, 2003:7) реформата во безбедносниот сектор опфаќа два главни предизвика:

- воспоставување и јакнење на соодветни и прифатливи институции, способни за одржување на безбедноста на државата и нејзините граѓани;
- соодветно управување со овие институции во согласност со принципите на демократијата и цивилната контрола.

Една од основните карактеристики на демократските општества е цивилната контрола на вооружените сили. Цивилната контрола првенствено претставува внатрешно политичко и безбедносно прашање на државата, а во денешни услови акцент се става и на демократската контрола на воените алијанси како што е НАТО или слични наднационални структури (Vankovska and Wiberg, 2003:2). Ова всушност претставува, како што посочуваат Борн, Капарини и Халтинер (Born, Caparini and Haltiner, 2002:10), 'интернационализација на демократската контрола'. Тие го истакнуваат фактот дека вооружените сили не се веќе само национална одговорност. Имено, вооружените сили на повеќето држави меѓусебно соработуваат сè со цел да се задоволат барањата на интероперативност во подготовката за учество во мировни или други коалициски операции. Борн, Капарини и Халтинер (Born, Caparini and Haltiner, 2002:10) го посочуваат примерот на проширувањето на НАТО со Унгарија, Полска и Чешка, кога нивните парламенти мораа да ги усогласат законските регулативи, понатаму да донесат нови стратегиските документи, да ги зголемат одбранбените буџети, како и да превземат реформи во поглед на организациската поставеност на нивните вооружени сили. Кон ова, потребно е да се истакне дека во денешни услови демократската контрола²² само по себе не е доволна ако не се обезбеди целосна интеграција на вооружените сили во општеството. Тоа секако бара широк пристап кој вклучува повеќе институции и актери кои имаат споделена одговорност во процесот на трансформација на безбедносниот сектор.

---

²² Во највоопштена смисла демократската контрола ја сочинуваат парламентарната контрола и цивилната надреденост над вооружените сили.

Според Бал (Ball, 2004:2-3), реформата во безбедносниот сектор кај државите кои биле погодени од вооружен конфликт, државите во кои тукушто завршил конфликтот и државите во транзиција кон демократија, опфаќа широк спектар на активности чиј обединувачки фактор е во фокусот на демократското владеење. Но, управувањето со безбедносниот сектор врз база на демократските принципи само по себе не гарантира постоење на сигурна и безбедна околина. Според истиот автор, способноста да се обезбеди потребна безбедност, зависи од безбедносните сили кои треба да бидат способни да ги извршуваат уставно доверените задачи и улоги на ефикасен и професионален начин, како и од потребата да се решат наследствата од војната во државите погодени или во кои тукушто завршил вооружениот конфликт.

Терминот реформа во безбедносниот сектор, вклучува реформа на одбранбената политика и вооружените сили, како и реформа на останатите актери во меѓународната безбедност, владини и невладини, со цел постигнување на ефикасност и добро управување (Carpini, 2004:251). Согласно тоа, реформата во безбедносниот сектор покрај реформите во вооружените сили (одбранбениот сектор), ги опфаќа и реформите во полицијата, безбедносните служби, граничното управување и останатите институции со кои се управува безбедносниот сектор. Реформата во безбедносниот сектор е во насока да се обезбеди една кохерентна рамка за намалување на опасноста дека 'слабоста' на државата ќе предизвика појава на насилство и безредие. Тоа вклучува сет на норми, закони и институции со кои безбедносниот сектор се управува и претставува важен елемент од севкупниот напор за подобрување на владеењето (Hendrickson and Karkoszka, 2002:200). Но, треба да се има во предвид фактот дека реформите во безбедниот сектор не претставуваат унифициран концепт кој би функционираше 'за секого и за секаде'. Во заклучокот на анализата на Капарини (Carpini, 2004:280) за 'Реформите во безбедносниот сектор во земјите од Западен Балкан', таа посочува дека комплексноста на трансформацијата на безбедносните институции се огледа во пост-социјалистичката трансформација на Централна Европа и пост-конфликтната реконструкција на Југоисточна Европа. Тоа би значело дека реформите во безбедниот сектор мора да имаат специфика на локална, односно регионална применливост и перцепција за безбедноста. Реформите во безбедносниот сектор се сеуште нов концепт, кој ветува дека ќе направи голем придонес за

меѓународниот мир и безбедност, но мора да се сфати дека потенцијалните тензии и празнини во процесот мора да бидат надминати (Sedra, 2010:103). Седра (Sedra, 2010:108) истакнува дека реформите во безбедносниот сектор се покажале како доста ригидни во нивното спроведување во пракса. Според него ригидноста се должи на интерактивноста само со традиционалните безбедносни структури и норми и аверзијата кон работата со не-државните актери. Седра (Sedra, 2010:110) исто така истакнува дека основните принципите на кои се засноваат реформите во безбедниот сектор 'се здрави' и обезбедуваат стабилна нормативна основа за развој на специфични доктрини и пристапи кои ги рефлектираат трендовите во пост-конфликтните и земјите во транзиција и се прилагодливи за конкретни земји. Според Седра (Sedra, 2010:110), наместо реформите во безбедносниот сектор да се гледаат како единствен пристап тие треба да претставуваат концепт кој ќе содржи типологија на доктрини и стратегии. Но, да се направи концептот да функционира не е само имање на права стратегија, туку прави алатки и 'умови' во рацете на реформаторите со цел постигнување на вистински промени, заклучува Седра (Sedra, 2010:115). Може да се заклучи дека во изминатите 20 и повеќе години, процесот на реформи во пост-конфликтните и земјите во транзиција е насочен кон спроведување на демократските вредности, како и кон институционализирање на демократската контрола врз безбедносниот сектор. Според Вулф (Wulf, 2004:17) меѓународната заедница многу и не го поддржува процесот на реформи во безбедносниот сектор, иако некои земји 'донатори' и земјите во кои се спроведуваат реформите во безбедносниот сектор пропагираат амбициозни програми. Според него, иницијативите за реформите во безбедносниот сектор често се делумни и селективни. Согласно изнесеното, сметам дека е неопходно овој процес да биде широко поддржан од меѓународната заедница, а не да биде последица на безбедносната состојба и политичките и стратегиските интереси на земјите 'донатори'. Реформите во безбедносниот сектор (SSR), се високо на агендата со години, но нивното влијание, исход и одржливи резултати сеуште се малку познати. Недостатокот на веродостојни информации за реформите во безбедносниот сектор може да резултира со обична употреба на термини, поврзани со ова прашање, без при тоа подобро да се разбере нивното значење (Häikiö, 2010:34). Хајкио (Häikiö, 2010:35) го поставува прашањето: Дали предизвиците од реформите во безбедносниот сектор, претставува поголем

проблем за ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ или за општествата во кои тие се обидуваат да донесат стабилност? Кој е одговорен за процесот и кој е потребно да го подобри? Тој посочува дека, овие прашања водат кон други, односно ако реформите траат 10-20 години, се поставува прашањето дали потешкотиите во однос на реформите се последица на надворешните, меѓународни 'играчи' или се последица на внатрешни фактори и причини на општеството во кое се спроведуваат реформите. За да се одговори на посочените прашања ќе биде потребен транспарентен пристап, односно реално вреднување и искажување на сработеното со цел детектирање на областите во кои е потребен дополнителен напор за успешно достигнување на целите од реформите во безбедносниот сектор.

1.2. Реформата во одбранбениот сектор во насока на подобрување на ефикасноста и ефикасноста на вооружените сили на државата

Одбранбените или како уште се нарекуваат воени способности се содржани во структурата на силите (организација, бројност, обученост), нивната подготвеност и одржливост, како и степенот на нивна опременост. Воените способности сами по себе во различен контекст имаат различно значење. Имено, воените сили вршат различни работи, од одбрана на националната територија до напад на други држави, борба со терористички организации, борба против бунтовници, чување на мирот, спроведување на економски санкции или одржување на внатрешниот ред (Biddle, 2004:5). Во тој контекст, Ванковска и Виберг (Vankovska and Wiberg, 2003:11), исто така, посочуваат дека кога воените сили се користат за заштита или спроведување на националните интереси, тоа може да биде направено на претежно офанзивен или претежно дефанзивен начин. Начинот на употреба на воените сили зависи од дефинираната безбедносно-одбранбена политика. Исто така, од безбедносно-одбранбената политика зависи спроведувањето на реформите во одбранбениот сектор, односно степенот на модернизација и демократизација. За успешна реформа на одбранбените сили, задолжително е постоење на визија и стратегија за идната организација на одбранбениот сектор. Стратегијата мора да го опише начинот како визијата ќе биде постигната за време на процесот на реформи. Потребна е политичка одлука за постигнување на посакуваната цел, стратегија и демократски механизам за надзор на процесот на реформи (Asplund, 2010:19).

Но, успешноста на реформите ќе зависи пред сè од она што ќе биде спроведено во пракса. Реформите во одбранбениот сектор, претставуваат координирана постапка и сет на мерки за подобрување на ефикасноста и ефикасноста на вооружените сили на државата. При тоа, се врши проценка на безбедносната околина во однос на сегашните и идните безбедносни предизвици, преглед на улогите и целите на вооружените сили и на останатите институции во областа на одбраната, се разгледува врската на одбранбениот сектор со останатите актери и институции во областа на безбедноста, се одредуваат приоритети и развиваат планови и програми за спроведување на реформите, како и обезбедување на соодветни контролни механизми (Defence Reform, 2009:1). Во услови на постојани промени во безбедносното опкружување, развојот на одбранбените способности е условен од степенот на спроведените реформи во воената организација, управувана од институциите во рамките на одбранбениот сектор, што претставува континуиран процес. Одбранбената институција претставува целина од правила, норми, вредности и однесување, која ја управува воената организација во рамките на одбранбениот сектор. Таа ги опфаќа процедурите кои треба да воспостават подеднакво демократските релации помеѓу различните компоненти на одбранбениот сектор и добро управување кое е потребно за одбранбениот сектор да функционира на очекуваното ниво на ефикасност (Vucur-Magcu, 2010:7). Во контекст на ефикасноста потребно е да се истакне дека таа ќе зависи од реформите во повеќе области, меѓу кои стратегиските документи, големината на силите и нивната структура, начинот на одбранбеното буџетирање, постигнување на интероперативност со вооружените сили на други држави, во насока на зголемување на соработката и придонесот кон меѓународниот мир и безбедност. Развојот на одбранбените способности како конститутивен елемент на секоја држава е условен од степенот на спроведените реформи во одбранбениот сектор и неговите институции, а во рамките на реформите на безбедносниот сектор. Преку реформите во безбедносниот сектор кои според повеќе автори (Tjonneland, 2002; Caparini, 2004; Ball, 2004; Hendrickson and Karkoszka, 2002) се дефинира како јакнење на соодветните безбедносни институции со кои се управува безбедносниот сектор врз основа на демократските принципи. Со тоа, се постигнува ефикасност во обезбедување на безбедноста на државата и граѓаните и добро управување на безбедносниот сектор. Преку тие реформи е

опфатен и одбранбениот сектор чија цел е да се подобри ефективноста и ефикасноста на воените, односно одбранбените способности кои се содржани во расположливите национални капацитети и воени можности на државата изразени во структурата на силите, нивото на опременост, нивната подготвеност и одржливоста. Одбранбените институции се во функција на воспоставување на демократски релации помеѓу различните компоненти на одбранбениот сектор, но тие сами по себе не се доволни за постигнување на сигурна и безбедносна околина, што според Бал (Ball, 2004) зависи и од способностите на вооружените сили за извршување на уставно доверените улоги и задачи, што е посебно присутно кај пост-конфликтните и земјите во транзиција.

Сведоци сме дека реформите во одбранбениот сектор во пост-конфликтните и земјите во транзиција се поттикнати од соработката со НАТО, како и од цврстата определбата на повеќето од нив за членство во Алијансата. НАТО понуди многу значајни иницијативи кои ги олеснуваат интегративните процеси на земјите аспиранти за членство во Алијансата. Ефективноста и ефикасноста на вооружените сили на земјите членки на НАТО е тесно поврзана со настојувањето на НАТО за развој на воените способности на ниво кое ќе може да одговори на поставените мисии и задачи на Алијансата. Од тука се поставува и прашањето дали реформите во одбранбениот сектор, а со тоа и реформите во безбедносниот сектор се и понатаму нужна појава само за земјите аспиранти и од неодамна новите земји членки на НАТО, во кои се завршени интегративните процеси или сеуште траат или тоа е процес кој што исто така ги засега и т.н. 'постари' земји членки на НАТО. Ова е прашања кое е потребно да се актуелизира со оглед на индиферентноста на повеќето земји членки, пред сè оние од Европа, во однос на инвестирањето во одбранбениот сектор. Ова се должи на фактот дека воспоставаните демократски релации сами по себе не се доволни. Адекватната модерна опрема и материјалните ресурси се елементи кои мора сериозно да се земат во предвид. Исто така, поедини земји членки на НАТО имаат сериозен проблем со воспоставените демократски принципи и релации (како на пример Грција и Турција). Во многу наврати се случува Република Грција да нема воспоставено адекватна цивилна контрола врз своите специјални единици или пак нивните националистички дејствија и постапки мудро да ги премолчува. Почитувањето на човековите права е исто така прашање со кое не може да се пофали Грција. Истото се случува и со Република

Турција каде постои зголемено несогласување помеѓу државните институции што претставува закана за демократијата.

2. Односот на Република Македонија и Република Словенија кон реформите во одбранбениот сектор

На државите членки на НАТО им останува одговорноста за трансформација на сопствените вооружени сили. Меѓутоа, додека некои земји како САД, Франција и Велика Британија ги имаат сите или најголемиот дел од потребните капацитети, други земји вложуваат и се многу блиску до постигнување на посакуваното ниво, пред трети земји е долг пат кој треба да се изоди за да се оспособат вистински капацитети кои ќе бидат брзо распоредливи (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007: 63). Оваа констатација е во насока да се искаже потребата од подобрување на способностите на Алијансата и придонесот на земјите членки во НАТО. Истото би се однесувало и на земјите аспиранти, партнери на Алијансата. Имено потребата за достигнување на 50% распоредливи интероперативни воени способности од севкупната структура на копнените сили и 10% на постојано одржливи сили е определба на земјите членки и земјите аспиранти во поглед на способностите. За да се постигне ова потребни се цврсти политички одлуки кои ќе ги поддржат реформите во одбранбениот сектор.

Во последно време планирањето на одбраната на национално ниво претставува предизвик за земјите членки на НАТО и земјите партнери за исполнување на барањата на Алијансата на ефективен и ефикасен начин.

Би рекол дека повеќето земји членки на НАТО се 'фатени' помеѓу ограничените одбранбени буџети и нивните настојувања да ги задоволат барањата на НАТО за способностите. Можеби тоа се должи на фактот дека процесот на трансформација на Алијансата воопшто не запира. Истото се однесува и на земјите аспиранти за членство во Алијансата. Имплементацијата на политиката на НАТО за развој на одбранбените способности од страна на земјите членки на НАТО и земјите аспиранти е процес кој се однесува на одредување на приоритети во развој на способностите, при што во фокусот е нивната интероперативност, распоредливост и одржливост. Всушност, политиката за развој на способностите е во насока да се обезбеди реализирање на трите

суштински задачи на НАТО, дефинирани со Стратегискиот концепт, а тоа се колективната одбрана, кризниот менаџмент и безбедноста преку соработка. Од своето осамостојување, Република Македонија и Република Словенија превземаат серија на реформи и процеси на реорганизација на одбранбените способности на патот кон нивното интегрирање во НАТО, а како резултат на потребата од постигнување на стандардите на Алијансата. Општо познато правило е дека не постојат две нации со иста воена организација. Оттука, не постои единствен модел за одбранбени и армиски реформи. Но, воените естаблишменти имаат доволно сличности за да можат меѓусебно да ги користат своите искуства (Николовски, 2003:55). Посочените одбранбени и армиски реформи, земјите аспиранти за членство треба да ги спроведат во процесот на нивната интеграција во НАТО, но и како земји членки на НАТО, по стекнување на полноправното членство во Алијансата. Во групата на ‘понови’ земји членки на НАТО спаѓа и Република Словенија, додека Република Македонија, процесот на одбранбени реформи сеуште ги спроведува како земја партнер на Алијансата. Мултилатералните институции, нудат значајни иницијативи, а со тоа и потенцијал за поттикнување на реформи во безбедносниот сектор во земјите аспиранти за членство во тие институции (Saraçini, 2003:260). Тоа се однесува и на членството во НАТО, при што земјите аспиранти мора да бидат посветени на интегративните процеси, почитувајќи ги прифатените обврски и при тоа обезбедувајќи реални и повратни информации за сработеното.

2.1. Интензитетот на реформите во одбранбениот сектор во Република Македонија и Република Словенија, за стекнување на полноправно членство во НАТО

По колапсот на биполарниот свет, во надеж да се избегне економската и социјалната несигурност, новонастанатите држави во Европа си поставија цел да изградат демократски општества, засновани на владеење на правото, слобода на пазарот и членство во европските и евроатлантските организации (Gazdag, Róti, Tacsacs, and Tálas, 2007:9-10). Новонастанатите држави во Европа, меѓу кои и Република Македонија и Република Словенија, по напуштањето на социјалистичкиот систем на уредување се определуваат за интегрирање во НАТО и ЕУ, бидејќи истите претставуваат гарант на нивната сигурност и опстојување. Од една страна, евроатлантската перспектива е важен катализатор

на постсоцијалистичката транзиција, а од друга страна, пак НАТО и ЕУ не би биле целосни доколку во тој процес не учествуваат државите коишто произлегоа од поранешните социјалистички држави (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:169). Во такви услови, зголеменото значење на безбедносните и одбранбените реформи, во земјите во транзиција, се темели на предизвикот за обезбедување на сигурна и безбедна околина, која меѓу другото ќе обезбеди и успешно реализирање на политичките, економските и социјални реформи. Во рамките на евроатлантската област, реформите во безбедносниот сектор ги има истите цели на добро владеење, ефикасност и одговорност, како и насекаде во светот но во многу различна средина. На почетокот, во 90-те години на минатиот век, новите демократии од Централна и Источна Европа, целите на реформите во безбедносниот сектор ги гледаат само во однос на демократската контрола на вооружените сили и реформи во одбраната (Carpini, 2003:239). Капарини, посочува дека таа перцепција со тек на времето се менува, а како резултат на определбата за стекнување на членство во НАТО и ЕУ безбедносните реформи ги вклучуваат и полицијата, граничното управување и судството. Имено, земјите од Југоисточна Европа, на патот за стекнување на членство во НАТО, мораат да превземат мерки не само на ограничување и намалување на воените сили, туку и на трансформација и подобрување на националните безбедносни способности. Слични заклучоци дава и Николовски (Николовски, 2003:56), кој за карактеристиките на реформите на вооружените сили на земјите од Централна и Источна Европа го истакнува фактот дека почетокот се карактеризира со недостаток на рационалност и идеологија и со драстично намалување на армиите. При тоа, поради верувањето во ефикасноста на стариот систем и недостаток на знаење на новите демократски влади, направен е обид за задржување на старите воени структури и инфраструктури, приод што се покажува како катастрофален.

Целите на НАТО за спроведување на реформите во одбранбениот сектор беа јасни. НАТО одигра значајна улога во обезбедување на совети и асистенција во процесот на трансформација и обука на вооружените сили во земјите во транзиција, кои своевременно цврсто се определија за членство во евроатлантското семејство.

Создавањето на Република Македонија и Република Словенија е резултат на дезинтеграцијата на СФРЈ при што на Балканот се создадени пет нови држави

кои својот суверенитет, генерално преку воени судири го пренесоа на новосоздадените држави (Милески, 2005:51). Република Македонија и Република Словенија, процесите на трансформација и надградба на своите одбранбени способности ги превземаат веднаш по своето осамостојување, но многу поголеми реформи истите превземаат по 2001 година во рамките на Акциониот план за членство во НАТО. Процесот на интегрирање на Република Македонија во НАТО започнува со донесувањето на Одлуката за членство во НАТО од страна на Собранието на Република Македонија во 1993 година. Се пристапува кон трансформација на армијата, каде суштински проблем кој се појавува од самиот почеток на формирање на Армијата на Република Македонија и понатаму е воената формација која не содејствува со реалните потреби. Воспоставувањето на цивилна и демократска контрола над вооружените сили, започнатиот процес на едукација согласно стандардите на НАТО, обуката, вежбите и активната меѓународна соработка, како и почетоците на професионализација на армијата претставуваат еден позитивен чекор на патот кон задоволување на барањата на Алијансата.

Република Словенија, после десетдневната борба со поранешната ЈНА за својата независност, ја започнува програмата за реконструкција на вооружените сили. Со стекнување на независноста и донесувањето на новиот устав, вооружените сили ставени се под демократска контрола на Владата на Словенија и претседателот како врховен командант. Со донесувањето на Резолуцијата за принципите на Националната безбедност во 1993 година, формализирана е определбата на Словенија за членство во НАТО. Првите посериозни чекори во реконструкција на Словенечката војска се професионализација на нејзините редови и формирање на специјална единица (10 th Battalion for International Cooperation) со задача да учествува во меѓународни вежби и да соработува со единици на други земји како резултат на билатерална или мултилатерална воена соработка или операции за поддршка на мирот (Jelušič, n.d:185-186). Пристапувањето на Република Словенија и Република Македонија кон иницијативата Партнерството за мир (ПЗМ)²³ ја потврдува определеноста на овие две земји за членство во НАТО. Фер е да се каже дека ПЗМ ги надминува сите очекувања. Низ едукација, обука и вежби ПЗМ го вовеле НАТО начинот на

---

²³ Република Словенија се приклучи на програмата Партнерство за мир во март 1994 година, додека пак Република Македонија се приклучи на партнерството во ноември 1995 година.

работење во Република Македонија која пројави интерес да развие потесни врски со Алијансата (Николовски, 2003:60). Република Македонија во 2001 година се соочи со конфликт кој одзеде човечки животи и го наруши мирот во државата. Оваа ситуација негативно се одрази во развојот на државата и во процесите за доближување кон евроатлантските интеграции (Гоцевски 2003:29). Наспроти реформите кои ги превзема Република Словенија во 2001 година, реформите во Република Македонија не се во фокусот на интересирање. Но, по завршување на конфликтот, Република Македонија ги интензивира реформите во одбранбениот сектор, со цел нејзино приближување кон Алијансата. Искуствата и научените лекции и помогнаа на Република Македонија што поуспешно да се зафати со интензивирањето на реформите во одбраната, да ја согледа бесполезноста на големата диносаурус-армија од 25.000 војници и уште поштетната резерва од 50-60.000 луѓе кои не направиле ниту една воена вежба во последните 10 години (Ружин 2005:142). Ружин го истакнува фактот дека кризата од 2001 година помогна во тоа Република Македонија да ги иницира реформите во одбраната, да се приближи кон интероперативноста на Алијансата и да ја наметне својата кандидатура за членство. Потребата од создавање на модерна армија, согласно стандардите на НАТО, иницира прилагодување на законската регулатива, адаптација и донесување на стратегиските документи со кои се регулираат безбедносно одбранбените прашања, воспоставување на ефикасна структура на силите, професионализација на армијата и намалување на нејзиниот состав, ослободување од непотребната воена опрема, предавање на граничното управување на полицијата итн. Правниот аспект на подготовките на Република Македонија за членство во НАТО се однесуваат на усогласување на домашното законодавство во обврските кои ќе произлезат од имплементацијата на Вашингтонскиот договор. Во согласност со македонскиот Устав, сите меѓународни договори, кога ќе се ратификуваат, стануваат дел од правниот поредок на државата и не можат да бидат променети со закон. Тоа е потребната рамка која овозможува ангажирање на македонските сили во согласност со член 5 од Вашингтонскиот договор (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:191). Во поглед на донесување на Стратегиските документи, согласно Националната концепција за безбедност и одбрана, има одредени задоцнувања. Имено, Стратегијата за национална безбедност после повеќе одлагања донесена е во 2008 година, додека пак ревидирање на Стратегијата за одбрана е

направено во 2010 година. Тоа е сепак голем временски период, а со оглед на промените во безбедносната средина од 2001 година па наваму. Во 2005 година започнати се сериозни реформи во структурата на силите и нивната организациско формациска поставеност. Целта на оваа реформа е напуштање на концептот на големи формациски состави (корпуси) и создавање на мала професионална и ефикасна армија, со поголеми интероперативни распоредливи сили, кои би зеле учество во меѓународните операции предводени од ООН, НАТО и ЕУ. Во 2012 година започнува новиот циклус на трансформација на Армијата која треба да обезбеди поедноставна структура на силите и поголема оперативна употреба. Трансформацијата е планирано да заврши до 2015 година. Но, и покрај успешноста на процесот на имплементација на новата структура на силите, реформскиот процес не завршува тука. Односно како што посочува Браус (Brauss, 2008:33), политиката на НАТО за развој на способностите е пристап кој претставува интегративен процес надополнет со мултинационални иницијативи и проекти. Ова секако ќе бара од Република Македонија, како земја партнер, вклучување кон мултинационалниот пристап на НАТО во градењето на способностите. Напредокот постигнат во поглед на структурата на силите и професионализацијата сами по себе нема да бидат доволни доколку командувањето и контролата и секако континуираната обука заостануваат зад тој процес.

Со донесувањето на Директивата за понатамошните реформи во одбранбениот сектор, во Февруари 2001 година и Стратегијата за одбрана од 2001 година, Република Словенија превзема сериозни чекори во реформата на одбранбените способности. Целта на реформите се формирање на сили за одбрана, мали по големина, но добро опремени и подготвени. Реформите се во насока на постигнување на поголема професионализација на војската и зголемување на експертизата во одбраната (Jelušič, n.d:187). Стратегиски документи како, Стратегискиот одбранбен преглед од 2009 година, Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година, Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 и Стратегијата за одбрана од 2012 година преставуваат основа за реформите кои Република Словенија ги превзема и по нејзиното зачленување во НАТО. Добивањето на покана за членство и самото членство на Република Словенија во НАТО не значи дека во целост се

завршени реформите. Беше потребно да се исполнат обврските кои се однесуваат на реформите на политичките, економските, како и на одбранбените прашања. Помошен механизам на пристапувањето на Република Словенија во НАТО е донесувањето на временската рамка за спроведување на реформите²⁴ со која се предвидува реконструкција на Министерството за одбрана, понатамошна редукција на персоналот, усогласување на процесот на планирање на одбраната со процесот на планирање на НАТО, како и развој на способности за задоволување на барањата на Алијансата, обврски кои произлегуваат од програмата MAP (Membership Action Plan).

Проширувањето на НАТО на самитот во Прага (2002 година), се разликува од претходното, на самитот во Мадрид (1997 година), по тоа што аспирантите се вклучени во Акциониот план за членство (АПЧ или MAP, Membership Action Plan). Во согласност со процесот MAP, НАТО ги става кандидатите во позиција да бидат годишно оценувани за петте одвоени поглавја од реформите. Поканетите земји, меѓу кои и Република Словенија, завршуваат со петтиот циклус на MAP во декември 2003 година, меѓутоа реформите продолжуваат и понатаму дури и поинтензивно од претходно. Имено, секоја земја требаше да даде придонес во: набљудувањето на воздушниот простор; комуникацијата на тактичко ниво; комуникациските и информациските системи; специјалните операции; заштитата од нуклеарното, биолошкото и хемиското оружје и одговор на цивилни катастрофи. Исто така, новите сојузници треба да дадат придонес и во НАТО силите за одговор (NATO Response Force – NRF) (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:114-115). Според истите автори, поради големината на Словенија, НАТО не очекува од оваа држава да дава придонес во целиот спектар на мисии на Алијансата. Обврската за вклучување на Словенија во НАТО корпусите за брзо распоредување е постигната во 2009 година. Имено, потпишан е техничкиот договор за интеграција на Словенечката Лесна Баталјонска Борбена група (Light Battalion Battle Group (LBBG)) во рамките на НАТО корпусот за брзо распоредување во Италија ('NATO Rapid Deployable Corps' (NRDC-ITA)). Исто така, задоволени се условите за интеграција на 18-от Баталјон за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана во рамките на Мултинационалниот корпус – Североисток (NATO Multinational Corps North

---

²⁴ 'Timetable of the Republic of Slovenia for the Completion of Reforms', *Slovenia and NATO*, <http://nato.gov.si/eng/topic/ratification/timetable/>

East (MNC NE)) (Annual report of the Ministry of Defence for 2009, 2010:20). Во февруари 2010 година, помеѓу Словенија и НАТО, потпишана е Декларација за интеграцијата на Словенечките вооружени сили во НАТО. Тоа значи дека се задоволени барањата за интегрирано функционирање на Словенечките вооружени сили во НАТО. Со оваа декларација потврдени се оперативните способности на декларираните единици, интеграцијата на Словенечките вооружени сили во силите и командната структура на НАТО, како и вклучување на Словенија во интегрираниот систем на НАТО за противвоздушна одбрана (NATO Integrated Air Defence System). Од друга страна пак потребно е да постои свесност кај Словенечките авторитети дека интероперативноста мора постојано да биде надградувана и недостатоците веднаш отстранети. Тоа е процес која никогаш не завршува, а обезбедувањето на соодветни сили и способности потребно е да биде во рамка која ќе обезбеди поддршка на интересите на НАТО и ЕУ. Ако новата земја членка не е активна и не учествува во најразличните процеси, таа порано или подоцна може да се најде на маргините на Алијансата (Jazbec, 2009). Посоченото не треба да се однесува само на 'поновите' земји членки на Алијансата, бидејќи развојот на способните е подеднакво важен за сите земји членки на НАТО. Тоа е процес кој е во интерес на сите сојузници во рамките на Алијансата.

Како земја членка на НАТО и ЕУ²⁵, Република Словенија е активно вклучена во процесот на развој, насочување и спроведување на безбедносните и одбранбените политики на двете организации и исполнувањето на обврските кои произлегуваат од членството (Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025, 2010:6). Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 (Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025, 2010:10), посочува дека развојот на Словенечките вооружени сили ќе се фокусира на воената интероперативност како дел од колективната одбрана на НАТО и Заедничката безбедносна и одбранбена политика на ЕУ. Денес Словенија се наоѓа во фундаментално изменет политичко-безбедносен контекст. Како активно ангажиран член на НАТО, ЕУ и ООН земјата учествува на

---

²⁵ Република Словенија е земја членка на Европската Унија од 1 Мај 2004 година.

меѓународните форуми и се обврзува да го исполни својот дел за зајакнување на мирот, безбедноста и стабилноста во регионот и пошироко (Гризолд и Копач, 2013:20). Гризолд и Копач посочуваат дека ова бара развој на уште помодерен систем за безбедност, способен за ефикасно прилагодување на промените и предизвиците на националната безбедност. Според нив, трансформацијата на Словенечките вооружени сили во однос на нивната структура имал за цел да се поправи неефикасноста од минатото, на надуената и 'шуплива' воена структура наменета исклучиво за сопствена национална одбрана, но и да им помогне на Словенечките вооружени сили во извршување на обврските и мисиите, кои произлегуваат од членството во колективните безбедносни организации.

Реформите во безбедносниот сектор претставуваат исклучително важен елемент за изградба на едно демократско општество. Реформата се должи на промената на мисијата и на структурата на вооружените сили и на потребата од целосна интеграција на одбранбениот сектор со останатите сектори на државата. Најтранспарентен начин на реформа на одбраната се смета оној направен во рамките на ПЗМ и особено АПЧ (Ивановски, 2003:83). Донесувањето на Годишните национални програми за членство (ГНПЧ), во рамките на Акциониот план за членство (АПЧ), овозможија да се обезбеди мерливост на планираните и реализираните активности во однос на одбранбените и воените прашања, кои Република Словенија ги превземаше, а Република Македонија сеуште ги превзема, како земја аспирант за членство.

Во АПЧ циклусите владата ги декларира политичките, економските, одбранбените/воените, ресурсните, безбедносниите и легалните аспекти на подготовките на државата за членство во НАТО (Еленовски, 2007:13). Поранешниот министер за одбрана на Република Македонија, Еленовски го истакнува фактот дека таквиот пристап имплицира континуирано и координирано ангажирање на сите државни институции, односно рационално и ефикасно искористување на националните ресурси. Во контекст на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија, Еленовски (Еленовски, 2007:14) меѓу другото истакнува дека клучна цел на реформите е постигнување и одржување на интероперативни капацитети и придонес во меѓународните операции. Се смета дека императивна гаранција за безбедноста на Република Македонија е колективното планирање на силите, заедничкото оперативно планирање, мултинационалните формации, стационарање на сојузнички сили на

територијата на Република Македонија, справување со кризите, процедурите на консултација, заеднички стандарди, обука и логистика, заеднички комбинирани вежби и соработка во сферата на инфраструктурата и опремата (Гоцевски, 2006:117). Во ноември 2014 година, Република Македонија го заврши 15-от АПЧ циклус и го започна 16-от. Донесените Годишни национални програми за членство во НАТО (ГНПЧ) во рамките на АПЧ процесот, во изминатите години, претставуваат еден од механизмите за интегрирање на Република Македонија во НАТО. Исто така, Индивидуалната програма за партнерство (Individual Partnership Program -IPP) со НАТО, од неодамна Индивидуалната програма за партнерство и соработка (Individual Partnership and Cooperation Program -IPCP), Процесот на планирање и анализа (Partnership for Peace Planning and Review Process-PARP), преставува институционализирање на процесот на развој на одбранбените способности на Република Македонија, како земја партнер на НАТО. Прифаќањето на партнерски цели во рамките PARP процесот, всушност имаат за цел да го олеснат процесот на рационализација и одредување на приоритети во развојот на одбранбените способности, како и определувањето на потребните ресурси потребни за достигнување и имплементација на прифатените партнерски цели. Прифатените партнерски цели треба да претставуваат интегрален дел на процесот на реконструирање и трансформација на Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија, а потребните трошоци поврзани со нивното достигнување потребно е да бидат вклучени во димензионирањето на одбранбениот буџет.

На форумот 'Македонија во НАТО' кој се одржа во септември 2003 година тогашниот началник на Генералштабот, генералот Стамболиски (Стамболиски, 2003:52-53), меѓу другото го истакнува значењето на Процесот на планирање и анализа (PARP) како механизам кој обезбедува мерење на достигнатите резултати и интероперативноста со НАТО. Тој истакнува дека во рамките на овој процес, Република Македонија како земја партнер на НАТО има прифатено партнерски цели во чија имплементација и покрај значителниот прогрес постојат и одредени недостатоци. Генералот Стамболиски посебно ги истакнува недостатоците во процесот на ППБИ (Планирање, Програмирање, Буџетирање и

Извршување)²⁶ и логистичката поддршка. Ќе се сложиме дека овој проблем и по 12 години од тогаш е сеуште присутен. Покрај проблемот со намалувањето на одбранбениот буџет од 2008 година па наваму, значаен недостаток е и неговото извршување односно последниот елемент од ППБИ. Генералот Стамболиски ги издвојува и останатите приоритетни области, во рамките на Партнерството за мир како јазичната обука; демократската контрола; консултации командата и контрола вклучувајќи ги и комуникациските и информациските системи; военото образование и обука; воените вежби; оперативните, материјалните и административните аспекти на стандардизација.

Секоја земја членка порано или подоцна е домаќин на важни настани на НАТО и учествува во повеќе активности на Алијансата, како на пример мировните операции и мисии (на пример Авганистан), што предизвикува и критички размислувања во очите на јавноста (Jazbec, 2009). Ова секако се однесува и на земјите партнери на алијансата кои во своите интегративни процеси потребно е исто така да обратат внимание на поддршката на јавното мислење. Според Јазбец (Jazbec, 2009) постојаниот дијалог со јавноста е важен за различните гледишта, а исто така процесот на проширување е пропратен со поддршката на јавното мислење, како кај земјите членки така и кај земјите аспиранти за членство. Тој истакнува дека словенечкото јавно мислење било повеќе или помалку во корист на членството, иако поддршката неколку пати паднала под 40%. Сепак, во март 2003 резултатот од референдумот е позитивен (66% за членство во НАТО и 60 % излезност). Во поглед на Република Македонија, посериозни анализи се направени во годините пред самитот во Букурешт. Анализирајќи ги истражувањата, може да се заклучи дека, освен големиот пад за време на кризата во 2001 година, постои позитивен став кон зачленувањето во НАТО кој во 2006 година изнесува 85% (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:161-167). ‘Македонците се повеќе за НАТО, помалку за ЕУ’ е

---

²⁶ Планирањето претставува првата фаза од ППБИ, при што, врз основа на донесените стратегиски документи, се врши планирање на потребните ресурси за развој на одбранбените способности согласно нивната структура и големина. Програмирањето се однесува на преточување на плановите во конкретни програми согласно искажаните приоритети. Следната фаза буџетирањето ги обезбедува финансиските средства согласно усвоените програми. И на крај извршувањето значи примена на одобрените финансиски средства во согласност со плановите и програмите за развој на способностите. Потребно е да се нагласи дека ППБИ е континуиран и повторлив процес.

насловот на дневниот весник 'Вечер' од 18.11.2014 година²⁷. Анализата се однесува на истражувањето на јавното мислење за членството во НАТО и ЕУ, направено од страна на Факултетот за безбедност-Скопје. Според направеното истражување над 81% од испитаниците за изјасниле за членство во НАТО додека 68% се изјасниле за зачленување на Република Македонија во ЕУ. Со ова е искажаната високата поддршка, на јавното мислење, на евроатлантската интеграција на Република Македонија.

Суштинските елементи на безбедносната и одбранбената политика на Република Македонија и Република Словенија произлегуваат од донесените стратегиските документи. Истите јасно ја покажуваат поврзаноста со Стратегскиот концепт на НАТО, како и со иницијативите на НАТО за способностите. Се покажа дека превземените сеопфатни политички, економски и воени реформи се во насока да се создадат демократски општества, просперитетни економии и воени организации кои ќе допринесат за мирот и стабилноста во Европа, но и пошироко.

Создавањето на соодветни способности и обезбедувањето на ресурси за нивно одржување и развој зависат од безбедносно-одбранбените политики на Република Македонија и Република Словенија и донесените стратегиски документи и планови кои се однесуваат на безбедноста и аспирациите за членство во НАТО и ЕУ. Република Словенија е критикувана за релативно ниското ниво на трошоците за одбраната како пропорција од Бруто Домашниот Производ (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:119). Ова се однесува на висината на одбранбениот буџет пред самото зачленување на Република Словенија во НАТО, но и потоа. Влијанието на висината на одбранбениот буџет врз развојот на одбранбените способности и нивната поврзаност со економските можности на државата ќе биде предмет на анализа подолу во истражувањето. Но, како пример да ја земеме 2011 година кога одбранбениот буџет на Република Македонија изнесува 96 милиони евра или 1,30% од БДП. При тоа, од буџетот се одвоени околу 65,61% за персонал, 24,22% за операции и одржување и 8,19% за опремување (ГНПЧ, 2011-2012). Дали е ова доволно за реализирање на процесот на модернизација и осовременување на капацитетите или тој процес ќе мора да се спроведува на подолг рок, што и всушност се случи

---

²⁷ 'Македонците се повеќе за НАТО, помалку за ЕУ', *Вечер*, 18 ноември 2014.
<http://vecer.mk/makedonija/makedoncite-se-povekje-za-nato-pomalku-za-eu>

со ревидирањето на Долгорочниот план за развој на одбраната 2011-2020 и одобрувањето на нов Долгорочен план за развој на одбраната 2014-2023.

Регионалната соработка како еден од условите за интегрирање на регионот во НАТО, ги даде очекуваните резултати. Република Македонија го поддржува регионалниот приод на НАТО кој, најнапред, се фокусира на стабилизирање на државите, а потоа, и на интегрирање на државите од ЈИЕ во Алијансата (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:195). Заменикот на генералниот секретар на НАТО, Александар Вершбоу (Vershbow, 2013), на Сеопфатниот регионален министерски состанок (Comprehensive Regional Ministerial) кој е одржан во октомври 2013 година во Брдо, во Словенија, во своето обраќање, меѓу другото, истакнува дека сојузниците на НАТО, кои што се и партнери на Алијансата, во регионот на Југоисточна Европа, делат заеднички вредности, како што се желбата за слобода, демократијата и владеењето на правото. Овие вредности мора да бидат промовирани, зачувани и заштитени. Во контекст на тоа, тој го издвојува виталното значење на регионалната соработка во рамките на повеќе регионални иницијативи и групи меѓу кои Јадранската група (Adriatic Charter) и СЕДМ процесот, односно Процесот за соработка на министрите за одбрана на ЈИЕ (Southeastern Europe Defence Ministerial-SEDM). Заменикот Генсек, се осврнува и на развојот на проектот 'NATO Forces 2020', посочувајќи дека земјите од Југоисточна Европа имаат голем потенцијал да придонесат во проектот 'NATO Forces 2020' и воопшто во НАТО водените операции. Всушност тоа се гледа и во пракса со испраќање на контингент на инструктори од Словенија и земјите на Јадранската група во Школото за воена полиција на Авганистанската национална армија, во Кабул. Исто така, тој го истакнува и придонесот на Бригадата на Југоисточна Европа (SEEBRIG), како дел од СЕДМ процесот, во рамките на Мултинационалната бригада во Кабул, но исто така и ги охрабрува земјите кои учествуваат во оваа бригада да ги подобрат способностите на оваа единица. Заменикот Генсек, сугерира земјите од Југоисточна Европа да ја разгледаат можноста за поголем придонес во НАТО силите за одговор (NATO Response Force-NRF), при што предлага тоа да бидат елементите на SEEBRIG. Тој посочува дека преку заедничко дејствување ќе се овозможи спектар на широки можности, со што ќе може да се учествува во најсложените мисии на Алијансата. Тој исто така, го поздравува Балканскиот регионален пристап кон противвоздушната одбрана (Balkan Regional Approach

to Air Defence-BRAAD) и развојот на Балканските медицински наменски сили (Balkan Medical Task Force), кои би биле ангажирани во случај на природни и хуманитарни катастрофи. Всушност, регионалните иницијативи го олеснуваат процесот и на некој начин го споделуваат товарот на градење на одбранбените способности, бидејќи колективниот напор е всушност и најдоброто решение за спроведување на реформите во одбранбениот сектор.

Уделот на Словенија во НАТО се огледа преку придонесот во работата на интегрираните заеднички институции, кредибилниот придонес во НАТО водените операции, како и придонесот во здружената командна структура. Како и поголемиот број од малите земји членки на НАТО, Словенија смета дека е предизвик да се даде придонес со свежи идеи и иновации, особено кога станува збор за регионални иницијативи, како и обиди да се обезбеди, како на пример, подобар имиџ и поддршка на НАТО во јавноста (Šteiner, 2012). Посебната заинтересираност на Република Словенија за регионот на ЈИЕ се огледа и во иницијативата на Словенија за одржување на Сеопфатниот регионален министерски состанок, во Брдо, во Словенија, во чии рамки се одржани состаноци на три регионални иницијативи. Имено, овој формат на соработка на земјите од Југоисточна Европа и Западен Балкан има за цел да ја зголеми соработката за безбедносни и одбранбени прашања од заеднички интерес, како и да обезбеди градење на колективни способности за одговор на глобалните безбедносни предизвици.

Често се искажува значењето на учеството во НАТО водените операции, како еден од суштинските елементи во градењето на заедничката безбедност, како во рамките на НАТО така и помеѓу Алијансата и нејзините партнери. Активното вклучување на Република Македонија и Република Словенија во меѓународниот напор за заштита на мирот и стабилноста во светот, преставува израз на политичката определба за остварување на заедничките интереси и цели во рамките на меѓународните безбедносни институции. Нивното учество во мисиите и операциите предводени од НАТО е јасен израз на таквата определба. Всушност и првиот придонес на Република Македонија надвор од нејзините граници започна во рамките на НАТО предводената мисија ISAF во Авганистан во 2002 година. Дополнително, Република Македонија континуирано од 1999 година обезбедува постојана поддршка на НАТО силите (KFOR -Kosovo Forces) во Косово (Бела книга на одбраната –БКО, 2012:61). Придонесот на Република

Македонија во НАТО предводените операции продолжи и во пост ISAF во рамките на мисијата 'Одлучна поддршка' чија цел е да обезбеди обука, асистенција и советување на авганистанската армија. Република Словенија своето учество во НАТО водените операции го започна во Босна и Херцеговина во рамките на НАТО силите во БиХ (SFOR -Stabilization Forces), во 2000 година се вклучи во НАТО силите на Косово, потоа следи НАТО мисијата ISAF во Авганистан во која се вклучи во 2004 година, а од 2006 до 2008 година Словенија учествува во НАТО мисијата за обука на ирачката армија (NTM-I, NATO Training Mission). Република Словенија учествува и во хуманитарната операција на НАТО во Пакистан, по катастрофалниот земјотрес што ја погоди оваа земја. Во операциите водени од НАТО за зачувување на меѓународниот мир и безбедност, се покажа дека придонесот во нив зависи од националните интереси, но и од развојот на оперативните распоредливи способности на земјите членки на НАТО и земјите партнери на Алијансата. Едновремено, мултиплицирањето на новите безбедносните проблеми и понатаму ќе бараат од Алијансата да го интензивира своето присуство во разните кризни региони како Авганистан, Ирак, Црното Море, Блискиот Исток, Африка (Ружин 2005:206). Случувањата во Сирија и Ирак, каде милитантното движење ISIS/ISIL ја покажува својата моќ, го чинат само еден дел од 'мозаикот' на динамичното безбедносно опкружување. Кон ова би ја додал и безбедноста на евроатлантската област. Кризата во Украина е и криза во безбедноста на евроатлантската област.

Многубројните вежби и заеднички обуки придонесуваат за достигнување на интероперативноста со структурите и силите на НАТО. На пример во текот на 2011 година над 1400 припадници на Словенечките вооружени сили учествуваат на 26 меѓународни вежби, обуки и курсеви во странство како во Италија, Германија, Австрија, Унгарија, Словачка, САД, Романија, Македонија, Црна Гора и Украина. Исто така, 13 планирани вежби и курсеви спроведени се во Словенија, чија цел е одржување на нивото на подготвеност и градење на потребните способности. На овие активности вклучени се над 1500 припадници на Словенечките вооружени сили и повеќе од 100 припадници на други сојузнички сили (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:12). Поранешниот министер за одбрана на Република Македонија, Талат Џафери (Џафери, 2014) во своето обраќање, по повод реферирањето за борбената

готовност на Армијата во февруари 2014 година, истакнува дека клучен елемент за успехот на секоја армија е високо обучениот, мотивиран и квалитетен воен персонал. Тој посочува дека, во текот на 2013 година повеќе од 2400 припадници на Армијата на Република Македонија учествувале на 16 меѓународни вежби. Исто така, многубројните билатерални и мултилатерални релации со земјите членки на НАТО, а пред сè билатералната соработка со САД го олеснија процесот на реконструкција на одбранбените способности неопходни за интеграција на Република Македонија и Република Словенија во НАТО. Исто така, меѓуармиската соработка помеѓу овие две земји придонесува за размена на искуства и научени лекции во процесот на достигнување на стандардите на НАТО, соработка која и ден денес е присутна. Сè повеќе се нагласува потребата од соработка на земјите членки на НАТО и земјите партнери, како и потребата од заеднички обуки вежби. Се смета дека, разните заеднички проекти во услови кога се бележи постојано намалување на одбранбените буџети, ќе придонесат за развојот на критичните способности, согласно новите улоги и мисии, потребни за успешно справување со заканите во динамичното безбедносно опкружување.

Важна е и констатацијата на генералот Бакстер (Бакстер, 2003:72) искажана на форумот 'Македонија во НАТО', во септември 2003 година, која има своја тежина и после толку години. Имено, во поглед на реформите, тој вели дека тие претставуваат долгорочен процес и во таа смисла НАТО не бара готов производ туку цврсти и долгорочни планови за одржување на релевантните одбранбени капацитети. Но, ќе се сложиме дека сè додека се избегнуваат финансиските инвестиции во одбраната, реализацијата на споменатите планови стално ќе биде доведувана во прашање и истите ќе бидат подложни на ревизија, која е најмалку посакуваната работа.

Глава III

ПОЛИТИКАТА НА НАТО ЗА РАЗВОЈ НА ОДБРАНБЕНИ СПОСОБНОСТИ И РЕФОРМИТЕ ВО ОДБРАНБЕНИОТ СЕКТОР НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА

Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности влијае врз реформите во одбранбениот сектор на земјите членки на НАТО и земјите партнери. Ова поглавје од трудот се однесува на пристапот во создавањето на одбранбените способности, односно на реформите во одбранбениот сектор со цел достигнување на стандардите на НАТО, изразено преку донесувањето на соодветните стратемиски документи, процес кој е во тесна корелација со степенот на развој на способностите на овие две држави по 2001 година. Исто така, се анализира процесот на финансирањето на одбраната во Република Македонија и Република Словенија, во однос на поддршка на одбранбените способности. Националните одбранбени способности како концепт и како цел се определуваат во процесот на формулирање на одбранбената политика. Покрај другите фактори, тие зависат и од економската моќ на државата и степенот на издвојување за одбранбени трошоци од Бруто Домашниот Производ (БДП). Анализата се фокусира на прашањето дали и како финансирањето на одбраната и намалувањето на одбранбениот буџет влијае врз градењето на одбранбените способности, при што се анализира висината на одбранбениот буџет на Република Македонија и Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година. Понатаму анализата во однос на развојот на одбранбените способности на Република Македонија и Република Словенија е насочена на нивната улога во НАТО. Република Македонија како земја партнер развива одбранбени способности и остварува одбранбена соработка со земјите членки на НАТО. Република Словенија како земја членка на НАТО развива одбранбени способности и придонесува за одбранбената соработка со останатите членки. Улогата на Република Македонија и Република Словенија во НАТО ќе се согледа преку учеството на овие две земји во НАТО предводените операции и мисии, како и преку нивното учество во НАТО вежбите, односно придонесот во НАТО, како земја партнер на Алијансата,

Република Македонија и земја членка на НАТО, Република Словенија. Во рамките на оваа поглавје направена е и компаративна анализа на стратегиските документи со цел да се согледаат сличностите и разликите како и степенот на унификација при нивното донесување. Исто така е направена споредба на одбранбениот буџет на Република Словенија со одбранбените буџети на Република Македонија, која е сеуште земја аспирант за членство во НАТО и Република Словачка која, како и Република Словенија, е земја членка на НАТО од 2004 година. Со помош на методата DEA направена е анализа на придонесот на Република Македонија и Република Словенија за ефикасноста на мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF. Најнапред се објаснети основите на методологијата DEA како и нејзината примена за анализа на појавите и процесите во одбранбениот сектор. По изборот на DEA моделот и опис на податоците следува решавање на избраниот модел и анализа и толкување на резултатите. Се мери колку земјите учеснички, меѓу кои Република Македонија и Република Словенија, придонесуваат за ефикасноста на мисијата на НАТО во Авганистан во 2007, 2008 и 2009 година (пред почетокот на финансиската криза и по почетокот на истата).

Ова поглавје се фокусира на прашањето како се имплементира политиката на НАТО за одбранбени способности од страна на држави аспиранти за членство, но и по стекнување на полноправното членство во НАТО и дали со нејзина имплементација се реализираат реформи во безбедносниот сектор и како тоа влијае врз идното членство. Цикличноста на развојот претставува рефлексивна промена во безбедносната средина. Начинот на перцепција на движењата и процесите во светот, предизвикуваат промени во развивањето на одбранбените способности на една држава, изразено преку промени и надградба на стратегиските одбранбени документи, одвојувањата за одбранбениот буџет, како и преку допринесувањето на една држава за меѓународниот мир и безбедност и нивната улога во меѓународните безбедносни институции, како што е НАТО.

1. Реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија

1.1. Развојот на стратегиските документи на Република Македонија

Со донесување на Одлуката за пристапување на Република Македонија во НАТО во 1993 година²⁸, започнува процесот на интегрирање на земјата во НАТО. Реформите на Република Македонија се насочени кон воспоставување на цивилна и демократска контрола на вооружените сили, нивна трансформација, модернизација и опремување. Наследството од Југославија се состои од застарена опрема, од напуштени стратегии и тактики, но и од застарено размислување засновано на авторитивниот систем. Кога се чинеше дека сето тоа е блиску до надминување, кризата во 2001 година ги успори овие процеси (Робертсон, 2003:6). По завршување на кризата, а како резултат на цврстата определба за членство во НАТО, продолжува процесот на трансформација на армијата согласно стандардите на НАТО, со цел создавање на модерна армија со капацитети и способности кои ќе бидат интероперативни со структурите и силите на НАТО. Донесени се и стратегиските документи кои треба да го трасираат патот за идниот развој на одбранбените способности. Законот за одбрана, Националната концепција за безбедност и одбрана, Стратегискиот одбранбен преглед, Белата книга на одбраната, Стратегијата за национална безбедност, Стратегијата за одбрана на Република Македонија, Долгорочниот план за развој на одбраната, претставуваат основа за развој и приспособување на способностите согласно политиката на НАТО за развој на одбранбени способности. Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е содржана во развојот на способностите, при што во фокусот е распоредливоста и одржливоста на способностите и нивната интероперативност. Предмет на анализа се секој од наведените документи, со исклучок на Стратегијата за национална безбедност, донесена во 2008 година, бидејќи се работи за класифициран документ со степен на класификација 'ИНТЕРНО'. Истото се однесува и за Долгорочниот план за развој на одбраната.

---

²⁸ Оваа одлука, од Собранието на Република Македонија донесена на 23 декември 1993 година, за стапување на Република Македонија во Северно атлантската договорна организација- НАТО е донесена врз основа на член 121 од Уставот на Република Македонија, кој гласи: 'Одлука за стапување во членство или за истапување од членство во меѓународни организации донесува Собранието со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници по предлог од претседателот на Републиката, Владата или најмалку 40 пратеници'.

Според моите сознанија Долгорочниот план за развој на одбраната 2011-2020 беше класифициран, но од страна на поранешниот министер за одбрана Коњановски е направена декласификација, но сепак сметам дека истиот е за ограничена употреба. Новиот усвоен Долгорочен план за развој на одбраната 2014-2023 и покрај тоа што е некласифициран документ истиот, исто така, од неразбирливи причини е за ограничена употреба.

1.1.1. Закон за одбрана на Република Македонија од 2001 година

Како резултат на потребата од имплементирање на воочените недостатоци во однос на прашањата кои се однесуваат на системот за одбрана и недореченостите во Законот за одбрана на Република Македонија од 1992 година, во 2001 година од страна на Собраните на Република Македонија е донесен изменетиот Закон за Одбрана. Од тогаш па наваму се бележат одредени измени и дополнувања на законот, согласно потребата од негово усогласување со законодавството на Република Македонија и со стандардите на земјите членки на НАТО. Анализирајќи го прочистениот текст на Законот за одбрана од 2011 година, одбраната на Република Македонија се организира како систем за одбрана на независноста и на територијалниот интегритет на Република Македонија и неа ја остваруваат граѓаните, органите на државната власт и вооружените сили, како што е Армијата на Република Македонија, додека трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите и единиците на локалната самоуправа можат да извршуваат определени задачи во областа на одбраната. Она што е важно за ова истражување е дека одбраната на Република Македонија може да се остварува преку соработка со колективните системи за безбедност и одбрана во кои Република Македонија пристапила. Законот ги прецизира надлежностите во одбраната кои ги имаат Собранието на Република Македонија, претседателот на Република Македонија, Владата и Министерството за одбрана.

Собранието на Република Македонија меѓу другото:

- донесува одлука за стапување во членство и истапување на Република Македонија од членство од колективните системи за безбедност и одбрана;

- ратификува меѓународни договори кои се однесуваат на влегување, поминување или престојување на странски вооружени сили на територијата на Република Македонија заради вежбовни активности, обука и учество во мировни и хуманитарни операции, како и за учество во тие активности и операции на единиците на Армијата на Република Македонија;
- донесува Национална концепција за безбедност и одбрана (Закон за одбрана- Пречистен текст, 2011).

Во таа насока, на седницата одржана на 11 Јуни 2003 година, Собранието на Република Македонија ја донесува Националната концепција за безбедност и одбрана, како основен документ во областа на безбедноста и одбраната и истата ги искажува усогласените цели и насоки во водењето на националната безбедносна политика

Претседателот на Република Македонија, кој е и врховен командант на Армијата, е надлежен за донесување на Стратегија за одбрана на Република Македонија, по претходно дадено мислење од Владата, а подготвена и изработена од Министерството за одбрана. Претседателот ја пропишува и организацијата и формациската поставеност на Армијата. Во поглед на висината на средствата за потребите на секторот одбрана, потребите се планираат од страна на Министерството за одбрана, а се предлагаат од страна на Владата.

Владата на Република Македонија меѓу другото одлучува и за влегување и излегување на странски вооружени сили од територијата на Република Македонија, престој и преминување во врска со нивното учество во вежби и вежбовни активности, мировни и хуманитарни операции, како и во примена на правото на индивидуална или колективна самоодбрана, во согласност со ратификувани меѓународни договори (Закон за одбрана- Пречистен текст, 2011). На пример, потпишувањето на SOFA (Status of Force Agreement) договорот со државите членки на ПЗМ претставува договор со кој се дефинира статусот на нивните вооружение сили кога тие престојуваат на територијата на Република Македонија. Планирањето, организирањето и реализацијата на одбраната е во надлежност на Министерството за одбрана. Посебна глава од Законот се однесува на Армијата на Република Македонија (АРМ) која претставува вооружена сила на сите граѓани чија големина и структура се пропишани со

организацијата и формацијата на Армијата. Законот пропишува дека Армијата се состои од видови (копнена војска и против воздушна одбрана и воено воздухопловство), родови и служби. Оперативните и стручните работи за организирање, подготвување и командување со Армијата се во надлежност на Генералштабот, како највисоко стручно тело во состав на Министерството за одбрана (Закон за одбрана- Пречистен текст, 2011). Генералштабот е одговорен за борбената готовност на Армијата и превзема мерки за нејзино подобрување. Важно е да се истакне дека со Законот е регулирано учеството на припадниците на Армијата во вежбовни активности и обука, како и учество во хуманитарни и мировни операции надвор од територијата на Република Македонија. При тоа, одлука за учество на единиците на Армијата во вежбовни активности и обука и учество во хуманитарни операции донесува Владата, додека одлука за учество во мировни операции донесува Собранието. По приемот на Република Македонија во НАТО, одлуката за учество на единиците на Армијата во мировни операции предводени од НАТО и во примена на правото на индивидуална или колективна самоодбрана во согласност со ратификувани меѓународни договори ќе ги донесува Владата. Ова е потребно со цел поедноставување на процесот за одлучување за испраќање на единици на Армијата во операции предводени од НАТО или во операции за колективна одбрана.

Со измените на Законот за одбрана од 2006 година, а со цел усогласување со стандардите на земјите членки на НАТО, одредени членови од Законот се изменети и избришани. Одредени области од Законот пак се регулирани со посебни закони како Законот за заштита и спасување, Законот за управување со кризи и Законот за класифицирани информации. Исто така, е регулиран и мандатот на Началникот на Генералштабот на Армијата на Република Македонија.

Потребата од професионализација на Армијата ја иницира потребата од измени во Законот за одбрана, со што задолжителното служење на воениот рок е укинато, односно со измените на Законот во 2003 и 2006 година е допрецизирана оваа област во однос на постапното намалување на задолжителниот воен рок и негово укинување. Граѓаните на Република Македонија, со измените во 2006 година, добија можност за доброволно служење на воениот рок. Сега имаме ситуација да пополнувањето на Армијата

се врши со професионални војници, воени старешини, војници на доброволно служење на воениот рок, цивилни лица на служба во Армијата и лица од резервните сили.

Според пишувањето на 'Нова Македонија' од 21.11.2012 година²⁹, во периодот од 2007 година до 2012 година, околу 3000 граѓани доброволно се пријавиле да служат воен рок. Во анализата на 'Нова Македонија' се посочува дека во иднина може да се доведе во прашање пополнувањето на Армијата со професионални војници, доколку не се зголеми бројот на доброволци за служење на воен рок, со оглед на тоа што еден од условите за прием на професионални војници е отслужен воен рок. Исто, како решение се посочува потребата од промена на условите за ангажирање на професионалните војници.³⁰ Од друга страна пак, идејата за враќање на задолжителното служење на воениот рок, презентирана од Генералштабот на Армијата на Република Македонија во 2012 година, ја разбранува стручната и научната јавност. Поголемиот број експерти од оваа област сметаат дека не треба да се избрзува и идејата треба внимателно да се разгледа. 'Утрински весник' од 02.01.2013 година³¹ ги анализира ставовите по ова прашање на началникот на Генералштабот генералот Котески, поранешниот министер за одбрана Бесими, првиот началник на Генералштабот генералот Арсовски и претседателот на Европскиот форум за безбедност, Марковски. Евидентно е дека преовладуваат спротивни ставови за ова прашање при што 'војниците' се за враќање на задолжителното служење на воениот рок, наспроти 'цивилите' кои сметаат дека тоа ќе претставува отстапување од препораките на НАТО за градење на професионален одбранбен систем. Причините за оваа состојба, веројатно треба да се бараат и во настојувањето за изнаоѓање на економски оправдани решенија во услови на економската криза, кога одвојувањата на државите за одбранбениот сектор се сè помали, што ќе биде предмет на анализа подолу во истражувањето. Доколку идејата за враќање на

---

²⁹ Србиновски, А. (2012) 'АРМ во иднина може да остане без војска', *Нова Македонија*, 21.11.2012.

<http://novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vcst=112112845497&id=9&prilog=0&setIzdanic=22735>

³⁰ Во таа насока веројатно е и поместување на горната старосна граница за ангажирање на професионалните војници во Армијата на Република Македонија (од 38 на 45 години старост).

³¹ Котевски, Н. (2013) 'Враќањето на регрути- неопходност или чекор назад', *Утрински весник*, 02.01.2013.

<http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=1326D8E47727FA43AEF4543D5B19F312>

задолжителното служење на воениот рок се реализира ќе бидат потребни повторни измени на Законот за одбрана со цел регулирање на оваа област.

1.1.2. Национална концепција за безбедност и одбрана од 2003 година

Цврстата определбата на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ е поддржана од усвојувањето на Националната концепција за безбедност и одбрана од страна на Собранието на Република Македонија во 2003 година. Новата визија и темелните ставови искажани во Концепцијата, всушност, се сублимат на вкупните напори на нашата научно теоретска и стручна мисла за нов и адекватен приод кон оваа проблематика кои долго ‘зрееја’ во политичките кругови и институциите на системот (Нацев и Петрески 2013:181). Нацев и Петрески (Нацев и Петрески 2013:182) истакнуваат дека документот ги интегрира безбедносните и одбранбените прашања во една целина како основна платформа од која произлегуваат и други решенија. Концепцијата на некој начин ја даде основата и го трасира патот за донесување на останатите стратегиски документи и нормативно - правни акти, кои имаа за цел да ги допрецизираат односите на полето на безбедноста и одбрана, а во согласност со определбата на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ. Во Националната концепција за безбедност и одбрана за прв пат на системски начин се направени проценки за меѓународното опкружување и положбата на Република Македонија, при што, врз основа на можните загрозувања по безбедноста на Република Македонија, усогласени се целите и насоките во водењето на националната безбедносна политика (Гоцевски, 2006:100). Ова претставува прв документ каде е применет поинаков пристап кон прашањата од областа на безбедноста и одбраната. Анализата на меѓународното опкружување, предизвиците, ризиците и опасностите по безбедноста на Република Македонија креираат усогласеност во поглед на целите и насоките во водењето на безбедносно-одбранбената политика, со што сфаќањето на оваа проблематика во општеството завзема нова димензија. На значење добива процесот за евроатланско интегрирање на Република Македонија, односно зачленувањето во НАТО и ЕУ, што претставува стратегиска определба, како што и се наведува во воведот на Концепцијата дека трајна определба на Република Македонија е својата иднина да ја остварува како дел од европското семејство и членка на

НАТО и ЕУ. Но, да тргнеме со ред. Концепцијата се состои од повеќе содржини односно поглавја: Вовед; Интереси на Република Македонија; Безбедносно опкружување на Република Македонија; Политика на национална безбедност и последното поглавје Одбрана. Воведот го искажува исклучителното значење на Концепцијата за Република Македонија, како основен документ од областа на безбедноста и одбраната. Се потенцира дека основата и корените на Концепцијата треба да се бараат во националните вредности на Република Македонија кои ги определуваат националните интереси, во Уставот³² и законите, рамноправноста на граѓаните без оглед на етничката припадност, демократските принципи, владеењето на правото, почитувањето на човековите права, пазарната економија, меѓународното право и меѓународните договори (Национална концепција за безбедност и одбрана, 2003). Преку спроведување на она што е искажано во документот, се потенцира дека, не само што ќе се обезбеди подобра безбедносна состојба и заштита на темелните вредности и интереси на Република Македонија, туку и мирен развој на државата, развој на демократијата, економијата и почитување на човековите права, што секако води кон остварување на трајната определба на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ. Првото поглавје Интересите на Република Македонија го искажува *трајниот интерес, виталните и важните интереси на Република Македонија*. Се наведува дека *траен интерес* на Република Македонија е зачувување и унапредување на државниот идентитет со слободно изразување на етничкиот идентитет, како и заштита на независноста и територијалниот интегритет. Нацев и Петрески (Нацев и Петрески 2013:183) забележуваат дека е изоставена одредницата суверенитет, со оглед на тоа што, според Уставот, Република Македонија е суверена, самостојна, демократска и самостојна држава и дека суверенитетот на Република Македонија е неделив, неотуѓив и непренослив. Причината за ова тие ја гледаат во определбата за членство во НАТО и ЕУ, што подразбира и пренесување на дел од суверенитетот на органите и телата на овие наднационални организации. Ова нивновидување може да се објасни од потребата и неопходноста за усогласувањето на ставовите на земјите членки на НАТО и ЕУ за безбедносните прашања и постигнување на консензус по тие

---

³² Со Уставот се поставени основите на системот за одбрана на Република Македонија. Во главата VII од Уставот се дефинирани функциите на вооружените сили и експлицитно се искажува дека одбраната на Републиката се уредува со Закон.

прашања, при што постои пренесување и поделба на сувереното право за одлучување. Од друга страна пак Стратегијата за одбрана (Стратегија за одбрана на Република Македонија, 2010) како траен интерес покрај зачувувањето на независноста, територијалниот интегритет и унитарниот карактер на државата, го вбројува и суверенитетот на Република Македонија во суштествената рамка за зачувување и унапредување на државниот идентитет на Република Македонија.

Потоа следат витални интереси, кои создаваат подобри услови за живот на граѓаните и функционирање на општеството, чија суштина треба да се бара во заштита и унапредување на мирот и безбедноста на граѓаните и државата, развојот на мултиетничкото општество, економскиот развој, унапредување на демократијата, како и политичко-одбранбеното интегрирање во НАТО и ЕУ и други системи за колективна безбедност.

За да бидат остварливи претходно изнесените определби и интереси, неопходно е остварување на важните интереси на Република Македонија. Соработката со соседите, придонесот во унапредувањето на мирот и стабилноста во Југоисточна Европа (ЈИЕ), во регионот, Европа и светот, унапредувањето на безбедносната култура, изградбата на праведна социјална држава, заштитата на животната средина се потенцирани како витални интереси на Република Македонија.

Понатаму анализирајќи го текстот, посебно е важно да се истакне подготвеноста на Република Македонија, во рамките на меѓународното право и демократските принципи, за учество во превенција и решавањето на кризите самостојно или во соработка со меѓународната заедница. Се потенцира дека заради заштита на интересите, Република Македонија е подготвена да ги превземе сите мерки и да ги ангажира сите ресурси, самостојно или во соработка со партнерите. За таа цел, се истакнува дека безбедносната политика на Република Македонија ќе го развие безбедносниот систем кој со успешност ќе одговори на безбедносните предизвици и покрај решавањето на кризите внатре истиот ќе помогне во решавањето на кризите во регионот и пошироко.

Меѓународното опкружување и положбата на Република Македонија, безбедносните можности и безбедносните ризици, но и опасности се елементите на второто поглавје насловено како Безбедносно опкружување на Република Македонија. Малата веројатност за класична воена закана, наспроти

асиметричните и заканите од невоена природа кои се зголемија на интензитет, простор и време се карактеристики на меѓународното опкружување кои се искажани во првиот поднаслов Меѓународното опкружување и положбата на Република Македонија. Опасностите од меѓународниот тероризам, организираниот криминал, трговијата со дрога, оружје, луѓе, опасноста од употребата на оружјето за масовно уништување, екстремниот национализам се само некои од елементите кои го отсликуваат меѓународното опкружување. Причините за ваквата состојба се бараат во трендот на глобализацијата, како и во последиците, кои се сеуште присутни, од распаѓањето на земјите од поранешниот социјалистички блок, при што во услови на динамично безбедно опкружување, предизвик е државите да се најдат себеси во новиот поредок. Со оглед на тоа што Република Македонија природно припаѓа на Европа, главна црта на развојот на европската безбедност, како што се посочува, е оформување на безбедносна средина заснована на кооперативни односи и заемно координирани активности, изразени преку водечката улога на НАТО во креирањето на безбедносната политика. Се истакнува дека Република Македонија преку Партнерството за мир (ПЗМ) и Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС) е активен контрибутор во тие процеси. Понатаму се искажани проценките за опкружувањето за регионот на Југоисточна Европа (ЈИЕ) и степенот за ризици и опасности за Република Македонија, со посебен осврт на местоположбата на Република Македонија во ЈИЕ. Заклучокот е дека справувањето на Република Македонија со новите предизвици, ризици и опасности е единствено можно во соработка и помош на сите земји од регионот, Европа и светот. Ова го навестува следниот поднаслов безбедносни можности каде се истакнува важноста од активното вклучување на Република Македонија во ширењето на мирот и стабилноста, вклучување во меѓународните текови предводени од меѓународните институции и организации и секако интеграција во Евроатлантските безбедносни структури, НАТО и ЕУ и тесната соработка со ОБСЕ и ООН. Следниот поднаслов ги искажува Безбедносните ризици и опасности како: екстремн национализам, расна и верска нетрпеливост, меѓународниот тероризам, организираниот криминал, нелегалната миграција, трговијата со дрога, оружје, луѓе, стратегиски материјали, можната употреба на средствата за масовно уништување, илегалното оружје, криминалот од секаков вид, социјалните проблеми, активностите на странските специјални служби,

возможен судир од користењето на стратегиските енергенци, елементарните, техничко-технолошките несреќи, заразните заболувања, компјутерскиот криминал и деградацијата и уништувањето на животната средина. Ако внимателно се набљудуваат изнесените ставови и определби од ова второ поглавје, може слободно да се констатира дека тие можат да се однесуваат и важат за било која од поранешните реалсоцијалистички земји, претенденти за влез во НАТО и ЕУ (Нацев, 2004:15). Нацев, во својата анализа, посочува дека секоја држава има свој корпус на ризици и опасности кои се рефлектираат врз безбедноста на конкретната земја, покрај оние кои го тангираат целиот свет и регионот, за што е и потребно групирање на ризиците и опасностите во две групи: надворешни и внатрешни. Според Нацев, тоа во овој случај не е направено, веројатно заради одбегнување на политичките расправи кои во тоа време постојат во однос на внатрешните состојби во Република Македонија и опасноста дека документот нема да биде усвоен.

Целите и насоките за водење на политиката за национална безбедност се разработени во третото поглавје Политика на национална безбедност со поднаслов кој се однесува на менаџментот со кризи, при што основна и долгорочна цел претставува унапредување на безбедносната состојба со што ќе се овозможи остварување на националните интереси на Република Македонија. За постигнување на таа цел, она што би сакал да го истакнам е определбата за насочување на системот за безбедност кон постигнување на интероперативност со други, слични системи во демократските држави во Европа. Според нашите стратегиски определби, безбедносната политика на Република Македонија е базирана на принципот на неделивост на безбедноста, односно безбедноста на Република Македонија е неделива од безбедноста на евроатлантскиот регион и од глобалната безбедност (Котовчевски, 2013:129). Исто така, важно е да се истакне определбата дека Политиката на национална безбедност треба да се темели на современото сфаќање на безбедноста која е во корелација со многуте сложени и меѓузависни фактори како политичките, економските, социјалните, одбранбените, еколошките и други, што ја иницира потребата од превземање на соодветни мерки и активности за остварување на политиката на националната безбедност. Постојаната демократска и цивилна контрола врз безбедносно – одбранбените структури на државата, се еден од елементите на компатибилност со безбедносно - одбранбените политики на западните демократии. Политиката

на национална безбедност е групирана во областите: надворешна, економска, одбранбена политика, политика на внатрешна безбедност и политика на заштита на животната средина. Областите надворешна политика и одбранбена политика поконкретно ја искажуваат определбата на Република Македонија за интеграција во НАТО како еден од виталните интереси. Силно се поддржува процесот на проширување на НАТО, со оглед на тоа што крајна цел е зачленување на Република Македонија во Алијансата, а членството во ПЗМ и ЕАПС, како основа за подобрување на безбедноста, како и трансформацијата на Армијата, согласно Акциониот план за членство (АПЧ) а во таа смисла и Годишната национална програма за членство (ГНПЧ) се од огромно значење определбата за членството да стане реалност. Од суштествено значење се и прифатените Партнерските цели во чии рамки се прифаќаат стандардите со цел постигнување на целосна компатибилност и интероперативност со НАТО. Понатаму се истакнува дека, одбранбената политика, во рамките на системот на национална безбедност е насочена кон постојано подобрување на одбранбените способности, со цел исполнување на барањата и утврдените обврски за членство во НАТО, што ќе придонесе за зголемување на безбедноста на државата.

Во однос на политиката на внатрешна безбедност, она што е важно за евроатлантското интегрирање на Република Македонија е определбата за организација на ефикасна гранична полиција и усогласување на механизмите за размена на податоци со земјите членки на НАТО и ЕУ. Исто така, истакната е и потребата од развојот на заеднички оперативни процедури помеѓу министерството за внатрешни работи и вооружените сили, во насока на подобрување на безбедносната состојба во Република Македонија.

Понатаму, Концепцијата го разработува делот кој се однесува на менаџментот со кризи. Навремената, квалитетна и реална проценка на загрозеноста на Република Македонија од ризици и опасности, ќе ја обезбеди системот за менаџмент со кризи, што и претставува и зајакнување на способностите на Република Македонија за одговор во случај на кризи и кризни ситуации и е еден од елементите за приспособувањето на безбедносниот систем на Република Македонија кон НАТО. Се истакнува и дека поради сложеноста на оваа

материја потребно е истата да се уреди со закон³³. Содржината од Концепцијата за национална безбедност и одбрана ги дава основите за организирање и насоките за развој на системот за кризен менаџмент (Цветковски, 2007:84). Всушност, Концепцијата само го истакнува значењето на системот за менаџмент со кризи и дава насоки за понатамошните активности кои треба да се превземат со цел нормативно правно регулирање на оваа област. Во таа насока, е нагласено дека регулативата треба да овозможи интеропераативност и соработка со други вакви центри во непосредното опкружување, регионот и Европа, а особено со НАТО и неговите земји членки.

Во последното поглавје Одбрана се дадени основите и насоките за развој на системот на одбрана, кој треба да обезбеди заштита на трајниот интерес на Република Македонија, но и заштита на нејзините витални интереси. Во таа насока, соработката со останатите елементи на системот за безбедност, посебно со полицијата, ќе претставува неопходна и нужна појава. Се потенцира дека, трансформацијата, а со цел имплементирање на нормите и стандардите на НАТО, е она што ќе обезбеди развој и унапредување на секторот одбрана. Исполнувањата на обврските од Годишната национална програма за членство (ГНПЧ), членството во ПЗМ, учеството во вежбовни и други активности, како и определбата за учество во хуманитарни и мировни операции предводени од НАТО се истакнуваат како важни инструменти кои треба да го поддржат процесот на трансформација. Исто така, цивилната и демократската контрола на вооружените сили, се посочува како една од најголемите придобивки на демократијата. Ова поглавје, исто така, посебно значење им придава на обврските на кои извршната власт треба да посвети посебно внимание, како: инструментите за спроведување на одбранбената политика, трошењето на одбранбениот буџет, реструктурирањето, димензионирањето, опремувањето и професионализирање на Армијата, военото образование, при што доследното спроведувањето на донесените документи³⁴ за интегрирање во НАТО треба да го забрзаат и олеснат овој процес.

---

³³ Законот за управување со кризи беше донесен од страна на Собранието на Република Македонија во април 2005 година.

³⁴ Се мисли на определбите искажани во ГНПЧ, а во рамките на Акциониот план за членство (АПЧ). Исто така, како што и претходно е споменато важни механизми се и Процесот на планирање и анализа (PARP процесот) преку кој се следи имплементација на прифатените Партнерски цели и секако Индивидуалната програма за партнерство, од неодамна Индивидуалната програма за партнерство и соработка.

Од искажаното може да се заклучи дека Националната концепција за безбедност и одбрана претставува прв документ каде прашањата кои се однесуваат на безбедноста и одбраната се поставени на поинакви основи во споредба со минатото. Во преден план е ставена определбата за евроатлантско интегрирање на Република Македонија и приспособување на безбедносното – одбранбениот сектор согласно стандардите на НАТО. Од овој документ понатаму ќе произлезат и останатите стратегиски документи со кои поконкретно се уредуваат односите од доменот на безбедноста и одбраната во Република Македонија. Според Нацев (Нацев, 2004:24-25), клучна определба во Концепцијата, која како основна поента се провлекува низ целиот документ е доминантно евроатлантската ориентација на Република Македонија, во изградба на новиот приод во безбедносно-одбранбениот сектор. Тој го поставува и прашањето зашто во ниту еден став од Концепцијата не се споменуваат САД, кои претставуваат носечки столб на НАТО и докажан пријател и сојузник на Република Македонија. Сепак на крајот Нацев оценува дека се работи за квалитетно изработен документ, кој проектира и овозможува темелна трансформација на безбедноста и одбраната во Република Македонија според евроатлантски стандарди.

1.1.3. Стратегиски одбранбен преглед од 2003 година

Како што беше посочено, Националната концепција за безбедност и одбрана ги даде насоките за донесување на останатите стратегиски документи од областа на безбедноста и одбраната, меѓу кои и Стратегискиот одбранбен преглед (СОП). Донесувањето на Прегледот е во насока на обезбедување на политичка рамка за водење на натамошните реформи во одбраната и вооружените сили односно Армијата на Република Македонија (АРМ), согласно безбедносните барања и согласно надворешната и одбранбената политика на Република Македонија. Прегледот се надоврзува на погледите и ставовите од Националната концепција за безбедност и одбрана во однос на новите стратегиски реалности, меѓународното опкружување и загрозувањата по безбедноста на Република Македонија.

Политичката рамка е првата фаза од програмата за реализација на СОП. Геостратегиското опкружување, надворешната политика и импликациите врз одбранбената политика на Република Македонија, согласно процесите во ЈИЕ,

Европа и пошироко се содржините на Стратегискиот контекст. При тоа се истакнува, водечката улога на НАТО во креирањето на безбедносната политика, како и значењето на ПЗМ и ЕАПС во креирањето на безбедносниот систем во Европа. Во насока на остварување на интересите на Република Македонија надворешната политика е насочена кон остарување на основните стратегиски цели, а тоа е членство во НАТО и ЕУ и унапредување на односите со соседите и регионалната соработка. Се дефинира дека унапредувањето и реализирањето на интересите на Република Македонија, како политичко-одбранбената интеграција во НАТО, има соодветни импликации врз одбранбената политика. Посакуваното, денес нужно, мора да се вклопи во она што објективно се случува во доменот на безбедноста и одбраната, а тоа е интегрирање, споделување и заедничко дејствување во сегментот на безбедноста и одбраната. Гледано пошироко, тоа значи дека определбата на Република Македонија за рамномерно членство во Алијансата и Европската Унија, подразбира прифаќање на веќе апсолвираните безбедносни ставови и определби на овие две организации, како и на начините и процедурите за нивно реализирање. Атрибутот 'национална' (стратегија, безбедност) всушност, го означува комплементарниот микс од домицилен и наднационален (споделен) карактер (Нацев и Петрески, 2013:14). Во таа насока, а со оглед на заедничката стратегиска цел на земјите од регионот за зачленување во НАТО, се истакнува важноста за развој на комплементарни одбранбени и безбедносни системи, како и важноста на процесите и активностите кои ќе го олеснат разбирањето за главните безбедносни прашања и ќе ја зголемат довербата меѓу соседите. Она што е важно да се напомене е определбата на Република Македонија за развој на сили согласно идното членство во Алијансата. Според тоа АРМ, покрај другите сили, во реален рок мора да изгради и да биде способна да:

- распореди и оперира со единица во големина на баталјон или еквивалентна сила со целосна логистичка поддршка и можност за заменливост за одреден период, надвор од територијата на РМ;
- овозможи прием и заедно со своите сили на територијата на РМ да оперира со НАТО сили ако некогаш бидат загрозени границите, суверенитетот и интегритетот на РМ;

- биде во потполност заемно оперативна со НАТО силите т.е доктрината, обуката, структурата, опремата, логистиката, системите на планирање, буџетирање, менаџментот и персоналот на цела АРМ мора да овозможи потполна интеграција со НАТО сојузниците;
- да дејствуваат како безбедносни сили за поддршка на полицијата во функција на одржување на мирот и/или стабилизациони операции кои стануваат едни од најбараните и идни воени задачи на НАТО;
- реформирајќи се, да се оддалечи и да го напушти концептот на ‘народна одбранбена сила’ кон модерна, посветена, добро обучена и мотивирана професионална сила со еднакви шанси за сите, која ќе ја отсликува етничката рамнотежа во РМ и ќе може со сигурност да се справи со сегашните и идните закани за безбедноста на РМ (Стратегиски одбранбен преглед -СОП, 2003:18).

Со ова се истакнуваат потребите и приоритетите на натамошните реформи на вооружените сили, со цел усогласување на способностите согласно барањата за евроатлантско интегрирање на Република Македонија.

На Политиката на внатрешна безбедност, која ја истакнува неопходноста од соработка на АРМ со полицијата и разузнавачката заедница во насока на обезбедување на ефикасен одговор на заканите за безбедноста на РМ се надоврзува следното поглавје Проценка на заканите, ризиците и опасностите за безбедноста на РМ. Објективната и долгорочно насочена проценка на заканите, ризиците и опасностите се истакнува како исклучително важна за безбедносно одбранбеното организирање на Република Македонија. Во таа насока даден е преглед на заканите, ризиците и опасностите за безбедноста на РМ со степен на интензитет (СОП, 2003:22). Би сакал да ги издвојам предвидувањата на долг рок (10 години и натаму) при што останува ризикот од конвенционални закани и од други неконвенционални закани и асиметрични закани, ризици и опасности (екстремниот национализам, меѓународниот тероризам, организираниот криминал, нелегалната трговија од сите видови, елементарните непогоди, деградацијата на животната средина итн.) кои се воглавном со низок интензитет. Но, доколку ја анализираме состојбата денес меѓународниот тероризам повторно добива на интензитет и сè повеќе се зголемуваат опасностите од елементарните непогоди и здравствените ризици и епидемии.

Карактеристично е дека компјутерскиот криминал со големи штети на долг рок има висок интензитет, што и од денешна гледна точка го потврдува очекуваниот интензитет со тенденција да стане многу висок, закана која е поврзана со сајбер просторот. Сè повеќе се присутни констатациите дека сајбер просторот станува петта димензија на војувањето.

Понатаму во документот се дефинирани, одбранбените мисии за чие извршување е потребно АРМ да развие флексибилни, високоспособни, обучени, мобилни и одговорни единици. Од ставовите и насоките кои се содржани во овој документ произлегуваат следните мисии на одбраната:

- **одбрана на земјата** - да се гарантира безбедноста и одбраната на земјата и да се обезбеди воена помош на цивилните власти и институции и општеството во целина, тогаш кога во согласност со прописите ќе биде побарана,
- **операции за поддршка на мирот и хуманитарна помош** - да се располага со сили за помош на силите во операции на превенција, задржување и решавање на кризи и кризни ситуации и конфликти, како и да се поддржат напорите за справување со хуманитарни кризи и катастрофи,
- **регионални конфликти и кризи** - да се даде придонес во силите во случај на регионален конфликт и криза и нивно разрешување и да се оперира со сили во состав на НАТО, ООН или друг меѓународно безбедносен аранжман и безбедносна структура,
- **заштита на пошироките интереси на РМ** - да се овозможи на силите да спроведуваат активности за промоција на интересите, влијанието и положбата на РМ во однос на другите држави во функција на унапредување на мирот и благосостојбата (СОП, 2003:24).

Натамошниот текст на Прегледот се фокусира на силите и способностите на одбраната и АРМ, што е и интерес на ова истражување. Искажани се безбедносните и одбранбените барања кои се однесуваат на способноста за брзо распоредување, интероперативноста со НАТО силите преку широка употреба на НАТО доктрините, високиот стандард на военото образование и обуката, способност за борба против неконвенционалните и асиметричните закани, пред сè тероризмот, способноста за одбрана на територијата на Република

Македонија, но и развивање на широк дијапазон на вештини потребни во мировните операции. Исто така, искажани се недостатоците во поглед на способностите, а пак процесот на трансформација треба да обезбеди отстранување на тие недостатоци. При тоа, се посочува дека одбранбените сили на долг рок сеуште не се дизајнирани за справување со новите ризици и опасности и се со лимитирани капацитети за справување со неконвенционални и асиметрични закани. Тие поседуваат преголеми оклопно-механизирани и артилериски способности, што е карактеристика на водење на конвенционални дејства. Трошењето на буџетските средства и имплементацијата на НАТО стандардите во повеќе области (процесот на донесување на одлуки, логистиката, образованието, обуката, вежбите, персоналниот менаџмент, кризниот менаџмент) се области во кои се воочени повеќе недостатоци. Во таа насока последното поглавје на Прегледот се однесува на Приоритетите и насоките за трансформацијата на одбраната и АРМ, во функција на завршување на процесите и изградба на одбранбениот систем согласно потребите на Република Македонија. Во функција на завршување на процесите и изградба на одбранбениот систем искажани се приоритетните активности кои мора да се превземат. Тие се однесуваат пред се на усогласеноста и балансот на структурата на силите и способностите согласно новите закани, ризици и опасности, како и развој на сили и способности за специјални операции. Со тоа би се овозможило АРМ да стане полесна, поподвижна и пофлексибилна сила, што ќе овозможи одговор на широкиот дијапазон на закани, ризици и опасности. Минатото и сегашноста се обременети со редица половични и неуспешни 'реформи', пропаднати стратегии, концепти, системски зафати и сл., но и со релативно успешни примери (Нацев и Петрески, 2013:13). Нацев и Петрески го поставуваат прашањето дали проблемот е во знаењето, способноста на оние кои ги креираат решенијата и иднината или тој се наоѓа кај политиката која нема доволен 'сенс' и решителност да создаде потребен простор и амбиент за поддршка и остварување на издржани идеи. Дали е тоа неусогласеност меѓу субјективното и објективното, амбициите и реалноста, императивите и расположливите ресурси? Во изминатите години главен проблем на реализација на стратегиските проекции поврзани со безбедносно-одбранбениот сектор се ограничените финансиски ресурси што секако влијае и на волјата на

политичките елити да ги реализираат планираните реформи и планираната модернизација и опремување на вооружените сили.

Понатаму во текстот, истакната е важноста на стратегиската цел за професионализација на мирновремениот состав на АРМ. Во поглед на одбранбениот буџет се истакнува важноста од примена на стандардите кои постојат во земјите членки на НАТО, како би се обезбедиле повеќе средства за модернизација, развој, обука, вежби, операции и оперативни способности, борбена готовност, животен стандард, како и остварување на надлежностите на Министерството за одбрана. Со ова јасно се искажува определбата за прифаќање на НАТО прифатениот концепт на димензионирање на одбранбениот буџет и прифаќање на моделот на повеќегодишно планирање, програмирање, буџетирање и извршување (ППБИ). Она што е карактеристично е определбата дека буџетот на одбраната и натаму ќе се движи во рамките помеѓу 2,3-2,6 % од БДП (СОП, 2003:31), но од денешна гледна точка тие проекции не се остварени и веројатно истите ќе бидат недостижни и не реални во блиска иднина. Важен приоритет, како што се утврдува, е и достигнување на целосната интероперативност со НАТО, вклучувајќи ја и способноста за оперирање со НАТО силите за одговор, за што е и потребно имплементирање на НАТО стандарди за оценување и следење на оперативни способности, готовноста на персоналот, опремата, обуката и расположливите ресурси.³⁵ Од останатите приоритети кои се наведени во Прегледот би го истакнал утврдувањето на структурата на силите и способностите за поддршка на цивилните авторитети, полицијата, силите за мировните и хуманитарните операции, разузнувачките активности и менаџментот со кризи. Исто така, истакната е важноста за подобрување на обуката и образованието, како и на персоналниот менаџмент, што ќе придонесе за спроведување на процесот на правилна трансформација на одбраната и АРМ.

Искажаната политичка рамка се однесува на првата фаза од реализацијата на СОП. Втората фаза од СОП се однесува на проценката на потребните вооружени сили, нивните способности, опремата и поддршката. Во оваа фаза,

---

³⁵ Концептот на оперативни способности (Operational Capability Concept -ОСС) е програма која е развиена од страна на НАТО за партнерските земји, со цел зголемување на нивната интероперативност со НАТО, како и зголемување на нивните оперативни способности. Таа е пред сè наменета за имплементација на стандардите на Алијансата кај декларираниите капацитетите и способности на земјите партнери, за учество во НАТО предводените операции.

врз основа на политичката рамка се определени функциите, мисиите и задачите на безбедносните субјекти, направена е институционалната структура на одбранбениот систем и извршено е евалуирање на финансиската одржливост согласно системот за повеќегодишно планирање, програмирање и извршување на буџетот (Гоцевски, 2006:104-106). Гоцевски во однос на третата фаза на реализацијата на СОП, го истакнува значењето од донесената Стратегија за трансформацијата на одбраната и вооружените сили со која се обезбедува растечки консензус во врска со безбедноста и одбраната на Република Македонија, како и воспоставување на споделена визија за идните безбедносни и одбранбени потреби на Република Македонија и задачите на АРМ. Тоа обезбедува АРМ да се трансформира во мала мобилна армија, финансиски одржлива, која ќе учествува во меѓународните мировни операции и ќе биде интероперативна со армиите на земјите членки на НАТО. Стратегискиот одбранбен преглед не е работа која што еднаш е дадена и завршена засекогаш. Напротив, тој треба постојано да се преиспитува и да се приспособува кон аспектите на безбедносното опкружување и на мисиите на Армијата (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:184). СОП треба да е во согласност со новата стратегиска реалност, а со оглед на динамичноста во безбедносното опкружување потребата од развој на способности за одговор на широкиот спектар на закани, согласно програмите и проектите од плановите за развој на одбраната, би значело ажурирање на СОП за прашањата поврзани со способностите на Армијата на Република Македонија и Министерството за одбрана.

1.1.4. Бела книга на одбраната од 2005 година

Белата книга на одбраната (БКО) која е издадена во октомври 2005 година претставува документ кој се надоградува на Националната концепција за безбедност и одбрана и Политичката рамка на Стратегискиот одбранбен преглед. БКО (БКО, 2005:18) силно ја искажува определбата на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ, при што се посочува дека развојот на националниот безбедносен систем интегриран во колективната безбедносна структура е стратегиска инвестиција за Република Македонија. Во новото време (по завршувањето на Студената војна), државите во барањето на сопствени патишта за безбедно живеење, сè поретко се потпираат само на сопствени сили.

Најчесто, тоа го прават во интеграција со другите преку различни форми на здружување во овој сè позависен свет (Нацев и Петрески, 2013:17). Во документот се разработува постигнатиот напредок во областа на реформите во одбранбениот сектор, поврзани со политиката за интеграција во НАТО и ЕУ, со осврт на способностите, ресурсите и подготвеноста. Даден е осврт на целите на Националната стратегија за безбедност и одбрана и на достигнувањата од реализацијата на втората и третата фаза на реализацијата на СОП. Во таа насока се истакнува дека динамичкиот план за трансформација на вооружените сили 2005-2007 ја определува временската рамка за трансформација на единиците на АРМ. Новата командна структура и формирањето на двете пешадиски механизирани бригади се дел од овој план. Со оглед на новата стратегиска реалност, се истакнува дека, АРМ треба да поседува поширок спектар на способности и поголема флексибилност и способност за брзо распоредување (БКО, 2005:23). Исто така, кон промовирање на стабилноста во евроатлантскиот регион и пошироко, посебно е важна изградбата на способности и декларирањето на сили за распоредување надвор од територијата на Република Македонија. При тоа, посебен акцент се дава на развојот на специјалните сили, кои ќе обезбедат справување со идните закани, како дома така и на регионално и глобално ниво. Покрај определбата за распоредување на единица надвор од територијата на Република Македонија која ќе има целосна логистичка поддршка и ќе биде заснована на ротациска основа за одреден временски период, искажана е и подготвеноста за прием и прифат на силите на НАТО на територијата на Република Македонија и подготвеноста со сопствени сили да содејствува со силите на НАТО, преку Координативниот центар за поддршка на земјата домаќин.³⁶ Напуштањето на концептот на 'народна армија' значи определба за постигнување на добро подготвена професионална сила со активен состав од околу 8000 лица за што неминовно беше спроведување на редукција на воениот персонал, процес кој во БКО се истакнува како еден од клучните приоритети. Новата структура на силите и новата командна структура кои се претставени во БКО се во насока на зголемување на ефикасноста и ефикасноста на АРМ, а исто така и на зголемување на подготвеноста на

---

³⁶ Во таа насока, преку Координативниот центар за поддршка на земјата домаќин, е и превземањето на дел од функциите на НАТО штабот во Скопје за поддршка на операциите предводени од НАТО на Балканот.

декларирани единици за распоредување. И повторно доаѓаме до интероперативноста со силите и структурите на НАТО, како еден од главните предизвици на трансформацијата. При тоа, активностите и програмите во рамките на Партнерството за мир (ПЗМ) се истакнуваат како едни од главните механизми на трансформацијата. Како и политичката рамка на СОП, способноста за брзо распредување и одржување на одреден период надвор од Република Македонија, интероперативноста со НАТО на оперативно и тактичко ниво, имплементирањето на високи стандарди во военото образование, способноста за борба против тероризмот, развивањето на способности за учество мировни операции, способноста за справување со асиметрични закани, како и долгорочната способност за водење на конвенционална борба за одбрана на територијата на Република Македонија се посочуваат како особено значајни во БКО. Наведените цели се силно поддржани од учеството на Република Македонија во Партнерството за мир (ПЗМ) и Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС). Динамичниот план за трансформација на АРМ меѓу другото вклучува и развој на способности за дејствување со НАТО силите за одговор (БКО, 2005:28). Во изминатиот период ова прашање е иницирано во повеќе наврати со цел вклучување на Република Македонија во НАТО силите за одговор, но сеуште без конкретни активности во пракса. БКО го издвојува значењето на целосната професионализација на АРМ и значењето на резервните сили за севкупната структура на силите. Одбранбената способност на Република Македонија е тесно поврзана со човечките ресурси. Дури и најдобрата воена опрема не претставува способност, туку персоналот што ракува со неа (БКО, 2005:30). Од таа причина, целта на Министерството за одбрана ќе биде да се задржи најквалитетниот персонал, но и да привлекува способен персонал, во насока на подобрување на системот за управување со човечки ресурси. Покрај човечките ресурси значајни се и материјалните ресурси тесно поврзани со финансиските можности на Република Македонија, но и со ефикасноста на логистичката поддршка која е потребно да обезбеди одржливост на севкупните воени сили. БКО ја дава долгорочната проекција на буџетот за одбрана до 2012 година и ја истакнува одлуката на Владата на Република Македонија дека буџетот на одбраната во следните години (периодот од 2005-2012) ќе се задржи во рамките од 2,3-2,6 % од Бруто Домашниот Производ (БДП). Неисполнувањето на оваа проекција ќе биде предмет на анализа подолу во

истражувањето. Во контекст на обезбедување на потребната логистичка поддршка на одбранбениот сектор, БКО дава осврт на развојот на системот за логистичка поддршка, преку реализација на логистичките приоритети. Но, сепак би сакал да истакнам дека во услови на ограничени финансиски можности, логистиката и покрај вложениот напор ќе претставува и понатаму најслабата алка во системот кој треба да обезбеди ефективност и ефикасност на одбранбениот сектор. Белата книга на одбраната од 2005 година имаше за цел да ги прикаже превземените активности од страна на релевантните институции кои се задолжени да го спроведат процесот на одбранбени реформи и трансформација на вооружените сили, согласно стратегиската цел на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ, но и заради самите нас. Во тој процес постојат препреки за кои е потребно да се вложи дополнителен напор со цел постигнување на поставените цели поврзани со реформите во одбранбениот сектор.

1.1.5. Стратегија за одбрана на Република Македонија од 2010 година

Согласно Законот за одбрана, член 18, претседателот на Република Македонија во 2010 година ја донесе Стратегијата за одбрана на Република Македонија (РМ). Овој документ, после повеќе одложувања, е донесен со цел заокружување на нормативно правната рамка во процесот на интегрирање на РМ во евроатлантските структури и истиот произлегува од Уставот, Законот за одбрана и Стратегијата за национална безбедност. Стратегијата ги одразува идните настојувања базирани на издржани претпоставки, преку уважување на актуелните сознанија, искуство и минато. Ставовите во стратегијата се основни норми за практично дејствување и управување со идните настани. Стратегијата претставува комбинација на теоретски видувања и практични решенија оформени во вид на програма или како множество на мерки со кои се очекува дека ќе се остварат суштествени цели во некоја област (Нацев и Петрески, 2013:12). Во поглед на способностите Стратегијата за одбрана дава визија за развој на Министерството за одбрана и вооружените сили, односно АРМ, како и насоки за политичка и воена интеграција во НАТО. Исто така, документот ги дефинира одбранбените мисии, согласно процената на безбедносните закани, ризици и предизвици. Најпрво е извршено дефинирање на интересите на

Република Македонија, за што и стана збор во анализата на Националната концепција за безбедност и одбрана, при што од витален интерес и понатаму е политичко-одбранбена интеграција во НАТО. Дефинирањето и постигнувањето на прифатливо ниво на согласност околу националните интереси во конкретни општествени-историски услови е мошне сложена работа. При дефинирањето на националните интереси, неопходно е да се води сметка дека тие на различен начин се рефлектираат врз односите со државите од непосредното и поширокото опкружување (Нацев и Петрески, 2013:21). Во Стратегијата, се посочува дека, соработката со меѓународните безбедносни организации, како ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ овозможуваат подобрување на националните способности за справување со новите закани, ризици и предизвици и поефикасно управување со цивилните и воените капацитети. Со тоа, се овозможува и активно вклучување на РМ во креирањето на глобалната одбранбена политика. Се потврдува определбата дека, Република Македонија, на долг рок, ќе развива оперативни способности за распоредливи и одржливи сили, подготвени и опремени за распоредување во меѓународни операции. Истакнато е дека, долготрајниот придонес во меѓународни операции постепено ќе се зголемува согласно националните интереси и развојот на оперативните распоредливи способности на АРМ. Стратегијата оддава признание на партнерството и поддршката од страна на САД (што не е случај со Националната концепција за безбедност и одбрана), кое придонесува за развој на вооружените сили на Република Македонија. Понатаму во текстот даден е осврт на безбедносното опкружување, кое се карактеризира со брзи и динамични промени при што се посочува дека асиметричните закани и ризици (тероризмот, транснационалниот организиран криминал, војна од четврта генерација, пролиферацијата на оружје за масовно уништување, верски радикализам и екстремизам, илегална миграција, нестабилни и нефункционални држави и компјутерски (сајбер) напади) се во постојан пораст. Исто така, во предвид се земаат енергетската зависност и климатските промени, кои имаат влијание на националната и меѓународната безбедност. После истакнување на позитивните промени во безбедносното опкружување во регионот на Југоисточна Европа (ЈИЕ) и констатацијата дека Република Македонија не се соочува со директна конвенционална закана, но истата не може да се исклучи, набројани се закани и ризиците по безбедноста на Република Македонија кои

не се разликуваат од глобалните безбедносни закани и ризици, со тоа што во предвид се земаат и внатрешните економско-социјални проблеми, економски криминал, сиромаштијата и невработеноста. Се истакнува определбата дека Република Македонија, за да одговори на заканите и ризиците по националната безбедност, ќе остане посветена на унапредување на воените способности за одбрана на државата, но и за придонес во колективната одбрана и меѓународните операции.

Стратегијата ги дефинира стратегиските одбранбени мисии. Имено, извршено е редифинирање на одбранбените мисии од СОП, при што стратегиски мисии на системот за одбрана се:

- одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на Република Македонија;
- учество во колективната одбрана на НАТО;
- придонес во операции во широкиот спектар на мисии на ООН, на НАТО, и на ЕУ;
- заштита на пошироките интереси на Република Македонија (Стратегија за одбрана на РМ, 2010:4).

Во корелација со дефинираните стратегиските одбранбени мисии е и определбата во Стратегијата, дека за исполнување на стратегиските одбранбени мисии, одбранбената политика меѓу другото е насочена кон доизградба, развој и одржување на воените способности на АРМ, како и интеграцијата во политичката, одбранбената и воена структура на НАТО. Стратегијата ги дефинира борбените сили за распоредување надвор од територијата на Република Македонија. Според Стратегијата, најголемата воена формација за распоредување надвор од територијата на РМ ќе претставува средна пешадиска баталјонска група, способна за самостојно распоредување и изведување на борбени дејства за целокупниот спектар на мисии и операции на НАТО, како и за вклучување во повисоки мултинационални формации. Следна значајна определба е развојот на системот за противвоздушна одбрана и негово интегрирање со НАТО системот за противвоздушна одбрана (NATINADS).

Понатаму, анализирајќи го текстот на Стратегијата, опишани се процесите за реструктурирање на Министерството за одбрана, при што значајна е определбата за развивање на сеопфатен и транспарентен Долгорочен план за

развој на одбраната на Република Македонија, со кој ќе се поврзат стратегиските мисии со долгорочните одбранбени развојни цели на системот за одбрана, структурата и способностите на МО и АРМ, како и потребните ресурси за постигнување на тие развојни цели (Стратегија за одбрана на РМ, 2010:9). Долгорочниот план за развој на одбраната е она што Стратегијата го наложува да биде донесено како следен стратегиски документ и истата ќе претставува основа за донесување на истиот и воопшто за унапредување на системот за одбрана. Во тој контекст се и констатациите за сè поголемите потреби на АРМ од современа воено-техничка опрема. Всушност, опремувањето и модернизацијата на АРМ е долгорочен процес, при што ќе се води сметка за животниот циклус на вооружените системи, како и за приоритетните потреби на декларираниите единици. Но, новата и современа опрема би била неупотреблива доколку нема обучен персонал за тоа. Во таа насока се и определбите на Стратегијата за унапредување на Системот за образование и обука и привлекување и задржување на добро образован и обучен персонал, како едни од приоритетите на Министерството за одбрана. Исто така, важна е и потребата од неопходна реформа на логистичкиот систем со цел подобрување на неговата ефикасност, одржливост и флексибилност. Во делот кој се однесува на реструктурирање на АРМ, се дефинира дека, АРМ ќе продолжи со развој на нови воени способности за одбрана на земјата, распоредливи способности за придонес во колективната самоодбрана на НАТО и придонесот во операциите предводени од ЕУ. При тоа дадени се приоритетите во развојот на новите оперативните способности. Развојот на системот за противвоздушна одбрана и неговото интегрирање со системот на НАТО за противвоздушна одбрана, брзото распоредување на кредибилни сили во операциите предводени од НАТО, ефективна команда и контрола согласно концептот на НАТО за мрежно поврзани и заштитени комуникациски и информациски способности, ефективно воено разузнавање, логистичка и медицинска поддршка на распоредените сили, одбрана од НХБ опасност, одбрана на силите од импровизирани експлозивни напади, борба во урбани средини се дел од способностите кои АРМ треба да ги развие и одржува. Понатаму е дадена временската рамка за реструктурирање на АРМ. Имено, трансформацијата треба да заврши до 2015 година, што ќе придонесе за унапредување на командната и организациско-формациската структура. Приоритет е реструктурирање на борбените сили преку нивно

концентрирање во една механизирана пешадиска бригада наместо претходните две. Исто така, со цел зајакнување на активната компонента, важно е и реструктурирање на резервните сили, при што ќе се посвети посебно внимание на процесот за нивно квалитетно пополнување. Приоритет, исто така, претставува, продолжување на обуката согласно стандардите на НАТО, посебно на декларираниите единици, како и подобрување на системот за проверка и оценување. На крајот повторно во преден план е потребата од одржување на високо ниво на интероперативноста на АРМ и развој на нови воени оперативни способности, за што ќе биде потребна и соодветна поддршка од ресурси. За таа цел ќе биде потребно стабилно финансирање на одбранбениот сектор на ниво од 2% од БДП и структура на трошоците со сооднос 50/30/20 (50% за персонал, 30% за операции и одржување и 20% за опремување и модернизација). Стратегијата посочува дека опремувањето и модернизацијата на АРМ ќе се подобрува со подобрување на економската состојба на земјата.

Стратегијата е релативно траен документ. Поголеми корекции, главно, се прават во ситуации кога доаѓа до суштествени промени во делот на предизвиците, ризиците, законите и во уставно-правниот систем на државата. За превземање чекори во насока на промени на стратегијата, нужна е поддршка на релевантни политички фактори (Нацев и Петрески, 2013:16). Сепак, според Стратегијата нејзина корекција и усогласување ќе треба да се направи во 2015 година. Во процесот на формулирање на Стратегијата за одбрана, извршени се темелни консултации со надлежните државни институции и со НАТО, а со цел новата Стратегија да придонесе за одржување на политичкиот консензус во општеството во врска со одбраната и да воспостави споделена визија за идните безбедносни и одбранбени потреби на Република Македонија (Коњановски, 2010:10). Поранешниот министер за одбрана, Коњановски, го истакнува значењето на Стратегијата за одбрана за трансформацијата на АРМ и одбраната во целина, како и за развој на потребните способности на АРМ за придонес во колективната одбрана и придонес во меѓународните операции и мисии. Направената анализа, на текстот на Стратегијата, има за цел да се согледа стратегиското размислување во поглед на развојот на одбранбените способности на Република Македонија, додека подолу во истражувањето ќе биде направена и компаративна анализа на содржината на Стратегијата за

одбрана на Република Македонија со содржината на Стратегијата за одбрана на Република Словенија.

1.1.6. Бела книга на одбраната од 2012 година

Во септември 2012 година, на дваесет годишнината од формирањето на АРМ, е публикувана новата Бела книга на одбраната (БКО), која како што се вели во воведот, го опишува напредокот постигнат во одбраната во изминатите седум години, но и тековните и идните напори за трансформација на одбраната. Во таа насока во предговорот на БКО, тогашниот министер за одбрана Бесими (Бесими, 2012:7-8) меѓу другото истакнува дека одбранбениот систем на Република Македонија е целосно подготвен да ги преземе одговорностите и обврските кои произлегуваат од членството во НАТО и дека во претстојната декада МО и АРМ ќе се трансформираат и ќе развијат поширок спектар на одбранбени капацитети и способности во согласниот со Долгорочниот план за развој на одбраната. Од друга страна пак во јануари 2014 е одобрен ревидираниот Долгорочен план за развој на одбраната 2014-2023, кој го замени дотогашниот Долгорочен план за развоја на одбраната 2011-2020. Важно е да се истакне дека БКО претставува сублимат на досега донесените документи од кои и произлегува националната безбедносна и одбранбена политика. Претходно е направена анализа на содржината на Законот за одбрана од 2001 година, Националната концепција за безбедност и одбрана од 2003 година, Стратегискиот одбранбен преглед, Белата книга на одбрана од 2005 година и Стратегијата за одбрана од 2010 година.

Проценката на безбедносното опкружување е согласно проценката на НАТО за постојните и идните закани и предизвици по безбедноста на евроатлантската област, вклучително и регионот на Југоисточна Европа (ЈИЕ), а искажани во новиот Стратегиски концепт на НАТО од 2010 година. При тоа се посочува дека не постои опасност од директна конвенционална закана врз националната безбедност на Република Македонија, но сепак ваквите закани не треба да се игнорираат. Согласно тоа, искажана е определбата дека, Република Македонија ќе остане внимателна и подготвена да се соочи со заканите врз нејзината национална безбедност и континуирано ќе ги следи глобалните трендови и можности за развој и унапредување на потребните одбранбено-безбедносни способности и капацитети (БКО, 2012:18). Она што предизвикува внимание е

дека влијанието и последиците од светската економска криза, покрај од економски аспект, се претставени и како безбедносен предизвик.

БКО потенцира дека постигнувањето на искажаните национални интереси, како основна цел на националната безбедност и одбрана, зависи меѓу другото и од интеграцијата на Република Македонија во НАТО и ЕУ. Искажани се и мисиите на системот за одбрана, дефинирани во Стратегијата за одбрана од 2010 година, за чие остварување, покрај интеграцијата во политичката и воената структура на НАТО, развојот и одржувањето на воените способности на АРМ и нејзиниот придонес во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста, се прикажани како области од особено значење.

БКО ги опишува активностите од процесот на остварување на одбранбената политика и започнатиот нов циклус на трансформација на одбранбениот сектор, при што се посочуваат и способностите на вооружените сили, односно Армијата на Република Македонија. При тоа, за исполнување на националните и меѓународните обврски развојот на повеќенаменски, интероперативни и распоредливи сили е особено важно. Претставена е новата организациска формацијска структура на одобрената бројна состојба од 8133 активен воен персонал, а до крајот на 2020 година треба да се постигне соодносот офицери-подофицери-професионални војници по формулата 1:2:4. Доколку направиме споредба со НАТО стандардот за димензионирање на воената организација кој се движи во рамките на 0,4% од вкупниот број на населението, проектираната бројка од околу 8000 активен воен персонал е сосема оправдана (0,4% од 2,1 милион жители е 8400). Поконкретно, за активниот дел процентуалното зафаќање од 0,4% од населението би било прифатливо и е во согласност со значителен број земји членки на НАТО (Даскаловски, 2010:484). Со новата структура на силите, под директна команда на Генералштабот се Здружената оперативна команда, Командата за обука и доктрини, Полкот за специјални операции, Баталјонот за почести и Центарот за електронско извидување. Она што е значајно да се истакне е дека во рамките на Здружената оперативна команда во однос на претходната структура наместо две механизирани пешадиски бригади, со новата структура постои само една механизирани пешадиска бригада. Согласно политиката на НАТО за одбранбени способности, БКО посочува дека, потребата од придонес во регионалната и во евроатлантската безбедност и стабилност, како и подготвеноста од преземање

на обврските и одговорностите кои произлегуваат од членството во НАТО, ја обврзува Република Македонија да развие и да одржува распоредливи интероперативни способности на ниво од 50% од севкупната структура на копнените сили на АРМ. Искажана е подготвеноста дека, на барање на НАТО, Република Македонија ќе распореди максимална воена сила на ниво на една средна пешадиска баталјонска група и национален елемент за поддршка. Согласно тоа, Република Македонија за придонес во операциите предводени од НАТО ги подготви и ќе ги одржува следните единици и способности на Армијата:

- еден среден пешадиски баталјон, кој од почетокот на 2015 година ќе се зголеми во средна пешадиска баталјонска група (СПБГ);
- два транспортни хеликоптери;
- една чета на воена полиција;
- една чета за длабинско набљудување;
- една подвижна болница од ниво 2 од почеток на 2014 година;
- еден инженерски вод;
- еден инженерски тим за деминирање;
- два тима за специјални операции (БКО, 2012:40).

Во април 2014 година е спроведено оценувањето на СПБГ и подвижната болница од ниво 2, според Концептот за оперативни способности во рамките на вежбата 'Македонски блесок 10'.

Понатаму, во текстот на БКО, истакната е важноста на спроведената трансформација во периодот од 2005 до 2012 година. Целосната професионализација на Армијата, намалувањето на бројот на персонал и структура, развојот на интероперативните распоредливи сили³⁷ за учество во меѓународните операции предводени од НАТО, ЕУ и ООН, се главните придобивки на овој процес. БКО го истакнува и значењето на новиот циклус на трансформација на Армијата, поддржан од НАТО и САД, кој започнува во 2012 година со цел развој на ефективна, ефикасна вооружена сила подготвена за предизвиците за 21-от век. Оваа трансформација е планирано да заврши до крајот на 2015 година и треба да обезбеди поедноставна структура на силите и

---

³⁷ Поконкретно, се цени дека околу 30% од копнените сили на АРМ се распоредливи во меѓународни операции, што всушност и овозможува навремена ротација на контингентите и спроведување на навремени подготовки.

подобрување на системот за командување, подобра пополнетост со персонал и опрема, како и дефинирање на местото и улогата на резервните сили.

Во делот кој се однесува на АРМ, важно за истражувањето е поднасловот 'Развој на капацитети и способности'. Истакната е потребата од доизградба на постојните и развој на нови воени способности на АРМ за учество во широкиот спектар на воени операции, операциите за градење на мирот, хуманитарните операции, како и операциите за колективна одбрана на НАТО. Клучот за тоа е градење на интероперативни, распоредливи, високоподготвени и флексибилни сили. Како што се дефинира, развојот на новите воени способности ќе биде приоритет во претстојното десетлетие, и тоа во следните области:

- набљудување и противвоздушна заштита на националниот воздушен простор и поврзување со интегрираниот систем на НАТО за противвоздушна одбрана;
- учество во меѓународните аранжмани за патролирање на воздушниот простор на Република Македонија;
- развој и одржување на 50% распоредливи способности од копнените сили на Армијата за придонес во мултинационални здружени операции предводени од НАТО и во операции за колективна одбрана на Алијансата;
- доизградба и унапредување на капацитетите за образование и обука (БКО, 2012:42).

Посебно место завземаат активностите за подобрување на способностите на Република Македонија за противвоздушна одбрана и нивно интегрирање со противвоздушната одбрана на НАТО. Балканската иницијатива за регионален пристап за противвоздушна одбрана помеѓу Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина и Црна Гора претставува рационален и иновативен пристап во напорите за изградба на заеднички регионални одбранбени способности, што е во духот на концептот на НАТО т.н. 'Smart Defence'. Ова прашање според моите сознанија е исто така составен дел на Долгорочниот план за развој на одбраната 2014-2023. Подобрувањето на копнените оперативни способности и логистиката се истакнува како приоритет, посебно во делот на поддршка на мировните операции, што секако зависи од процесот на обуката, опремувањето и модернизацијата. Во контекст на понатамошниот развој на одбранбениот

сектор, во визијата за развој на одбраната, во БКО, се истакнува дека доколку сакаме нашата Армија да биде современа, ефективна, флексибилна и лесно прилагодлива, Република Македонија ќе мора да инвестира и да развива способности и капацитети кои се од суштинско значење за Армијата. За таа цел се планира реализација на повеќе веќе започнати и нови проекти согласно концептот на НАТО т.н. 'Smart Defence' кои треба да ги подобрат способностите, а во исто време и да ги намалат трошоците. Тие проекти се однесуваат пред сè на градењето на ингерираниот систем за противвоздушна одбрана, подобрувањето на военото образование и обука, логистиката, модернизацијата на пешадиските единици преку обезбедување на потребниот број на оклопни транспортери, како и подобрување на капацитетите во делот комуникациски и информациски системи (КИС). Искуствата од земјите кои поседуваат мали армии, како што е и АРМ, покажуваат дека е потребно групирање на копнените сили во борбени сили, сили за борбена поддршка и борбено - сервисна поддршка, сè со цел подобрувањето на способностите на копнените сили. Во таа насока е и трансформацијата на АРМ која треба да се заокружи до 2015 година. Но при тоа, присутни се и констатациите од страна на НАТО дека поради недостаток и застареност на опремата на копнените сили, ограничувањата во поглед на оперативните способности се и понатаму присутни. Согласно тоа, потребно е овие сили да не бидат заборавени во процесот на модернизација на АРМ.

И покрај тоа што сè позачестените сајбер напади се дел од динамичното безбедносното опкружување, во БКО, не се споменува градењето на способноста за одбрана на КИС од сајбер напади, закана која се повеќе добива на интензитет и непредвидливост. Од друга страна пак, во СОП оваа област односно компјутерскиот криминал со големи штети на долг рок има висок интензитет. Исто така, Стратегијата за одбрана во групата на асиметрични закани кои се во пораст ги вбројува и сајбер закани. Неодамнешното потпишување на Меморандумот за соработка помеѓу Иницијативата за сајбер одбрана на Институтот за меѓународни студии од Монтереј (САД) и Воената Академија, кое се случи во ноември 2013 година, е во насока да обезбеди развој на способности за сајбер одбрана, не само на национално, туку и на регионално ниво. Република Македонија е прва земја од регионот која влегува во еден ваков проект за изучување на ова светско зло кое е врвен приоритет и на НАТО. Овој

проект посебно се потенцира со декларацијата на самитот во Чикаго како еден од топ приоритетите на НАТО, за што посочува тогашниот заменик министер за одбрана Димитриев (Димитриев, 2013), по потпишувањето на Меморандумот. Опасноста од тероризмот повторно е на агендата со случувањата во Ирак и Сирија, со што иако Република Македонија директно не учествува во офанзивните акции на коалицијата за уништување на дихадистите, сепак размената на разузнавачките информации е од особено значење, а со тоа и унапредувањето на таквите способности и понатаму е во фокусот на развој на безбедносно одбранбените способности.

1.2. Димензионирањето на одбранбениот буџет на Република Македонија

Нивото на подготвеност на националните одбранбени способности, пред сè, зависат од одвојувањата на државата за одбранбениот буџет, што претставува многу комплексен процес, особено ако не постојат јасно поставени приоритети и цели. Можеби кон комплексноста, во случајот со Република Македонија, придонесува и нејасната политика на однесување од страна на НАТО. Степенот на развој на одбранбените способности на Република Македонија ќе може да се согледа од средствата кои се издвојуваат за нивниот развој и имплементација на прифатените стандарди за димензионирање на одбранбениот буџет во периодот по 2001 година.

1.2.1. Одбранбениот буџет на Република Македонија во периодот од 2001 до 2013 година

Националната концепција за безбедност и одбрана (Национална концепција за безбедност и одбрана, 2003:15) во насоките за развој на одбраната го истакнува значењето од имплементација на системот за планирање, програмирање, финансирање и буџетирање на одбраната, согласно НАТО стандардите. Системот за планирање, програмирање, буџетирање и извршување (СППБИ) Република Македонија го применува од 2006 година, со цел правилно алоцирање на ресурсите и утврдување на потребите за секторот одбрана. Успешноста на овој процес често е доведуван во прашање пред сè заради недоследната примена на процесот дефиниран со СППБИ. Развојот на националните одбранбени способности е тесно поврзано со обезбедувањето на

доволно средства за одбранбениот сектор и степенот на одржливост на одбранбениот буџет. Одбранбениот буџет е важно прашање и за Република Македонија, посебно во услови на економска криза. Како земја аспират за членство во НАТО, Република Македонија треба да обезбеди соодветни ресурси за потребите на одбраната, кој не треба да бидат помали од 2% од БДП.

Табелата 1 го прикажува одвојувањето за одбранбениот буџет на Република Македонија во периодот од 2001 до 2013 година, изразено во проценти (%) од БДП. Како што може да се види од табелата 1 и сликата 4, одвојувањата за одбраната сè до 2008 година (не земајќи ја во предвид 2001)³⁸ се движат во проектираната рамка од 2% од БДП, но и повисоко (2,8 % во 2002 година и 2,5% во 2004 година), сè со цел задоволување на барањата на Алијансата на патот кон стекнување на полноправно членство на Република Македонија во НАТО. Од 2008 година се бележи пад на одбранбениот буџет на Република Македонија за од 2010 година па наваму да е далеку под проектираната рамка од 2% од БДП.

година	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
% од БДП	6,6	2,8	2,4	2,5	2,1	1,9	2,0	1,8	1,7	1,4	1,3	1,2	1,2

Табела 1. Табеларен приказ на одбранбениот буџет на Република Македонија во периодот од 2001 до 2013 година (изразено во % од БДП), извор: SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI

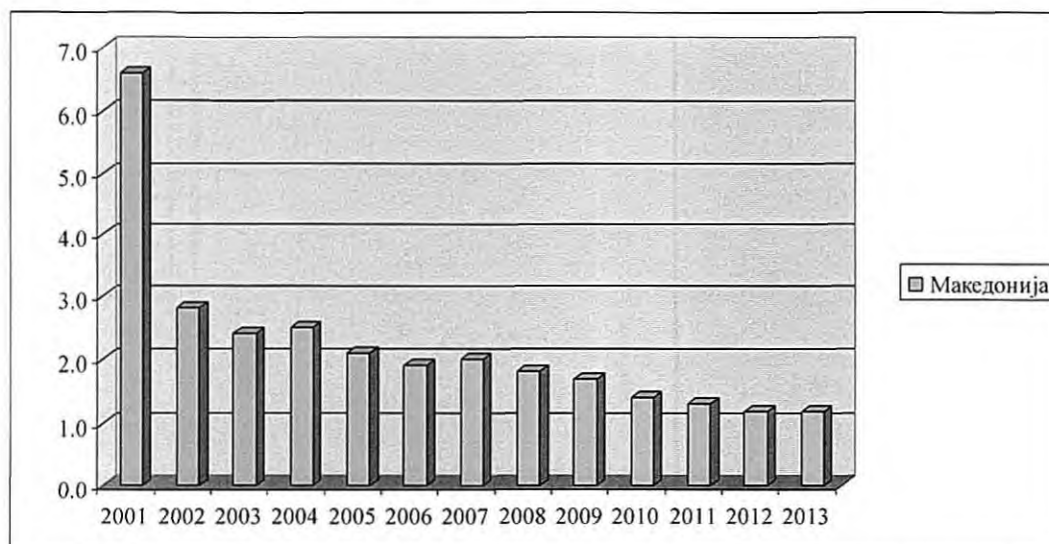
Прашање е дали причината за намалувањето на одбранбениот буџет е не добивањето на поканата за членство во НАТО на самитот во Букурешт во 2008 година или појавата на светската економска криза. Неспорен е фактот дека, на сметка на секторот одбрана се зголемени средствата на другите јавни сектори (полицијата, здравството, културата и образованието). Интересен е написот на 'Нова Македонија' од 01.10.2013 година³⁹ 'За полицијата нови автомобили за војската стари пушки'. Во анализата во 'Нова Македонија' се посочува дека

³⁸ Одвојувањата во 2001 година се на ниво од 6,6% од БДП заради конфликтот во Република Македонија, средства кои беа наменети за обезбедување на дополнително оружје и опрема за безбедносните сили на Република Македонија.

³⁹ Србиновски, А. (2013) 'За полицијата нови автомобили за војската стари пушки', *Нова Македонија*, 01.10.2013.

<http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=10113829341&id=9&prilog=0&setIzdanie=22991>

според експертската јавност зголемениот буџет на полицијата на сметка на армијата е резултат на блокадата за членство во НАТО, но на овој процес влијаат и сменетите безбедносни ризици на државата, кои сè повеќе се насочени кон внатрешните безбедносни ризици.

Слика 4. Графички приказ на одбранбениот буџет на Република Македонија во периодот од 2001 до 2013 година, извор: SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI

Исто така, во интервјуто за Лондонски ‘Банкер’ од 25 Февруари 2014 година⁴⁰ министерот за финансии, Ставрески, посочува дека во изминатите години одвојувањата за образованието изнесуваат околу 6 % од БДП. Потребата од продукција на квалификувана работна сила, која би придонела за подобрување на економската состојба на државата и зголемување на странските инвестиции е објаснувањето за големите инвестиции во образованието, но и во инфраструктурните проекти.

Според ставовите искажани во Белата книга на одбраната од 2012 година (БКО, 2012:55) глобалната финансиска криза придонесува за намалување на одбранбените буџет во последните години. Но и покрај негативните влијанија на финансиската криза врз напорите за модернизација и опремување на АРМ, се цени дека сепак се постигнати забележителни достигнувања.

Согласно, политичката рамка на Стратегискиот одбранбен преглед на Република Македонија од 2003 година (СОП, 2003:31) предвидено е

⁴⁰ ‘Interview with Zoran Stavreski, minister of finance, Republic of Macedonia’, *The Banker*, 25 Feb 2014.

<http://video.thebanker.com/v/3255117277001/Interview-with-Zoran-Stavreski-minister-of-finance-Republic-of-Macedonia>

одбранбениот буџет да се движи во рамките помеѓу 2,3-2,6 % од БДП, а до 2007 година вкупните трошоци за персонал да бидат 50% од расположливиот буџет. Исто така, Белата книга на одбраната од 2005 година (БКО, 2005:34-36) и покрај ограничените ресурси на Република Македонија, предвидува реализација на одлуката на Владата на РМ за висината на одбранбениот буџет од 2,3-2,6 % од БДП, при што е изработена и долгорочна проекција за распределба на одбранбениот буџет до 2012 година. Според проекцијата, до 2012 година, се предвидува и постепено достигнување на НАТО прифатениот концепт за распределба на одбранбениот буџет во сооднос 50:30:20, односно 50% од одбранбениот буџетот да се одвојува за персонал, 30% за операции и одржување и 20% за модернизација. Но, ситуацијата е сосема поинаква. На пример, во 2013 година на Министерството за одбрана одобрен му е буџет од околу 94 милиони евра. Распределбата на буџетот по категории е следна: околу 67% за персонал, 23% за операции и одржување и 7 % за опремување (Информација за одбранбените реформи во Република Македонија, без датум). Слична е и ситуацијата со примерот, кој претходно е даден, за 2011 година при што повторно одвојувањата за опремување и модернизација се далеку од предвидените 20% од буџетот за одбрана. Според пишувањето на 'Радио Слободна Европа' од 01.04.2011 година⁴¹ намалувањето на буџетот на Министерството за одбрана негативно влијае врз развојот на одбранбениот систем, што може да остави и последици врз реформите кои треба да се спроведат, согласно НАТО стандардите. Порталот, го пренесува и ставот по ова прашање на поранешниот министер за одбрана Еленовски, кој смета дека, освен за плати, за спроведување на проекти и инвестирање во армијата, пари нема, што го уназадува процесот на постигнување на стандардите. Се поставува прашањето уште колку време е потребно за да се постигне проектираната НАТО структура за распределба на одбранбениот буџет и покрај јасно искажаната определба во Стратегијата за одбрана на РМ од 2010 година (Стратегија за одбрана на Република Македонија, 2010:16) за структурата за трошоците во секторот одбрана по категории со однос 50:30:20. Но сепак, постои и доза на резервираност бидејќи се нагласува дека со подобрување на економската

---

⁴¹ Гаџовска Спасовска, З. (2011) 'Намалениот буџет негативно влијае на АРМ', *Радио Слободна Европа*, 01.04.2011.
<http://www.makdenes.org/content/article/3543681.html>

состојба, Република Македонија поинтензивно ќе се фокусира на опремувањето и модернизација на АРМ. Исто така, во Белата книга на одбраната од 2012 година (БКО, 2012:56-57) се истакнува дека во услови на економска криза тешко е да се предвиди динамиката на зголемување на одбранбениот буџет, но сепак ќе се направат напори за што поскоро враќање на проекциите на одбранбениот буџет. При тоа, проектираното ниво од 2% од БДП се планира да се достигне до 2020 година. Градењето и одржувањето на способностите ќе се бара преку нови модели на регионална соработка, како и преку учество во концептот на НАТО т.н. 'Smart Defence'. Вклучувањето на Република Македонија во регионалните и меѓународни проекти, се цени дека, во многу би придонело за рационализација на трошоците во одбранбениот сектор. Според пишувањето во 'Дневник online' од 23.08.2012 година⁴² буџетот за одбрана во 2012 година е сведен на само 1,2% од БДП со што тоа е најнизок буџет во последните 8 години. Исто така, се истакнува дека воениот буџет неколку години по ред постојано се намалувал, поради што, традиционално, началникот на Генералштабот на секое одбележување на Денот на АРМ ги алармира цивилните власти за беспарицата. Поранешниот министер за одбрана Џафери (Џафери, 2013) во своето обраќање на тема: 'Евроатлантските интеграции и импликациите врз процесот на буџетирање во одбраната' во Будва, Црна Гора, во декември 2013 година, го истакнува значењето на СППБИ во напорите за развој и зајакнување на одбранбените способности. Тој, ја истакнува потребата од постојано унапредување на овој процес со цел да се постигне пооптимално алоцирање на ресурсите и максимизирање на одбранбените капацитети и способности. Унапредувањето на СППБИ треба да ги опфати сите фази од процесот, вклучувајќи го и извршувањето за да не се случи она што го имавме како пример од пред неколку години, неискористените средства во Министерството за одбрана да бидат пренаменети за Министерството за внатрешни работи. Истото се однесува и на повеќето примери кои се однесуваат на ребалансот на буџетот во изминатите години, кога скоро без исклучок се врши намалување на средства за одбранбениот буџет.

Изнаоѓањето на нови начини за постигнување и развој на одбранбените способности можеби во моментот е најрационалното решение, со оглед на

---

⁴² Илиевски, К.И. (2012) 'Одбраната очекува подобра година', *Дневник online*, 23.08.2012. <http://dnevnik.mk/?ItemID=52908157105DFD40AFBEEA6F45FF30B6>

негативните влијанија на економската криза врз секторот одбрана. Но, опремувањето од донации не треба да биде приоритет, бидејќи се доведува во прашање квалитетот на опремата и имплементирањето на стандардите, што секако може да доведе до зголемување на трошоците за одржување. Исто така, одвлекувањето на средствата за модернизација во други проекти, како на пример во Центарот за обука на пилоти⁴³ се смета дека доведува до сериозен дисбаланс во модернизацијата на копнените сили, бидејќи не остануваат доволно средства за нивна модернизација, што е реална состојба која повеќе пати е констатирана и од страна на НАТО. Сепак треба да се забележи дека капацитетите кој ги нуди Центарот за обука на пилоти се единствени во регионот на Југоисточна Европа. ‘Центарот за обука на пилоти-голем исчекор во модернизација на АРМ и промоција на Македонија’ е насловот во порталот ‘Курир’ од 02 Март 2014 година⁴⁴. Државниот секретар во Министерството за одбрана, Стефановски (Стефановски, 2014), за порталот ‘Курир’ истакнува дека Центарот за обука на пилоти претставува комплекс кој е технолошки многу напред, со што се отстранила пречката за работа и создавање на нови проекти барем еднакви или подобри од овој. Со интензивирање на напорите за зголемување на заинтересираноста кај државите од регионот и пошироко за користење на капацитетите на Центарот, ќе се обезбедат дополнителни финансиски средства за модернизација, а со тоа би се намалиле негативните ефекти од континуираното намалување на одбранбениот буџет. Во интервјуто за ‘МИА’ од 16.08.2013 година⁴⁵ началникот на Генералштабот на АРМ, генералот Котески, го истакнува фактот дека буџетот за одбраната континуирано се намалува, пред сè како последица на економската криза. Тој, посочува дека финансиските средства во буџетот се доволни за одржување на опремата, но не и за модернизација. Имајќи ја во предвид економската моќ на државата, генералот Котески смета дека набавките поврзани со планот за модернизација потребно е да се реализираат со отплата на повеќе години. Од друга страна

---

⁴³ Центарот за обука за пилоти претставува јавно приватно партнерство помеѓу Министерството за одбрана на РМ и израелската компанија ‘Elbit Systems’. Истиот е предвидено да прерасне во Регионален центар за обука на пилоти, каде ќе се школуваат кадри и од други земји во регионот.

⁴⁴ ‘Центарот за обука на пилоти-голем исчекор во модернизација на АРМ и промоција на Македонија’, *Курир*, 02 март 2014.
<http://kurir.mk/makedonija/intervjua/149644-Centarot-za-obuka-na-piloti--golem-iscekor-vo-modernizacija-na-ARM-i-promocija-na-Makedonija>

⁴⁵ ‘Интервју со генерал-мајор Горанчо Котески, началник на ГШ на АРМ’, *МИА*, 16 август 2013.
<http://www.mia.mk/mk/Inside/RenderSingleNews/279/108724295>

присутни се и размислувањата за примена на ‘Off Set’ програмите⁴⁶ во процесот на модернизација и опремување на секторот одбрана. Оваа иницијатива за прв пат е промовирана на научно стручната конференција на тема: ‘Off Set како начин за порационално искористување на расположливите ресурси’, одржана во ноември 2012 година, во Домот на АРМ, во Скопје. Тогашниот министер за одбрана, Бесими (Бесими, 2012), на конференцијата, истакнува дека треба да се разгледаат можностите за примена на овој концепт и во Република Македонија, како уште една алтернатива за порационално искористување на расположливите ресурси за развој, опремување и модернизација на одбранбениот сектор. Според моите сознанија, и покрај поддршката на програмата од страна на претставниците на стопанскиот сектор во Република Македонија, таа сеуште е во развојна фаза и покрај очекувањата дека истата ќе го олесни процесот на набавка на опрема и оружје за АРМ, но и ќе го поттикне домашното производство. Од друга страна пак, од страна на НАТО се посочува дека, оваа програма не ги дала очекуваните резултати во повеќе држави во Европа.

Прашањата поврзани со економските можности на државата се исто така важни бидејќи членството во НАТО е поврзано со финансиската способност на земјата да даде придонес во буџетот на НАТО и со потребата да се пополнат одредени места во воените и цивилните структури на НАТО, како и давањето придонес во операциите за поддршка на мирот што е, повторно, поврзано со финансиските капацитети на земјата (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:183). Во таа насока се и перманентните настојувањата на Република Македонија, во изминативе години, за зголемување на БДП и ниската стапка на инфлација, како и зголемувањето на странските инвестиции и намалување на невработеноста. Преку континуиран и стабилен развој на македонската економија се обезбедува и сигурност во обезбедувањето на потребните средства за секторот одбрана. Но секако, треба да се има и предвид дека Република Македонија не може да биде имуна на движењата во економијата во светски рамки, кои се многу неповолни со појавата на светската економска криза. Ова го велам пред сè, поради тоа што и многу посилни економии од нашата, многу потешко ги поднесуваат последиците од економската криза. Во јануари 2014 година, Владата на РМ го донесе ажурираниот Долгорочен план за развој на одбраната 2014-2013 година.

---

⁴⁶ Поимот ‘Off Set’ претставува друг начин на плаќање на стоки и услуги поврзани со набавката за опремување и модернизација на вооружените сили.

Според планот, буџетот за одбрана е планирано континуирано да се зголемува од 1,17 % од БДП во 2014 до 1,60 % од БДП во 2023 година. Ова е истакнато од страна на поранешниот министер за одбрана, Талат Џафери (Џафери, 2014) по повод реферирањето за борбената готовност на Армијата во февруари 2014 година, што секако е загрижувачки. Со тоа, нереални се проекциите, во БКО од 2012 година, за достигнување на проектираното ниво од 2% од БДП до 2020 година, со што во наредните 10 до 15 години посакуваните 2% од БДП за секторот одбрана сепак ќе биде нешто недостижно што ќе влијае на развојот на одбранбените способности на Република Македонија. Исто така, '24 Вести' од 24.02.2014 година⁴⁷ во својот напис 'Состојбата со АРМ ги загрижува претставниците на НАТО во земјава' укажуваат на предочувањата од страна на претставниците на НАТО во Република Македонија кои се однесуваат на слабата опременост на АРМ која може да биде пречка за нормалното функционирање на мисиите во странство, но и за самата одбрана на земјата. Од друга страна пак, националната телевизија 'Sitel' на својата Web страна на 12 Август 2014 година⁴⁸, ја пренесува изјавата на министерот за одбрана, Јолевски, со која тој истакнува дека ќе се залага за поголем буџет за одбрана, со цел зголемување на ефикасноста и опремувањето на Армијата, согласно потребите на државата и стандардите на НАТО.

Во интервјуто за 'Вечер' од 03 Септември 2014 година⁴⁹, министерот за одбрана, Јолевски, на прашањето 'Дали ќе се зголеми буџетот на АРМ и колкав дел ќе биде наменет за модернизација?', министерот Јолевски (Јолевски, 2014) посочува дека е многу тешко да се одговори дали и колку ќе се зголеми буџетот бидејќи крајната одлука ја носи Собранието на Република Македонија, но сепак во наредниот период, повеќе средства ќе се одвојуваат за модернизација на Армијата. Тој истакнува дека со намалување на бројот на ангажирани војници во Авганистан, во новата мисија 'Одлучна поддршка', ќе се намалат трошоците во буџетот на Министерството за одбрана за мировни операции, со што овие

---

⁴⁷ 'Состојбата со АРМ ги загрижува претставниците на НАТО во земјава', *24 Вести*, 24.02.2014. <http://www.24vesti.mk/sostojbata-so-arm-gi-zagrizhuva-pretstavnicite-na-nato-vo-zemjava>

⁴⁸ Тодоровска, Д. (2014) 'Одбрана по светски стандарди најавува Јолевски', *Sitel*, 12 Август 2014.

<http://www.sitel.mk/odbrana-po-svetski-standardi-najavua-jolevski-0>

⁴⁹ Рашковски, С. (2014) 'НАТО нема алтернатива, а Македонија има опции- интервју со министерот за одбрана Зоран Јолевски', *Вечер*, 03 Септември 2014.

<http://vccer.mk/makedonija/nato-nema-alternativa-a-makedonija-ima-opcii>

средства ќе се искористат за модернизација на Армијата на Република Македонија.

Обидите за изнаоѓање на економски прифатливи решенија ќе биде особено значајно бидејќи доколку се задржи трендот на неинвестирање во одбранбениот сектор се доведува во прашање ефикасноста и опременоста на Армијата на Република Македонија, односно реализацијата на Долгорочниот план за развој на одбраната 2014-2023. Подоброто планирање на потребите за секторот одбрана и определувањето на приоритети, сметам дека, ќе го олесни процесот на трансформација и јакнење на одбранбените способности.

1.3. Учеството на Република Македонија во НАТО предводените операции и мисии

Согласно законот за одбрана на Република Македонија, одлука за учество на единиците на Армијата во мировни операции, надвор од територијата на Република Македонија, донесува Собранието на Република Македонија. По приемот на Република Македонија во НАТО, одлуката за учество на единиците на Армијата во мировните операции предводени од НАТО ќе ги донесува Владата. Првиот придонес на Република Македонија надвор од нејзините граници, како што е и наведено во БКО од 2012 година (БКО, 2012:61), започнува во 2002 година во рамките на НАТО силите ISAF во Авганистан. Дополнително кон ова треба да се додаде постојаната поддршка на НАТО силите на Косово 'KFOR' од 1999 година. Со своите 20 години независност и 10 години придонес кон светскиот мир, Република Македонија и АРМ низ досегашните ротации во меѓународните мисии ги достигнаа највисоките стандарди и во татковината се вратија со огромно стекнато искуство (Котески, 2012:8). Началникот на Генералштабот на АРМ, генералот Котески, истакнува дека македонските мировници продолжуваат да бидат амбасадори кои на најдобар можен начин ја афирмираат Република Македонија во изградбата на мирот и стабилноста во светот.

Учеството во силите ISAF во Авганистан постепено се зголемува од година во година. Имено, од август 2002 година, АРМ со двајца офицери во рамките на

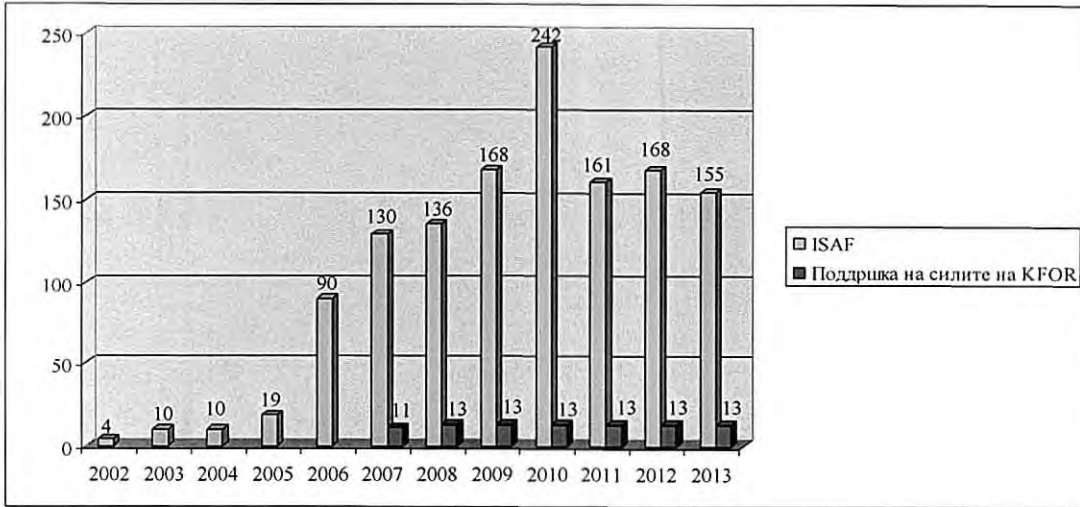
турскиот контингент го започна своето учество во силите ISAF.⁵⁰ Потоа од март 2003 година, во рамките на германскиот контингент, македонскиот придонес кон мирот, продолжува со упатување едно пешадиско одделение, за во август 2005 година тој број да се зголеми и се упатат две пешадиски одделенија. Од 2006 година, Република Македонија во силите ISAF учествува со една механизирана пешадиска чета. Во 2010 година е достигнато највисоко ниво на војници упатен во една ротација (слика 5). Имено покрај, распоредувањето на една чета за обезбедување на Командата на ISAF во Кабул, еден вод на воена полиција и еден ренеџерски вод од АРМ се распоредени во рамките на контингентот на 86. бригада на Националната гарда на Вермонт (САД) и истите се вклучени во процесот на обука на авганистанската национална армија. Во рамките на досегашниот придонес во ISAF, како што посочува и БКО (БКО, 2012:62), спаѓа и учеството на медицински персонал во Здружениот медицински тим на Јадранската група земји (Македонија, Албанија и Хрватска) во периодот од август 2005 до јули 2009 година, понатаму учеството на штабните офицери во командите на ISAF, штабните офицери во оперативно менторските тимови, заедничкиот медицински хируршки тим во рамките на Норвешкиот провинциски реконструкциски тим, како и полициските инструктори во Школата за воена полиција на авганистанската национална армија.

Република Македонија го дава својот придонес во НАТО предводената операција на Косово, преку постојаната логистичка поддршка на НАТО силите на Косово, KFOR. Координативниот центар за поддршка од земја домаќин, достигнува целосна оперативна готовност во јуни 2007 година. Покрај ангажирањето на Координативниот центар, Република Македонија за силите на KFOR обезбедува и медицинска поддршка, прием, престој и понатамошно движење на припадниците на KFOR, снабдување со гориво, ескортирање и заштита на силите (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:193). Во моментов вкупниот ангажиран персонал во Координативниот центар за поддршка на силите на НАТО во Косово, KFOR, изнесува 13 лица. На сликата 5 е прикажана големината на контингентите од Армијата на Република

---

⁵⁰ Република Македонија учествува со по двајца штабни офицери, во ИСАФ 1 и ИСАФ 2 во трасње од по три месеци.

Македонија⁵¹ на ротациона основа, кои учествуваат во НАТО предводените операции и мисии во периодот од 2002 до 2013 година.

Слика 5. Учество на Република Македонија во НАТО предводените операции и мисии во периодот од 2002 до 2013 година, извор: 'Информација за одбранбените реформи во Република Македонија', http://e-demokratija.mk/web/guest/sd_odbrana

Поранешниот министер за одбрана Бесими (Бесими, 2012:6) го истакнува фактот дека Република Македонија е четвртата земја придонесувач во ISAF, според бројот на населението. Тој посочува дека придонесот во рамките на силите ISAF ќе продолжи и во иднина до крајот на 2014 година, но е предвиден и понатамошен придонес и поддршка на авганистанските безбедносни сили по 2014 година.

Придонесот кон мировните операции и понатаму останува врвен приоритет на Република Македонија, што се огледа и во определбата за учество и во пост ISAF. Во своето обраќање, поранешниот министерот за одбрана, Џафери (Џафери, 2014), на реферирањето на борбената готовност на АРМ, во февруари 2014 година, пред врховниот командант на вооружените сили, претседателот Иванов, меѓу другото ја искажува подготвеноста на Република Македонија, а со тоа и Армијата за активно вклучување во новата пост ISAF мисија на НАТО

⁵¹ Според моите согледувања прикажана е приближна бројка со оглед на тоа што во пресметките во некој години веројатно не е земено во предвид учеството на штабниот персонал, како и учеството на медицинскиот персонал на АРМ во ISAF. Бројките не кореспондираат со оние кои се искажани во Белата книга на одбраната од 2012 година. Исто така, веројатно е земена големината на поголемиот контингент во текот на календарската година, со оглед на фактот дека воглавном ротациите се изведуваат на шест месеци. Според Белата книга на одбраната од 2012 година, вкупната бројка на персонал на АРМ кој учествувал во мисиите предводени од НАТО во периодот од 2005 до 2012 година изнесува повеќе од 2500 лица. Сепак графиконот на сликата 5 сликовито го прикажува постепеното зголемување на учеството на Република Македонија во операциите предводени од НАТО.

‘Одлучна поддршка’, при што, согласно капацитетите и способностите, Република Македонија може да даде придонес со експерти за обука и советување во областа на воена полиција, врските, разузнавањето и други области, согласно потребите на авганистанската национална армија. Исто така, тој истакнува дека не е исклучена можноста за заедничко учество со земјите од САД- Јадранската повелба. Учеството на Република Македонија во операциите предводени од НАТО, ја искажува цврстата определба на Република Македонија за членство во НАТО. Една од целите на процесот на трансформација на АРМ е постигнување на 90 % пополнетост со персонал и опрема и развој на 50% распоредливи способности, со тенденција на постепено зголемување на придонесот во меѓународните операции од сегашните 3% на 8% постојано распоредени сили. Ова е истакнато од државниот секретар на министерството за одбрана Сашо Стефановски (Стефановски, 2013) на мултилатералните PARR консултации помеѓу Република Македонија и Политичко – Партнерскиот комитет на НАТО во формат 28+1, во април 2013 година. Армијата на Република Македонија и во 2014 година продолжува со обезбедување на Командата на ISAF во Кабул, а од 2015 година продолжува да го дава својот придонес во НАТО предводените операции и мисии во рамките на новата неборбена мисија на НАТО ‘Одлучна поддршка’ или ‘Resolute Support’.

Улогата на Република Македонија во операциите на НАТО се огледа и во изјавата на адмиралот Клинган, тогашниот командант на Командата на здружените сили на НАТО во Неапол, кој ја посети Република Македонија во октомври 2013 година. Клинган (Клинган, 2013) меѓу другото истакнува дека е импресиониран од придонесот кој Република Македонија и АРМ го даваат со учеството во мировните мисии, додавајќи дека соработката со АРМ игра значајна улога во реформските процеси на Армијата, како и во донесувањето на важни одлуки во планирањето на операциите на Алијансата, пренесува порталот ‘Денешен весник’, од 01 Октомври 2013 година.⁵² Министерот за одбрана

---

⁵² ‘Адмирал Клинган: АРМ игра значајна улога во операциите на НАТО’, *Денешен весник*, 01 Октомври 2013.
<http://denesen.mk/web/?p=199952>

Јолевски во интервјутото за 'Вечер' од 03 Септември 2014 година⁵³ на поставеното прашање 'Кои се бенефитите од учеството во мировните мисии и до кога ќе бидеме дел од операциите на Алијансата?', Јолевски (Јолевски, 2014) истакнува дека учеството значи дополнителна обука и тренинг за Армијата, а Република Македонија преку учеството стекнува одлична репутација и промоција и на тој начин придонесува за зацврстување на мирот и стабилноста во светот. Но, моите согледувања во ова истражување се дека идното учество на Република Македонија во операциите предводени од НАТО, односно воопшто учеството во меѓународните операции (покрај НАТО, предводени и од ЕУ или ООН) ќе биде во согласност со можностите на Република Македонија, како и проценетиот степен на ризик за конкретната операција во која е можно учество на Република Македонија. Во моментот и покрај заложбата за доследно спроведување на ажурираниот Долгорочен план за развој на одбраната, ќе биде потребно вложување на дополнителни напори со цел унапредување на способностите на АРМ, што е неопходен услов за исполнување на превземените обврски, меѓу кои и учеството во меѓународните операции. Тоа нема да биде лесен процес, имајќи ги предвид економските можности на Република Македонија и планираните финансиски средства за секторот одбрана, како и временската рамка за реализација на планираните проекти согласно Долгорочниот план за одбрана, кој само две години од неговото донесување во 2011 година е рedefиниран во 2013 година. Потребата од рedefинирање е во насока на определување на приоритети во развојот на одбранбените способности на Република Македонија како земја партнер на Алијансата, а пред сè развој на оние способности потребни за учество во меѓународните операции и мисии. Од друга страна пак, важно е да се истакне и видувањето на шефот на НАТО канцеларијата за врски во Република Македонија, полковникот Александров (Александров, 2012:10), кој посочува дека ако се земе во предвид аспирацијата на Република Македонија за членство во НАТО, дополнителна придобивка од учеството во мировните мисии е можноста да се работи заедно со членовите на вооружените сили на НАТО и партнерските земји, со што се придонесува за развојот на способностите на вооружените сили и за подигање

---

⁵³ Рашковски, С. (2014) 'НАТО нема алтернатива, а Македонија има опции- интервју со министерот за одбрана Зоран Јолевски ', *Вечер*, 03 Септември 2014. <http://vecer.mk/makedonija/nato-nema-alternativa-a-makedonija-ima-opcii>

на нивото на интероперативност, со што пак се олеснуваат и одбранбените реформи.

1.4. Република Македонија и безбедносно-одбранбената соработка

Безбедносно-одбранбената соработка на мултилатерално односно регионално и билатерално ниво обезбедува поврзување на земјите во безбедносно-одбранбена смисла и истата придонесува за подобрување на дијалогот и соработка во контекст на заедничкото разбирање за безбедносните предизвици. Определба на Република Македонија е, преку соработката со меѓународните безбедносни институции ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ, активно да придонесува за спроведување на безбедносно-одбранбената политика на регионално и глобално ниво. Во регионот на Југоисточна Европа (ЈИЕ), под закрила на НАТО, ЕУ и ОБСЕ развиени се многу регионални иницијативи и проекти, чија цел е поддршка на евроатлантското интегрирање на земјите од регионот на ЈИЕ, како и унапредување на соработката и зајакнување на безбедноста и стабилноста во овој дел од Европа, но и пошироко. Преку активното вклучување на Република Македонија во овие текови се придонесува за развој на националните способности, кои ќе обезбедат успешно справување со новите закани. Партнерството за мир (ПзМ) е еден од главните механизми за успешно евроатлантско интегрирање на Република Македонија. Покрај ПзМ, Република Македонија е член на повеќе регионални иницијативи и проекти, поврзани со политичкото и военото интегрирањето на земјата во НАТО. Иницијативата на НАТО за Југоисточна Европа (NATO's South East European Initiative – SEEI), промовирана на Вашингтонскиот самит во 1999 година и Процесот за соработка на министрите за одбрана на ЈИЕ (South- Eastern Defense Ministerial – SEDM) претставуваат основни програми за соработка на земјите во ЈИЕ, кои користејќи ги механизмите на ПзМ имаат за цел да обезбедат транспарентност во одбранбеното планирање и да ја унапредат соработката во областа на одбраната посебно во делот на интероперативноста со силите на НАТО (Милески 2005:132-133). Исто така, според Славески (Славески, 2013:5) практичните аспекти на политиката на НАТО кон Западен Балкан е реализирана преку Иницијативата на НАТО за ЈИЕ и Акциониот план за членство. Промовирањето на регионалната димензија на Иницијативата на НАТО за ЈИЕ подразбира дека сите активности во земјите од регионот треба да се реализираат со политичка и

експертска помош од НАТО. Славески посочува дека, Иницијативата даде нови насоки на регионалната соработка и на тој начин се придонесе за реформите во безбедносниот сектор во регионот. Меѓутоа, по самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година, фокусот на НАТО е пренасочен кон другите кризни региони (арапскиот свет и Далечниот Исток), така што се стекнува впечаток дека регионот на Западен Балкан останува надвор од фокусот на Алијансата. Тој го истакнува фактот дека иако во регионот не се актуелни воените безбедносни закани, тој сеуште е кревок и фрагилен и го заслужува вниманието на НАТО и така ќе остане сè додека регионот целосно не се интегрира во евроатлантските институции. Но, од друга страна пак, не треба да се занемари фактот дека земјите членки на НАТО од регионот на ЈИЕ се активни учесници во процесот на регионалната соработка. На пример, под покровителство на Процесот за соработка на министрите за одбрана на ЈИЕ, е формирана Бригадата на ЈИЕ (South East Europe Brigade-SEEBRIG)⁵⁴, сили кои ќе учествуваат во операции предводени од НАТО и ЕУ, а со мандат на ООН или ОБСЕ. Овој процес претставува платформа за соработка меѓу министерствата за одбрана на Албанија, Бугарија, Грција, Италија, Македонија, Романија, Турција, Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора, Србија, Словенија, Украина и САД, како полноправни членки и Грузија и Молдавија како набљудувачи.

Со поглед на продлабочување на меѓусебната соработка е формирањето на Јадранската повелба (Adriatic Chart) во 2003 година од страна на Албанија, Хрватска и Македонија или популарно наречена А-3 група. Покрај консултациите и размената на искуства за безбедносните и одбранбените прашања, во рамките на групата се превземаат и активности за организација на заеднички вежби, заедничка обука и образование (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:98-99). Во 2008 година на групата се приклучуваат Босна и Херцеговина и Црна Гора со што таа е применувана во А-5. Во јануари 2013 година од страна на Република Македонија е превземено шестмесечното претседателство со А-5. По тој повод, тогашниот министер за одбрана Бесими одржа средба со амбасадорите на земјите членки на Јадранската повелба (САД, Албанија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Црна Гора) и шефот на

---

⁵⁴ Во Бригадата на ЈИЕ како полноправни членки се вклучени Албанија, Бугарија, Македонија, Романија, Грција, Турција и Италија додека САД, Словенија, Хрватска, Украина, Босна и Херцеговина и Србија на имаат статус на набљудувачи.

Советодавниот тим на НАТО во Република Македонија. На состанокот е разгледана Програмата за 2013 година, при што една од поважните активности поврзана со развојот на способностите е реализација на експертските разговори поврзани со реализацијата на Мултинационалната иницијатива на НАТО за Балкански регионален пристап за против воздушна одбрана (Balkan Regional Approach to Air Defence-BRAAD) (Република Македонија повторно лидер на Јадранската група, 2013). Во рамките на Сеопфатниот регионален министерски состанок (Comprehensive Regional Ministerial) во Будва, Црна Гора, во периодот од 14.-11.16.10.2014 година се одржани состаноците на SEDM процесот и A-5 групата. Во рамките на овој Сеопфатен министерски состанок започнувајќи од 2013 година извршено е хармонизирање на времето и местото на одржување на три регионални иницијативи при што покрај SEDM процесот и A-5 групата се одржуваат состаноци и на форумот за одбранбена политика на Западен Балкан (Western Balkans Defence Policy Directors -WBDDP). Првиот состанок на оваа иницијатива е одржан во Дубровник, Хрватска во 2007 година. Во рамките на оваа иницијатива се разменуваат практики и искуства за прашањата поврзани со одбранбените реформи на земјите од регионот, како и за прашања поврзани со учеството во меѓународните операции и мисии. Во фокусот на оваа иницијатива е формирање на регионалните центри за обука и постојано унапредување на соработката меѓу нив, преку заедничко финансирање, менаџирање и користење. Нов облик на регионална соработка е и одлуката за формирање на Балканските медицински наменски сили (Balkan Medical Task Force) кои треба да бидат целосно оперативни до 2017 година. Министерот за одбрана, Јолевски (Јолевски, 2014), во својот говорот, на редовниот состанок со НАТО во јуни 2014 година, го потенцира значењето на овој регионален проект. Од негова страна е истакнато дека блиската регионална соработка придонесува за развој на заеднички одбранбени способности и капацитети. Во оваа иницијатива се вклучени Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Србија, Словенија и Црна Гора. Во составот на Балканските медицински наменски сили е предвидено да влезат елементите од декларираната подвижна болница од ниво 2 на Армијата на Република Македонија.

Посветеноста на Република Македонија кон процесот на безбедносно-одбранбената соработка, покрај политичките консултации со НАТО, ЕУ и консултациите во рамките на регионалните иницијативи и проекти, се огледа и

во заедничката обука и вежби кои имаат за цел меѓу другото и достигнување на интероперативност на способностите на Република Македонија со структурите и силите на НАТО. Преку учество на Република Македонија во заеднички вежби со земјите членки на НАТО и земјите партнери се унапредува воената соработка, а исто така се проверува обученоста и нивото на интероперативност на декларираниите единици на АРМ⁵⁵ со армиите на земјите членки на НАТО. Многубројните меѓународни вежби во изминатиот период, како на територијата на Република Македонија така и надвор од неа, се резултат на билатералната а пред сè на мултилатералната соработка на Република Македонија, односно Партнерството за мир, со Алијансата и нејзините земји членки, а особено САД кои се најголемиот двигател на овој процес.

Во 2013 година во Република Македонија одржана е мултинационалната вежба ‘Здружен отпор -13’ односно ‘Shared Resilience-13’. ‘Shared Resilience’ претставува мултинационална вежба намената за подобрување на соработката при одговор на катастрофи. Истата претставува теренска вежба базирана на сценарија за операции за справување со природни катастрофи и пружање на хуманитарна помош. На вежбата учествуваат медицинските сили на армиите на Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија, Косово, Словенија и САД. Со оглед на тоа што вежбата е одржана во Република Македонија, со свои претставници учество во вежбата земаат Центарот за управување со кризи на Република Македонија, Министерството за здравство, Министерството за внатрешни работи, Дирекцијата за заштита и спасување и Црвениот крст.⁵⁶

---

⁵⁵ По определбата на Република Македонија за целосно интегрирање во НАТО, во 2005 година е прифатен и Концептот за оперативни способности на НАТО, со што е потребно и да се декларираат единици во базенот на сили на НАТО според овој Концепт. Потребата од согледување на обученоста и интероперативноста на декларираниите сили на Република Македонија со структурите и силите на НАТО, бара организација на вежби и на национално ниво кои се именувани како ‘Македонски Блесок’. Во периодот од 2007 до 2011 година, во Република Македонија, се реализирани осум циклуси на вежбата односно ‘Македонски Блесок 01’ до ‘Македонски Блесок 08’ на кои е спроведен процесот на евалуација на декларираниите сили, согласно Концептот на НАТО за оперативни способности. Исто така, во октомври 2013 година, е изведена вежбата ‘Македонски Блесок 09’ на која е спроведено оценување на декларираниите единици на Република Македонија, при изведување на операции за поддршка на мирот. Во април 2014 година е реализирана вежбата ‘Македонски Блесок 10’ на која е спроведено НАТО оценување ниво 2 на Средната пешадиска баталјонска група (СПБГ) и подвижната болница од ниво 2 односно Лесната маневарска болница (ЛМБ). Повеќе информации може да се најдат на официјалната Web страна на АРМ: ‘Историја, 1. механизирани пешадиска бригада’, *Здружено оперативна команда, Армија на Република Македонија*. http://www.arm.mil.mk/baza/edinici/zok/zok_1mpbr_istorija.html

⁵⁶ Во рамките на вежбата е спроведено само оценување ниво 1 на подвижната болница од ниво 2 односно Лесната маневарска болница (ЛМБ). Повеќе информации може да се најдат на

Вежбите ‘Cooperative Longbow and Lancer 2012’⁵⁷ кои се одржани во Република Македонија во мај 2012 година, на полигонот Криволак, имаат за цел подобрување на интероперативноста на способностите помеѓу НАТО и партнерските земји, во рамките на програмата Партнерство за мир. Имено вежбата ‘Cooperative Longbow’ претставува штабна вежба со цел извежбување и обука на штабот на ниво на бригада за работа во рамките на НАТО водените операциите за одговор на кризи, додека пак вежбата ‘Cooperative Lancer’ е теренска вежба чија цел е подобрување на способностите за соодветни тактички постапки при операциите за превенција на кризи, решавање на конфликти и пост-конфликтно градење на мирот (Exercises Cooperative Longbow and Cooperative Lancer 2012, 2012). На вежбите учествуваат армии од 15 земји членки на ПЗМ и НАТО. Претходно, Република Македонија учествува на овие вежби во 2007 година во Албанија (NATO exercise with partners in Albania, 2007), 2008 година во Ерменија (Cooperative Lancer/Longbow - 2008 has been launched, 2008) и 2009 година во Грузија (Rozoff, 2009), со цел усвојување и примена на стандардите на НАТО во развој на способности на Армијата, а пред сè на декларираните единици. Одржаните вежби всушност го искажуваат високиот степен на воена соработка помеѓу НАТО и неговите партнери. Од страна на Русија одржувањето на вежбата во Грузија е протолкувано како провокација кон Русија од страна на НАТО (Rozoff, 2009). На ова се надоврзува и неучеството на неколку земји од ПЗМ (Ерменија, Казакстан, Молдавија и Србија) и балтичките земји членки на НАТО (Естонија и Латвија).

Важно е да се спомене и учеството на Република Македонија на најголемата поморска, воздушна и копнена мултинационална вежба ‘Sea Breeze’ во Украина во 2011 година (Sea Breeze comes to close, 2011). Оваа вежба се изведува во Црноморскиот регион на Украина од 1997 година, во соработка со морнарицата на САД. И покрај тоа што целта на оваа вежба е да се одговори на поморските безбедносни прашања, вклучувајќи ја контрапиратеријата, хуманитарните спасувачки операции, потрага и спасување, важна е и улогата на копнените и воздухопловните сили при изведување на овие операции. Република Македонија

официјалната Web страна на Министерството за одбрана: ‘Вежби, Здружен отпор’,
Министерство за одбрана, Република Македонија.

<http://www.morm.gov.mk/?news-tax=zdruzhen-otpor&lang=mk>

⁵⁷ Во рамките на вежбата е спроведено и НАТО оценување ниво I на Средната пешадиска баталјонска група (СПБГ).

на оваа вежба учествува и во 2007 година, кога според податоците на Украинското министерство за одбрана⁵⁸, АРМ учествува со вкупен персонал од 42 лица. Република Македонија учествува на вежбата и во 2008 година (Exercise Sea Breeze 2008 concludes, 2008). Во 2014 година бројот на земји учеснички на вежбата е значително намален заради кризата во Украина. Одржувањето на истата е протолкувано, од страна на Русија, како уште една провокација на Западот, по самитот на НАТО во Велс во септември 2014 година.

Вежбата 'Combined Endeavor', која се одржува во СР Германија, претставува најголема вежба каде се тестираат интероперативноста на комуникациските и информациските системи на НАТО и земјите партнери. Целта на вежбата е да се обезбеди соработка, планирање и реализација на комплексни C4 (команда, контрола, комуникации и компјутери) системи помеѓу НАТО и партнерските земји при операции за одговор на кризи и борбени операции (Exercise Combined Endeavor, n.d). Република Македонија активно учествува во оваа вежба уште од самиот почеток, односно од 1995 година.

Вежбата 'Immediate Response', предводена од Европската команда на САД претставува механизам на градење на доверба, интероперативност и регионална стабилност помеѓу Јадранската група земји (A-5) (Multinational training exercise Immediate Response closes out in Croatia, 2012). Во насока на унапредување на регионалната соработка и јакнење на способностите на АРМ, Република Македонија активно е вклучена во вежбовните активности на вежбата 'Immediate Response', која е одржана во Република Хрватска во 2012 и 2013 година. Во 2012 година Република Македонија учествува со четири штабни офицери (Присуство на НГШ на АРМ на денот на високи гости на вежбата 'Immediate Response 2012' во Република Хрватска, 2012), а во 2013 година тим на АРМ зема активно учество во вежбата која овој пат е организирана како командно-штабна симулациско-компјутерска вежба ('Брз одговор 13' Командно-штабна симулациско-компјутерска меѓународна вежба во Хрватска, 2013). Исто така, во контекст на придонесот на Република Македонија кон безбедносно-одбранбената соработка е и нејзиното учество во вежбовните

---

⁵⁸ 'Exercise 'SEA BREEZE', US-Ukraine (Naval) Exercise', *Ukraine Armed Forces Participation in International Military Exercises, Ministry of Defence of Ukraine*.
http://www.mil.gov.ua/index.php?part=international_exercises&lang=en

активности на теренската вежба ‘Rapid Trident’⁵⁹, вежбата за справување со природни катастрофи и давање хуманитарна помош ‘Shared Resilience’⁶⁰, како и вежбата за унапредување на интероперативноста во областа на логистиката ‘Logex’⁶¹. Во септември 2012 година, во Унгарија, 35 припадници на воздухопловните сили со 3 хеликоптери и 15 припадници на специјалните сили на АРМ земаат учество на воздухопловната вежба ‘Logical Decision’. На вежбата, покрај воздухопловните сили на АРМ, учествуваат и воздухопловните сили на земјите членки на НАТО, Унгарија како земја домаќин, Полска и Словачка (Macedonian Troops Take Part in Military Demonstration Drill in Hungary, 2012).

Со цел проверка и унапредување на подготвеноста на контингентите на АРМ за упатување во мировна операција, во конкретниот случај во НАТО силите во ISAF во Авганистан е учеството на Република Македонија во таканаречените ‘Pre-deployment exercises’. Овој тип на вежби се поддржани од силите на Европската команда на САД, односно ‘Црноморските ротациски сили’ (Black Sea Rotational forces) и Здружениот мултинационален центар за подготовки (Joint Multinational Readiness Center) во Хохенфелс во СР Германија. Така на пример во 2011 година контингентот на АРМ врши подготовки со ‘Црноморските ротациски сили’ на полигонот Бабагад во Романија, за што и сведочи насловот на статијата на Web страна на Европската команда на САД од 03 Јуни 2011 година⁶² ‘Македонските Скорпии се подготвуваат за Авганистан со

---

⁵⁹ Целта на оваа вежба е да промовира регионална стабилност, партнерство и доверба. Таа придонесува за јакнење на интероперативноста помеѓу силите на САД во Европа, Украина и земјите на ПЗМ и други партнери на НАТО. Повеќе информации за вежбата може да се најдат на официјалната Web страна на силите на САД во Европа: ‘Exercise Rapid Trident’, *U.S. Army Europe*.

<http://www.eur.army.mil/RapidTrident/>

⁶⁰ Вежбата ‘Shared Resilience’ или ‘Здружен отпор’ е меѓународна вежба која има за цел да ги подобри способностите и регионалната соработка при одговор при природни катастрофи, со посебен акцент на интероперативноста на воените способности со цивилните структури. Повеќе информации за вежбата одржана во Република Македонија во 2013 година, може да се најде на официјалната Web страна на МО на РМ: ‘Здружен отпор 13’, *Вежби, Министерство за одбрана, Република Македонија*.

<http://www.morm.gov.mk/?news-tax=zdruzhen-otpor&lang=mk>

⁶¹ Целта на вежбата ‘Logex’ е извешбување на процесот на логистичка поддршка на мултинационалните сили, според НАТО стандардите. Во 2013 година вежбата се одржа во Сараево, Босна и Херцеговина. Повеќе информации за организацијата и самата реализација на вежбата може да се најдат на официјалната Web страна на Европската команда на САД: ‘Logistics Exercise’, *Exercises and Operations, United States European Command*. <http://www.eucom.mil/key-activities/exercises-and-operations/logistics-exercise-logex>

⁶² ‘Macedonian “Scorpions” Prepare for Afghanistan with help of Black Sea Marines’, *United States European Command*, 3 June 2011.

помош на Црноморските маринци'. На вежбата е изведена индивидуална и колективна обука, која се темели пред сè на научените лекции од досегашното ангажирање на НАТО силите во Авганистан. Во декември 2013 година, со контингентот на АРМ за ротацијата јануари - јули 2014 година дел од подготовките се спроведени во Здружениот мултинационален центар за подготовки во Хохенфелс (Награди за посебен придонес и вонредно залагање на припадници од контингентот кој се подготвува за мисијата ISAF, 2013). Подготовката се состои од извежбување на реални сценарија, поврзани со извршувањето на задачите од идното ангажирање на контингентот на АРМ во НАТО силите во Авганистан.

Наведените примери за учество на Република Македонија во меѓународните вежбовни активности, јасно ја искажуваат посветеноста на Република Македонија за унапредување на безбедносно-одбранбената соработка. Оваа соработка меѓу другото има за цел да го олесни процесот на градење на националните одбранбени способности и да придонесе за зголемување на интероперативноста на способностите на АРМ со оние на НАТО. Со појавата пак на светската економската криза и со намалувањето на одбранбените буџети неминовно е и намалување и откажување на вежбовните активности. Намалените буџетски средства претставуваа ограничувачки фактор за реализација на вежбите при што се реализираат и планираат само оние вежби кои се поврзани со обука и оценување на декларирани единици на Армијата на Република Македонија. Во таа насока изградбата и развојот на Регионалните центри и полигони за обука⁶³ имаат за цел да го олеснат процесот на воена соработката и да се постигне порационално користење на сè поограничените ресурси за одбрана. Со тоа би се избегнало непотребното дуплирање и рационализација на трошоците, како и распределување на товарот во процесот на планирање, организација и реализација на потребната обука и вежби, која им е неопходна на армиите во регионот, но и пошироко.

<http://www.eucom.mil/media-library/article/19498/macedonian-scorpions-prepare-for-afghanistan-with-help-of-black-sea-marines>

⁶³ Во таа насока е и промовирањето на Армискиот полигон Криволак и Центарот за медицинска обука како регионални центри чии капацитети би ги користеле земјите од регионот и земјите членки на НАТО. После 2018 година, исто така, се планира Центарот за обука на пилоти да прерасне во Регионален центар за обука на пилоти. Тренинг центарот за комуникации во Република Македонија претставува дел од мрежата на партнерски центри за едукација и обука стационирани во земјите членки на НАТО и земјите партнери.

2. Реформите во одбранбениот сектор на Република Словенија

2.1. Развојот на стратегиските документи на Република Словенија

Определбата на Република Словенија за членство во НАТО е формализирана со донесувањето на Резолуцијата за принципите на Националната безбедност во 1993 година. Од тогаш, согласно потребите за усогласување на стратегиските документи со процесот за евроатлантско интегрирање на Република Словенија и промените во безбедносната средина, истите се изменети, дополнети и прилагодени на обврските и потребите во однос на безбедносно-одбранбените прашања.

Стратегиски документи како, Директивата за понатамошните реформи во одбранбениот сектор од 2001 година, Стратегијата за одбрана од 2001, Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2001 година, Стратегискиот одбранбен преглед од 2004 година, Стратегискиот одбранбен преглед од 2009 година, Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година, Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 и Стратегијата за одбрана од 2012 година преставуваат основа за реформите кои Република Словенија ги превзема на патот на нејзиното интегрирање во НАТО и ЕУ. Предмет на анализа се актуелните стратегиски документи односно Стратегискиот одбранбен преглед од 2009 година, Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година, Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 и Стратегијата за одбрана од 2012 година. Наведените стратегиски документи ги заменува претходно донесените, за кој присутни се забелешките во однос на нивното навременото донесување, како и на нивната сеопфатност и прилагоденост на стратегиското и безбедносно опкружување. Тоа е посочено во Стратегискиот одбранбен преглед од 2009 година (Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), 2009:41-42) при што забелешките се однесуваат на Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2001 година и претходно донесената Резолуција на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили.

Од имплементацијата на актуелните стратегиски документи зависи реализацијата на планираните развојни цели поврзани со обезбедувањето на националната безбедност на Република Словенија и обврските од членството во меѓународните безбедносни институции (ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ).

2.1.1. Стратегискиот одбранбен преглед на Република Словенија од 2009 година

Стратегискиот одбранбен преглед го сочинуваат вовед и девет поглавја кои се однесуваат на одбранбената политика, Словенечките вооружени сили, Системот за заштита од природни и други непогоди, кризниот менаџмент, разузнавачките и безбедносните активности на одбранбениот сектор, опремувањето на Словенечките вооружени сили, одбранбеното планирање, управувањето односно менаџментот со одбранбениот сектор и можните ризици во управувањето со одбранбениот сектор. Всушност, во документот е дадено резиме на најважните заклучоци од втората фаза на Стратегискиот одбранбен преглед, а на крајот се дадени и два прилога кои се однесуваат на одвојувањата за одбранбениот буџет. Целта на Стратегискиот одбранбен преглед, како што се наведува и во воведот, е да се потенцираат идентификуваните позитивни активности во одбранбениот сектор, како и да се елиминираат сите грешки и недостатоци во понатамошниот развој, трансформација и модернизација на одбранбениот сектор на краток, среден и долг рок. Исто така, документот пред сè се фокусира на способностите на Словенечките вооружени сили и способностите на Системот за заштита од природни и други непогоди, во услови кога Република Словенија е земја членка на НАТО и ЕУ, како и во услови на постојани промени во безбедносната средина и неизвесниот исход од глобалната економска и финансиска криза. Тука треба да се има во предвид и надминувањето на сè повеќе изразениот критички став на општеството во поглед на одбранбениот сектор. Овој стратегиски документ меѓу другото го наговести донесувањето, односно ревидирањето на останатите стратегиски документи (Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, Резолуцијата на Општата програма за долгорочен и среднорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили), при што се укажува на потребата од подобро искажување на определбите во секој од документите (од општо кон конкретно) на тој начин прикажувајќи следственост

на спроведувањето на развојните цели (Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), 2009:43). Потребата од нивно ажурирање се должи на фактот дека тие не се веќе во чекор со времето и не обезбедуваат поддршка на реформите и развојот на одбранбениот сектор.

Со оглед на сеопфатноста на документот, анализата е насочена на делот кој се однесува на одбранбената политика и способностите на Словенечките вооружени сили, како и одредени елементи поврзани со Системот за заштита од природни и други катастрофи и одбранбеното планирање согласно барањата на НАТО и ЕУ.

Пред да се дефинираат појдовните точки за понатамошен развој на одбранбената политика на Република Словенија дадени се одредени заклучоци кои се однесуваат на досегашното имплементирање на одбранбената политика. Со постигнувањето на целта за членство во НАТО постигнат е успех во спроведувањето на клучните цели на националната одбрана и безбедност и при тоа, како што истакнува документот, најголемо внимание треба да се посвети на обезбедувањето на клучните способности поврзани со прифатените обврски од членството во НАТО, како и одржување на сили потребни за учество во меѓународните операции и мисии и сили кои ќе бидат составен дел на НАТО силите за одговор (NATO Response Force - NRF). Дефинирано е дека учеството во меѓународните операции и мисии ќе биде во согласност на интересите на надворешната политика и расположливите способности и ресурси.

Во однос на појдовните точки за понатамошен развој на одбранбената политика на Република Словенија, се потенцира дека одбранбената политика ќе се темели на развој на одбранбените способности како дел од системот за колективна одбрана и безбедност. Како земја членка на НАТО и ЕУ, Република Словенија ќе прифаќа реални и остварливи обврски и еднаква поделба на товарот и одговорностите во рамките на системот за колективна одбрана. При тоа, се посочува дека, на овој начин се јакне политичкиот и општествениот консензус за придобивките од членството во НАТО и ЕУ. Самото членството претставува најсоодветен начин за да се осигура безбедноста на Република Словенија во одбранбена смисла. Во таа насока фокусот ќе биде на развојот на клучните способности и подготвеноста и употребливоста на Словенечките вооружени сили, при тоа почитувајќи ги принципите на НАТО и ЕУ во одбранбеното планирање. Во тој контекст, се набројуваат повеќе приоритети како: адаптација

на големината и структурата на Словенечките вооружени сили, при тоа водејќи сметка за зголемување на квалитетот наспроти квантитетот; рационалното користење на финансиските ресурси; спроведување на соодветно опремување и реализација на соодветна обука и секако најспоменуваниот збор, интероперативноста на способностите во рамките на НАТО. Интероперативноста е потребно да постои и на национално ниво меѓу Словенечките вооружени сили и останатите подсистеми од безбедносниот систем на Република Словенија. Од останатите приоритети на одбранбената политика е кризниот менаџмент врз кои принципи ќе се заснива управувањето со кризните ситуации од најразличен вид и интензитет. На крајот од ова поглавје кое се однесува на одбранбената политика истакната е важноста на соработката со останатите земји во меѓународната заедница, но и со недржавните актери со цел обезбедување на мир, безбедност и стабилност. При тоа, развојот на одбранбениот систем не треба да се заснива на утопистичко идеалистички концепти, туку на реална основа со широк политички и општествен консензус. Она што е позитивно е содржајноста и конкретноста на определбите на одбранбената политика искажани во документот, кои се земени во предвид при дефинирањето на одбранбената политика во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија и Стратегијата за одбрана на Република Словенија. Впечатлива е и определбата за стабилноста и безбедноста на регионот на Западен Балкан. Во контекст на ова, ќе ја споменам констатацијата од страна на поранешната министерка за одбрана, Јелушич (Jelušič, 2011:5), во предговорот на Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2010 година, дека за поддршка на надворешната политика на Република Словенија, одбранбената политика првенствено е фокусирана на регионот на Западен Балкан. Ова се должи на стратегиската определба на Република Словенија за активен придонес кон безбедноста и стабилноста на регионот на Југоисточна Европа и Западен Балкан.

Следно поглавје кое е од интерес за истражувањето се Словенечките вооружени сили и нивните способности. Посебно место има важноста на процесот на професионализација на вооружените сили и напуштање на регрутниот систем. Она што е значајно за процесот на професионализација е компетентноста и конкурентноста на персоналот (Šteiner, 2012). Понатаму изведени се одредени

заклучоци од извршената анализа на процесот на трансформација и градењето на одбранбените способности, согласно обврските од членството во НАТО и ЕУ. Се укажува на одредени недоследности кои се присутни во одделни нормативни акти кои не се доследно прилагодени на промените во безбедносната средина и барањата произлезени од членството во НАТО и ЕУ, како и процесот на професионализација на вооружените сили. Недостаток е воопштеноста на оваа констатација, бидејќи не е наведено за кои недоследности се работи. Понатаму текстот ги искажува отстапувањата во однос на планираната проектирана бројка на персонал, односно воспоставувањето на соодветниот сооднос помеѓу офицерите, подофицерите и професионалните војници, што се должи на отсуството на сеопфатна персонална политика. На пример, според податоците во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2009 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2009, 2010:61) тој сооднос изнесува 1:1,6:2,5, што е различно од дефинираниот сооднос на Република Словенија од 1:2:5 (офицери:подофицери: професионални војници). Исто така, се објаснува потребата од изнаоѓање на начини за привлекување на квалитетен кадар при новите вработувања, како и за превземање на соодветни стимулативни мерки за задржување на постоечкиот кадар. Поврзано со персоналот, креирањето на сеопфатна политика во военото образование и обука е исто така потребно, определба која е посочена како една од клучните фактори кои влијаат на развојот на способностите. Понатаму се врши анализа на висината на одбранбениот буџет и начинот на негова распределба, при што се укажува на отстапувањата од НАТО прифатениот концепт за димензионирање на одбранбениот буџет. По анализата на структурата на Словенечките вооружени сили, се искажува потребата од идентификување на мерки кои треба да придонесат за подобрување на функционалноста на вооружените сили и нивните способности. Како што и посочува Штајнер (Šteiner, 2012) вооружените сили мора да ги сочуваат својот борбен карактер, поинаку тие се лишени од својата реална вредност. Преземањето на мерки, се однесува на повеќе области, како големината и структурата на вооружените сили, персоналот, командата и контролата, логистиката, разузнувачките и безбедносните мерки, комуникациите и информацискиот систем, како и военото образование и обуката. Важен приоритет претставува постигнувањето на проектираната бројка од 10.000

активен персонал, како и развојот на клучните способности на Словенечките вооружени сили и покрај ограничените финансиски ресурси. Според Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2010 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:27), дефинираната структурата на Словенечките вооружени сили до 2018 година изнесува 8.000 персонал активна компонента и 2.000 припадници резервен состав. Всушност, ова се проекциите на структурата на Словенечките вооружени сили согласно Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025. Но, некои прашања со персоналниот менаџмент сеуште се отворени и не се решени правилно (Šteiner, 2012).

Во појдовните основи за понатамошниот развој на Словенечките вооружени сили, основните способности на Словенечките вооружени сили ќе ги сочинуваат борбените сили кои заедно со силите за борбена поддршка и единиците за борбено сервисна поддршка ќе изведуваат заеднички операции на ниво на бригада, на територијата на Република Словенија и на ниво на баталјонска борбена група, надвор од националните граници (Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), 2009:19). Кон ова можеби потребно е да се додаде и дека, развојот на дополнителните способности во рамките на вооружените сили (на пример за сајбер одбрана и безбедност и способности поврзани со операциите за реконструкција во мултинационална средина) е исто така значајно.

Основата на Словенечките вооружени сили ќе ја сочинуваат копнените сили со воздухопловна и поморска компонента. Одредени критични способности Република Словенија нема да ги развива самостојно туку во рамките на Алијансата или како дел од билатерални и мултилатерални договори со земји партнери. Истакната е определба на Република Словенија за почитување на принципот на рамномерно распределување на товарот, во однос на заедничките операции во рамките на Алијансата и во однос на способностите за борбена и борбено сервисна поддршка на тие операции. Исто така, во поглед на генерирање на способностите, основна појдовна точка ќе биде обезбедување на обучени и подготвени сили за учество во националната одбрана, заштита и спасување, како и во меѓународна средина по водство на НАТО, ЕУ и други меѓународни организации. Исто така, значајна е и определбата дека Словенечките вооружени сили и понатаму ќе имаат важна улога во поддршката на спасувачките операции при големи катастрофи. Со оглед на потребата за

координација и дејствување со големиот број на актери (владини и невладини), интеграцијата со цивилните способности е нужна појава, од што и зависи дејствувањето во мултинационалната средина. На крајот од ова поглавје во заклучокот извршен е сублимат, на потребните чекори кои треба да бидат превземени со цел адаптација на процесите на трансформација од минатото кон сегашната ситуација и потреби, со цел обезбедување на успешен развој на Словенечките вооружени сили во иднина. Направен е обид за дефинирање на промените кои треба да се имплементираат во делот на нормативните акти со цел нивно усогласување со потребите на одбранбениот сектор. Објавувањето на трансформацијата на Словенечката одбрана и воен систем е очигледна од определбите искажани во Стратегискиот одбранбен преглед. Врз основа на Стратегискиот одбранбен преглед, во 2010 година, Собранието на Република Словенија ја усвојува Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 (Šteiner, 2012). Штајнер посочува дека двата документа јасно покажуваат продолжување на напорите за трансформација на Словенечките вооружени сили, Министерството за одбрана и неговата цивилна компонента и подсистемот за цивилна одбрана. Целта е да се постигне рационалност и кохезија, како и да се следат трансформационите напори во рамките на пошироката околина и Алијансата.

Понатаму текстот на одбранбениот преглед продолжува со Системот за заштита од природни и други катастрофи, при што може да се заклучи дека во поглед на ова прашање има сериозен пристап, што од денешна гледна точка се чини сосема оправдано. Системот за заштита од природни и други катастрофи е прилично независен и само делумно поврзан со одбранбено безбедносниот систем на Република Словенија, но сепак посебно тело во рамките на Министерството за одбрана е носител на заштита од природни и други катастрофи (Šteiner, 2012). Климатските промени се на првото место од глобалните извори на закани и ризици по националната безбедност, дефинирани во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година (Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia, 2010:10). Со климатските промени ќе се зголеми фреквенцијата и интензитетот на природните непогоди како што се поплави, суши, бури итн. Во одбранбениот преглед, посебно внимание се посветува на начинот на употреба на способностите на Словенечките вооружени сили во

случај на природни и други катастрофи и нивна координација и соработка со цивилните структури на Република Словенија и останатите министерства. На пример, интеграцијата на способностите на баталјонот за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана, на Словенечките вооружени сили, со цивилните капацитети на Република Словенија на национално и локално ниво ќе го олесни процесот на идентификација на опасни супстанции за време на катастрофи. Исто така, во поглед на ова прашање, посебно се истакнува меѓународната соработка, посебно за подрачјето на Западен Балкан. Потребата од јасно дефинирање на областите на меѓународна соработка е еден од клучните прашања на кое треба да се посвети посебно внимание. Со дефинирањето на развојните цели во областа на заштитата од природни и други катастрофи, кои треба да се достигнат до 2025 година, завршува поглавјето кое се однесува меѓу другото и на учеството на Словенечките вооружени сили во заштита, спасување и помош при катастрофи.

Со оглед на тоа што, невоените закани и ризици предизвикуваат различни кризни ситуации кои можат да имаат национална, регионална и меѓународна димензија, одбранбениот преглед се осврнува на потребата од развој на сеопфатен концепт за управување, односно менаџмент со кризите, кој во случајот со Република Словенија е одвоен од системот за справување со природни и други катастрофи. Новите задачи би се однесувале на заштитата на критичната инфраструктура, развивање на планови за дејство при одговор на кризи од страна на НАТО, како и при учество во меѓународни операции и мисии, при што би се развивале цивилни способности за поддршка на Словенечките вооружени сили и сојузничките сили. Тоа се должи на фактот дека цивилната димензија е сè присутна во меѓународни операции и мисии, со што тие стануваат мултидимензионални.

По искажувањето на потребата од развој на способности за ефикасен систем на разузнавање и безбедност во одбранбениот сектор, кој ќе биде кредибилен партнер во соработката со соодветните служби на НАТО и ЕУ, текстот на одбранбениот преглед продолжува со опремувањето кое треба да го поддржи функционирањето на клучните способности на Словенечките вооружени сили, во исполнувањето на поставената мисија и задачи. Од она што е искажано во поглед на оваа област може да се заклучи дека постојат сериозни забелешки. Планирачките документи не секогаш се во согласност со реалната финансиска и

буџетска рамка и често постои доцнење во подготовка на потребната документација што и го доведува во прашање реализацијата на проектите за опремување на Словенечките вооружени сили. Дадени се повеќе насоки за подобрување на состојбата, со цел имплементирање и прифаќање на процедури, практики и стандарди кои се користат во НАТО и ЕУ. Впечатливо е дека состојбата е непроменета. Штајнер (Šteiner, 2012) го посочува фактот дека појавата на економската криза и рецесијата ја ограничува модернизацијата на Словенечките вооружени сили. Во исто време се намалени финансиските ресурси не само за опремување туку и за операции, така што во 2011 година на 20 годишнината, развојот на вооружените сили практично престанува.

Следно поглавје се однесува на одбранбеното планирање. На почетокот се истакнува дека одбранбеното планирање се заснива на Регулативата за одбранбено планирање на Министерството за одбрана од 2005 година и на повеќе документи со кои се регулира оваа област во НАТО и ЕУ. Наведени се областите на планирање според методологијата на НАТО како што се планирањето на ресурси (човечки и финансиски), планирањето на силите, СЗ (Communication, Command and Control) планирањето, планирањето на логистиката, планирањето на вооружувањето, планирањето за справување во вонредни состојби (Civil emergency planning) и нуклеарното планирање. Понатаму на кратко е опишан процесот на планирање во Министерството за одбрана и се посочува дека истиот е директно поврзан со процесот на планирање во НАТО, вклучувајќи ги трите главни процеси: донесувањето на политичките насоки од страна на НАТО (determining NATO's level of ambition), утврдување на целите на планирање (NATO force/capability goals), како и преглед и разгледување на одбранбеното планирање, односно постигнувањето на утврдените цели. Преку учество во процесот на планирање на НАТО, земјите членки ги усогласуваат своите национални планови за одбрана со оние на НАТО, со цел развој и обезбедување на потребните сили и способности, за да може Алијансата да го исполни целиот спектар на мисии (The NATO Defence Planning Process, 2014). Тоа е во насока за да се обезбеди рамка за усогласување на националните потреби за планирање на одбраната со оние на Алијансата.

По искажувањето на недостатоците во процесот на одбранбеното планирање, при што може да се издвои проблемот со неповрзаноста на долгорочното, среднорочното и краткорочното планирање, се даваат насоки за реорганизација

и развој на процесот на одбранбено планирање. Потребата од повисок степен на ефикасност во областа на обезбедување на способностите, што е поврзано со навременоста во нивното воспоставување, соодветното опремување, ефикасно и рационално користење на доделените средства и развој на способностите во согласност со барањата на НАТО и ЕУ, е исто така од особен интерес. Сите стратегиски и плански документи треба да ги одразуваат прифатените обврски и амбиции во рамките на НАТО и ЕУ (Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), 2009:42-43). Со тоа неопходно е понатамошно усогласување на одбранбеното планирање со она на НАТО кое тежнее кон постигнување на поголема ефикасност, сеопфатен пристап и подобрување на соработката со повеќе субјекти (не само во одбранбениот сектор) во развојот на способностите. Значајна е и хармонизацијата на одбранбеното планирање помеѓу НАТО и ЕУ, со цел зголемување на соработката и избегнување на процесот на дуплирање на способностите.

Во поглед на управувањето со одбранбениот сектор, важно е да се воспостави транспарентна и рационална организациска структура на Министерството за одбрана, што претставува една од обврските превземени од членството во НАТО, а која сеуште не е постигната. Поради таа причина дефинирани се појдовни точки за понатамошна реорганизација на административниот дел на Министерството по фази, со цел постигнување на подобра организациска структура и интеграција на поделените цивилни и воени структури на стратегиско ниво.

На крајот Стратегискиот одбранбен преглед ги дефинира ризиците кои се однесуваат на управувањето со одбранбениот сектор и се класифицирани во четири групи. Тоа се ризици поврзани со функционирањето на одбранбениот сектор, идни ризици и предизвици, ризици поврзани со способностите и нивното управување и институционалните ризици. Висината на финансиските средства наменети за одбранбениот сектор, определување на јасни национални приоритети во развојот на одбранбените способности, навремен и сеопфатен преглед на нормативните и стратегиските документи, политичкиот консензус, поддршката на јавното мислење се само некои од низата елементи кои влијаат на реализацијата на визијата за развој на одбранбениот сектор.

Евидентно е дека донесувањето на Стратегискиот одбранбен преглед претставува обид да се прикаже реалната состојба која постои во одбранбениот

сектор во Република Словенија до 2009 година. Со цел отстранување на аномалиите во оваа сфера, истиот дава насоки за понатамошен развој на одбранбениот сектор, согласно промените во безбедносното окружување. Тие се во насока да го олеснат реформскиот процес, со што процесот на промени во вооружените сили е неопходен при што и понатаму преовладува трансфромацискиот тренд.

2.1.2. Стратегија за учество на Република Словенија во меѓународни операции и мисии од 2010 година

Стратегијата за учество на Република Словенија во меѓународни операции и мисии официјално е донесена во март 2010 година со цел да се дефинира начинот на дејствување на Република Словенија во меѓународните операции и мисии, кои согласно промените во безбедносната средина стануваат многу повеќе комплексни и бара сеопфатен пристап за постигнување на поставените цели. Истата, како што се посочува на почетокот на текстот од Стратегијата, преставува рамка за донесување на одлуки, но и за дефинирање на потребните способности за нејзино спроведување. Со одлука на Владата на Република Словенија од 09 Април 2009 година е утврдено дека Министерството за надворешни работи заедно со Министерството за одбрана, Министерството за внатрешни работи и други надлежни министерства и владини канцеларии, треба да подготват сеопфатна стратегија за учество на Словенија во меѓународни операции и мисии (The Government approves a strategy on Slovenia's participation in international operations and missions and discusses the planned agreement on constructing the South Stream pipeline, 2009). Воведот на Стратегијата, покрај целите на стратегијата ги дефинира и целите кои треба да се постигнат со учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии. Имено, нагласено е дека учеството во меѓународните операции и мисии претставува составен дел на сеопфатниот пристап кон обезбедување на националната безбедност на Република Словенија, имплементација на надворешната политика, безбедноста, економијата и останатите интереси и цели, исполнувањето на обврските од членството во меѓународните безбедносни институции (ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ), како и јакнење на позицијата и кредибилитетот во меѓународната заедница. Споредбено со Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година,

учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии е врз основа на меѓународното право, при што Република Словенија ги дефинира условите, начинот и степенот на нејзиното учество во меѓународните операции и мисии. Сепак ова учество е во согласност со националните интереси и расположливите ресурси и способности (Hribernik, 2011:380).

Важно е да се истакне констатацијата дека учеството во меѓународните операции и мисии претставува важна трансформациска алатка, при што стекнатите знаења и вештини имаат позитивно влијание во развојот на националните способности (Strategy of the Participation of the Republic of Slovenia in International operation and Mission, 2010:5). Со оглед на големиот број на актери (владини и невладини) вклучени во меѓународните операции и мисии, во контекст на сеопфатниот пристап, потребата од соработка, комплементарност, кохерентност и интероперативност е особено значајна. Всушност, преку координирање на различните интереси, а со цел постигнување на заедничките цели се зајакнува ефективноста на меѓународните операции и мисии. Понатаму, Стратегијата продолжува со дефинирањето на безбедносната средина во која современите безбедносни закани стануваат сè повеќе асиметрични и се опишува влијанието и ефектите на процесот на глобализацијата. Исто така, се дефинира терминот 'меѓународни операции и мисии' и се дава осврт на законската регулатива на која се заснова учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии. Според Стратегијата, терминот 'меѓународни операции и мисии' ги опфаќа сите воени, цивилни, спасувачки и други операции за кои се потребни способности, под соодветен мандат, билатерални договори или по барање на трета земја. Со ова е направено воопштување на операциите во меѓународен контекст, но да се обидеме подобро да ги дефинираме термините во оваа сфера. Имено, мировни операции е заеднички термин за различни видови на активности поврзани со решавање на конфликт, спречување на конфликт, активности за запирање или спречување на воените дејствија, за владеење на законот и редот во зоната на конфликтот, спроведување на хуманитарни акции, повторно воспоставување на функционирањето на општествените и политичките институции чие функционирање било прекинато поради конфликтот, како и активности за враќање на основните услови за функционирање на секојдневниот живот. Мировните операции се поделени на: операции за зачувување на мирот

(operations to preserve peace); операции за воспоставување на мирот (peacemaking); операции за чување на мирот (peacekeeping); операции за наметнување на мирот (peace enforcement); операции за градење на мирот (peace building) и хуманитарни акции (Humanitarian actions) (Demurenko and Nikitin, 1997). Мировните операции, односно операциите за поддршка на мирот го поддржуваат мировниот процес во конфликтната област. Во контекст на НАТО, овие операции се нарекуваат операции за одговор на кризи и истите ги опфаќаат сите воени операции предводени од НАТО во рамките на не-член 5 операциите. Класификацијата од страна на НАТО, на операциите за поддршка на мирот е идентична со претходно искажаната и ги вклучува операциите: peacekeeping and peace enforcement, како и conflict prevention, peacemaking, peace building and humanitarian operations. Тие се операции кои се изведуваат согласно мандат на ООН, ОБСЕ или по покана на суверена влада, при што истите вклучуваат употреба на воени сили, дипломатски средства и хуманитарни активности со цел постигнување на целите од мандатот (Crises management, 2011). Во групата на операции за одговор на кризи, НАТО ги вбројува и операциите при природни технолошки и хуманитарни катастрофи, кои се однесуваат на поддршка на земјите членки и земјите партнери, жртви на овие катастрофи. Во изминатата деценија мировните операции добиваат мултидимензионална карактеристика, при што доаѓа до интегрирање на политичката, хуманитарната и воената димензија. Со тоа една типична мултидимензионална мировна операција има мандат да врши различни задачи со цел да и помогне на земјата домаќин во транзицијата од конфликт во одржлив мир. Мировната операција сега ги вклучува и основните цивилни активности како демобилизација, разоружување и реинтеграција, реформи во безбедносниот сектор (Security Sector Reform-SSR), владеење на правото, човекови права, хуманитарна помош и рехабилитација, враќање на бегалците и внатрешно раселените лица, поддршка на уставните и институционалните реформи и градењето на капацитети (Wiharta and Blair, 2010:89). Вихарта и Блер ја истакнуваат цивилната димензија наместо воената, бидејќи за многу од наведените активности присуството на воената компонента не е соодветно, бидејќи се бара специфична стручност која претежно ја има во цивилната сфера.

Следен поднаслов во Стратегијата е ‘Основни принципи, стратески интереси и визија’. Меѓу основните принципи и вредности во Стратегијата, а на кои се

заснова учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии, се јакнење на меѓународната безбедност, демократијата, почитување на човековите права и основните слободи, владеење на правото, одговорност и солидарност, како и почитување на меѓународното право. Транспарентноста, сеопфатниот пристап, високите професионални стандарди, достапните способности, како и соработката со останатите актери (владини и невладини) се прифатени принципи на кои се заснива учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии. Важно е да се спомене дека учеството на Република Словенија во меѓународните операции, како земја членка на НАТО, се базира и е во согласност со Стратегскиот концепт на НАТО. Исто така, Стратегијата за одбрана на Република Словенија од 2012 година (Defence Strategy of the Republic of Slovenia, 2012:26) укажува на важноста од учеството во меѓународните операции и мисии, со што се обезбедува заштита на заедничките вредности и интереси на глобално и регионално ниво. Стратегијата за одбрана, учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии го дефинира како постигнување на една од целите на одбранбената политика, при што искажаните определби се идентични со определбите искажани во Стратегијата за учество во меѓународни операции и мисии и Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност. Приоритет и понатаму е учеството во операциите предводените од страна на НАТО и ЕУ, со тоа што според Стратегијата за одбрана, Република Словенија настојува да го задржи нивото на соработка во операциите и мисиите под покровителство на ООН. Понатаму, Стратегијата за учество во меѓународни операции и мисии се осврнува на стратегиските интереси, утврдени од геостратегиската положба, политичките, економските, безбедносните и други интереси, како и обврските од членството во меѓународните организации. Најважен стратегски интерес на Република Словенија и понатаму претставува регионот на Југоисточна Европа, после што следи Источна Европа, Кавказот, Медитеранот, Средниот Исток, Азија, Африка и останатите региони на светот. Определување на приоритети по региони единствено не постои за спасувачките операции. Ако повторно се навратиме на текстот на Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, приоритет се дава на меѓународните операции и мисии во контекст на НАТО и на Европската унија, особено во оние кризни области кои имаат директно влијание врз националната безбедност на Република

Словенија, како областа на Југоисточна Европа, на Блискиот Исток, Централна Азија и Северна Африка (Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia, 2010:34). Во контекст на ова како што и посочува Хриберник (Hribernik, 2011:380-381), Стратегијата дополнително ги споменува Источна Европа и Кавказот како региони кои влијаат на енергетската безбедност на Република Словенија. Стратегијата како и Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност го посочуваат примарното значење на регионот на Југоисточна Европа за учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии, пред сè заради политичките, безбедносните и економските интереси и секако географската поврзаност. Ова е во согласност со Словенечката надворешна политика и целта на Република Словенија да се позиционира себеси како мост меѓу Европската унија и Западен Балкан.

Понатаму, Стратегијата го дефинира одговорот на промените во глобалното опкружување, за кое е потребен нов пристап со широка примена на политичките, дипломатските, цивилните и воените инструменти. При тоа, преку учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии се придонесува за зајакнување на безбедноста на Република Словенија.

Следен поднаслов е 'Обезбедување на способности за учество во меѓународни операции и мисии'. За да се постигнат поставените цели и усвоените вредности, Словенија има за цел да воспостави широк спектар на механизми и активности, во насока на олеснување на процесот на соработка во текот на изведувањето на мировните операции, операциите за одговор на кризи, меѓународните цивилни мисии, како и меѓународните спасувачки операции во случај на природни и други непогоди. Од друга страна пак процесот на планирање на способностите, според Стратегијата, се состои од обезбедување на персонал и потребни средства, но и од неопходноста за планирање на соодветни резерви, посебно во случај на елементарни и други непогоди. Ова претставува задача на релевантните министерства на Република Словенија, но во случај ако одредени средства не можат да бидат планирани однапред, истите се обезбедуваат од буџетските резерви. Согласно, Стратегијата за одбрана (Defence Strategy of the Republic of Slovenia, 2012:16) најмалку 10 % од активната копнена компонента на Словенечките вооружени сили ќе се одржува на постојано високо ниво на подготвеност за дејство на националната територија или за учество во меѓународните операции и мисии. Стратегијата за учество во меѓународни

операции и мисии им дава значење на активностите во рамките на мултинационалните проекти, како еден од елементите за обезбедување на потребните способности за учество во меѓународните операции и мисии. Исто така, за развој на потребните способности, значајно е и примената на стекнатите искуствата и научените лекции од претходните меѓународни операции и мисии, пред сè во процесот на донесување на одлука, образованието и обуката и секако процесот на планирање. Стратегијата предвидува, во случај на природни и други катастрофи, Република Словенија да пружи помош на други земји (ЕУ членки или трети земји), преку обезбедување на единици за заштита, спасување и помош, експерти од поедини области и материјални и финансиски ресурси. Административните и професионалните задачи на заштита, спасување и помош како и други работи во врска со заштита од природни и други катастрофи ги врши Управата на Република Словенија за цивилна заштита и помош при катастрофи и нејзините подружници (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:42). Оперативните способности на Словенечките вооружени сили треба да бидат подготвени да обезбедат соодветна поддршка на системот за заштита од природни и други катастрофи. Согласно тоа, понатамошниот развој на способностите треба да биде во насока на зголемување на ефикасноста. Најсвеж е примерот на учеството на Република Словенија при справување со поплавите во Србија и Босна и Херцеговина. Ова всушност и претставува операционализација на Стратегијата на Република Словенија за учество во невоените односно хуманитарните меѓународни операции и мисии.

Стратегијата предвидува, потребните способности да се обезбедат преку соодветно планирање кое вклучува координација помеѓу владиниот и невладиниот сектор, организации, здруженија, експертите од поедини области, бизнис секторот и медиумите. Ова би значело модуларност и не дуплирање на потребните способности и капацитети.

Партиципирањето на Република Словенија во ЕУ или НАТО силите за одговор, Стратегијата го издвојува како посебна форма на учество во меѓународните операции и мисии, за што Република Словенија развива посебни способности за оваа намена. Во 2011 година, Република Словенија за прв пат се вклучи во НАТО силите за одговор (NATO Response Force – NRF) со единица големина на баталјон, односно баталјонот за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана (Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence

Battalion) беше вклучен во силите за непосреден одговор (Immediate Response Force (IRF)) (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:28).

Понатаму текстот на стратегијата го опишува процесот на имплементирање на Стратегијата на Република Словенија за учество во меѓународните операции и мисии. Еден од клучните фактори за имплементација на Стратегијата се процесот на координација помеѓу одделни министерства како што се Министерството за надворешни работи, Министерството за одбрана, Министерството за внатрешни работи и владините агенции. Исто така, опишан е процесот на одлучување за учество на Република Словенија во меѓународни операции и мисии и улогата на Владата на Република Словенија во тој процес, при што важно е да се истакне дека спасувачките операции и мисии се исклучени од понекогаш 'долгиот' процес на одлучување. Ова се однесува и при ангажирањето на Република Словенија во НАТО силите за одговор (NATO Response Force – NRF). Во случај на воени операции или цивилни мисии или пак вонредни меѓународни случувања, Владата на Република Словенија го информира Собранието за намерата за учество во операцијата, односно мисијата. Владата на Република Словенија ја донесува конечната одлука врз основа на националните принципи и меѓународните обврски, експертските препораки и совети, но и од расположливите сили и персонал (Strategy of the Participation of the Republic of Slovenia in International operation and Mission, 2010:14). Со ова, може да се заклучи дека процесот на донесување на одлуки за учество во меѓународните операции и мисии е во рацете на Владата. Од друга страна пак, присутни се и размислувања дека при донесување на одлуки за учество во меѓународните операции и мисии сепак треба да се зголеми влијанието на Собранието на Република Словенија во тој процес.

Во процесот на имплементирање на Стратегијата, значајни место завзема и меѓународниот ангажман на Република Словенија изразен преку активностите на амбасадите и конзуларните претставништва на Република Словенија, како и преку активностите на претставниците во меѓународните организации. На овој начин, како што и посочува Стратегијата, се обезбедува активно учество на Република Словенија во меѓународните операции и мисии и проактивна улога во сите фази на подготовка и планирање на поедина операција или мисија и во дефинирање на нивните цели и мандат. Со ова, улогата на Министерството за надворешни работи е значајна во обезбедувањето на потребните податоци во

процесот на креирање на предлог одлука за учество, од страна на Министерството за надворешни работи, Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи, до Владата за Република Словенија.

Она што го утврдува Стратегијата, а поврзано со постигнување на целите на истата е потребата од постојано и систематско одржување на сили кои ќе бидат достапни и кои ќе бидат на соодветно ниво на подготвеност. Тие сили би ги сочинувале единиците на Словенечките вооружени сили и полицијата, цивилните експерти, единиците за одбрана, заштита, спасување и помош, кои ќе бидат распредени во меѓународните операции и мисии што е можно побрзо. Ова, исто така, треба да вклучува и обезбедување на соодветни финансиски и материјални ресурси. Според податоците од Web страната на Централната команда на САД (United States Central Command)⁶⁴ Република Словенија, во периодот од 2002 до 2011 година во Авганистан обезбедува донации во вредност од 5 милиони евра (хуманитарната помош, оружје, муниција, опрема и финансиски средства). Поголемиот дел од придонесот е фокусиран на спроведувањето на ветеринарниот проект за вакцинација на добитокот во провинцијата Херат во 2010 година. Ова е еден од поголемите важни проекти во Авганистан, воден од цивилни експерти и специјалисти. Паралелно со ова, Словенија учествува во градењето на капацитетите на Универзитетот во Херат. Понатаму, Стратегијата ги дефинира надлежностите за следење на развојот на настаните и промените во меѓународните операции и мисии, а како резултат на потребата од брзо формулирање на националните позиции кон ново настанатите ситуации. Клучно место во овој процес завзема координацијата помеѓу министерствата, на што се надоврзува и потребата од обезбедување на транспарентност на словенечкото учество во меѓународните операции и мисии. Во контекст на транспарентноста, Стратегијата го издвојува значењето на подигањето на свеста и поддршката од јавноста за учество во меѓународните операции и мисии кои пак се поврзани со зголемување на безбедноста на словенечките граѓани. Впечатливо е дека, приоритетите за учеството на Република Словенија во другите кризни жаришта, освен за Западниот Балкан, не се целосно прифатени од словенечкото население. Додека учеството на Словенија во НАТО силите на Косово, KFOR, има прилично висока поддршка

---

⁶⁴ 'Slovenia', *Coalition Countries, United States Central Command*.
<http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en/coalition-countries-en/slovenia-en>

со години (30 до 40 %) многу е помала поддршката за учеството во НАТО силите ISAF (10%). Споредбено со Естонија постои значителна разлика, имено поддршката за учеството во Авганистан е три пати поголема (Hribernik, 2011:377).

На крајот од текстот се нагласува дека Стратегијата за учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии претставува развоен документ и упатство за планирање и развој на сите потребни способности за учество на Република Словенија во меѓународните операции и мисии. Истата ќе се менува согласно промените во безбедносната средина, како и во согласност со промените поврзани со националната безбедност и искуствата стекнати од учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии. Несомнено е дека Стратегијата ја истакнува заинтересираноста на Република Словенија првенствено за безбедноста на регионот на Југоисточна Европа и Западен Балкан. Словенечкото учество во меѓународните мировни операции е ограничено во однос на големината на силите и нивните способности. Всушност поголемиот број на упатен персонал во операции и мисии отпаѓа на НАТО предводените операции (воглавном KFOR на Косово и ISAF во Авганистан), а многу е помал процентот во мисите и операциите предводени од ЕУ и ООН (Vuga, 2014:1). Истата констатација ја делат Гризолд и Копач (Гризолд и Копач, 2013:14) кои посочуваат дека главниот напор на учеството на Словенечките вооружени сили во мултинационалните операции и мисии е фокусиран на НАТО предводените операции и мисии (мисијата ISAF во Авганистан и KFOR на Косово). Вуга (Vuga, 2014:1-4) го истакнува фактот дека Република Словенија ја следи политиката на приоритетизација на придонесот во мисиите во Југоисточна Европа и Балканот. Тоа меѓу другото се должи на културните и етничките врски и близината со народите на Балканот, но и на поддршката на јавното мислење во Словенија. Јавноста е помалку убедена за потребата од учество во други подалечни и можеби понасилни мисии. Потребно е да се истакне и констатацијата на Хриберник (Hribernik, 2011:378) според кој во повеќето европски земји членки на НАТО, разликата помеѓу желбите на креаторите на политиката од една страна и јавното мислење, како и реалните можности од друга страна е премногу очигледна. Јавното мислење во Република Словенија не секогаш ги прати определбите на официјалните словенечки

авторитети, при што од страна на јавноста се поддржува регионалниот пристап во однос на учеството во меѓународните операции и мисии.

2.1.3. Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година

Како дел од истражувањето е согледување на основите на содржината на Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија. Овој документ ја идентификува стратегијата за обезбедување на националната безбедност и организацискиот развој на системот за национална безбедност, како и промените со управувањето со овој систем (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:10). Резолуцијата, претставува основа врз која се подготвени и останатите стратегиски документи кои се однесуваат на националната безбедност на Република Словенија. Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија е донесена во април 2010 година и ја замени дотогашната Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност од 2001 година, која не ги зема во предвид нараснатите безбедносни закани но и влијанието на светската економска криза. Таа ги идентификува приоритетите на Република Словенија во областа на безбедноста во годините кои доаѓаат. Резолуцијата, покрај тоа што го прикажува регионот на Западен Балкан како потенцијална најголема закана за националната безбедноста на Република Словенија, таа ја споменува и потребата од присуство на Република Словенија и во останатите меѓународни кризни жаришта, согласно заложбите за придонес на Република Словенија во НАТО (Hribernik, 2011:377-379). Но, да појдеме со ред. Резолуцијата најпрво ги дефинира националните интереси и цели. Националните интереси на Република Словенија се дефинирани како витални и стратегиски. Тука би ги издвоил независноста, суверенитетот и територијалниот интегритет на Република Словенија како витални интереси, како и функционирањето на демократскиот парламентарен систем, почитување на човековите права и основни слободи, владеење на правото и благосостојба на државата и нејзините граѓани како стратегиски интереси. Според Хриберник (Hribernik, 2011:379) целите искажани во Резолуцијата се прикажани многу воопштено и се искажани во еден параграф. Според него, интересно е да се спомене дека владеењето на правото и благосостојбата се на првото место од листата на безбедносни цели. Тоа не

наведува на заклучок дека веројатноста од конвенционални закани е многу мала додека пак обезбедувањето на високо ниво на безбедност ќе се обезбеди преку навремена превенција, како и преку развој на потребните способности за справување со современите безбедносни закани и ризици. При тоа, споменатите современите безбедносни закани и ризици не се дефинирани. Исто така, посветеноста за зголемување на безбедноста и стабилноста на регионално и глобално ниво и јакнењето на односите со соседите и другите земји е особено значајна. После описот на националните безбедносни цели, Резолуцијата ја опишува геополитичката и геостратегиската положба на Република Словенија, како и меѓународната безбедносна околина на Република Словенија. Регионот на Југоисточна Европа и Западен Балкан, како и во останатите стратегиски документи е претставен како приоритет за Словенија, каде процесот на евроатлантска интеграција сеуште не е завршен. Како земја членка на НАТО и ЕУ, Република Словенија преку регионалната соработка настојува да го придвижи тој процес и на тој начин да влијае на прашањата кои го засегаат регионот. Тоа и претставува предност за Република Словенија, бидејќи на тој начин таа се претставува како еден од поголемите придонесувачи за мирот и стабилноста во регионот на Западен Балкан, што е и позитивно во 'очите' на НАТО и ЕУ. Не треба да звучи како клише но меѓународната безбедносна средина, како и во повеќето стратегиски документи на други држави, е опишана како комплексна и непредвидлива, во која големо влијание има процесот на глобализацијата, при што се формирани нови центри на моќ. Опасноста од асиметрични закани и ризици е многу поголема, наспроти вооружените конфликти меѓу државите во евроатлантската област. Во иднина на безбедноста во евроатлантската област ќе влијаат политичките и безбедносните случувања во земјите од Западен Балкан, Источна Европа, Јужен Кавказ, Блискиот Исток, Северна и Суб Сахарска Африка и Јужна Азија. Од денешна гледна точка она што недостасува, а тешко кој можеше да претпостави, е индиректната опасност од Русија. Резолуцијата понатаму дава опис на изворите на закани и ризици по националната безбедност. Истите се поделени во три категории глобални, транснационални и национални. Првата категорија ја сочинуваат климатските промени, глобалните финансиски, економски и социјални ризици и кризните жаришта. Во втората категорија спаѓа тероризмот, пролиферацијата на конвенционалното и оружјето за масовно уништување како и нуклеарната

технологија. Понатаму во оваа категорија, според Резолуцијата, спаѓаат организираниот криминал, илегалната миграција, сајбер заканите и злоупотреба на информациите, технологијата и системите, активностите на странските разузнавачки служби и воените закани. Третата категорија ја сочинуваат заканите по јавната безбедност, природните и другите катастрофи, недостигот од природните ресурси и деградација на животната средина, здравствените и епидемиолошките закани и другите фактори на несигурност поврзани со економската состојба во државата. Според Хриберник (Hribernik, 2011:379), степенот на влијание на овие закани по националната безбедност на Република Словенија е најразличен. Имено, природните катастрофи претставуваат поголем безбедносен ризик отколку на пример тероризмот, така што тие имаат поголемо влијание врз малите земји со ограничени финансиски и човечки ресурси. Тој го издвојува примерот со поплавите од 2010 година, кога штетата изнесува над 251 милион евра. Резолуцијата понатаму го опишува начинот на кој Република Словенија планира да се справи со изворите од наведените закани и ризици по националната безбедност. Имено дефинирани се повеќе политики поврзани со националната безбедност како: Националната безбедносна политика, Надворешната политика, Одбранбената политика, Политика на внатрешна безбедност и Политика за заштита од природни и други непогоди. Она што е важно да се истакне се определбите на одбранбената политика. Како членка на НАТО, Република Словенија ја адаптира одбранбената политика и со Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност, Република Словенија ги формулира следните одбранбени способности: одбранбени способности кои се потребни за обезбедување на националната одбрана во рамките на системот за колективна одбрана и безбедност, способности за одговор на воените и не воените закани по националната безбедност и способности за учество во меѓународните операции и мисии предводени од меѓународните безбедносни институции. Според, одбранбената политика, фокусот ќе биде на развој на потребните способности согласно принципите на одбранбеното планирање на НАТО и ЕУ, како и на хармонизација и интероперативност во рамките на системот за национална безбедност на Република Словенија (Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia, 2010:28).

Понатаму во текстот на Резолуцијата се дефинирани мерките и активностите со цел креирање на одговорот на заканите и ризиците по националната безбедност

на Република Словенија. Станува збор за одговорот на Република Словенија на претходно дефинираните глобални, транснационални и национални закани и ризици по националната безбедност. Значајно е да се истакне дека во преден план е потребата од креирање на одговор за справување со невоените закани, додека способноста на Република Словенија за одговор на воените закани е дадена на крајот од категоријата транснационални закани по националната безбедност. Во контекст на одговор на воените закани, јасно е искажана определбата за развој на способностите, согласно националните потреби и обврските кои произлегуваат од членството во меѓународните организации. Трансформацијата и модернизацијата на Словенечките вооружени сили се посочува како основа за постигнување на потребното ниво на интероперативност.

На крајот од Резолуцијата е опишан Системот на национална безбедност на Република Словенија, неговата структура и начинот на водење и управување со истиот. Управувањето со Системот на национална безбедност на Република Словенија е во надлежност на законодавната и извршната власт, односно Националното собрание и Владата на Република Словенија и претседателот како врховен командант на вооружените сили. Со оглед на тоа што Република Словенија се наоѓа во фундаментално изменет политичко безбедносен контекст и како земја членка на НАТО, ЕУ и ООН, таа се обврзува да го исполни својот дел за безбедноста и стабилноста во регионот и пошироко и тоа бара воведување на уште помодерен систем за безбедност (Гризолд и Копач, 2013:20-21). Според Гризолд и Копач тој систем треба да биде способен за ефикасно прилагодување на промените и предизвиците на националната и меѓународната безбедност. Тие ги издвојуваат вооружените сили како организациски состав кој е целосно поставен со концептуалните и технолошките стандарди на НАТО и ЕУ. Од друга страна истото не може да се каже и за останатите елементи на системот за национална безбедност, кои доживуваат многу помала, иако незанемарлива 'интернационализација'. На крајот, тие заклучуваат дека словенечкиот систем за национална безбедност е дел од евроатлантската реалност, но сеуште е првенствено конципиран да го обезбеди националниот суверенитет. Овој проблем е поврзан, како и кај повеќето земји членки на НАТО, со тешкотиите за пренесување на дел од суверенитетот на органите и телата на НАТО и ЕУ.

Системот на национална безбедност го сочинуваат Одбранбениот систем, Системот на внатрешна безбедност и Системот за заштита од природни и други катастрофи. Одбранбениот систем, го сочинуваат Словенечките вооружени сили и невоената компонента на одбранбениот систем. Фокусот во развојот на одбранбениот систем ќе биде на зголемување на интероперативноста во рамките на колективната одбрана во НАТО и Заедничката безбедносна и одбранбена политика во ЕУ. Спроведувањето на среднорочните и долгорочните планови за развој, како и прифатените обврски кон НАТО во однос на способностите е претставен како континуиран процес кој треба да обезбеди подготвеност и распоредливост на Словенечките вооружени сили, како и способност за придонес за меѓународниот мир, безбедност и стабилност.

Резолуцијата завршува со дефинирање на надлежностите за имплементација на Резолуцијата и нејзино дополнување. Клучна улога во овој процес има Собранието на Република Словенија и неговите тела. Имплементацијата на мерките и политиките за осигурување на националната безбедност е комплексен процес бидејќи е тешко да се идентификува единствена и сеопфатна безбедносно одбранбена политика која ќе одговори на широкиот спектар на закани. Посветено е значајно внимание на климатските промени и последиците од нив, односно заканите од природни катастрофи, со што тие стануваат национална и регионална одговорност, која секако најмногу го засега поединецот. Сепак со Резолуцијата е дефинирана рамката со која се утврдени националните безбедносни цели на Република Словенија и начинот за нивно остварување. Во основа се земени оние интереси и цели кои се од суштинско значење на безбедноста, стабилноста и непречениот развој на Република Словенија. Тие интереси и цели се тесно поврзани со регионот, така што националната безбедносна политика е насочена кон подобрување на стабилноста и безбедноста на регионот на Западен Балкан, при што Република Словенија е посебно заинтересирана за негово евроатлантско интегрирање.

2.1.4. Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025

Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 се темели на одредбите од Стратегискиот одбранбен преглед на Република Словенија од 2009 година,

Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година и релевантните стратегиски документи на НАТО и ЕУ. Истата ја заменува дотогашната Програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2015. Во воведот на Резолуцијата, се дефинира улогата и целта на документот. Тој преставува највисок документ посветен на развојот на Словенечките вооружени сили. Всушност, тој обезбедува рамка за долгорочен развој на Словенечките вооружени сили, со цел обезбедување на потребните способности за остварување на националните интереси на полето на одбраната. Она што следи е неговото спроведување и надминување на актуелната амбивалентност, која може да се опише како тапкање во место, уназадување, флертување со застарени модели и премногу ангажирање на едни со други (Šavc in Mikuš, 2011:61-63).

Резолуцијата го зема во предвид и динамичното безбедносно опкружување, со што после воведот, текстот на Резолуцијата продолжува со промените во безбедносното опкружување. Влијанието на климатските промени, неповолните демографски, економски, финансиски и социјални трендови, недостатокот на ресурси, постоењето на кризни подрачја, нови форми на конфликти се само некои од набројаните извори на закани при што посебно во предвид се зема опасноста од природните и другите катастрофи.

Од друга страна пак, опасноста од меѓудржавен конфликт во евроатлантската област е сведена на минимум, со што воените закани ќе бидат локални и регионални, со можност за лесно прелевање. Меѓутоа, најсвеж е примерот со кризата во Украина каде постои стравување кај земјите соседи на Украина и Русија за дополнително усложнување на ситуацијата во регионот. Според многумина, од страна на Русија се користи хибридниот начин на дејствување врз Украина, со што во иднина хибридноста на заканите ќе добива на значење и интензитет. Резолуцијата истакнува дека современите закани сè повеќе стануваат хибридни во својата форма и се под влијание на ефектот на глобализацијата со што истите стануваат меѓународни и повеќенасочни. Исто така, Резолуцијата го споменува и сајбер просторот како нова димензија на војувањето. Се добива впечаток дека, за разлика од другите стратегиски документи Резолуцијата применува сеопфатност во дефинирањето на заканите во безбедносното опкружување. Споредбено со Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, каде е направена

класификација на глобални, транснационални и национални извори на закани и ризици, во Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување постои генерализирање, а сеопфатноста се однесува на констатацијата дека идните закани ќе стануваат сè повеќе хибридни во својата форма. Искажана е важноста на НАТО и ЕУ за меѓународниот мир и безбедност и посветеноста на Република Словенија, како земја членка на двете организации, во процесот на развој и спроведување на безбедносните и одбранбени политики на НАТО и ЕУ и исполнување на обврските од самото членство. И на крајот од ова поглавје се посочува определбата за градење на модерни вооружени сили и развој на воените способности кои ќе бидат флексибилни, интероперативни, подготвени за изведување на заеднички и комбинирани операции во сите временски и географски услови. Потребно е да се зголеми квалитетот и ефикасноста, но при тоа се доаѓа до проблемот на правилно димензионирање на вооружените сили. Имено, со намалувањето на вооружените сили не смее да се загрози минималната национална структура која треба да обезбеди работење и опстојување на вооружените сили (Šavc in Mikuš, 2011:66). Овде се работи за обезбедување на квалитет, наспроти квантитет, што не секогаш на сметка на квантитетот се постигнува квалитет и покрај настојувањето за континуираното опремување на вооружените сили согласно технолошкиот развој. Сведоци сме дека со години наназад, опремувањето на вооружените сили на повеќето земји членки на НАТО не е на потребното рамниште, со што развојот на вооружените сили се доведува во прашање. Во контекст на ова, текстот на Резолуцијата продолжува со визијата за развој на Словенечките вооружени сили. По дефинирање на намената, целите, мисиите и листата на суштински задачи се опишува развојот на Словенечките вооружени сили до 2025 година. Суштината на она што е искажано се состои од определбата за развој на Словенечките вооружени сили согласно концептот за сеопфатен пристап кон воените и другите безбедносни предизвици. При тоа, фокусот ќе биде на воената интероперативност како дел од колективната одбрана на НАТО и заедничката безбедносна и одбранбена политика на ЕУ. Исто така, вооружените сили ќе бидат способни да дејствуваат заеднички во мултинационален воен контекст како против конвенционалните закани така и против хибридните закани. Сепак развојот на клучните воени способности главно ќе биде насочен кон развој на сили согласно обврските од

членството во НАТО и ЕУ и сили потребни за учество во меѓународни операции и мисии. Покрај тоа, потребата во одредена мера, од двојна употреба на Словенечките вооружени сили е исто така важно. Тоа се однесува на употребата на способностите на вооружените сили во поддршка на системот за заштита од природни и други катастрофи и поддршка на другите национални тела и организации во обезбедување на безбедноста. На пример, при поплавите во септември 2010 година, припадниците на вооружените сили покажуваат голема посветеност. Имено, 1136 припадници земаат активно учество во операциите за спасување, санација и помош додека 627 припадници се во состојба на приправност (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:35).

Понатаму, Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување, ги дава проекциите за достигнување на одредени НАТО критериуми во однос на политичките насоки од страна на НАТО (NATO's level of ambition). При тоа во контекст на колективната одбрана и безбедност, достигнувањето на 50% распоредливи сили од копнената компонента на Словенечките вооружени сили е предвидено да се достигне до 2018 година. Овие сили ќе бидат подготвени и опремени да дејствуваат и надвор од националната територија и се предвидува дел од овие сили да бидат интегрирани во воената структура на Алијансата. Во 2010 година, НАТО извршува сертифицирање на 18-от Баталјон за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана, како неопходен услов за негово вклучување во НАТО силите за одговор, NRF-16 (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:28). Но, присутни се проблемите со опремувањето на средната пешадиска баталјонска група, што според опременоста дозволува формација од лесна баталјонска борбена група. Проблемите постојат во делот на набавката на новите оклопни борбени возила. Исто така, на високо ниво на подготвеност континуирано ќе се одржуваат и 10% од копнената компонента од Словенечките вооружени сили, за дејствување на националната територија или за учество во меѓународни операции и мисии. Договорениот придонес на Република Словенија во меѓународни операции и мисии, учеството во НАТО силите за одговор, ЕУ борбените групи, резервните сили и други форми на високо подготвени сили е предвидено да се оствари до 2018 година. Согласно прифатените обврски од членството во НАТО, е предвидено, најдоцна до 2020 година, да се развие средната пешадиска баталјонска група. Исто така, во

контекст на колективната одбрана, важен е развојот на специфични способности кои можат да бидат употребени и надвор од националната територија. Според Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2011 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:69-70), среднорочната програма за развој 2011-2016 година е оценета како документ во кој постојат отворени прашања во однос на проекцијата на финансиските ресурси и реализацијата на договорот за набавка на оклопните борбени возила, што е поврзано со прашањето за усогласеност на критериумите за развој на средната пешадиска баталјонска група. Со ова сеуште се присутни проблемите со поврзаноста на долгорочното со среднорочното планирање.

Следен поднаслов е 'Долгорочни цели и приоритети во развојот на Словенечките вооружени сили'. Главна долгорочна цел во развојот на Словенечките вооружени сили е спроведување на национална одбрана во системот на колективна одбрана и безбедност (Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025, 2010:20). При тоа се изведени три долгорочни цели за чие остварување се определени приоритети, а сè со цел исполнување на мисијата и суштинските задачи на Словенечките вооружени сили. Еден од приоритетите е исполнувањето на обврските во системот на колективна одбрана и безбедност, во насока на постигнување на заедничките цели. Ова е во согласност со одбранбената политика дефинирана во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност каде едни од потребните способности се и одбранбени способности за обезбедување на националната одбрана во рамките на системот за колективна одбрана и безбедност. Постепеното зголемување на одржливоста за учество во меѓународните операции и мисии, како и зголемување на борбената способност на Словенечките вооружени сили, пред сè на средната пешадиска баталјонска група, се исто така едни од приоритетите кои треба да се постигнат. Преку процесот на засилена професионализација предвидена е трансформација на Словенечките вооружени сили во високо професионална и ефикасна воена организација, способна за изведување на заеднички операции, вклучувајќи ја и мултинационалната воена средина, во согласност со современите концепти и доктрини. За ова се посочува дека ќе биде потребен ефикасен персонален менаџмент. Ова претставува дел од обезбедувањето на потребните ресурси за секторот одбрана, каде покрај човечките ресурси,

Резолуцијата ги определува и потребните финансиските ресурси за секторот одбрана, прашање за кое ќе стане збор подетално подолу во истражувањето. Во 2011, структурата на персоналот е подобрена, при што бројот на војници е зголемен и соодносот изнесува 1:1,72:2,89 (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:108).

Понатаму, Резолуцијата се осврнува на Структурата на Словенечките вооружени сили, со Генералштабот како највисок воен стручен орган на Министерството за одбрана на стратегиско ниво кој командува со Словенечките вооружени сили. Потоа се командите на оперативно ниво кои ќе бидат одговорни за целокупното функционирање на вооружените сили, подготвеноста и обуката, водењето на операции, учеството во меѓународни операции и мисии, операциите за заштита и спасување, професионалниот развој на вооружените сили итн. Исто така, предвидено е со реорганизација во одбранбениот сектор да се воведат одредени измени во командувањето и контролата (К2) на стратегиско и оперативно рамниште. На тактичко ниво ќе постојат формации на команди, на ниво бригада и полк со различен број на придодадени единици. Исто така, најголема единица за изведување на заеднички операции на национално ниво ќе биде бригада, додека најголема декларирана единица за учество во операции надвор од националната територија ќе биде пешадиска баталјонска група. На крајот од ова поглавје се дефинира дека единците на Словенечките вооружени сили ќе бидат изградени на принципот на модуларност, за да можат да дејствуваат во специфични услови и операции. Она што е потребно да се има во предвид е универзалноста наспроти специјализацијата, мултифункционалноста наспроти ексклузивната употреба само за воени потреби, како и модуларноста и можноста за дејствување за широкиот спектар на задачи на дејствување, на национално и меѓународно ниво. Наведените солуции и потреби покажуваат дека таквиот модел на организација на вооружените сили во мали армии е тешко да се одржи, со што пречка на овој процес може да биде дополнителното намалување на големината и структурата на вооружените сили. Но, сепак е можен и може да биде успешен (Šteiner, 2011:56).

Она што е важно за истражувањето се одбранбените способности, што е и следниот поднаслов во Резолуцијата и се однесува на способностите на Словенечките вооружени сили.

Важно влијание за развој на способностите на Словенечките вооружени сили и во иднина ќе имаат постојните и новите пакети на цели, за силите и способностите на НАТО. Тоа ќе ја овозможи понатамошната трансформација и развој на Словенечките вооружени сили, а во исто време ќе обезбеди и приспособување на вооружените сили согласно промените во безбедносната средина (Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025, 2010:32). Исто така, ќе се почитува принципот на развој на еден сет на сили за НАТО и ЕУ, со што се избегнува дуплирање во развојот на способностите. Во 2011 година, на вежба во СР Германија, е тестирана оперативната способност на моторизираниот пешадиски баталјон од Словенечките вооружени сили кој во 2012 година е главната единица на лесната пешадиска баталјонска група, декларирана единица за НАТО и исто така на борбената група на ЕУ (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:14). Основата на развојот ќе биде насочен на развојот на копнената компонента на Словенечките вооружени сили, со елементи на воздухопловна и поморска компонента. Приоритет ќе бидат распоредливите способности, првенствено развојот на способностите на средната пешадиска баталјонска група. Распоредливите способности ќе ги сочинуваат клучните оперативни способности кои ќе обезбедат навремена достапност на силите, ефикасна оперативност, команда и контрола, распоредливост и мобилност, заштита, како и логистичка одржливост. Со тоа, како што се истакнува, ќе се олесни исполнувањето на обврските и задачите како на национално ниво така и за целиот спектар на мисии на Алијансата.

Долгорочниот развој на Словенечките вооружени сили ќе биде насочен на развој на борбените сили, силите за борбена поддршка и силите за борбено сервисна поддршка. Во тој контекст, Резолуцијата понатаму во текстот ги дефинира борбените способности, способностите за борбена поддршка, борбено сервисна поддршка, способностите за командување и контрола и способностите во делот на военото образование и обуката.

Следен поднаслов на Резолуцијата е 'Модернизација на Словенечките вооружени сили'. Се посочува дека модернизација на оружјето и опремата ќе продолжи да ја поддржува трансформацијата на Словенечките вооружени сили во високо професионална и ефикасна воена организација која ќе биде способна успешно да одговори на сегашните и идните безбедносни предизвици. Повторно

се нагласува интероперативноста на оружјето и опремата со она на сојузничките армии, при што при набавката на новата опрема првенствено ќе биде земен во предвид принципот на модуларност на опремата и униформност, можноста од нејзино користење за повеќе намени, како и нејзино користење во системот за справување со природни и други катастрофи. Важно е да се истакне дека Република Словенија ќе се фокусира на исполнување на прифатените обврски во заедничките проекти во НАТО и Европската Одбранбена Агенција, што е особено важно бидејќи развојот на одредени способности самостојно е тешко остварливо со оглед на ограничените ресурси на Република Словенија. При ова треба да се има во предвид и констатацијата на Штајнер (Šteiner, 2012) според кој идната воената организација на Република Словенија зависи од мудроста на политиката и нејзината визија за одбранбениот сектор. Таа визија не треба да биде различна од онаа искажана во стратегиските документи. Понатаму текстот се фокусира на видот и типот на опрема која ќе се набави со цел исполнување на мисиите и задачите на Словенечките вооружени сили како на национално ниво така и од можното учество во операции надвор од територијата на Република Словенија. Старата опрема која ќе се повлекува од употреба ќе биде задржана од страна на Министерството за одбрана сè до завршување на нејзиниот животен циклус и ќе претставува основа за пополнување со опрема на Словенечките вооружени сили при можно зголемување на големината и структурата на вооружените сили, како и за пополнување на резервните сили. Ова не секогаш е правилно решение, со оглед на потешкотиите со одржувањето на старата опрема и вооружување.

Следно на што се осврнува текстот на Резолуцијата е важноста на 'истражувањето и развојот' со цел премостување на недостатокот на способности. За таа цел, Република Словенија активно ќе соработува со цивилни научни и истражувачки организации, компании, но исто така и со НАТО и ЕУ. За периодот до 2025 вкупните трошоци за оваа намена ќе бидат на годишно ниво од 2,5 % од буџетот за одбрана, што е споредливо со останатите земји членки на НАТО и ЕУ.

Напред наведените активности поврзани со развојот и функционирањето на Словенечките вооружени сили, кои и ги преставуваат одбранбените способности на Република Словенија, зависат од поддршката во рамките на одбранбениот систем пред сè од интегрираната цивилно воена структура на

Министерството за одбрана, како и од соодветната политичка поддршката и поддршката од страна на општеството. Резолуцијата во контекст на споменатото се осврнува на реформите кои ќе бидат превземани во рамките на Министерството за одбрана и Генералштабот со цел обезбедување на ефикасен одбранбен систем. Исто така, процесот на опремување и модернизација на Словенечките вооружени сили ќе биде поставен на реална основа, согласно прифатените меѓународни обврски и расположливите ресурси. Предвидено е креирање на сеопфатна комуникациска стратегија за информирање на јавноста, со цел добивање на поголема поддршка од општеството за развојот на Словенечките вооружени сили и нивното ангажирање како на националната територија така и во меѓународната средина. На Словенија и се потребни добро вооружени и одржливи сили. Тоа можат да бидат мали професионални вооружени сили кои ќе можат ефикасно да ја исполнат својата мисија, согласно националните политики (Šteiner, 2012). Штајнер заклучува дека со оглед на тоа што Новиот стратегиски концепт на Алијансата е трансформациски, процесот на трансформација на вооружените сили ќе продолжи согласно трансформациските трендови кои ќе преовладуваат.

Пред да дојдеме до заклучокот на Резолуцијата дадени се клучните предизвици и извршена е проценка на ризиците поврзани со развојот и опремување на Словенечките вооружени сили. Достигнувањето на планираната бројка на персонал, достигнувањето на планираните финансиски средства за одбранбениот сектор и нивно правилно користење, развојот на клучните способности и нивната интероперативност со сојузниците, имплементација на прифатените цели за силите и способностите на НАТО се дел од предизвиците на кои ќе биде посветена Република Словенија со цел остарување на планираниот развој на Словенечките вооружени сили. Неефикасниот менаџмент на овие предизвици претставува главен ризик за неостварување на долгорочните развојни цели и приоритети што ќе го доведе во прашање кредибилитетот на Република Словенија на меѓународен план и ќе ја влоши нејзината безбедносната состојба. Исто така, според Резолуцијата, со одложувањето на процесот на понатамошна интеграција на Словенечките вооружени сили во воената структура на НАТО се доведува во прашање оперативната способност за соработка со сојузниците во рамките на Алијансата.

На крајот, се заклучува дека Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 ќе биде имплементирана во форма на среднорочни програми одобрени од Владата на Република Словенија. Несомнено е дека тие програми треба да бидат поврзани со долгорочниот развој за да можат превезените трансформациски чекори да се спроведат во пракса. Можеби постојат потешкотии, но тоа не треба да предизвика обесхрабрување бидејќи кога една земја припаѓа на големото семејство како што е НАТО, постојат и обврски кои треба да се исполнат.

2.1.5. Стратегија за одбрана на Република Словенија од 2012 година

Стратегијата за одбрана на Република Словенија е усвоена во декември 2012 година и ја замени Стратегијата за одбрана од 2001 година. Стратегијата за одбрана, која е изведена од Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, претставува основен документ со кој се обезбедуваат насоки за развој на одбранбениот сектор на Република Словенија. По воведот, Стратегијата ги истакнува интересите и целите на Република Словенија на полето на одбраната. Тие потекнуваат од виталните и стратегиските интереси и националните безбедносни цели дефинирани во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност. Покрај заштита на независноста, суверенитетот и територијалниот интегритет, како и обезбедување на највисоко ниво на заштита на граѓаните на Република Словенија, имплементацијата на заедничките одбранбени интереси и прифатените меѓународни обврски на полето на одбраната во рамките на НАТО и ЕУ и одржувањето на мир, безбедност и стабилност во светот и регионот на Југоисточна Европа (ЈИЕ) се интереси кои се дефинирани во Стратегијата за одбрана. Со цел имплементација на посочените интереси произлегуваат целите во областа на одбраната, кои се поврзани со развојот на соодветни воени и други одбранбени способности. Потпирајќи се на колективните системи за безбедност и одбрана, но и на сопствените сили и способности, ќе се обезбеди заштита од воени и други современи закани поврзани со одбраната на Република Словенија. Друга значајна цел е јакнење на билатералните и мултилатералните релации на полето на одбраната со сојузниците и партнерските земји во рамките на ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ. Придонесот кон

напорите за градењето и чувањето на мирот, како и јакнењето на безбедноста и стабилноста на глобално и регионално ниво е цел која треба да се постигне преку учеството во меѓународните мисии и операции во согласност со националните интереси и цели. Споредбено со ова, Гризолд и Копач (Гризолд и Копач, 2013:11) во однос на меѓународните активности на Република Словенија, се повикуваат на Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност, според која во фокусот ќе бидат оние меѓународни операции и мисии, предводени од НАТО или ЕУ, кои имаат директен ефект врз националната безбедност на Република Словенија. Понатаму во текстот на Стратегијата се опишува меѓународното безбедносно опкружување на Република Словенија кое е комплексно, динамично, непредвидливо и со глобални димензии. Споредбено со останатите стратегиски документи, впечатливо е дека не постојат разлики во поглед на ова прашање. Имено, Стратегијата, можноста од меѓудржавен конфликт во евроатлантската област ја сведува на минимум, а пак државите сè повеќе стануваат ранливи на асиметричните закани и ризици предизвикани од недржавните актери кои имаат наднационална димензија. Исто така, случувањата во земјите од Западен Балкан, Источна Европа, Јужен Кавказ, Блискиот Исток, Северна и Суб Сахарска Африка ќе влијаат на безбедноста на евроатлантската област. Во тој контекст фокусот, на Република Словенија ќе биде на кризните региони кои ќе имаат директно влијание на националната безбедност, при што Стратегијата го издвојува регионот на Југоисточна Европа, Средниот Исток, Азија и Северна Африка. При тоа како и во останатите стратегиски документи во преден план е определбата на Република Словенија за јакнење на безбедноста и стабилноста во регионот на Југоисточна Европа и Западниот Балкан. Истакнато е и значењето на процесот на проширување и јакнење на партнерските односи во рамките на НАТО и ЕУ како клучни безбедносни фактори во евроатлантската област, од што ќе зависи безбедноста и стабилноста на регионот. Република Словенија сака да се претстави себеси како специјалист за Западен Балкан и сака НАТО и ЕУ да ја гледаат како држава која предничи со безбедносните прашања поврзани со регионот (Hribernik, 2011:381).

Како и Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили, Стратегијата ги издвојува и хибридниите форми на закани. Со оглед на природата на современите закани, во одредени

околности наместо традиционалниот одговор потребни се нови форми на дејствување за да може да се одговори на хибридните форми на закани. По идентификувањето и класификацијата на ризиците и закани на кои одбранбениот систем на Република Словенија треба да биде подготвен да одговори, дефинирани се принципите на одбранбената политика на Република Словенија. Солидарноста и споделување на товарот во обезбедувањето на колективната одбрана и безбедност, соработката со другите земји во градењето на одбранбените способности и учеството во меѓународните операции и мисии, како и ефикасното управување со одбранбените ресурси се едни од основните принципи на кои се темели одбранбената политика. Имено, не постојат разлики во поглед на одбранбената политика дефинирана во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност, со тоа што во Стратегијата се дефинирани и целите кои треба да се спроведат на полето на одбраната што е и сосема разбирливо, со оглед на тоа што се работи за документ кој е директно поврзан со одбранбениот сектор. Имплементирањето на одбранбената политика зависи од спроведувањето на целите на државата во областа на одбраната. Она што е значајно за ова истражување е имплементацијата на, како што ја дефинира Стратегијата, првата цел 'Да обезбеди соодветен одбранбен капацитет на државата преку развивање на соодветни воени и други одбранбени способности за ефикасно спроведување на нејзините интереси поврзани со одбраната и за употреба на одбранбените способности за поддршка на другите подсистеми на националниот безбедносен систем на Република Словенија' (Defence Strategy of the Republic of Slovenia, 2012:14). Оваа цел се однесува на развој на квалитетот на одбранбените способности наместо на квантитетот, согласно што развојот на одбранбените способности ќе биде согласно одбранбеното планирање на НАТО и ЕУ, а при тоа применувајќи ефективен пристап во развојот на способностите. Стратегијата меѓу другото го истакнува постигнувањето на одредено ниво на интероперативност, употребливост и подготвеност на одбранбените способности. Исто така, развојот на одбранбените способности, ќе биде во согласност со потребите на Република Словенија и во договор со НАТО, при што ќе бидат обезбедени 50 % распоредливи сили од активната копнена компонента на Словенечките вооружени сили од кои најмалку 10 % ќе одржуваат постојано високо ниво на подготвеност за дејство на националната територија или за учество во

меѓународните операции и мисии. Оваа определба е поврзана со достигнувањето на одредени НАТО критериуми во однос на политичките насоки од страна на НАТО и е составен дел на проекциите на Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили, кои треба да се остварат до 2018 година. Во натамошниот текст се објаснува начинот на кој ќе се достигнат останатите цели на Република Словенија во областа на одбраната. Понатаму, како и во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, се опишува одбранбениот систем на Република Словенија кој го чинат Словенечките вооружени сили, како главен столб на одбраната и развојот на одбранбените способности и невоената компонента на одбранбениот систем која ја чинат државните органи, органите на локална самоуправа, компаниите и други институции од особена важност за одбраната на Република Словенија. Важно е да се истакне определувањето на приоритети во развојот на способностите на Словенечките вооружени сили, во услови на ограничени финансиски средства. При тоа, се посочува дека фокусот ќе биде на одржувањето на способностите и нивната подготвеност на ниво кое ќе обезбеди остварување на главните задачи на Словенечките вооружени сили во согласност со долгорочните и среднорочните планови за развој и договорените приоритети за развој на одбранбените способности на НАТО и ЕУ. Тука спаѓа и невоениот дел на системот за одбрана, односно цивилните капацитети кои треба да пружат поддршка на Словенечките вооружени сили. Стратегијата за одбрана понатаму продолжува со делот кој се однесува на планирањето на ресурсите во одбраната. Покрај посветеноста за водење на соодветна персонална политика која ќе обезбеди привлекување и задржување на квалитетен персонал, планираните финансиски средства имаат за цел да го олеснат процесот на развој и модернизација на одбранбените способности, согласно среднорочните одбранбени програми. Одбранбените трошоци на долг рок е предвидено да го достигнат 2% од БДП, со што ќе се исполни и посветеноста на Република Словенија за исполнување на прифатената обврска кон НАТО за висината на одбранбените трошоци. Исто така, планирањето на средствата за развој на Словенечките вооружени сили, во согласност со современите потреби, ќе бидат насочени кон достигнување на НАТО препорачаниот соодносот 50:30:20. Овие определби, кои не треба да бидат декларативни, веројатно произлегуваат од

фактот дека Република Словенија досега во ниту една буџетска година го нема постигнато проектираното ниво и сооднос за буџетот согласно барањата на НАТО за димензионирање на одбранбениот буџет, па дури ни во периодот на нејзиното интегрирање во НАТО како земја аспирант за членство. Дел од причините за ваквата состојба е секако и појавата на светската економската криза. Хриберник (Hribernik, 2011:383) го презентира фактот дека со појавата на економската криза БДП на Република Словенија се намалува за 8,1% за една година. Според него, ‘вирусот’ на намалени финансиски и човечки ресурси, како и логистичките способности го проблематизира Словенечкото учество во меѓународните операции и мисии (на пример Авганистан). По финансиските ресурси, следат материјалните ресурси кои се поврзани со модернизација на опремата на Словенечките вооружени сили. Се дефинира дека во рамките на НАТО и ЕУ, Република Словенија ќе промовира иницијативи за развој на воени способности кои ќе бидат економски оправдани и ќе ја подобрат интероперативноста и оперативната ефикасност. Во таа насока ќе биде и постепеното воведување на мултинационалните проекти од концептот на НАТО т.н ‘Smart Defence’. Ова е потребно за да се спречи понатамошната ерозија на вооружените сили, предизвикана од глобалната економска и финансиска криза. Инфраструктурата, односно недвижниот имот, за потребите на одбранбениот сектор на долг рок ќе биде прилагодена согласно реалните потреби. Во 2012 година финансиските ресурси доделени за опремување на Словенечките вооружени сили се ограничени. Имплементацијата на Основаната програма за развој на Словенечките вооружени сили за периодот од 2008-2015 година ќе биде спроведена само 30 % или со други зборови кажано ќе бидат целосно реализирани само два проекти наведени во документот (Annual Report of the Ministry of Defence for 2012, 2013:46).

Важно е да се истакне дека во предвид се земени и комуникациската и информациската инфраструктура, како и безбедната размена на информации и одбраната од заканите и ризиците во сајбер просторот. Новиот стратешки концепт на НАТО ги отвори прашањата поврзани со сајбер одбраната, сајбер операциите и сајбер безбедноста во најширока смисла, што од една страна сеуште се смета за непознато (Šteiner, 2012). Според Штајнер ова треба да предизвика редефинирање на улогите на националните држави, меѓународните организации и субјекти, вклучувајќи ги алијансите и партнерствата, како и да

воспостави механизми кои ќе овозможат заштита, управување па дури и одбрана.

Понатаму во документот се претставени промените кои треба да се спроведат на полето на одбраната. Значајно е да се истакне определбата за јакнење на интероперативноста на одбранбениот систем на Република Словенија во рамките на НАТО и ЕУ, како и со земјите членки на НАТО, ЕУ и партнерските земји. Исто така, се посочува дека посебно внимание ќе се посвети на модернизација на одбранбените способности во согласност со барањата за одговор на современите ризици и опасности, како и модернизација на процесот на избор и селекција на персонал, но и на системот на образование, едукација и обука на персоналот. Дадени се видувањата за промените кои треба да се спроведат со цел трансформација на Словенечките вооружени сили во модерна и ефикасна воена организација. Во таа насока е развојот на способности за водење на операции на националната територија, но и во меѓународна средина. Процесот на трансформација на невоената компонента на одбранбениот систем се посочува дека би обезбедил сеопфатен одговор на различните безбедносни закани и ризици, додека пак трансформацијата на Министерството за одбрана е значајна за постигнување на ефикасна организациона структура. Претставени се и промените кои треба да спроведат на полето на менаџментот со одбранбените ресурси. Имено, со цел да се овозможи ефикасно користење на сè повеќе ограничените финансиски средства, намалувањето на трошоците и зголемувањето на ефикасноста и квалитетот, наместо квантитетот, се претставени како приоритети, а со цел да се обезбеди стандардизација и интероперативност. Развојот во одбранбениот сектор ќе биде насочен кон развој на приоритетните воени и цивилни способности и во насока на премостување на јазот во однос на одбранбените способности. Според податоците на Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2011 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:11) заклучно со 31 декември 2011 има значително подобрување на соодносот на офицери, подофицери и професионални војници и истиот изнесува 1:1,75:4,06. Значи, податоците се пред да биде донесена Стратегијата за одбрана и ова претставува дел од процесот за менаџментот со човечки ресурси. Стратегијата предвидува и во иднина модернизација на системот за управување со човечки ресурси. Но, според податоците на Годишниот извештај на Министерството за одбрана за

2012 година (Annual Report of the Ministry of Defence for 2012, 2013:61) бројот на вработени во Словенечките вооружени сили е намален заради ограничените финансиски ресурси за плати, но сепак структурата на вработените останува иста бидејќи бројот е намален кај сите три категории и соодносот помеѓу офицери, подофицери и припадниците на активната компонента, односно професионални војници изнесува 1:1,8:2,9. Но соодносот, споредбено со 2011 година, говори дека е поголемо намалувањето кај професионалните војници.

На крајот Стратегијата ги дефинира и ризиците кои можат да влијаат на спроведувањето на промените и реализацијата на целите во одбранбениот сектор. При тоа, се заклучува дека тие се тесно поврзани со политичката поддршка, јавното мислење и поддршка, како и од обезбедувањето на неопходните човечки, финансиски и материјални ресурси и процесот на менаџмент со тие ресурси. Исто така, не спроведувањето на реформите во Министерството за одбрана и не реализација на плановите за развој на Словенечките вооружени сили во поглед на нивната големина, структура, организација, опремување и обука, ја загрозува способноста на одбранбениот систем на Република Словенија да одговори на современите закани и ризици по националната безбедност. Развојот на одбранбениот систем Стратегијата го поврзува со барањата, согласно НАТО поставените цели за одбранбени способности и поставените цели од страна на ЕУ. Сето тоа е поврзано и со обврските на Република Словенија од нејзиното членство во меѓународните организации, од што и ќе зависи нејзината политичка и безбедносна позиција во меѓународната заедница. Текстот на Стратегијата завршува со определбата дека Владата на Република Словенија ќе го набљудува процесот на имплементација на Стратегијата и истата ќе биде подложна на промени и измени согласно промените во безбедносната средина на државата. Како што се и посочува во Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2012 година (Annual Report of the Ministry of Defence for 2012, 2013:38) со донесувањето на Стратегијата за одбрана во 2012 година се заокружи тријадата од подготовка и обновување на стратегиските документи на полето на одбраната и националната безбедност. Природно е после ревизија и надградба на Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност истото да се направи и со Стратегијата за одбрана, како највисок стратегиски документ со кој се регулираат прашањата поврзани со одбранбениот сектор.

2.2. Димензионирањето на одбранбениот буџет на Република Словенија

Градењето на соодветни способности треба да е во согласност со прифатените обврски и одговорности кои произлегуваат од членството во меѓународните безбедносни институции, како што е НАТО. Во таа смисла и континуираното опремување и модернизација на вооружените сили претставува императив со цел успешно да се исполнат поставените стратегиските цели и да се спроведе националната безбедносна политика. Согласно тоа и Република Словенија потребно е да гради и одржува способности кои ќе бидат интегрирани во заедничките сили на НАТО, при тоа определувајќи доволно ресурси за нивно одржување и развој.

2.2.1. Одбранбениот буџет на Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година

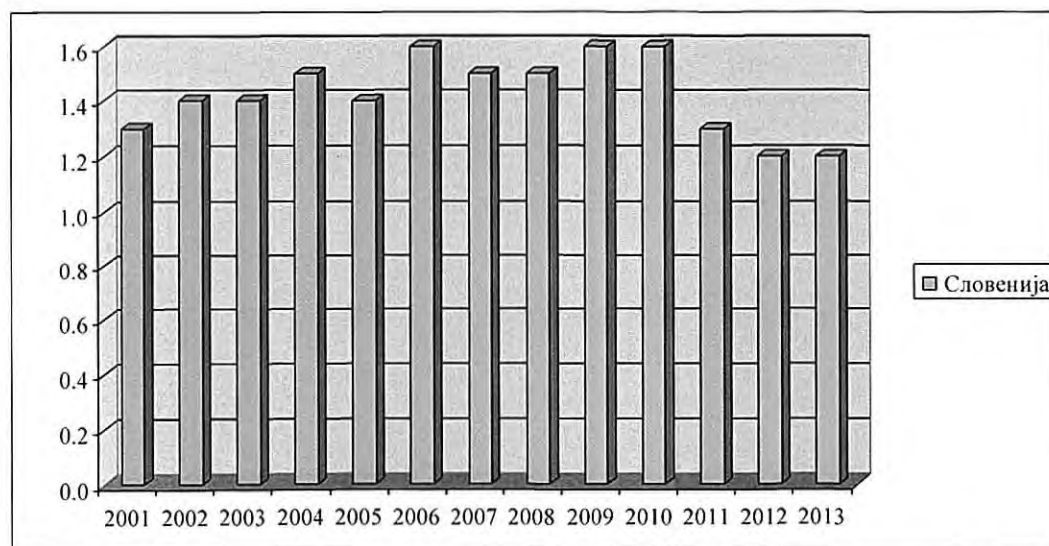
Долгогодишната практична помош од страна на НАТО придонесе за изградба на националните безбедносни институции и вооружените сили во земјите во регионот на Југоисточна Европа, што има суштинско влијание за безбедноста на регионално и глобално ниво. Членството во НАТО се постави како стратегиска цел непосредно по стекнувањето на независноста на Република Словенија. Процесите на трансформација и надградба на одбранбените способности, Република Словенија ги превзема веднаш по своето осамостојување, процес кој е интензивиран по 2001 година при што се превземаат бројни активности во насока на постигнување на НАТО стандардите. За сето тоа потребни се и ресурси, заради модернизација на опремата и постигнување на стандардите на Алијансата. Донесените стратегиски документи претставуваат основа за реформите кои Република Словенија ги превзема по нејзиното зачленување во НАТО, а пак Резолуцијата на Националната стратегија на Република Словенија од 2010 година ја потврдува определбата за градење на потребните способности, за што е потребно достигнување на проектираното ниво од 2% од БДП во димензионирање на одбранбениот буџет.

Табелата 2 го прикажува одвојувањето за одбранбениот буџет на Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година, изразено во проценти (%) од БДП. Како што може да се види од табелата 2 и сликата 6, одвојувањата за одбраната е под 2% од БДП. Ова веројатно произлегува од разликите и недостатокот на заеднички пристап кон прашањата поврзани со безбедноста и

интеграцијата на Република Словенија во НАТО. Согласно Стратегискиот одбранбен преглед на Република Словенија од 2004 година (Strategic Defence Review(SDR), 2004:31) предвидено е постојано зголемување на одбранбениот буџет, за да во 2008 година го достигне проектираното ниво од 2% од БДП и се задржи на тоа ниво до 2015 година. Исто така, документот ја искажува и важноста од постигнување на очекуваниот раст во трошењето за одбраната и одржувањето на нивото на одбранбениот буџет од 2% од БДП после 2008 година, како клучен фактор за спроведување на сите реформи согласно планираниот обем и динамика, со тоа што ако планираните средства не бидат достапни не ќе можат да се спроведат и планираните реформи во системот на одбрана.

година	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
% од БДП	1,3	1,4	1,4	1,5	1,4	1,6	1,5	1,5	1,6	1,6	1,3	1,2	1,2

Табела 2. Табеларен приказ на одбранбениот буџет на Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година (изразено во % од БДП), извор: SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI

Слика 6. Графички приказ на одбранбениот буџет на Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година, извор: SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI

Структурата на буџетот за одбраната и системот на планирање и спроведување на одбранбениот буџет требаше да се адаптира во согласност со НАТО

прифатениот концепт на димензионирање на одбранбениот буџет и процесот на планирање, програмирање, буџетирање и извршување. Во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2003 година, тогашниот министер за одбрана, Гризолд (Grizold, 2004:6), ја истакнува важноста на успехот на трансформацијата и професионализација на армиските сили, што зависи од постепено зголемување на средствата во одбранбениот буџет до 2% од БДП до 2008 година. Од друга страна пак неговиот наследник, министерот за одбрана, Ерјавец (Erjavec, 2008:7), во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2007 година не се осврнува на висината на одбранбениот буџет. Тој истакнува дека со здружување на ресурсите и силите може да се постигне повеќе, а знаењето, способностите и искуството ќе ја обезбедат потребната поддршка. Но, реалноста е сосема поинаква, денес имаме ситуација одбранбениот буџет во и после 2008 година да е под проектираното ниво од 2% од БДП, што не наведува на заклучок дека Република Словенија процесот на развој на одбранбените способности ќе мора да го спроведува на подолг рок, односно се доведува во прашање реализацијата на среднорочните планови за развој на одбраната. Во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2008 година, влијанието на финансиската и економска криза е прикажано како предизвик од страна на министерката за одбрана, Јелушич (Jelušič, 2009:5-6). Таа особено ја истакнува модернизацијата на Словенечките вооружени сили преку успешно извршената набавка на нова воена опрема во 2008 година. Економската криза ја принуди Владата на Република Словенија да направи драстични намалувања на трошоците за одбрана. Со Среднорочниот план за развој на одбраната 2007-2012 година се очекуваше достигнување на посакуваното ниво на одбранбените трошоци од 2% од БДП до 2009 година. Во март 2009 година министерката за одбрана, Јелушич, најави дека одбранбениот буџет ќе биде дополнително намален и ќе порасне само за 5,36% од 2008 година (The Global Financial Crisis and its Impact on Defence Budgets, 2009). ‘Хрватски Национал’ од 15.07.2009 година⁶⁵ го пренесува пишувањето на ‘Словенски дневник’ при што се наведува дека со дополнителното намалување на одбранбениот буџет, Словенечките

⁶⁵ Čizmić, A. (2009) ‘Slovenska vojska pred bankrotom: Rebalansom gubi 100 milijuna eura’, *nacional dnevno online izdanje*, 15.07.2009.
<http://www.nacional.hr/clanak/62477/slovenska-vojska-pred-bankrotom-rebalansom-gubi-100-milijuna-eura>

вооружени сили би останале приковани во касарните и едноставно не ќе има доволно средства за вежби и оспособување. Тоа ја доведува во прашање сигурноста на земјата и учеството на Словенечките вооружени сили во меѓународните операции и мисии предводени од меѓународните безбедносни институции (ООН, НАТО и ЕУ), операции кои имаат директен ефект на националната безбедност на Република Словенија. Процесот на развој на одбранбените способности на подолг рок, се потврдува и во Стратегискиот одбранбен преглед на Република Словенија од 2009 година (Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), 2009:14-16) според кој во периодот од 2004 година до 2009 година сеуште не е постигнат проектираниот буџет од 2% од БДП. Во тој период, 61 % од одбранбениот буџет на Република Словенија е одвоен за персонал, 20% за операции и одржување и 19% за опремување. Структурата на распределениот буџет покажува дека не е постигната проектираната НАТО структура (50:30:20, односно 50% од одбранбениот буџетот да се одвојува за персонал, 30% за операции и одржување и 20% за модернизација). На церемонија за затварање на вежбата 'Svizec 2009' во ноември 2009 година, министерката за одбрана, Јелушич, изјавува дека е задоволна од успехите кои ги постигнале Словенечките вооружени сили во оваа многу тешка година за вооружените сили. Таа нагласува дека 2009 година ќе биде запаметена по тешкотиите во одбранбениот сектор и по постојаното намалување на одбранбениот буџет (This year's largest military exercise of the Slovenian Armed Forces successfully concludes, 2009). Во Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2009 година, министерката за одбрана, Јелушич (Jelušič, 2010:5), истакнува дека првата година од нејзиниот мандат е година која ја одбележала глобалната економска и финансиска криза и година во која има значително намалување на буџетските средства. При тоа, купувањето на нова опрема во 2009 година морало да биде откажано⁶⁶, а инвестициите и оперативните трошоци во одбраната намалени. Сето тоа доведува до промена на развојните цели и како резултат на тоа одбранбениот сектор е во можност да ги

---

⁶⁶ Според податоците на Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2009 година, како резултат на намалување на финансиските средства за модернизација на Словенечките вооружени сили делумно или целосно е откажано купувањето на одредена опрема: вооружени системи за бродовите на морнарицата; 16 оклопни возила -medium wheeled armored vehicles - MWAV 8 x 8 (дополнително намалување од 16 возила: од планирани 42 само 13 се купени); опрема за инженерските единици (опрема за минирање, деминирање и сетови за уривање како и телероботска опрема); сетови за поставување на елементи на командно место итн.

извршува само клучните задачи во одбраната и заштитата од природни и други катастрофи, како и да направи значаен придонес за меѓународниот мир и безбедност.

Од друга страна пак, поради традиционално силната економија и малата големина и висок степен на професионализација на Словенечките вооружени сили, се смета дека намалувањето на трошоците за одбрана под 2% од БДП се немаат покажано како штетни за словенечките одбранбени способности (Le Jeune 2010:6). Според Ле Жен (Le Jeune 2010:6) Словенија е позната по својата робусна економија која е веројатно најсилна од сите земји од Југоисточна Европа. Сепак, Словенија не е исклучена од светската економска криза која го достигна својот врв во 2009 година и како резултат на тоа нејзиниот одбранбен буџет се намалува соодветно. Според Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025 (Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025, 2010:26-28), донесена во декември 2010 година, обезбедувањето на финансиските средства за одбранбениот сектор ќе биде согласно реалните можности на Република Словенија и нејзината економска состојба. Одвојувањата за персонал од одбранбениот буџет ќе се намалува, а ќе се зголемува одвојувањето за операции, одржување и модернизација на Словенечките вооружени сили, со цел да се постигне соодносот 50:30:20. Подобрувањето на економската состојба ќе обезбеди спроведување на планираната модернизација на Словенечките вооружени сили, согласно среднорочните планови, додека долгорочното трошење во одбранбениот сектор ќе биде ориентирано да го постигне посакуваното ниво од 2% од БДП. Но, во согласност со економската ситуација и пошироките општествени околности, реализацијата на горенаведената амбиција може да се случи и по 2025 година. Со тоа, на некој начин, се обезбедува оправдување за намалувањето на одбранбениот буџет на Република Словенија во 2011 година кога изнесува 1,3% од БДП и во 2013 година кога бележи тенденција на понатамошно опаѓање и изнесува 1,2% од БДП (табела 2 и слика 6). Според пишувањето на 'Дело' од 06.07.2011 година⁶⁷, одбранбениот систем сега 'дише

---

⁶⁷ Karba, D. (2011) 'Obrambi iz proračuna najmanj doslej, Varčevali bi tako, da bi ostale oklepnike 8 x 8 kupili v prihodnosti', *Delo*, 6 July.
<http://www.delo.si/novice/politika/obrambi-iz-proracuna-najmanj-doslej.html>

на шкрги' и Министерството за одбрана има пари само за плати, додека за развој и инвестиции во Словенечките вооружени сили, од последниот ребаланс на буџетот, не може да стане ни збор. При тоа, буџетот за одбрана за првпат е помалку од 5 % од буџетот на државата. Во услови, кога економската сигурност е поважна од безбедноста, многу е важно како ќе се трошат јавните пари што посебно се однесува на малите земји со лимитирани буџети (Агнечич, n.d.:144). Се помалото инвестирање во одбраната во последните години, а како резултат на светската економска криза, претставува предизвик да се постигне проектираното ниво на опременост, подготвеност и одржливост на вооружените сили, сè со цел да се обезбеди сигурност и безбедност на државата. Во Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2011 година, министерот за одбрана, Хојс (Hojs, 2012:5), го истакнува влијанието на светската економска криза како клучен фактор за намалувањето на инвестирањето во одбраната и опремувањето на Словенечките вооружени сили, при што приоритет има завршувањето на веќе започнатите проекти за опремување и модернизација. 'Словенечкиот одбранбен буџет намален на 1,2% од БДП, ги крши критериумите на НАТО' е наслов на порталот 'SEEbiz' од 25.04.2012 година⁶⁸. Порталот ги пренесува изјавите на министерот за одбрана, Хојс, кој пред Одборот за одбрана во парламентот укажува на последиците од намалување на одбранбениот буџет во 2012 година, при што среднорочните планови ќе бидат прилагодени на расположливите средства. Со оглед на намалените финансиски средства Словенечките вооружени сили не го постигнаа планираното ниво на подготвеност во 2012 година. Сепак со превземените мерки на штедење, намалувањето на трошоците и изборот на активности, достигнатото ниво на подготвеност, сеуште обезбедува извршување на задачите во меѓународните операции и мисии и исполнување на обврските од членството во НАТО. Сегашните способности обезбедуваат успешна поддршка, од страна на Словенечките вооружени сили, на системот за заштита од природни други несреќи (Annual Report of the Ministry of Defence for 2012, 2013:11). Ова е и во согласност со определбите во донесените стратегиски документи каде се искажува определбата дека развојот на способностите ќе биде првенствено за учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии и

---

⁶⁸ 'Slovenski vojni proračun srezan na 1,2% BDP-a, krši kriterije NATO-a', *SEEbiz*, 25.04.2012. <http://www.seebiz.eu/slovenski-vojni-proracun-srezan-na-12-bdp-a-krsi-kriterije-nato-a/ar-33083/>

секако задоволување на обврските од членството во меѓународните безбедносни институции (ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ).

Со појавата на светската економската криза сè повеќе се поставува прашањето што се случи со стабилната словенечка економија и според пишувањето на 'Радио Телевизија Србија' на својот портал од 29.09.2012 година⁶⁹, словенечката економија се споредува со Титаник при што некои сеуште чекаат некој да ги спаси, наспроти потребата од превземање на структурни реформи. Секако дека оваа ситуација влијае на висината на одвојувањата за секторот одбрана, како и на подготвеноста и одржливоста на Словенечките вооружени сили. Интересна е и констатација во пишувањето на 'Младина' од 19.10.2012 година⁷⁰, каде во написот 'Смрт и глад, Внимание, Словенија повторно ќе купи оружје', се вели дека Словенечките вооружени сили не би имале проблеми со пари, ако во минатото немало десетици политички купувања на опрема. Според пишувањето на 'Market Research.com' од 28.11.2012 година⁷¹, Словенија е земја членка на НАТО од 2004 година, при што и беше даден рок до 2014 година да го достигне нивото од 2% од БДП за одбранбени трошоци. Според порталот, овој краен рок по се изгледа ќе биде пропуштен, што се покажува како точно. Порталот 'The Slovenia times' на 06.06.2013 година⁷² пренесува дека Словенија и понатаму го намалува својот одбранбен буџет и покрај повиците на НАТО за да се задржат трошоците за одбрана, барем на постојното ниво. При тоа од страна на министерот за одбрана, Јакич, е најавено дека прашањето за трошоците за одбрана ќе биде решено како и секаде, односно зголемувањето на буџетот ќе оди заедно со економското закрепнување.

Иста е ситуацијата и денес. На состанокот на министрите за одбрана на НАТО во Брисел, во февруари 2014 година, словенечкиот министер за одбрана Јакич изјави дека во Словенија не може да се очекува зголемување на буџетот за одбрана, заради што од особено значење е пронаоѓање на дополнителни начини

---

⁶⁹ 'Slovenski ekonomski Titanik', *Radio-televizija Srbije*, 29.09.2012.

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/Ekonomija/1182846/Pad+i+uspon+slovena%C4%8Dke+ekonomije.html>

⁷⁰ 'Smrt ali Lakota, Pozor, Slovenija bo spet kupovala orožje', *Mladina*, 19.10.2012.

<http://www.mladina.si/116971/>

⁷¹ 'Slovenia Defence and Security Report 2013', *Market Research.com*, November 28, 2012.

<http://www.marketresearch.com/Business-Monitor-International-v304/Slovenia-Defence-Security-7253395/>

⁷² 'Slovenia to Further Cut Defence Budget Despite NATO Goals', *The Slovenia Times*, 6 Jun 2013.
<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-to-further-cut-defence-budget-despite-nato-goals>

за прераспределба на средствата во рамките на сегашниот буџет за одбрана (Slovenia Can Not Afford Higher Defence Budget, 2014). Според Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2013 година (Annual Report of the Ministry of Defence for 2013, 2014:12) со постепено намалување на финансиските ресурси за Словенечките вооружени сили од 2010 до 2013 година и продолжување на овој тренд во 2014 и 2015 година јасно е дека Словенија нема да го достигне развојот на способностите на Словенечките вооружени сили и нема да ги задоволи обврските кон Алијансата согласно Среднорочната програма на одбраната за периодот 2013-2018 година и Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025.

2.3. Учеството на Република Словенија во НАТО предводените операции и мисии

Во рамките на НАТО воените операции и мисии, единиците од Словенечките вооружени сили учествуваат во сојузничките операции во согласниот со заедничките доктрини и стандарди. При тоа, Република Словенија е должна да ја информира Алијансата за националните ограничувања поради спецификите содржани во уставот и законските одредби кои се однесуваат на исполнување на мисијата (Military Doctrine, 2006:81-82). Учеството на Република Словенија во меѓународните операции и мисии е во корелација со ставовите дефинирани во Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година, Стратегијата за учество на Република Словенија во меѓународни операции и мисии, како и Стратегијата за одбрана на Република Словенија од 2012 година. Согласно тоа, учеството на Република Словенија зависи од искажаните националните интереси, но и од расположливите ресурси и способности. Во однос на НАТО предводените операции до сега, Република Словенија бележи учество во SFOR (Stabilization Forces) во Босна и Херцеговина, KFOR (Kosovo Forces) во Косово, NTM-I (NATO Training Mission) во Ирак, ISAF (International Security Assistance Force) во Авганистан и хуманитарната операција на НАТО во Пакистан. Во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2003 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2003, 2004:51) извршена е анализа на придонесот на Република Словенија во НАТО силите за стабилизација, SFOR во

Босна и Херцеговина, во периодот од 1997 година до 2003 година. Најголема единица која е упатена во рамките на НАТО силите за стабилизација е моторизирана пешадиска чета, во рамките на борбената група формирана од Полска, Португалија и Словенија. Исто така, не треба да се занемари и придонесот на единиците на воздухопловните сили и медицинските сили на Словенечките вооружени сили во рамките на SFOR. Во оваа операција за поддршка на мирот, Република Словенија учествува до крајот на 2004 година, кога и завршува операцијата на НАТО во Босна и Херцеговина. Во декември 2004 година, е формиран НАТО штабот во Сараево, каде се упатени двајца штабни офицери на Словенечките вооружени сили.

Операција на НАТО во Косово, Алијансата ја започнува во 1999 година, со цел изградба на мирот и стабилноста на Косово. Република Словенија во силите на НАТО на Косово, KFOR, учествува од 2000 година. Според податоците на Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2005 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2005, 2006:16-17), Република Словенија, во 2005 година, учествува во силите на KFOR со вод на воена полиција и механизирани пешадиски вод, како и штабни офицери во штабот на НАТО во Призрен. Во 2005 година се бележи зголемување на контингентот на Словенечките вооружени сили, кој за разлика од 2004 година кога изнесува 32 лица, во 2005 година бројот се зголемува на 89 лица (слика 7). Во 2007 година, за првпат Република Словенија во Косово распореди единица големина на баталјон, со своја област на одговорност. Во 2009 година големината на баталјонската борбена група ја достигна бројката од приближно 390 лица (слика 7). Задачите на Словенечките вооружени сили на Косово е одржување на стабилна и сигурна безбедна средина, со цел обезбедување на услови за постепено пренесување на надлежностите на цивилните власти, како и проекти од цивилно-воената соработка.

Во декември 2003 година, Националното собрание на Република Словенија донесува одлука за учество на Република Словенија во НАТО силите ISAF во Авганистан. Своето учество, во НАТО силите ISAF, Република Словенија го започнува во февруари 2004 година. Областа на распоредување на Словенечките вооружени сили е во западниот дел на Авганистан, поточно во Херат и Кабул. Покрај обезбедување и заштита на кампот во Херат, активностите на оперативни менторските тимови и активностите од цивилно-

воената соработка се одговорностите на Словенечките вооружени сили во Авганистан. Во април 2013 година упатен е 19-от контингент на Словенечките вооружени сили, така што бројот на воен персонал е намален и изнесува околу 56 лица, согласно планот за постепено намалување на присуството на Словенечките вооружени сили во Авганистан. Во мај 2014 година последниот 20-ти контингент од Словенечките вооружени сили во Авганистан е вратен во Република Словенија, така што од контингентот од околу 33 лица во мисијата ISAF во Авганистан останати се 4 припадници на Словенечките вооружени сили кој број во месец јули 2014 година е намален на 2 припадника. Според пишувањето на порталот 'The Slovenian Times' од 08.05.2014 година⁷³, каде се пренесуваат изјавите на авторитетите од одбранбениот сектор на Република Словенија, последната ротација од Словенечките вооружени сили е вратена еден месец порано од Авганистан по одлука донесена од страна на министерот за одбрана, Јакич. Исто така, се посочува дека Словенија останува присутна во ISAF во Авганистан до крајот на мисијата, односно до крајот на 2014 година, преку своите претставници во командата во Херат. Во однос на пост ISAF, односно во рамките на мисијата за обука и асистенција на авганистанската армија (Resolute Support), се предвидува учество на 15 лица, кои не мора да бидат од редовите на Словенечките вооружени сили. Понатаму, останува да се согледа придонесот на Република Словенија во оваа НАТО предводена операција.

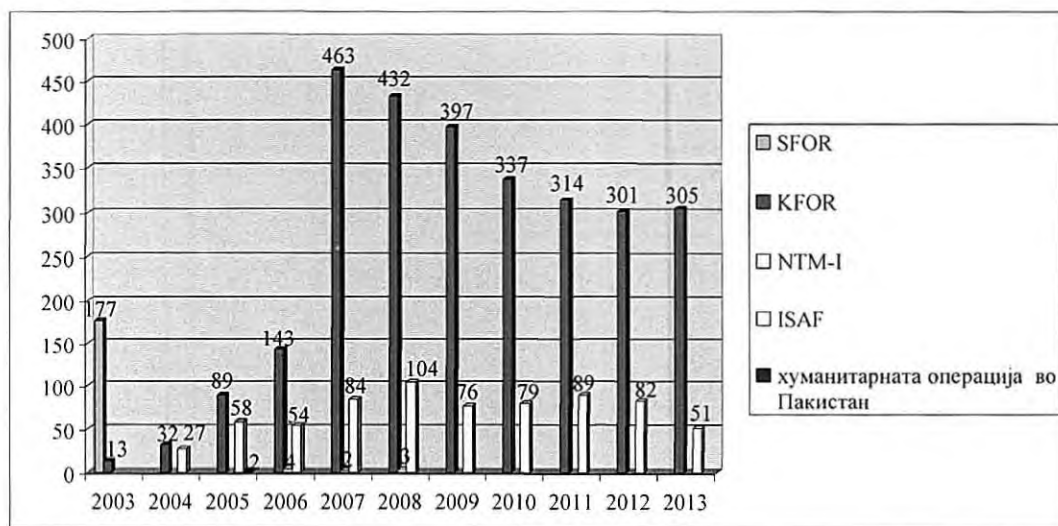
Република Словенија, учествува и во рамките на НАТО мисијата за обука на ирачката армија NTM-I (NATO Training Mission) во Ирак, во периодот од 2006 до крајот на 2008 година. Оваа мисија на НАТО не вклучува борбени задачи, туку обука на ирачката армија, како и нејзина поддршка во набавка на опрема и технички средства. По катастрофалниот земјотрес во Пакистан во 2005 година, по барање на пакистанската влада, НАТО започна операција за отстранување на последиците од земјотресот. Во рамките на копнената компонента на силите на НАТО, Република Словенија во операцијата учествува заедно со Франција при што се формирани два тима за цивилно-воена соработка (Pakistan earthquake relief operation, 2010). Имено, во операцијата се вклучени еден офицер и еден

---

⁷³ 'Slovenia Winding Down Afghan Peace-Keeping Role', *Politics, The Slovenian Times*, 08 May 2014.

<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-winding-down-afghan-peace-keeping-role>

подофицер, експерти од областа на цивилно-воената соработка. На сликата 7 е прикажана големината на контингентите на Република Словенија⁷⁴ на ротациона основа, кои учествуваат во НАТО предводените операции и мисии во периодот од 2003 до 2013 година. Периодот од 1997 до 2003 година претходно анализиран, во кој Република Словенија учествува во НАТО силите SFOR во Босна и Херцеговина, не е прикажан на сликата. Анализата на податоците покажува дека постои голема разлика во големината на контингентите на KFOR и ISAF, при што е значително поголемо присуството на Словенечките вооружени сили во Косово.

Слика 7. Учество на Република Словенија во НАТО предводените операции и мисии во периодот од 2003 до 2013 година, извор: 'Annual reports and other documents', *Ministry of Defence, Republic of Slovenia*. http://www.mo.gov.si/en/annual_reports_and_other_documents/; 'International operation and mission', *Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence, Republic of Slovenia*. <http://www.slovenskavojska.si/en/international-cooperation/international-operations-and-missions/>

Причината за ваквата состојба треба да се бара во поголемото влијание на просторот на Западен Балкан врз националната безбедност на Република Словенија, но како што веќе е посочено и во расположливите ресурси и

⁷⁴ На сликата 7 е прикажана приближната големина на контингентите по ротација. Не е земен во предвид персоналот распореден во НАТО штабот во Сараево, Скопје и Белград и централната команда на ISAF во САД. Исто така, за периодот од 2007 до 2013 година прикажан е просечниот годишен придонес на Република Словенија во НАТО водените операции, со оглед на тоа што податоците кои се достапни се однесуваат на годишно ниво, односно вкупната бројка на персоналот кој учествува во НАТО водените операции во календарската година. Со оглед на тоа што ротациите се извршуваат на шест месеци добиена е прикажаната големина на контингентите за силите на KFOR и ISAF. Сепак графиконот сликовито го отсликува придонесот на Република Словенија во операциите предводени од НАТО.

способности. Авганистан е регион кој е доста оддалечен, при што недоволните финансиски и логистички способности, претставуваат ограничувачки фактор.

Присутна е определбата дека Република Словенија останува и понатаму посветена на понатамошното учество во НАТО предводените операции и мисии, како кредибилен сојузник кој ги почитува своите обврски. Во април 2013 година, во седиштето на НАТО во Брисел, одржана е средба помеѓу министерот за одбрана, Јакич, и генералниот секретар на НАТО Расмусен. На средбата, меѓу другото дискутирано е и за учеството на Република Словенија во силите на НАТО во Косово и Авганистан. Врвен приоритет за Република Словенија останува учеството во силите на НАТО во Косово, како и придонесот кон стабилизацијата на Авганистан. Од страна на словенечкиот министер за одбрана истакнато е дека за учеството на Република Словенија во пост-ISAF ќе се дискутира не само во Владата туку и во Парламентот на Република Словенија (Visit to NATO by the Slovenian Minister of Defence, Permanent Representation of the Republic of Slovenia to the NATO, 2013). Тоа јасно укажува на факот дека учеството на Република Словенија во пост ISAF зависи од националните интереси на Република Словенија, но секако и од економските можности на Република Словенија, која како и останатите земји членки на НАТО не остана имуна на последиците од светската економска криза. Веројатно, Република Словенија и во иднина ќе биде повеќе присутна во регионот (Косово) и покрај тоа што ставовите на официјалните словенечки власти се дека регионот на Западен Балкан и Авганистан се подеднакво важни за националната безбедност на Република Словенија. Ова треба да поттикне размислување за напуштање на традиционалниот регионален фокус на Република Словенија во учеството во НАТО предводените операции и воопшто во меѓународните операции и мисии.

Покрај тоа, досегашното учество на Република Словенија во меѓународните операции и мисии е во насока на задоволување на обврските од нејзиното членство во НАТО. Според податоците искажани во Годишниот извештај на Министерството за одбрана на Република Словенија за 2009 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2009, 2010:19), придонесот на Република Словенија во меѓународните операции и мисии, во 2009 година, изнесува 6,4% од копнената компонента на Словенечките вооружени сили, при што најголемиот дел од учеството отпаѓа на НАТО предводените операции и мисии. Исто така, според податоците на Годишниот извештај на Министерството за

одбрана на Република Словенија за 2010 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:36), приближно 431 лице од Словенечките вооружени сили, во 2010 година, се распоредени во НАТО предводените операции и мисии, на ротациска основа од 6 месеци.

Секоја земја членка порано или подоцна е домаќин на важни настани на НАТО и учествува во повеќе активности на Алијансата, како на пример мировните операции и мисии (на пример Авганистан), што предизвикува и критички размислувања во очите на јавноста (Jazbec, 2009). Според Јазбец, постојаниот дијалог со јавноста е важен за различните гледишта, односно заслужува повеќе внимание. Но, сметам дека сè потешко ќе биде да се убеди јавноста за понатамошно активно вклучување на Република Словенија во операциите и мисиите во далечните кризни региони.

2.4. Република Словенија и безбедносно-одбранбената соработка

Безбедносно-одбранбена соработка, претставува механизам кој позитивно влијае на процесот на градење и одржување на потребните способности како на земјите членки на НАТО, така и на партнерските нации. Посветеноста на Република Словенија кон овој процес е тесно поврзан со соработката во рамките на НАТО, но и од степенот на регионална и билатерална соработка. Мултинационалните и иновативни пристапи силно се поддржуваат од страна на Министерството за одбрана на Република Словенија бидејќи истите претставуваат можно решение за продлабочување на соработката во областа на развој на воените и не-воените способности, што е многу тешко да се постигне во услови на ограничено фискално опкружување (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:71). Според Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2011 година со учеството на Република Словенија во мултинационалните проекти се отвораат можности за градење и премостување на јазот на способностите, се постигнува интероперативност, се стекнува соодветно искуство и се придонесува за заедничките напори на Алијансата за развој на способностите, што и нуди набавка на опрема по пониска цена. Според извештајот, во рамките на меѓународните иницијативи Словенија посебно внимание ќе посвети на способностите за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана и на способностите за медицинска поддршка, ниво 2. Република Словенија како земја членка на НАТО активно е вклучена во

работата на двете команди на НАТО, Здружената команда за операции (Allied Command Operation- ACO) и Здружената команда за трансформација (Allied Command Transformation-ACT). Преку овој процес Република Словенија учествува во активностите поврзани со учеството на Словенечките вооружени сили во програмите за обука и вежби, соработува со партнерските нации на НАТО, го поддржува развојот и иницијативите и проектите за трансформација на способностите во рамките на Здружената команда за трансформација. Покрај тоа, регионалната соработка на полето на безбедноста и одбраната е високо на агендата на словенечките авторитети, што претставува дополнителен импулс на присуството на Алијансата во регионот на Југоисточна Европа и регионот на Западен Балкан. Покрај инволвирањето на Република Словенија во Иницијативата на НАТО за Југоисточна Европа (NATO's South East European Initiative –SEEI), Процесот за соработка на министрите за одбрана на ЈИЕ (South- Eastern Defense Ministerial – SEDM) и Јадранската повелба (Adriatic Charter) A-3, подоцна A-5⁷⁵ како основни програми за безбедносно-одбранбена соработка, со поддршка на Република Словенија во 2004 година е формирана иницијативата Клирингхаус за Југоисточна Европа (Southeast Europe Clearinghouse-SEEC). Промотор и спонзор на иницијативата е Командата на САД за Европа, која и понуди на Република Словенија, како поранешна југословенска република со силни врски во регионот, а како успешна земја членка на НАТО, да даде свој придонес во регионалната безбедност и соработка. Иницијативата има многубројни полиња на соработка меѓу кои и обуката и има за цел подобро координирање и одбегнување на преклопување на многубројните регионални програми (Кљусев, Гоцевски, Славески и Бакрески, 2007:95). Во 2011 година иницијативата е преминувана во Форум за одбранбена соработка на Западниот Балкан односно SEEC-Forum for Western Balkans Defence Cooperation, што и претставува нова реалност на иницијативата. Исто така, од средината на 2011 година местото на копретседавач е превземено од страна на Македонија и Норвешка. Република Словенија активно ја поддржува иницијативата во воспоставувањето на регионалните центри на Западен Балкан: Тренинг центарот за операциите за поддршка на мирот во Босна и Херцеговина,

---

⁷⁵ Еден од засадничките проекти на Република Словенија со Јадранската група е Школото на Воена полиција во Кабул, што е впрочем еден од елементите на мисијата на НАТО за обука на авганистанската армија.

Медиа тренинг центарот во Македонија (Регионален центар за односи со јавноста) и Центарот за радиолошка, хемиска и биолошка одбрана во Србија (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:67-68). Во контекст на зајакнување на соработката, како и подобрување на безбедноста и одбранбените способности на земјите во регионот на Централна и Источна Европа е формирањето на Мултинационалните копнени сили (MLF). Овие сили кои се големина на бригада се формирани во 1998 од страна на Италија, Унгарија и Словенија и една од целите на нивното формирање е зголемување на воените способности за учество во различни мировни операции вклучувајќи ги и операциите предводени од НАТО (Multinational Land Force (MLF), n.d.). Република Словенија активно е вклучена во процесот на интеграција на Мултинационалните копнени сили во воената структурата на НАТО за брзо распоредување, која е на рамниште на корпус, поточно во НАТО корпусот за брзо распоредување стациониран во Италија (NATO Rapid Deployable Corps Italy, NRDC-ITA) (Annual report of the Ministry of Defence for 2013, 2014:62). Пристапувањето на Република Словенија кон иницијативата односно проектот Балканските медицински наменски сили (Balkan Medical Task Force) е уште еден пример на регионална соработка, но овој пат со земјите од Западен Балкан. Соработката на Република Словенија со соседните земји, земјите од Западен Балкан и стратегиските партнери во НАТО, во областа на заедничката обука и вежби придонесува за здружување на воените способности со што се подобрува нивната интероперативност. Изградбата на потребните одбранбени способности на Словенечките вооружени сили зависи од спроведената индивидуална и колективна обука, односно изведените вежби, а посебно меѓународните кои во изминатиот период се изведени на територијата на Република Словенија, но и во тренинг центрите на земјите членки на НАТО и Партнерството за мир. Преку учество на Република Словенија во заедничките вежби со земјите членки на НАТО и земјите партнери се проверува нивото на подготвеност на Словенечките вооружени сили за извршување на поставените мисии и задачи. Напорите на Република Словенија во изминатиот период се фокусирани на подобрување на интероперативноста на способностите на Словенечките вооружени сили со способностите на земјите членки на Алијансата и нејзините партнери, но и на обезбедување на потребната одржливост и распоредливост. Оперативната подготвеност на декларираниите единици, односно

постигнувањето на потребната подготвеност за учество во меѓународните операции и мисии е исто така една од обврските кои произлегуваат од членството во НАТО.

Податоците од Годишните извештаи на Министерството за одбрана на Република Словенија говорат за респектабилна бројка на учество во меѓународни вежби. Така на пример, во 2010 година Република Словенија учествува на 24 меѓународни вежби надвор од територијата на Република Словенија, со учество на околу 1200 припадници на Словенечките вооружени сили. Во Република Словенија пак, истата година се одржуваат 6 поголеми вежби со учество на 700 припадници на Словенечките вооружени сили и повеќе од 200 припадници од армиите на земјите членки на НАТО (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:29). Во 2011 година, Република Словенија учествува во 26 меѓународни вежби и курсеви во Италија, Германија, Австрија, Унгарија, Словачка, САД, Романија, Македонија, Црна Гора и Украина (Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:12). Од позначајните вежбовни активности кои се издвоени во споменатите Годишни извештаи на Министерство за одбрана од 2010 и 2011 година (Annual report of the Ministry of Defence for 2010, 2011:29-31; Annual report of the Ministry of Defence for 2011, 2012:12-15) се вежбите 'Decisive Response 2010' во Словенија 'Combined Endeavor' во Германија, 'Clever Ferret' во Унгарија, 'Spring 2011' во Словенија, 'Challenge 2011' во Македонија, 'Salamander 2011' во Словачка, 'Silver Shield 2011' во Германија како и меѓународната поморска вежба 'Adriop 2011' во територијалните води на Црна Гора.

Со оглед на тоа што Република Словенија е земја членка на НАТО учеството во вежбите поврзани со партиципирањето на Словенечките вооружени сили во НАТО силите за одговор (NATO Response Force - NRF)⁷⁶ е особено важно. Вежбата 'Decisive Response 2010' која се одржува во Република Словенија има за цел да ги покаже способностите на баталјонот за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана, како и сертифицирање и подготовка за негово учество во ротацијата на НАТО силите за одговор. На вежбата учествуваат и припадници на армиите на Франција, Холандија, Полска и

---

⁷⁶ Република Словенија учествува во НАТО силите за одговор од нивната четврта ротација, односно од 2005 година. Првиот придонес е учеството со вод за хемиска, биолошка, радиолошка и нуклеарна одбрана.

Унгарија. Во контекст на придонесот на Република Словенија во НАТО силите за одговор е и учеството на Словенечките вооружени сили на вежбата за справување со нуклеарни хемиски и биолошки опасности 'Salamander 2011' во Словачка. Една од поголемите вежби надвор од територијата на Република Словенија е вежбата 'Clever Ferret' која се одржува во 2010 година во Унгарија. Целта на вежбата е проверка на оперативните способности на Мултинационалните копнени сили (MLF) на Италија, Унгарија и Словенија, при што на вежбата учествуваат околу 3000 припадници на вооружените сили на Италија, Унгарија и Словенија. Вежбата е конципирана според реални сценарија од искуствата стекнати од учеството во НАТО силите ISAF во Авганистан.

Република Словенија како и Република Македонија е долгогодишен учесник на вежбата 'Combined Endeavor' во СР Германија. Во 2010 година 13 припадници на Словенечките вооружени сили земаат учество на вежбата за Комуникациски и информациски системи во Графенвур, Германија. Една од целите на вежбата е проверка и оценката на интероперативноста на комуникациската и информациската опрема.

Со цел тестирање на подготвеноста на земјите членки на НАТО за примена на процедурите за колективна одбрана е одржувањето на НАТО вежбата 'NATO Crisis management Exercise CMX 11'. На вежбата учествува и Република Словенија со активно вклучување на сите министерства кои се координирани од страна на Министерството за одбрана на Република Словенија. На оваа вежба се надоврзува и одржувањето на националната 'Spring 2011' која го тестира одговорот на Република Словенија на директна воена закана, со истовремена појава на природна и хемиска катастрофа. Вежбата 'Spring 2011' има за цел проверка на способностите на Генералштабот на Словенечките вооружени сили и потчинетите команди за планирање и организирање на командни и штабни вежби, како и проверка на способностите на Словенечките вооружени сили при одговор во случај на појава на криза во Република Словенија. Овој настан е по повод 20 годишнината од војната во Словенија.

Вежбата 'Challenge 2011' или 'Предизвик 2011' е вежба која е реализирана на полигонот Криволак во Република Македонија во рамките на билатералната соработка меѓу Република Словенија и Република Македонија. На вежбата се проверени способностите на против воздушните сили и воздухопловните сили на Словенечките вооружени сили и Армијата на Република Македонија. Исто

така, вежбата 'Предизвик' се одржа и во 2012 и 2013 година и истата само го потврдува нивото на соработка кое го остваруваат двете земји на полето на одбраната и безбедноста.

Оперативните способности на декларираниот моторизиранiot баталјон на Словенечките вооружени сили, како дел од Словенечката лесна баталјонска борбена група, се проверени за време на вежбата 'Silver Shield 2011' која е одржана во Германија.

Во контекст на регионалната соработка и стабилност е и одржувањето на вежбата 'Adrion 2011' во територијалните води на Црна Гора. Меѓу другото вежбата има за цел подобрување на интероперативноста на земјите учеснички на вежбата Албанија, Црна Гора, Грција, Хрватска, Италија и Словенија.

Република Словенија во 2011 година учествува и на теренската вежба 'Rapid Trident' во Украина (Senior leaders from U.S. Army Europe, partner nations visit Rapid Trident 2011, 2011). Ова вежба која се одржува во духот на Партнерството за мир, години наназад, ја потврдува определбата за подобрување на интероперативноста на земјите членки на НАТО и партнерските нации, но и ја зајакнува нивната соработката и меѓусебна доверба.

Во 2012 година повеќе од 2000 припадници на Словенечките вооружени сили учествуваат во 31 меѓународна вежба и курсеви за обука надвор од Република Словенија (Италија, Германија, Австрија, Франција, Босна и Херцеговина, Обединетото Кралство, Полска, Унгарија, Словачка, САД, Романија, Македонија, Црна Гора, Украина и Албанија). Во Република Словенија се одржуваат 23 вежби и курсеви за обука чија цел е одржување на нивото на подготвеност и зголемување на способностите преку учество на повеќе од 1900 припадници на Словенечките вооружени сили и учество на повеќе од 100 припадници на НАТО сојузнички сили (Annual Report of the Ministry of Defence for 2012, 2013:7). На меѓународната вежба 'Saber Junction 2012' организирана и водена од страна на Вооружените сили САД во Хохенфелс во СР Германија, во 2012 година, учествуваат повеќе од 200 припадници на Словенечките вооружени сили. Фокусот на обуката на вежбата, која е и најголема вежба на Вооружените сили на САД во Европа во 2012 година, е координирана операција на различни видови и родови на вооружените сили во комплексна средина на современиот простор за војување.

Во 2012 година една од позначајните вежбовни активности на Словенечките вооружени сили е одржувањето на вежбата 'Adriatic Strike 2012' (JTACs remain an indispensable part of force protection in combat situations, 2012). Вежбата има за цел зголемување на соработката во рамките на Алијансата, но и со земјите во регионот. На вежбата покрај припадниците на Словенечките вооружени сили учествуваат и припадници од воздухопловните сили од армиите на САД, Италија, Хрватска и Унгарија. Концептот на вежбата се состои од обезбедување на блиска воздушна поддршка на копнените сили и обезбедување на податоци и совети во процесот на донесување на одлука за употреба и на друг вид на огнена поддршка. Според податоците на Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2013 година (Annual Report of the Ministry of Defence for 2013, 2014:8) Словенечките вооружени сили учествуваат на 40 меѓународни вежби и курсеви за колективна обука во странство (Италија, Германија, Полска, Хрватска, Унгарија, Словачка, САД, Романија, Македонија, Црна Гора, Турција, Белгија, Грција, Србија, Данска и Литванија). Во 2013 година во Словенија се одржуваат 28 вежби и обуки за одржување на подготвеноста и градење на способностите во кои учествуваат и вооружените сили на други земји членки на Алијансата. Во тие вежбовни активности како дома така и во странство учествуваат повеќе од 2500 припадници на Словенечките вооружени сили. Со цел проверка на оперативните способности на 1 –та бригада на Словенечките вооружени сили во 2013 година на територијата на Република Словенија се одржува вежбата 'Movement 2013' (This year's main SAF exercise »Premik 2013« to be launched at the end of May, 2013). Вежбата се состои од 3 фази а во рамките на 3 фаза се одржува и меѓународната вежба 'Adriatic Strike 2013' на која учествуваат и САД, Италија, Унгарија, Хрватска, Франција и Австрија. Во 2013 година, Словенија за прв пат учествува во вежба на НАТО за сајбер одбрана наловена како 'Cyber Coalition 2013' (Annual Report of the Ministry of Defence for 2013, 2014:73).

Впечатливо е дека обуката и вежбите примарно се насочени на извешбување на декларирани единици и способности за учество во меѓународните операции и мисии. Покрај распоредливи сили за операциите во национален контекст, членството во Алијансата, бара и остварување на обврските согласно барањата на НАТО. Тоа се посочува и во Годишниот извештај на Министерството за одбрана за 2008 година, при што во 2008 година од 31 планирани меѓународни

обуки и вежби 28 се реализирани (Annual report of the Ministry of Defence for 2008, 2009:17-18), што укажува на високата посветеност на Словенечките вооружени сили на безбедносно-одбранбената соработка. Заради намалување на одбранбениот буџетот во последните години се намалува и бројот на веќе планирани вежби и курсеви за обука, така што во 2013 година спроведени се само 74% од планираните вежби и курсеви што влијае на нивото на обученост за вршење на борбени операции (Annual Report of the Ministry of Defence for 2013, 2014:8). Во време на постојано намалување на одбранбените буџети потребно е да се направат приоритети за користење на расположивите ресурси и капацитети за обука, за да се постигне обезбедување на достапност до активностите за обука и учество во заедничките вежби. За таа цел треба да се има прагматичен пристап кон овој процес а посебно кон регионалната соработка на ова поле. Неспорен е фактот дека еден од механизмите за споделување на научените лекции знаења и искуства, на полето на безбедносно-одбранбената соработка, е одржувањето на заеднички вежби, процес кој е поддржан од земјите членки на НАТО, пред сè САД, но и од регионалните иницијативи и проекти за соработка. Посветеноста на Република Словенија кон овој процес, како земја членка на НАТО, треба да биде насочен кон интензивирање на мултилатералните активности. Ова ќе подразбира понатамошно учество во меѓународни вежби како средство за градење на доверба и соработка во рамките на регионот, но и пошироко. Регионалната соработка со земјите од Западен Балкан, со цел поддршка на процесот за нивно евроатлантско интегрирање, треба да претставува еден од приоритетите на Словенечката надворешна и безбедносна политика. Во таа насока е и одржувањето на Сеопфатниот регионален министерски состанок (Comprehensive Regional Ministerial) во Република Словенија во октомври 2013 година. Во своето излагање на неформалното затварање на состанокот, министерот за одбрана на Република Словенија, Јакич, го истакна задоволството од успешното реализирање на идејата за сеопфатен регионален состанок иницирана од страна на Република Словенија уште во 2012 година (The Three-Day Comprehensive Regional Ministerial at Brdo Wraps Up with the Informal Plenary Session of Defence Ministers and Heads of Delegations, 2013). Во рамките на Сеопфатниот регионален министерски состанок чија цел е хармонизација на регионалната соработка на полето на одбраната и безбедноста, во периодот од 01 до 03. октомври 2013

година, од страна на домаќинот Република Словенија се организирани три настани. Имено е организиран состанок на форумот за одбранбена политика на Западен Балкан (Western Balkans Defence Policy Directors-WBDPD), состанок на Јадранската повелба (А-5) и состанок на Процесот за соработка на министрите за одбрана на ЈИЕ (South- Eastern Defense Ministerial – SEDM). На состанокот е искажана и подготвеноста на Република Црна Гора за организирање на следниот Сеопфатен регионален министерски состанок во 2014 година. Проектот за Сеопфатен регионален министерски состанок е резултат на идејата на Република Словенија за одржување на неколку настани во рамките на различни иницијативи на едно место, со цел заштеда на време и пари. Ова, исто така, може да се истакне како добар начин на интензивирање на соработката помеѓу различните регионални иницијативи и меѓународните и регионалните безбедносни организации (ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ).

3. Компаративни проучувања на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија

3.1. Компаративни проучувања на стратегиските документи на Република Македонија и Република Словенија

Компаративните проучувања покажуваат дека постои висок степен на унификација на конкретните решенија на стратегиите на одделни држави, членки на военополитички сојузи, но и кај земји кои вршат реформи како би ги задоволиле стандардите за пристапување кон тие сојузи, како на пример земјите аспиранти за членство во НАТО, што претставува нужен услов за задоволување на интероперативноста (Нацев, без датум:4). Основа за градење на политиката на стратегиско размислување и делување на земјите членки на Алијансата и нејзините партнери претставуваат промените во безбедносното опкружување. Во табелата подолу се претставени основните стратегиски документи донесени од страна на Република Македонија и Република Словенија, со кои повеќе или помалку се дефинирани безбедносно-одбранбените прашања. Инаку, следејќи го примерот на земјите членки на НАТО се работи за јавно достапни документи, освен Стратегијата за национална безбедност и Долгорочниот план за развој на одбраната на Република Македонија каде имаме ситуација истите од

неразбирливи причини да се за ‘ограничена’ употреба. Интеграцијата на Република Македонија и Република Словенија во НАТО и ЕУ и некомпатибилноста на претходните документи со новите безбедносни предизвици резултира со подготовка и донесување на овие документи. Нарушената безбедносна состојба на општо и конкретно рамниште или во некои сегменти, или пак, недамнешното негативно искуство на овој план, го олеснува договарањето, усогласувањето и прифаќањето на безбедносните потреби. Во такви околности, многу полесно се реализира процедурата на создавање и заживување на определбите на стратегијата за национална безбедност и одбрана (Нацев и Петрески, 2013:17). Ова е тесно поврзано со кризата во Република Македонија во 2001 година, која всушност и го олеснува договарањето околу безбедносно одбранбените прашања. Поголемиот притисокот од страна НАТО по основ на прифатените обврски од страна на Република Македонија и Република Словенија и потребата од поинаков пристап кон безбедносно-одбранбените прашања донекаде го олеснува процесот на донесување на стратегиските документи.

Стратегиски документ	Република Македонија	Република Словенија	Ограничувања
Закон за одбрана	√	√	
Национална концепција за безбедност и одбрана	√	–	
Стратегијата за Национална безбедност	√	√	Овој документ донесен од Владата на Република Македонија во 2008 година е класифициран
Стратегија за одбрана	√	√	
Стратегија за учество во меѓународни операции и мисии	–	√	
Стратегиски одбранбен преглед	√	√	
Бела книга на одбраната	√	–	
Долгорочен план за развој на одбраната	√	√	Долгорочниот план за развој на одбраната на Република Македонија не е јавно достапен е и е за ограничена употреба

Табела 3. Преглед на донесени Стратегиски документи од страна на Република Македонија и Република Словенија во периодот од 2001 до 2013 година

Дел од стратегиските документи на Република Словенија се насловени како Резолуција, како на пример Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија, а како што може да се забележи, во табелата е извршена генерализација на називите на стратегиските документи. Стратегиските документи не се работа која е еднаш дадена и завршена. Тие се подложни на постојано приспособување кон промените во безбедносното опкружување и потребата од дефинирање на новите улоги и мисии на сите субјекти на државата во остварување на националната безбедност. На ова прашање посебно треба да се посвети Република Македонија со оглед на фактот дека не е извршена ревизија на одредени стратегиски документи. Како на пример Стратегискиот одбранбен преглед на Република Македонија од 2003 година не ја изразува реалната состојба во одбранбениот сектор, со оглед на фактот дека од 2012 година се започна со нова трансформација на Армијата на Република Македонија, но 'out of date' се, односно не се во чекор со времето и други прашања поврзани со функционирањето на одбранбениот сектор. Се чини дека овој јаз на некој начин се настојува да се премости со Белата книга на одбраната од 2012 година. Споредбено со Република Македонија, Република Словенија воглавном изврши ревизија на повеќето стратегиски документи во 2010 година, а во 2012 година ја донесува Стратегијата за одбрана која ја заменува дотогашната Стратегија за одбрана од 2001 година. Стратегијата за одбрана на Република Македонија после повеќе одлагања е донесена во 2010 година, прилично после долг период, со оглед на фактот дека претходната Стратегија за одбрана на Република Македонија датира од 1998 година. Во 2013 година, Владата на Република Македонија го одобрува новиот Долгорочен план за развој на одбраната за периодот од 2014 до 2023 година, што претставува позитивен исчекор и настојување за усогласување на развојот на одбранбените способности согласно проекциите и економските можности на Република Македонија.

По краткиот осврт на донесените стратегиските документи на Република Македонија и Република Словенија, предмет на компаративна анализа се Стратегиите за одбрана на Република Македонија и Република Словенија. Целта на компаративна анализа на Стратегиите за одбрана на Република Македонија и Република Словенија е согледување на сличностите и разликите во креирањето

на безбедносно-одбранбената политика и начинот на дефинирање на насоките за развој на одбранбениот сектор.

Во табелата 4 е направена компарација на структурата на Стратегиите за одбрана на Република Македонија и Република Словенија.

Стратегија за одбрана на Република Македонија	Стратегија за одбрана на Република Словенија
Вовед	1. Вовед
I. Вредности и интереси на Република Македонија	2. Интереси и цели на Република Словенија на полето на одбраната
II. Безбедносно опкружување	3. Меѓународната безбедносна средина на Република Словенија
	4. Безбедносни закани и ризици на полето на одбраната
III. Стратегиски мисии на системот за одбрана	5. Одбранбена политика на Република Словенија
IV. Развој на системот за одбрана	
V. Реструктурирање на внатрешните работни процеси во Министерството за одбрана	
VI. Реструктурирање на Армијата на Република Македонија	6. Одбранбениот систем на Република Словенија
VII. Финансирање на одбраната	7. Одбранбени ресурси
	8. Спроведување на промени на полето на одбраната
	9. Ризици поврзани со спроведувањето на промените и постигнувањето на целите на полето на одбраната
VIII. Влегување во сила	10. Имплементација, промени и дополнување на стратегијата

Табела 4. Преглед на структурата на Стратегиите за одбрана на Република Македонија и Република Словенија⁷⁷

Воведот на двата документа ги прикажува појдовните основи на кои се темели понатамошниот текст од Стратегиите за одбрана. Исто така, и во двата случаи, се истакнува дека Стратегијата претставува основен документ на кој се темели понатамошниот развој на одбранбениот сектор. Следниот поднаслов и кај двата документа ги дефинира националните одбранбени интересите, при што најпрво експлицитно се наведува зачувувањето на независноста, суверенитетот и

⁷⁷ Заради полесно воочување на сличностите во структурата на Стратегиите за одбрана полињата на табелата се означени со бела односно сива боја.

територијалниот интегритет. Она што е заедничко е определбата на Република Македонија и Република Словенија за придонес кон мирот, безбедноста и стабилноста во светот, Европа и регионот. Понатаму, во текстот на двата документа се посочува дека достигнувањето на одбранбените интереси како дел од НАТО и ЕУ, како и соработката со ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ ќе придонесе за подобрување на одбранбените способности и односите со сојузниците на полето на одбраната. Во однос на Република Македонија, политичката и воена интеграција во НАТО е претставена како стратегиска цел. Учеството во меѓународните операции и мисии исто така претставува заеднички интерес како за Република Македонија така и за Република Словенија, но во согласност со националните интереси на секоја од нив. Она што е важно за да се истакне дека во поглед на дефинирањето на интересите на полето на одбраната постојат и одредени специфики од што и произлегуваат и разликите кои се должат на донекаде различниот приод кон ова прашање. Додека Стратегијата за одбрана на Република Македонија се осврнува на одредени интереси на Република Македонија кои се поврзани со националната безбедност како на пример зачувување и унапредување на демократските вредности на државата (човекови права, владеење на правото), зачувување на внатрешната стабилност на државата итн., Стратегијата за одбрана на Република Словенија експлицитно во предвид ги зема само оние интереси кои се поврзани со одбранбениот систем и неговото функционирање.

Следен поднаслов, односно поглавје е ‘Безбедносно окружување’ во Стратегијата за одбрана на Република Македонија, односно ‘Меѓународната безбедносна средина на Република Словенија’ во Стратегијата за одбрана на Република Словенија. Дополнително, во Стратегијата за одбрана на Република Словенија, издвоен е посебен дел насловен како ‘Безбедносни закани и ризици на полето на одбраната’. Суштината на ова поглавје и кај двата документа е дефинирање на закани и ризиците по националната безбедност на секоја од нив. По општата констатација дека безбедносната средина се карактеризира со брзи, динамични и непредвидливи промени со глобални димензии, како и се поголемата вулнерабилност на државите од асиметрични закани и во двата документа се истакнува дека опасноста од директна конвенционална закана односно воена закана е сведена на минимум, но истата не може да се исклучи. Наспроти констатацијата, во Стратегијата за одбрана на Република Македонија,

за видливо подобрување на политичката и безбедносната состојба на Западен Балкан, во Стратегијата за одбрана на Република Словенија се истакнува дека безбедноста на евроатлантската област и во наредниот период претежно ќе биде под влијание на безбедносните, политичките и други настани во земјите на Западен Балкан. При ова, земјите на Западен Балкан се ставени во групата на земјите од Источна Европа, Јужен Кавказ, Блискиот Исток, Северна и Суб Сахарска Африка. Сеуште, постои доза на скептицизам за способноста на земјите во регионот на Југоисточна Европа за постигнување на потребното ниво политичка, социјална, меѓуетничка, безбедносна и други форми на стабилност. Но сепак, како што се наведува во Стратегијата за одбрана на Република Словенија, ова сериозно не влијае врз националната безбедност на Република Словенија. Ваквиот пристап се должи на надворешната политика на Република Словенија која е во согласност со политиката на НАТО и ЕУ во однос на земјите од Западен Балкан и нивната перцепција во однос на евроатлантската интеграција на регионот на Западен Балкан. На пример, се уште не е завршен процесот на евроатлантско интегрирање на Албанија која е земја членка на НАТО, но не и на ЕУ.

Она што претставува заедничка констатација и на двата документа е клучната улога на НАТО и ЕУ за евроатлантската област, но и улогата на овие организации во зајакнување на стабилноста и безбедноста во регионот.

Во табелата 5, направена е класификација на заканите и ризиците, а според пристапот кој е применет и во двете Стратегии постојат одредени разлики. Во случајот на Република Словенија повторно се нагласува дека се работи за закани и ризици на полето на одбрана, но сепак тие произлегуваат од Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија. При самото набројување на заканите и ризиците, тие се насловени како извори на закани и ризици по националната безбедност на Република Словенија, што бара подготвеност и одговор на Словенечкиот одбранбен систем кон истите. Во Стратегијата за одбрана на Република Македонија тие се наловени како закани и ризици по националната безбедност. Доколку е применет пристапот за набројување на заканите и ризиците според веројатноста на нивно појавување може да се заклучи дека постојат разлики. Имено во Стратегијата за одбрана на Република Македонија тероризмот е претставен како реална закана со најголема веројатност, наспроти Стратегијата за одбрана на

Република Словенија каде кризните жаришта се на првото место, додека тероризмот се наоѓа на четвртото место.

Закани и ризици по националната безбедност на Република Македонија се:	Извори на закани и ризици по националната безбедност на Република Словенија, што бара подготвеност и одговор на Словенечкиот одбранбен систем се:
Тероризмот;	Кризните жаришта;
Транснационалниот организиран криминал во сите форми, корупцијата и злоупотреба на стратегиските материјали за двојна намена;	Воените закани;
Пролиферација и употреба на оружјето за масовно уништување;	Нелегалните активности поврзани со конвенционалното оружје, оружјето за масовно уништување и нуклеарната технологија;
Регионални конфликти и кризи;	Тероризмот;
Манифестации на радикален национализам и екстремизам;	Сајбер закани и злоупотреба на информациските технологии и системи;
Етничка и верска нетрпеливост;	Активности на странските разузнавачки и безбедносни служби
Поседување на големи количини на нелегално мало и лесно оружје и муниција;	Природни и други катастрофи
Недозволените активности на странски разузнавачки служби;	Закани по кредитната инфраструктура
Компјутерски криминал и загрозување на информатичките системи и технологии;	Здравствено-епидемиолошки закани
Природни непогоди и техничко технолошки (индустриски) несреќи од поголем обем;	
Епидемии;	
Деградација и уништување на животната средина и на еколошките потенцијали;	
Внатрешни економско-социјални проблеми, економски криминал, сиромаштија, невработеност.	

Табела 5. Преглед на закани и ризиците по националната безбедност на Република Македонија и Република Словенија⁷⁸

Во случајот со Република Словенија во предвид се замени закани и ризиците по националната безбедност кои се поврзани со одбранбениот систем, додека во

⁷⁸ Заради полесно воочување на сличностите при класификација на закани и ризиците употребена е соодветна боја.

случајот со ризиците и заканите по националната безбедност на Република Македонија постои одредена генерализација односно во предвид се замени и ризиците кои не се поврзани со одбранбениот сектор, како на пример внатрешните економско-социјални проблеми, економскиот криминал, сиромаштијата и невработеноста.

Во насока на справување со современите закани и ризици по националната безбедност, Стратегијата за одбрана на Република Македонија ја истакнува определбата за понатамошен развој на системот за одбрана. Односно како што е наведено во Стратегијата за одбрана на Република Словенија потребно е да се разбере природата на современите закани и ризици, со цел обезбедување на соодветна одбранбена способност на државата.

Со понатамошна анализа на текстот од Стратегиите, Стратегијата за одбрана на Република Македонија ги дефинира стратегиските мисии на системот за одбрана, по што следи поглавјето кое се однесува на развојот на системот за одбрана. Аналогно на тоа, текстот на Стратегијата за одбрана на Република Словенија продолжува со поглавјето кое се однесува на одбранбената политика на Република Словенија, односно на целите кои треба да се постигнат на полето на одбраната, по што следи поглавјето кое го разработува одбранбениот систем на Република Словенија.

Кога ќе се направи споредба и покрај тоа што е применет различен пристап, може да се забележи дека стратегиските мисии на системот за одбрана на Република Македонија кореспондираат со дефинираните цели на полето на одбраната во Стратегијата за одбрана на Република Словенија. Заштитата на територијалниот интегритет и независноста, колективната одбрана на НАТО, придонесот во меѓународните операции и мисии на ООН, НАТО и ЕУ, јакнење на билатералната и мултилатералната соработка на полето на одбраната се само некој од елементите кои се содржани во стратегиските мисии односно целите на полето на одбраната. Она што е потребно да се истакне дека во Стратегијата за одбрана на Република Словенија е дадено поопсежно објаснување за начинот на кој ќе се постигне секоја од наведените цели на полето на одбраната. Наспроти ова, во Стратегијата за одбрана на Република Македонија се добива впечаток дека е применет воопштен пристап во обработка на ова прашање, поточно во начинот на кој ќе се постигнат дефинираните стратегиски мисии.

Споредувајќи го текстот од поглавјето кој се однесува на развојот на системот на одбрана на Република Македонија со поглавјето во кое се опишува одбранбениот систем на Република Словенија може да се забележи дека најпрво се дефинира кои субјекти го сочинуваат системот за одбрана. И во двата случаи тука спаѓаат вооружените сили (Армијата на Република Македонија, односно Словенечките вооружени сили), кои според Стратегијата за одбрана на Република Словенија се главниот столб за развој на воените способности и одбрана на земјата. Не земајќи го во предвид редоследот на набројувањето, останати субјекти на одбранбениот систем се органите на државната власт, единиците на локална самоуправа, трговските друштва, компаниите и други организации и секако граѓаните кои се ставени на прво место во Стратегијата за одбрана на Република Македонија. Заедничко во двата документа е определбата дека развојот на системот на одбрана и неговите способности ќе биде во согласност со барањата од НАТО и ЕУ, како и други прифатени меѓународни обврски. Имено, во контекст на колективната одбрана во рамките на НАТО, се дефинира дека одбранбената политика на Република Македонија ќе биде насочена кон политичка, одбранбена, односно воена интеграција во НАТО. Зголемувањето на интероперативноста во рамките на колективната одбрана на Алијансата е определба на Стратегијата за одбрана на Република Словенија. Понатаму, Стратегијата за одбрана на Република Словенија дава општи видувања за понатамошниот развој на Словенечките вооружени сили и нивните способности и се осврнува на развојот на невоениот дел на системот за одбрана. Но, по дефинирање на одбранбените ресурси, ова прашање подетално се разработува, односно се претставени промените кои ќе бидат превземени на полето на одбраната и се дефинирани ризиците од нивното не спроведување. Ова е во корелација со следните поглавја на Стратегијата за одбрана на Република Македонија, а се однесуваат на реструктурирање на Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија. Тоа е претставено и во табелата 4 каде е дадена структурата на двете Стратегии, при што може да се забележи дека донекаде постои разлика во насловот на поглавјата во кои е обработена оваа проблематика. Со цел согледување на сличностите и разликите, понатамошната анализа на текстот на Стратегиите ќе биде насочена кон согледување на суштината на она што е искажано во двата документа во поглед на развојот на системот на одбраната, односно на одбранбените способности на

Република Македонија и Република Словенија. Во Стратегијата за одбрана на Република Македонија ова прашање е опфатено во подглавјата IV, V и VI, каде е опишано во која насока ќе се спроведат реформите во МО и АРМ односно е опишан процесот на нивно реструктурирање. Од друга страна пак поглавјето бр.8 од Стратегијата за одбрана на Република Словенија ги претставува промените кои ќе бидат превземени на полето на одбраната со цел трансформација на Словенечките вооружени сили во ефикасна и модерна воена организација. Исто така, се разработуваат промените кои се однесуваат на невоениот дел на одбранбениот систем, а посебно на Министерството на одбрана.

Она што е важно за истражувањето е да се согледа во која насока ќе биде понатамошниот развој на одбранбените способности на Република Македонија и Република Словенија, односно да се согледаат сличностите и разликите во пристапот по ова прашање.

Во табелите 6 и 7 се прикажани дел од мерките и активностите според кои ќе се спроведе трансформацијата на Министерството за одбрана на Република Македонија и Армијата на Република Македонија, односно Словенечките вооружени сили и Министерството за одбрана на Република Словенија, при што се воочува одредена разлика во редоследот на искажување на приоритетите во поглед на развојот на способностите. Управувањето со човечките, финансиските и материјалните ресурси, модернизацијата, односно набавката на современа воено техничка опрема, достапноста до јавноста и унапредување на транспарентноста, како и унапредување на одбранбеното планирање се во фокусот на мерките и активностите на двете министерства, како дел од процесот на трансформација на одбранбениот сектор.

Развојот на способностите за ефикасното командување и контрола, понатамошен развој на оперативните способности на вооружените сили и определбата за учество во операции надвор од националната територија со способностите на ниво од средна пешадиска баталјонска група се активности на процесот на трансформација на Армијата на Република Македонија и Словенечките вооружени сили. И во двата случаи реструктурирањето на единиците е до ниво на бригада, која ќе биде најголема формациска единица на национално ниво.

Стратегија за одбрана на Република Македонија	Стратегија за одбрана на Република Словенија
V. Преструктурирање на внатрешните работни процеси во Министерството за одбрана	8. Спроведување на промени на полето на одбраната; 8.3 Спроведување на промени во Министерството за одбрана
- Зајакнување на планирачките способности за учество во одбранбеното планирање на НАТО;	- Постепена и сеопфатна трансформација на системот за одбрана;
- Унапредување на системот на ППБИ (планирање, програмирање; програмирање и буџетирање);	- Поголема транспарентност во надлежноста и одговорноста во постигнувањето на поставените развојни цели на системот за одбрана;
- Развивање на сеопфатен и Долгорочен план за развој на одбраната;	- Унапредување на националното одбранбено планирање согласно одбранбеното планирање на НАТО и ЕУ;
- Континуиран развој на административна, физичка и информатичка безбедност, согласно стандардите на безбедносната политика на НАТО и ЕУ;	- Поголема ефикасност на системот за менаџмент со човечки, финансиски и материјални ресурси;
- Унапредување на процесот на управување со човечки ресурси и привлекување и задржување на квалитетен персонал;	- Јакнење на интеропертивноста на Словенечкиот одбранбен систем во рамките на НАТО и ЕУ и јакнење на интеропертивноста со земјите членки на НАТО, ЕУ и партнерските земји;
- Родова застапеност во одбраната;	- Модернизација на одбранбените способности согласно потребата за одговор на современите закани и ризици на полето на одбраната;
- Подобрување на системот за образование;	- Унапредување на процесот за избор на персонал и процесот на образование и обука;
- Набавка на современо воено-техничка опрема за потребите на АРМ;	- Јакнење на свеста во општеството за важноста на одбранбениот систем на државата и јакнење на довербата на истиот меѓу граѓаните;
- Реформа на логистичкиот систем на МО и АРМ;	- Промени на организациската структура на Министерството за одбрана, со цел зголемување на транспарентноста и ефикасноста;
- Унапредување на регионалната соработка;	- Рационализација и интеграција на процесите и функциите во рамките на Министерството за одбрана и Генералштабот;
- Унапредување на транспарентноста и достапноста до јавноста.	

Табела 6. Преглед на дел од мерките и активностите според кои ќе се спроведе трансформацијата на Министерството за одбрана на Република Македонија и Министерството за одбрана на Република Словенија

Стратегија за одбрана на Република Македонија	Стратегија за одбрана на Република Словенија
VI. Преструктурирање на Армијата на Република Македонија	8.1 Спроведување на промени во Словенечките вооружени сили
- Развој на способности за ефикасно Командување и Контрола (К2), заштита на силите, самоодржување, мобилност, огнена моќ и логистичка поддршка на силите;	- Зголемување на оперативните способности на Словенечките вооружени сили преку обезбедување на навремена достапност на силите, ефикасна команда и контрола, разузнавачка поддршка и распоредливост, подвижност (мобилност), самоодржливост, заштита на силите и логистичка одржливост;
- Развој на нови воени способности за одбрана на земјата, распоредливи способности за придонес во колективната одбрана на НАТО и придонесот во меѓународните операции;	- Генерирање на тактички единици на национално ниво на ниво до бригада, а во случај на директна закана или војна ќе се генерираат поголеми единици со активирање на воената стратегиска резерва;
- Унапредување на команданта и организациско формационата структура-преструктурирањето е планирано да заврши до 2015 година;	- За операции надвор од територијата на Република Словенија ќе бидат развивани способности на ниво на средна пешадиска баталјонска борбена група од способностите на лесната пешадиска баталјонска борбена група;
- Преструктурирање на Генералштабот во единствена стратегиска команда;	- Постепено зголемување на процентот на распоредливи сили до 50 % од копнената компонента и достигнување на една петина на самоодржливост на распоредливите сили од копнената компонента;
- Преструктурирање на борбените сили преку нивно концентрирање во една механизирани пешадиска бригада;	- Воспоставување на системски услови за планирање, генерирање и обука на воената стратегиска резерва;
- Понатамошна подготовка на еден среден пешадиски баталјон (СПБ) за придонес на целиот спектар на операции предводени од НАТО (До почетокот на 2014 година СПБ треба да прерасне во средна пешадиска баталјонска група (СПБГ));	- Воспоставување на ефикасен систем за менаџмент со човечките ресурси и ефикасен систем на воено образование и обука;
- Развој на единиците за борбена поддршка и борбено сервисна поддршка;	- Зголемување транспарентноста преку воведување на ефикасна стратегија за односи со јавноста;
- Преструктурирање на резервните сили;	
- Понатамошна обука согласно НАТО прифатените стандарди;	
- Интегрирање на АРМ во воената структура на НАТО.	

Табела 7. Преглед на дел од мерките и активностите според кои ќе се спроведе трансформацијата на Армијата на Република Македонија и Словенечките вооружени сили

Пред да дојдеме до последното поглавје од Стратегиите за одбрана на Република Македонија и Република Словенија да се осврнеме на поглавјето кое се однесува на финансирањето на одбраната во Стратегијата за одбрана на Република Македонија, односно на одбранбените ресурси во Стратегијата за одбрана на Република Словенија. Споредбено со Стратегијата за одбрана на Република Македонија, каде поглавјето кое се однесува на финансирањето на одбраната се осврнува во главном само на висината одбранбениот буџет, во Стратегијата за одбрана на Република Словенија применет е поширок приод кон ова прашање. Имено, поглавјето бр.7 кое се однесува на одбранбените ресурси го дефинира унапредувањето на процесот на управување со човечките, финансиските и материјалните ресурси, како и инфраструктурата на одбранбениот сектор. Во Стратегијата за одбрана на Република Македонија приоритетите поврзани со унапредувањето на процесот на управување со човечки ресурси, модернизација на опремата, како и прашањата поврзани со недвижностите и останатата инфраструктура се содржани во текстот на поглавјата кои се однесуваат на реструктурирање на Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија.

Она што е заедничко за двата документа е определбата за достигнување на нивото на одбранбени трошоци од 2% од БДП. Тоа е важно за развој и одржување на кредибилни одбранбени способности, но и на НАТО критериумот за димензионирање на одбранбениот буџет. Исто така, според прифатените критериуми на НАТО, распределбата на средствата во рамките на одбранбениот буџет ќе бидат во насока на достигнување на соодносот 50:30:20 (50% за персонал, 30 % за операции и одржување и 20% за опремување и модернизација). Сепак во искажувањето на определбите се потенцираат и економските можности на државата, односно ограничените финансиски средства наменети за одбранбениот сектор.

Со претходно искажување на ризиците од неспроведувањето на реформите на полето на одбраната во Стратегијата за одбрана на Република Словенија се доаѓа до последното поглавје на двата документа. Она што е потребно да се истакне е приодот кој е применет во Стратегијата за одбрана на Република Словенија, а поврзано со последиците од не спроведување на определбите на Стратегијата, нешто што недостасува во Стратегијата за одбрана на Република Македонија. Отсуството на критички пристап кон неисполнување на она што е прикажано

како приоритет и проекција за подобрување на состојбите во одбранбениот сектор води кон нереално прикажување на состојбите и може да предизвика задоцнување на процесот на развој на одбранбените способности.

На крајот во Стратегијата за одбрана на Република Македонија, се дефинира до кога важи истата. За разлика од Стратегијата за одбрана на Република Словенија која, како што е искажано во последното поглавје, ќе биде подложна на промени и измени согласно промените во безбедносната средина, во воведот на Стратегијата за одбрана на Република Македонија експлицитно се наведува дека Стратегијата претставува документ кој дава стратегиски насоки за развој на системот за одбрана до 2015 година. Друга разлика е должината на текстот на Стратегијата, односно самиот пристап во искажување и дефинирање на стратегиските насоки за развој на системот за одбрана. Додека Стратегијата за одбрана на Република Македонија ја чинат 16 страни, текстот на Стратегијата за одбрана на Република Словенија е 34 страни и истата е достапна и на англиски јазик, со што се овозможува достапност како за академската така и за пошироката јавност. Но од друга страна пак, потребно е да се спомене и констатацијата на Нацев и Петрески (Нацев и Петрески, 2013:19) за Стратегијата за национална безбедност која е применлива и за Стратегијата за одбрана. Имено, по формата, содржината, обемот, стратегијата треба да биде релативно краток официјално донесен документ, со јасни, прецизни и недвосмислени ставови и определби, логично подредени и поврзани по ниво на општост. Но, од друга страна пак напишаното не значи дека истото секогаш ќе биде остварено. Ставовите и определбите во стратегијата иницираат крупни повеќегодишни реформски зафати. За да се избегне опасноста од можното разводнување и развлекување на работите, обично се изготвува акционен план за имплементација на определбите, заедно со термински календар за реализација на одделни зафати (Нацев и Петрески, 2013:18). Во таа насока е донесувањето на долгорочните и среднорочните програми и планови за развој на одбранбените способности.

3.2. Компаративни проучувања на одбранбените буџети на Република Македонија и Република Словенија

Споредбата на нивото на одбранбени трошоци во Република Македонија и Република Словенија е особено важно во услови кога постои нерамнотежа на

потребите наспроти одвојувањата на државите за одбранбениот буџет. Помалите одвојувања за одбранбениот буџет се во корелација со и влијаат врз развојот на одбранбените способности на државата, при што се доведува во прашање постигнувањето на посакуваните безбедносни цели. Со цел проверка на трендот на постојано намалување на одбранбениот буџет, покрај споредбата на одбранбените буџети на Република Македонија и Република Словенија се прави споредба и со одбранбениот буџет на Република Словачка, која како и Република Словенија, е земја членка на НАТО од 2004 година.

3.2.1. Нерамнотежата помеѓу потребите на секторот одбрана и одвојувањата за одбранбениот буџет

Безбедноста и одбраната се едни од примарните функции на државата кои непосредно се поврзани со ефикасно остварување на суверенитетот и овозможување на опстанокот. Тие имаат директно влијание врз економијата на една држава, наметнуваат специфични барања и одат степен подалеку од рамките на пазарната логика. Нерамнотежата помеѓу потребите на одбраната и можностите на државата, односно на економскиот сектор да ги исполни тие потреби може да доведе до диспропорција во развојот на споменатите области. Трошоците за одбрана произлегуваат од потребата да се обезбеди безбедност и одбрана на државата и истите се опфатени со националниот буџет, со што претставуваат дел од јавните трошоци (Kustrova, 2012:51). Развојот на одбранбените способности, пред сè зависат од одвојувањата на државата за одбранбениот буџет, што претставува комплексен процес, пред сè ако не постојат јасно поставени приоритети и цели. Според Кустрова (Kustrova, 2012:51-52) износот на трошоци за одбрана зависи од одбранбената политика на државата во одреден временски период. На пример, одбранбената политика на една држава може да биде повеќе фокусирана на обезбедување на одбраната, односно на распределба на поголеми средства за одбраната, отколку на развој на други области. Во други случаи, политика на една земја може да биде насочена кон економски раст, што директно влијание врз распределбата на средствата за секторот одбрана. Според Кустрова, ова претставува голем предизвик за државите да направат рамнотежа помеѓу овие две барања. Решението е всушност да се направи компромис и да се обезбеди високо ниво на одбрана на државата, но исто така да се обезбеди и економски раст. За многу земји,

зголемувањето на одбранбените трошоци води до намалување на социјалната потрошувачка, што индиректно предизвикува зголемување на приватните трошоци за образование, здравствена заштита, пензиско осигурување итн. Така, релативно нееластичен приод, ја зголемува приватната потрошувачка, што се рефлектира во намалени заштеди, а со тоа и во пониско социјално ниво на заштеди и понизок економски раст (Кораќ, 2006:323-324). Создавањето на соодветни одбранбени способности и обезбедувањето на ресурси за нивно одржување и развој зависи од безбедносно-одбранбената политика, но и од економските можности на државата. Според Бал (Ball, 2002:2-7), здравиот фискален менаџмент на безбедносниот сектор е од особено значење за една земја да има ефективни, ефикасни и професионални безбедносни сили кои се способни да ја заштитат државата и нејзините граѓани од надворешни и внатрешни закани. Според неа, во отсуство на добро осмислени, јасни и координирани политики, невозможно е да се водат финансиите во безбедносниот, односно воениот сектор на еден рационален начин, при што буџетите се носат *ad hoc*. Во таква ситуација предизвик е да се разбере колку чини развојот на соодветни одбранбени способности, за справување со современите безбедносни закани. Во услови на длабоки општествени и други промени, кога се цени дека загрозувањето на безбедноста на државите е на помало ниво отколку претходно, најчесто се случува намалување на квантумот на вооружена сила и намалување на одбранбениот буџет (Даскаловски, 2010:475). Тоа секако доведува до нерамнотежа на потребите наспроти одвојувањата на државите за одбранбениот буџет. Даскаловски (Даскаловски, 2010:483-485) го нагласува фактот дека од 2000 година па наваму европските земји членки на НАТО скоро без исклучок ги намалуваат трошоците за одбрана и ако во 2000 година тие во просек изнесуваат 2% од БДП во 2006 година изнесуваат 1,74% од БДП. Тој ја нагласува диспропорцијата во реформирањето на Вооружените сили на САД и европските НАТО сили и разликите во националните посебности на пристапот кон буџетирањето, како и разликите во проценките на загрозувањата. Според Даскаловски, тие национални посебности во определувањето на средствата за одбрана, како внатрешен фактор, имаат поголемо влијание во реформскиот процес на вооружените сили наспроти надворешните фактори, како на пример, зголемената потреба од мултинационални ангажмани надвор од сопствените граници. Не се потврдија

претпоставките дека во услови на политички и воени кризи, надвор од евроатланската област, ќе се зголемат средствата за одбрана, иако за тоа постојат декларативни заложби од страна на европските земји членки на НАТО. Ангажманите на НАТО во кризните региони на најдиректен начин ја експонираат потребата од дополнителни трошоци и континуиран ангажман на вооружена сила со зголемени способности (Даскаловски, 2010:475).

Исто така, според Георгиева (Георгиева, 2010:151) загриженоста околу идното функционирање на НАТО е поврзана со воената подготвеност на земјите членки на Алијансата и од нивото на трошоците за одбрана. Сериозни забелешки се упатуваат речиси на сите западноевропски сојузници, кои по периодот на Студената војна постепено, но драстично ги намалуваат воените трошоци. Георгиева го издвојува примерот на Шпанија, Италија и Германија, така што Шпанија во 1989 година одвојува 1,85% од БДП, за да во 2008 година тој процент изнесува 0,73%. Италија во 1989 година издвојува 1,94 од БДП, а во 2008 0,96% од БДП. Примерот со Германија е специфичен, односно Западна Германија во 1989 година одвојува 2,27% од БДП, за да по обединувањето тој процент до 2008 година се намалува на 1,19% од БДП. Во анализата Георгиева се осврнува и на Франција и Велика Британија, при што Франција од 2,98% од БДП во 1989 година во 2008 година троши 1,54%, а пак Велика Британија во 1989 година троши 3,98%, а во 2008 2,33% од БДП. Таа, исто така, го нагласува фактот дека само четири земји членки на НАТО го исполнуваат критериумот за трошење од околу 2% од БДП за одбрана. На крајот од анализата, Георгиева заклучува дека намалувањето на трошоците за одбрана, продуцираат скептицизам и загриженост дека намалените воени способности на западноевропските држави ќе ја доведат во прашање одбранбената соработка и поделбата на одговорностите помеѓу сојузниците.

Развојот на воените способности на НАТО е условен од политичките насоки за степенот, обемот и природата на идните ангажмани, при што лимитирачки фактор е фактот дека развојот на тие способности претставува национална одговорност и може да предизвика недостатоци (Brauss, 2008:34). Во такви услови, намалените воени способности на поедини земји членки на НАТО влијае на распределбата на одговорностите во рамките на Алијансата. Заедничкото финансирање на силите распоредени во мисиите на НАТО, е уште еден од елементите што треба да се преиспита, особено во услови кога мал број

на држави го носат товарот на распоредувањето (Георгиева, 2010:154). Можеби е потребно да се разгледаат можностите за надоместување на трошоците на земјите членки на НАТО кои го носат товарот на воените операции на Алијансата. Повеќе од потребно е почитување на заеднички прифатените принципи и обврски на земјите членки на НАТО, за да не се доведе во прашање функционирањето на Алијансата.

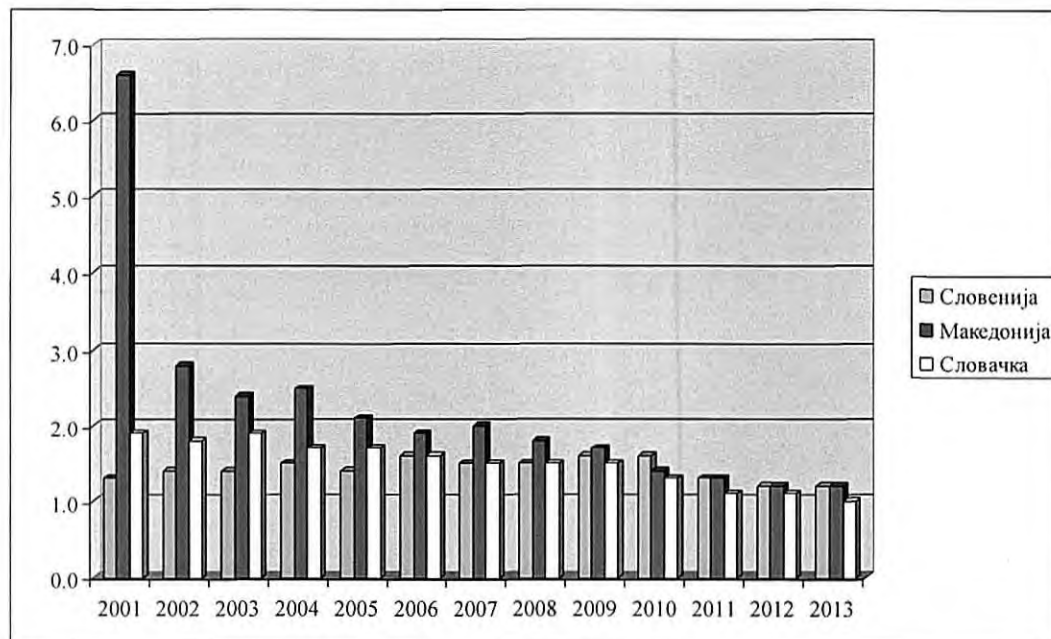
Центарот за стратегиски и меѓународни студии (Center For Strategic and International Studies – CSIS) во својата анализа ‘Европски одбранбени трендови’ во 2010 година прави споредба помеѓу вкупните трошоци за одбрана и трошоците по војник во периодот од 2001 до 2009 година за 37 земји во Европа. Резултатите покажуваат намалување на вкупните трошоци за одбрана а зголемување на трошоците по војник. Како главна причина за овие спротивни трендови се посочува драстичното намалување на бројот на трупите во армиите на европските земји, што предизвикува намалување на вкупните трошоци за одбрана. Зголемувањето на трошоците по војник, се резултат на потребата од подобрување на квалитетот на поединецот, односно војникот, со цел развој на мали но експедитивни сили. Анализата не ги зема целосно во предвид влијанијата на светската економска криза. Но, со анализите во 2012 година за периодот до 2011, се поставува прашањето ако земјите од Европа го постигнаа максимумот на редукција на персоналот, односно смалување на трупите, како ќе се одрази настојувањето на европските земји за понатамошно намалување на трошоците за одбрана.

Кога ќе направиме споредба на одбранбениот буџет на Република Словенија со одбранбените буџети на Република Македонија и Република Словачка во периодот од 2001 до 2013 година, слика 8, може да се забележи дека одвојувањата од БДП во Република Македонија (не земајќи ја во предвид 2001) и одвојувањата од БДП во Република Словачка, за секторот одбрана, се повисоки во споредба со Република Словенија. Но при тоа, неспорен е и фактот од податоците од Меѓународниот монетарен фонд (World Economic Outlook Databases)⁷⁹ според кои до појавата на светската економска криза Република Словенија споредбено со Република Македонија и Република Словачка има

---

⁷⁹ ‘World Economic Outlook Databases’, *International Monetary Fund*.
<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>

поразвиена економија, што е и еден од елементите што директно влијае на развој на одбранбените способности на државата.

Слика 8. Графички приказ на одбранбените буџети на Република Словенија, Република Македонија и Република Словачка во периодот од 2001 до 2013 година, извор: SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI

Впечатливо е дека одбранбениот буџет на Република Македонија, за разлика од Република Словенија и Република Словачка, сè до 2008 година се движи во проектираната рамка од 2% од БДП, но и повисоко, после што се бележи негово намалување. Одбранбениот буџет на Република Словачка до 2004 година, кога Република Словачка станува полноправна членка на Алијансата, е близу проектираните 2% од БДП (1,9% во 2001 година, 1,8% во 2002 година, 1,9% во 2003 година и 1,7% во 2004 година), што не е случај со Република Словенија (слика 8). Во годините после тоа се бележи опаѓање на зафаќањето на одбранбениот буџет од БДП и кај двете земји членки на НАТО, а од 2010 година па наваму бележиме скоро изедначување во одвојувањата кај сите три земји (Македонија, Словенија и Словачка).

Ова веројатно произлегува од економската криза, но и од пристапот кон прашањата поврзани со сигурноста и безбедноста, при што преовладува мислењето дека загрозувањето на безбедноста на државите е на помало ниво отколку претходно, перцепција што е посебно изразена кај европските земји, што доведува до драстично намалување на воените трошоци. Некоје значително зголемување на буџетите за одбрана е малку веројатно за Европа, бидејќи секоја

одбранбена реформа зависи од способноста и подготвеноста на западната јавност да дозволи повеќе трошење за одбранбениот сектор. Фактот дека цената на чинење на развојот на вооружувањето ќе продолжи да расте и фактот дека буџетите за одбрана ќе се намалуваат или ќе стагнираат повеќе не ќе може да се овозможи поддршка на голем број на национални проекти (Kešeljević and Korač, 2005:2-3). Сепак, мора да се забележи дека намалувањето на одвојувањата за одбранбениот буџет е поизразено кај 'постарите' земји членки на НАТО (примерот на Шпанија и Италија), наспроти земјите кои од неодамна ја имаат привилегијата да се членки на еминентниот клуб НАТО и земјите аспиранти за членство.

Релевантните статистички податоци за одвојувањата за одбранбените буџети покажуваат колку сите три земји (Македонија, Словенија и Словачка) издвојуваат за развој на одбранбените способности и колкави се отстапувањата од НАТО прифатениот концепт на креирање на одбранбениот буџет. Направената споредба покажува дека постојат разлики, при што одвојувањата на Република Словенија за периодот од 2001 до 2013 година изнесува во просек 1,4% од БДП, додека Република Македонија без 2001 година одвојува во просек 1,9% од БДП, а Република Словачка 1,5% од БДП. Карактеристично за сите три земји е дека одвојувањата за одбранбениот буџет драстично се намалуваат со појавата на последиците од светската економска криза (после 2010 година) и истите се движат близу 1% од БДП. Во анализите на Ле Жен (Le Jeune 2010:6), присутна е констатацијата дека не постигнувањето на трошоците за одбрана од 2% од БДП, се немаат покажано како штетни за словенечките одбранбени способности, пред сè заради традиционално силната словенечка економија, но се поставува прашањето како понатаму во услови кога сè повеќе се чувствуваат последиците од светската економска криза, односно кога БДП на Република Словенија во 2012 година изнесува околу 23 илјади американски долари по глава на жител, во споредба со 2008 година кога БДП изнесува околу 27 илјади американски долари по глава на жител.

3.3. Мерење на ефикасноста на учеството на Република Македонија и Република Словенија во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF: DEA пристап

3.3.1. Основи на методологијата DEA (Data Envelopment Analysis)

Ефективноста претставува способност да се одредат и достигнат вистинските цели, односно да се направат вистинските работи, додека пак ефикасноста се состои во реализирање на тие цели на вистински начин, односно со најмали трошоци (инпути) (Цветкоска, 2010:629-630). Секогаш кога ќе се постават вистинските цели, активностите кои водат кон реализација на поставените цели треба да се реализираат ефикасно.

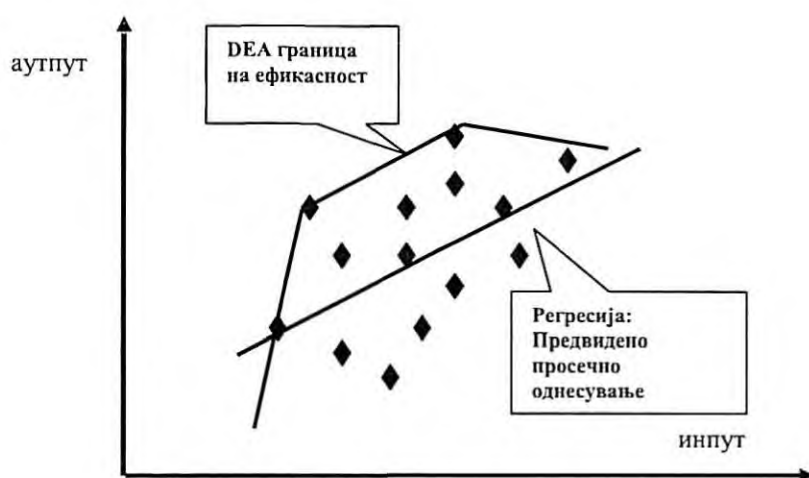
Зборот ефикасност има латинско потекло 'efficax' што укажува на успех, па со цел да се утврди кои ентитети се ефикасни во работењето, а кои не се, потребно е да се измери овој показател за успех, за да можат да се преземат соодветни чекори во насока на подобрување на ефикасноста на оние ентитети кои се неефикасни (Cvetkoska, 2013:1). Во рамките на компаративните проучувања во трудот, фокусот е ставен на непараметарскиот пристап за анализа на ефикасноста на ентитетите,⁸⁰ поточно на водечката методологија за мерење на организациските перформанси, 'Data Envelopment Analysis (DEA)'. DEA е методологија за мерење на релативната ефикасност како на производните така и непроизводните единици кои во нејзината терминологија се нарекуваат 'Decision Making Unit (DMUs)', а кои користат исти инпути за да произведат исти аутпути, кои при тоа можат да бидат во различни износи. Кук и Жу (Cook and Zhu, 2008:25) посочуваат дека, во DEA, терминот DMUs се однесува на работните операции, процеси или ентитети кои се оценуваат. При тоа дефинирањето на DMUs е генерички и флексибилно и тие можат да бидат, градови, влади на држави, банки, универзитети, болници, компании, информациски системи, итн.

DEA е воведена од Чарнс, Купер и Роудс (Charnes, Cooper and Rhodes) во 1978 година и прво била наменета за мерење на ефикасноста на непрофитни организации, но со нејзиниот развој се проширува и нејзината примена на профитни организации. Таа овозможува да се измери релативната ефикасност на DMUs преку конструирање на емпирска граница на ефикасност според

⁸⁰ Ќе се анализира ефикасноста на Република Македонија и Република Словенија во однос на нивното учество во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF.

емпириските податоци за инпутите што се користат и аутпутите што се остварени од страна на вклучените DMUs во анализата (Цветкоска, 2013а:66). Цветкоска (Cvetkoska, 2013:2) посочува дека DEA не бара претпоставки за функционалната форма. Исто така, таа укажува дека DEA овозможува идентификација на изворите на неефикасност и нивото на неефикасност за секој избран инпут и аутпут.

Кук и Жу (Cook and Zhu, 2008:25) даваат графички приказ на DEA границата на ефикасност и на регресионата линија (слика 9). Тие укажуваат на фактот дека регресионата анализа бара специфицирана функционална врска помеѓу инпутите и аутпутите, додека пак DEA не бара такви 'a priori' информации.

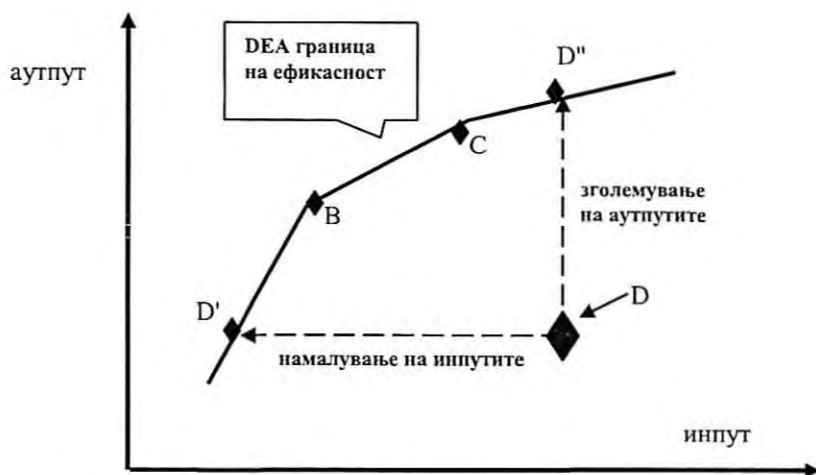

Слика 9. DEA граница на ефикасност

Идентификувањето на DEA границата е постигнато кога се идентификувани ефикасните DMUs. Кук и Жу истакнуваат дека DEA границата се состои од најдобрите DMUs, односно оние DMUs со најдобри перформанси. Со споредување на секоја DMU со утврдената граница на ефикасност се добива резултат на ефикасност за секоја DMU, при што ако некоја од нив се идентификува како неефикасна се добиваат информации за тоа колку инпутите треба да се намалат или аутпутите да се зголемат за неефикасната DMU да стане ефикасна. Со тоа DEA дава насоки за подобрување на продуктивноста и перформансите преку проекција на границата на ефикасност.

Што се случува кога DMU е неефикасна, односно кога се наоѓа под границата на ефикасност. Кук и Жу (Cook and Zhu, 2008:26) посочуваат два основни правци: инпут-ориентиран и аутпут-ориентиран правец за неефикасната DMU

да биде дел од границата на ефикасност. При ориентација кон инпутите, потребно е намалување на инпутите, додека вредностите на аутпутите остануваат непроменети. Во случај на ориентација кон аутпутите, за зголемување на ефикасноста, неопходно е зголемување на аутпутите, додека вредностите на инпутите не се менуваат. Кук и Жу го објаснуваат примерот со еден инпут и еден аутпут, при што DMU D е неефикасна (слика 10).

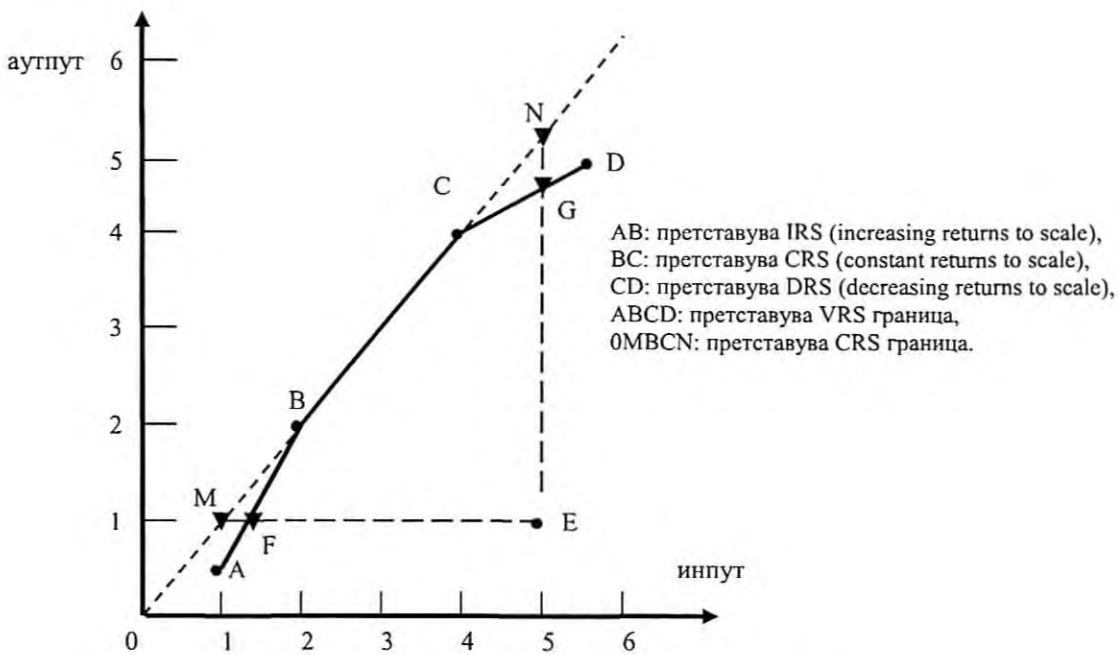

Слика 10. DEA ориентација

Во инпут ориентираната DEA, за DMU D да биде ефикасна, таа ќе биде проектирана во D', додека при аутпут ориентираната DEA, DMU D се проектира во D''.

Боулин (Bowlin, 1998:4-16) ги објаснува основните DEA модели, односно CCR (Charnes, Cooper and Rhodes) моделот и BCC (Banker, Charnes and Cooper) моделот. Тој укажува дека разликата помеѓу овие два модела е во приносот на обем (returns to scale-RTS), при што CCR моделот се базира на константен принос на обем (constant returns to scale-CRS), додека BCC моделот на варијабилан принос на обем (variable returns to scale-VRS).

Кук и Жу (Cook and Zhu, 2008:108-111) даваат едноставен пример за да ги објаснат различните RTS случаи. Тие вклучуваат 5 DMUs (претставени како A, B, C, D и E) и за секоја DMU е избран 1 инпут и 1 аутпут (слика 11). Очигледно е дека точката E е неефикасна и постојат 4 можни проекции, цели за постигнување на ефикасност (M, F, N и G), што ќе ја направат ефикасна DMU.

Слика 11. CRS и VRS цели за постигнување на ефикасност

На пример, при инпут-ориентиран CRS модел, E треба да го намали инпутот за да ја достигне CRS границата, а при тоа вредноста на аутпутот останува непроменета. Со тоа, ако E се проектира во M, таа ќе биде ефикасна. Кога имаме оутпут-ориентиран VRS модел проекцијата на E во G, ќе ја направи E ефикасна и класификацијата на RTS за E е DRS.

Резултатот кој се добива со решавање на CCR моделот е познат како глобална техничка ефикасност ((global) technical efficiency-TE), додека, пак, резултатот кој се добива со BCC моделот е познат како локална чиста техничка ефикасност ((local) pure technical efficiency-PTE) (Цветкоска, 2013а:85). При ова, доколку DMU, за која се одлучува, и според двата модела е 100% ефикасна, тогаш нејзината продуктивност по обем на делување е најголема. Цветкоска го објаснува случајот кога DMU е 100% BCC ефикасна, но има низок CCR резултат. При ова DMU работи локално ефикасно, но не и глобално при што односот меѓу двата резултата (CCR и BCC) ја дефинира ефикасноста по обем (Scale efficiency-SE). Цветкоска истакнува дека преку декомпозирање на техничката ефикасност на нејзините составни делови, $TE = PTE \times SE$, се прикажуваат изворите на неефикасност. Имено, со PTE се прикажува неефикасното работење, а неповолните услови со SE, при што неефикасноста е резултат на неефикасното работење или неповолните услови, но може да биде и заради двете.

Боулин (Bowlin, 1998:16-19) ги дефинира основните услови кои се потребни за да се примени DEA, со што при спецификација на моделот неопходно е

инпутите и аутпутите да имаат позитивна вредност и да постои изотоност, односно секое зголемување на некој од инпутите треба да резултира со зголемување на некој од аутпутите, односно да постои нивна функционална зависност. Понатаму, општо правило е бројот на DMUs да биде најмалку 3 пати поголем од збирот на инпутите и аутпутите што се користат во анализата. На пример, ако се избрани 2 инпута и 3 аутпута, треба да се вклучат најмалку 15 DMUs. Еден од начините за обезбедување на дополнителни DMUs се постигнува со тоа што податоците наместо на годишно ниво, можат да се соберат на квартално ниво и да се примени DEA техниката прозорска анализа (window analysis). Следен услов е контрола на тежинските коефициенти на инпутите и аутпутите и хомогеност на DMUs, односно ентитетите вклучени во анализата мора да имаат исти инпути и исти аутпути и тие да имаат позитивни вредности.

Од првото претставување на DEA, па сè до 2007 година, публикувани се повеќе од 4000 труда од околу 2500 автори (Cvetkoska, 2013:2). Цветкоска (Цветкоска, 2010:637-638) посочува дека, причините за непрекинатиот раст на бројот на објавени трудови за DEA, веројатно се наоѓаат во фактот дека оваа методологија е интердисциплинарно применлива во: образованието, здравството, банкарството, воените сили, спортот, истражувањето на пазарот, земјоделството, малопродажбата, ефикасноста на организации, транспорт, хотелиерство, градежништво, избор на кандидати итн.

Во фокусот на истражувањето во оваа дисертација се реформите во одбранбениот сектор и затоа во продолжение ќе бидат елаборирани трудовите во кои DEA е применета за анализа на појавите и процесите во одбранбениот сектор.

3.3.2. DEA и нејзината примена за анализа на појавите и процесите во одбранбениот сектор

Во 1983 година Чарнс, Кларк, Купер и Голани (Charnes, Clark, Cooper and Golany, 1983) претставуваат илустративен пример поврзан со испитување на ефикасноста на воздухопловните единици на САД, поточно процесот на одржување на авионите, со примена на DEA чија цел е да се укаже на разликите со другите пристапи поврзани со оваа проблематика. Тие, исто така, ја

применуваат прозорската анализа со цел да внесат поголем ‘степен на слобода’ во анализата.

Рол, Голани и Сероуси во 1989 година (Roll, Golany and Seroussy, 1989) применуваат CCR модел ориентиран кон инпутите. Се анализираат пет работилници за одржување на Израелските воздухопловни сили, при што податоците се анализираат на квартално ниво. Причината за употребата на DEA за анализа на ефикасноста на споменатите логистички единици на Израелската армија, ја гледаат во потешкотиите поврзани со стандардните техники, како на пример перформансите на работилниците за одржување се карактеризираат со голем број на инпути и аутпути кои не можат лесно да се мерат и споредуваат. Некои од овие фактори се квалитативни по природа. Акцентот на нивното истражување е доделувањето на нумерички вредности на квалитативните фактори.

Друго истражување поврзано со одржувањето во вооружените сили е на Кларк (Clarke, 1992), кој со примена на DEA го анализира одржувањето на моторните возила во 17 воздухопловни бази на Армијата на САД, за период од 4 години. Исто така, Сун (Sun, 2004) ја анализира ефикасноста на работилниците за одржување на Тајванските вооружени сили, при што предмет на опсервација се 5 работилници во периодот јануари-јуни 2000 година и јули-декември истата година. Секој период содржи 30 DMUs. При ова истражување дефинирани се 6 инпути и 5 аутпути. Пример за еден инпут е вкупен број на возила доделени за поправка во конкретниот месец, а пример за аутпутот е вкупен број на сервисирани возила во месецот. При ова истражување се користи т.н. ‘DEA NCN (non controllable)-AR’ модел кој во себе вклучува употреба на инпути односно аутпути кои не можат да се контролираат (на пример, не може да се знае колку возила ќе се расипат во текот на месецот).

Накабајаша и Тоун (Nakabayashi and Tone, 2005:57-70) со помош на DEA ја мерат зависноста на државите од вооружените сили, со што вршат верификација на завршувањето на Студената војна. Преку воспоставување на т.н. нов ‘релативен воен индекс’ (relative- military index-RMI) го опишуваат периодот по завршувањето на Студената војна. Со оглед на тоа што за наведената тема постојат повеќе квантитативни анализи, тие употребуваат повеќе прагматичен и податочно ориентиран пристап за да го разберат однесувањето на државите по завршувањето на Студената војна. Поставени се две хипотези: *Релативната*

воена моќ на САД и Русија се намалува, додека онаа на Јапонија се зголемува во периодот по завршувањето на Студената војна; и Воениот, цивилниот и економскиот потенцијал најверојатно ќе расте повеќе ускладено и повеќе симетрично, во периодот по завршувањето на Студената војна.

Накабајаши и Тоун користат два вида на DEA модели. Едниот е т.н. ‘Slacks-Based Measure of Super Efficiency (Super-SBM)’ модел на Тоун и вториот е ‘Slacks-Based Malmquist’ модел на Тоун. И двата модела се ориентирани кон инпутите и се базираат на ‘CRS- constant returns to scale’ (Super-SBM-I-C; Malmquist-I-C), затоа што во случајов аутпутите е тешко да се прилагодат на инпутите и затоа што некои од набљудуваните земји имаат високи вредности на некој од аутпутите. Новиот индекс, односно RMI, ја претставува релативната ефикасност на вооружените сили на државите кои се анализираат. Висок RMI значи дека зависноста на државите од вооружените сили, односно, ‘dependence on military forces (DMF)’ е мала и обратно. Инаку, RMI е претставен како количник помеѓу националните ресурси (како аутпути) и вооружените сили на државата (како инпути) при што секоја држава вклучена во анализата се третира како различна DMU, (релација 1).

$$\text{‘relative- military index (RMI)’} = \frac{\text{национални ресурси}}{\text{национални вооружени сили}} \quad (1)$$

Како национални ресурси се земаат Бруто Домашниот Производ-БДП, големината на територијата на секоја од државите и бројот на популација, при што не постои корелација помеѓу воените трошоци и наведените национални ресурси. Се анализираат 18 земји од сите региони на светот, освен Латинска Америка, Африка и Океанија, во периодот од 1984-1997 година, при што во фокусот на анализата се: САД, Русија и Јапонија, по завршувањето на Студената војна. Со користење на Малмквистовиот индекс ‘Malmquist index (MI)’, од Malmquist-I-C моделот на анализа, резултатите од анализата ја потврдуваат првата поставена хипотеза.

Имено, за:

- $MI > 1$, RMI се зголемува, со што зависноста од вооружените сили, DMF, се намалува;
- $MI = 1$, RMI останува константа;

- $MI < 1$, RMI се намалува, со што зависноста од вооружените сили, DMF, се зголемува.

Во периодот од 1990 до 1997 година, средната вредност на MI за САД изнесува 1.120 а за Русија 1.207. Тоа значи дека двете држави го зголемиле RMI, односно ги намалиле своите вооружени сили по завршувањето на Студената војна. Од друга страна пак MI за Јапонија изнесува 0.987, што значи дека се намалува нејзиниот RMI, а се зголемуваат вооружените сили на Јапонија. Со ова се потврдува првата поставена хипотеза. Со цел потврдување на втората хипотеза Накабајаша и Тоун го користат 'Super-SBM-I-C' моделот при што вкупниот број на DMU изнесува 252 (18 држави x 14 години (1984-1997 година)). При овој модел е пресметан коефициент на варијација на RMI на државите за секоја од наведените години. Во годините по завршувањето на Студената војна, тој коефициент се намалува сè до 1994 година (1990-1994 година), што го означува преминот од биполарниот систем, кој постои за време на Студената војна, во нов меѓународен систем. По 1994 година, споменатиот коефициент благо се покачува, што се објаснува како нова фаза во меѓународните односи. Посоченото истражување ја покажува можноста за примена на DEA за компаративна анализа на најразлични појави поврзани со меѓународните односи и одбранбениот сектор.

Лу (Lu, 2011), поаѓајќи од фактот дека оценката на перформансите на воената организација претставува комплексно прашање, го анализира снабдувањето со храна и прехранбени продукти на 31 воен дистрибутер во рамките на Тајванските вооружени сили. Неговото истражување има за цел да ја испита можноста за примена на DEA во оценување на перформансите на воените добавувачи, односно дистрибутери, како и да укаже на слабостите и да дефинира кој се најважни инпути и аутпути во процесот, со цел унапредување на процесот на управување со нив. Истражувањата за ефикасноста и продуктивноста со DEA во вооружените сили главно се поврзани со логистичките функции на армијата односно различните функции на поддршка како одржување на техниката, како и со вработувањето на персоналот во армијата (Hanson, 2012:2). Како една од причините за таквата состојба се потешкотиите при дефинирање на моделот односно аутпутите во вооружените сили. Хансон развива модел со кој ја мери ефикасноста и продуктивноста на оперативните единици на вооружените сили, кои преставуваат стожер на

одбранбениот сектор. Според Хансон (Hanson, 2012:7), главниот предизвик при дефинирање на моделот во вооружените сили е разликата помеѓу резултатите, аутпутите и активностите во процесот на трансформација, како и нивна категоризацијата. Тој дефинира општ модел кој се однесува на Гардата на Норвешките вооружени сили, чија задача е заштита на населението и основните функции на општеството (суверенитет, управување со кризи и придонес кон безбедноста и сигурноста на општеството). Во моделот Хансон (Hanson, 2012:13-26) дефинира три инпут варијабли за опремата и персоналот:

- фиксни трошоци за персоналот-плати,
- варијабилни трошоци за персоналот-прекувременно ангажирање и
- материјални трошоци-муниција, резервни делови и одржување.

Се врши набљудување на 11 единици на Гардата на Норвешките вооружени сили, поточно на единиците во 11 области, за времетраење од 3 години, со што бројот на набљудувања изнесува 33. Податоците се собрани месечно и годишно. При овој модел дефиниран е еден аутпут (составен од високо подготвени сили, сили во резерва и штабен персонал), моделот е ориентиран кон инпутите, а продуктивноста се мери со Малквистовиот индекс на продуктивност. Самиот модел, и покрај одредени недостатоци поврзани со примената на најдобри практики во оваа област, овозможува мерливо прикажување, за аутпутот, на оперативната единица, во случајот Гардата на Норвешките вооружени сили.

Во анализата, која се однесува на проблемот со проширувањето на НАТО, Хатами, Тавана, Сати и Агрел (Hatami-Marbini, Tavana, Saati and Agrell, 2012:19-21) користат 'fuzzy DEA BCC' модел. Самото проширување на НАТО е комплексен проблем кој вклучува повеќе критериуми. Имено, земјите кандидати за членство треба да исполнат повеќе квантитативни и квалитативни критериуми поставени од страна на НАТО. Тие истакнуваат дека во политичките дискусии проширувањето понекогаш се претставува како процес кој ги фаворизира социјално и економски стабилните држави, наспроти политичката неизвесност која постои како резултат на внатрешен конфликт (на пр. Кипар). Тие, користејќи веродостојни социо-економски индикатори и 'fuzzy' варијабли за политичкиот консензус, утврдуваат 'fuzzy DEA VRS' граница. Анализата на податоците покажува дека одлуките не се засноваат на социо-економската стабилност. И покрај вклучувањето на неутралните земји како

Шведска, Ирска и Швајцарија во анализата, интеграцијата на поранешните Советски републики во НАТО, во споредба со републиките од поранешна Југославија, покажува дека сосема други механизми се во игра.

Посочените DEA модели ја отсликуваат можноста за широка примена на DEA за мерење на перформансите на одбранбениот сектор.

3.3.3. Ефикасноста на Република Македонија и Република Словенија во НАТО мисијата ISAF

Стектите знаења и вештини од учеството во меѓународните операции и мисии имаат големо влијание на процесот на развој и одржување на националните одбранбени способности. Учеството во НАТО предводените операции и мисии е од големо значење и претставува еден од суштинските елементи во градењето на заедничката безбедност, како во рамките на НАТО така и помеѓу Алијансата и нејзините партнери. На ова, се надоврзува и фактот дека учеството во НАТО предводените операции и мисии, придонесува и за рамномерната поделба на одговорностите и обврските во рамките на Алијансата. При тоа, се поставува прашањето колку земјите членки придонесуваат за таа рамномерна распределба и колкав е придонесот на земјите партнери во НАТО предводените операции и мисии? Заради посоченото, ќе се анализира учеството на земјите учеснички во мисијата ISAF. Целта, на ова емпириско истражување е да се измери колку земјите учеснички, меѓу кои Република Македонија и Република Словенија, придонесуваат за ефикасноста на мисијата на НАТО во Авганистан во 2007, 2008 и 2009 година (пред почетокот на финансиската криза и по почетокот на истата), односно колку се тие ефикасни во спомената мисија. Исто така, ќе се дадат препораки и за натамошна рамномерна распределба на одговорностите и обврските во рамките на учеството во НАТО предводените операции и мисии.

3.3.3.1. Избор на DEA модел

DEA моделот може да биде ориентиран кон намалување на инпутите или зголемување на аутпутите. Првиот е познат како инпут-ориентиран модел, додека пак вториот како аутпут-ориентиран модел (Cvetkoska and Barisic, 2014:79). Цветкоска и Баришиќ ги објаснуваат основите на ВСС моделот, ориентиран кон аутпутите при што истиот е претставен со релациите од (2)-(6):

$$(BCC - O_o) \quad \max_{\eta_B, \lambda} \eta_B \quad (2)$$

$$\text{со ограничувања:} \quad X \lambda \leq x_o \quad (3)$$

$$\eta_B y_o - Y \lambda \leq 0 \quad (4)$$

$$e \lambda = 1 \quad (5)$$

$$\lambda \geq 0 \quad (6)$$

каде што:

- η_B е скалар,
- за DMU_j ($j=1, \dots, n$), податоците за инпутот се $(x_{1j}, x_{2j}, \dots, x_{mj})$, а податоците за аутпутот се $(y_{1j}, y_{2j}, \dots, y_{sj})$,
- податоците се дадени во две матрици X и Y (X- матрица на инпутите; Y- матрица на аутпутите),
- λ - вектор колона и сите негови елементи се ненегативни,
- e - вектор редица и сите негови елементи се еднакви на единица.

За да една DMU биде BCC ефикасна резултатот на ефикасност треба да биде еднаков на 1, а дополнителните променливи да бидат 0, во спротивно DMU е BCC неефикасна, за пошироко видете во Купер, Сифорд и Тоун (Cooper, Seiford and Tone, 2007:89-94).

3.3.3.2. Податоци

Во рамките на ова емпириско истражување, целта е да се утврди ефикасноста на земјите учеснички во мисијата ISAF во 2007, 2008 и 2009 година со користење на DEA.

Примерокот го сочинуваат 36 DMUs, односно земји учеснички, при што се исклучени оние земји кои не учествуваат во мисијата во периодот кој се набљудува (на пр. Босна и Херцеговина, Грузија, Јордан, Украина, Сингапур итн.). Избрани се два инпута и еден аутпут и тоа:

Инпути:

1. број на население на секоја од земјите учеснички,
2. БДП по глава на жител на секоја од земјите учеснички (во US долари).

Аутпут:

1. придонесот на секоја земја учесничка, односно број на војници на секоја земја учесничка од вкупниот број на персонал по ротација во мисијата ISAF. При тоа, постои едно ограничување кое се однесува на вкупниот број на персонал по ротација при што вкупниот број на персонал претставува збир на бројот на војници само на земјите учеснички вклучени во анализата (на пр. вкупниот број на персонал во ротација во мисијата ISAF во 2009 година изнесува 83913 наместо 84146, бидејќи од анализата се исклучени Босна и Херцеговина, Грузија, Сингапур и Украина).

Вкупниот број на персонал по ротација во мисијата ISAF се зголемува од 2007 до 2009, односно се зголемува потребата од мировници во ISAF и тој изнесува:

- во 2007 година вкупниот број на персонал по ротација во мисијата ISAF изнесува 41649 (реалниот број е 41741, но се исклучени Јордан и Швајцарија).
- во 2008 година вкупниот број на персонал по ротација во мисијата ISAF изнесува 51350 (реалниот број е 51361, но се исклучени Грузија и Украина).
- во 2009 година вкупниот број на персонал по ротација во мисијата ISAF изнесува 83913 (реалниот број е 84146, но се исклучени Босна и Херцеговина, Грузија, Сингапур и Украина).

Под поимот ротација се мисли на број за одреден временски период во текот на годината (најчесто 6 месеци).

Податоците за број на население и БДП по глава на жител за секоја од земјите учеснички се добиени од Web страната на Светска банка, додека податоците за учеството во мисијата ISAF, се добиени од базата на податоци на Стокхолмскиот меѓународен институт за мировни истражувања, SIPRI.⁸¹ Податоците се дадени во Прилог 1.

---

⁸¹ Податоците за Република Македонија за учеството во мисијата ISAF содејствуваат со податоците претходно обработени во делот на кој се однесува на учеството на Република Македонија во НАТО предводените операции и мисии (слика 5). Во однос на Република Словенија постојат разлики (слика 7), но сепак се работи за податоци кои се добиени од официјални документи на Република Словенија. Ќе забележиме дека при толкување на резултатите, тоа не влијае на ефикасноста на Република Словенија (табела 9).

3.3.3.3. Резултати и анализа

За решавање на избраниот модел се користи софтверот 'DEA- Solver, Learning version 3.0., пошироко за тоа како се припремаат податоците видете во Купер, Сифорд и Тоун (Cooper, Seiford and Tone, 2007:454-476).

Направената анализа го отсликува придонесот на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF. Анализата подеднакво ги вклучува земјите членки на Алијансата и земјите партнери на НАТО, кои учествуваат во ISAF. Добиените резултати од софтверското решавање на моделот се претставени во табелата 8, каде е прикажана релативната ефикасност на секоја од 36 земји учеснички во мисијата на НАТО, ISAF, во 2007, 2008 и 2009 година.

Врз основа на добиените резултати, во 2007 година само 6 земји учеснички се идентификувани како релативно ефикасни, со што и нивниот придонес во ISAF е најголем. Тоа се САД, Албанија, Обединетото Кралство, Македонија, Исланд и Естонија. Сите наведени се земји членки на НАТО, освен Република Македонија. Резултатот на релативната ефикасност за Данска е 0,9501, за Норвешка 0,8942, итн., а најмалку ефикасна е Австрија. Во 2008 година, повторно релативно ефикасни се: САД, Албанија, Обединетото Кралство, Македонија, Исланд и Естонија. Резултатот на релативната ефикасност за Данска е 0,9410, за Холандија е 0,7692, итн., а најмалку ефикасна повторно е Австрија. Во 2009 година, релативно ефикасни се САД, Албанија, Обединето Кралство, Македонија, Луксембург и Естонија. Резултатот на релативната ефикасност за Данска е 0,9231, за Холандија е 0,7847, а Австрија, повторно е идентификувана како најмалку ефикасна. Во однос на Република Македонија, се потврдува често искажаната констатација од политичката и академската заедница, дека Македонија и покрај тоа што е мала земја со ограничени ресурси, таа е една од најголемите придонесувачи во мисијата на НАТО во Авганистан. Резултатите покажуваат дека во однос на сите земји партнери на НАТО, Република Македонија е најголем придонесувач во мисијата ISAF. Со тоа се поставува прашањето зошто на самитот на НАТО во Чикаго во 2012 година на листата на специјално поканетите 13 земји партнери на НАТО, за кои се смета дека имаат направено одредени политички, оперативни и финансиски придонеси во операциите предводени од НАТО, не е и Република Македонија. Листата на 13 земји ја сочинуваат: Австралија, Австрија, Финска, Грузија, Јапонија, Јордан, Република Кореја, Мароко, Нов Зеланд, Катар, Шведска,

Швајцарија и Обединетите Арапски Емирати, при што некои од нив се вклучени во анализата.

Ред бр.	2007		2008		2009	
	DMU	Резултат на ефикасност	DMU	Резултат на ефикасност	DMU	Резултат на ефикасност
1.	САД	1	САД	1	САД	1
2.	Албанија	1	Албанија	1	Албанија	1
3.	Обединето Кралство	1	Обединето Кралство	1	Обединето Кралство	1
4.	Македонија	1	Македонија	1	Македонија	1
5.	Исланд	1	Исланд	1	Луксембург	1
6.	Естонија	1	Естонија	1	Естонија	1
7.	Данска	0,9500	Данска	0,9409	Исланд	0,9998
8.	Норвешка	0,8942	Холандија	0,7692	Данска	0,9230
9.	Холандија	0,7391	Норвешка	0,7100	Холандија	0,7846
10.	Бугарија	0,7180	Бугарија	0,6220	Норвешка	0,7237
11.	Литванија	0,6017	Канада	0,5866	Латвија	0,7029
12.	Турција	0,5972	Хрватска	0,5509	Канада	0,5541
13.	Полска	0,5173	Литванија	0,5487	Бугарија	0,5020
14.	Латвија	0,4677	Романија	0,4266	Хрватска	0,4819
15.	Хрватска	0,4356	Германија	0,3715	Австралија	0,4725
16.	Романија	0,4205	Австралија	0,3654	Литванија	0,3894
17.	Германија	0,4186	Полска	0,3650	Франција	0,3803
18.	Канада	0,4178	Шведска	0,3140	Шведска	0,3633
19.	Италија	0,3754	Франција	0,3140	Нов Зеланд	0,3593
20.	Австралија	0,3421	Латвија	0,3081	Турција	0,3526
21.	Шведска	0,3103	Турција	0,3046	Полска	0,3497
22.	Словенија	0,3095	Словенија	0,3002	Италија	0,3495
23.	Луксембург	0,2868	Италија	0,2954	Германија	0,3448
24.	Белгија	0,2811	Чешка	0,2922	Белгија	0,3385
25.	Чешка	0,1931	Луксембург	0,2782	Словачка	0,3091
26.	Унгарија	0,1857	Нов Зеланд	0,2703	Романија	0,3088
27.	Франција	0,1857	Белгија	0,2698	Словенија	0,2660
28.	Нов Зеланд	0,1490	Словачка	0,2585	Чешка	0,2384
29.	Шпанија	0,1460	Унгарија	0,1815	Унгарија	0,1775
30.	Финска	0,1352	Шпанија	0,1205	Шпанија	0,1508
31.	Португалија	0,1258	Финска	0,1114	Финска	0,1170
32.	Словачка	0,1132	Грција	0,0844	Азербејџан	0,0842
33.	Азербејџан	0,1050	Азербејџан	0,0791	Португалија	0,0668
34.	Грција	0,1039	Португалија	0,0484	Ирска	0,0107
35.	Ирска	0,0132	Ирска	0,0116	Грција	0,0089
36.	Австрија	0,0029	Австрија	0,0008	Австрија	0,0024

Табела 8. Табеларен приказ на релативната ефикасност на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF

Според резултатите од направената анализа за 2007, 2008 и 2009 година, може да се заклучи дека поедини земји партнери, потребно е да искажат поголема подготвеност и способност во однос на нивниот придонес во мисиите на НАТО. Имено, земји партнери на Алијансата, како: Австралија, Австрија, Финска, Нов Зеланд, Шведска, Финска, споредбено со Република Македонија, имаат далеку поголеми човечки и економски ресурси, согласно што нивниот придонес во НАТО мисиите треба биде позначителен.

Споредбено и со земјите членки на НАТО, придонесот на Република Македонија е значително поголем од оние земји членки на НАТО кои имаат далеку поголем број на жители и имаат поголеми економски можности (Холандија, Германија, Франција итн.) Исто така, споредбено со земјите во регионот, Албанија и Македонија се поголеми придонесувачи во ISAF наспроти, Бугарија, Романија, Грција. Но, многумина се прашуваат што добива Република Македонија од сето ова. Со недобивањето на покана за членство на Македонија во Алијансата, во 2008 година, се поставува прашањето треба ли Република Македонија и понатаму да учествува со значителен број на војници во мисиите на НАТО (Славески, 2013:7). Славески предлага да се преиспитаат средствата кои се издвојуваат за оваа намена и тие да се пренаменат за подобрување на стандардот на вработените во АРМ и за опремување на армијата. Од друга страна пак, според Славески, потребно е да се разгледаат можностите за поголемо учество на Република Македонија во мисиите на ООН, каде се добива одреден финансиски надомест за учеството. Сепак, повлекувањето од воспоставените релации и превземените обврски поврзани со учеството во операциите и мисиите на НАТО би значело несериозност од страна на Република Македонија, а самото учество треба да биде согласно можностите, проценетиот ризик и искажаните национални интереси на Република Македонија, со кои не треба да се калкулира низ цена на чинење. Со зголемување на одбранбениот буџет и почитување на НАТО прифатениот концепт за негово димензионирање, во голема мера ќе се придонесе за опремување и модернизација на АРМ.

Од земјите членки на НАТО релативно ефикасни се САД, Албанија, Обединетото Кралство, Исланд и Естонија. И овој пат водството во оваа мисија на НАТО го имаат САД кои секогаш ги прати провереното сојузништво на Обединетото Кралство. И повторно се доаѓа до неопходноста од постоењето на

рамномерна поделба на товарот помеѓу земјите членки на НАТО, меѓу другото, и во операциите и мисиите на Алијансата, за да не се покренува прашањето, како што посочуваат Метлари и Питерсон (Matlary and Petersson 2013), 'Што ќе се случи кога САД повеќе нема да го превземаат водството во меѓународните операции?'

Резултатот на релативната ефикасност на Република Словенија е 0,3095, 0,3002 и 0,2660 во 2007, 2008 и 2009 година респективно. Но, ако ја анализираме и релативната ефикасност на Естонија која како и Република Словенија е земја членка на НАТО од 2004 година, ќе забележиме дека придонесот на Естонија е далеку позначителен и истата спаѓа во групата на земји кои се релативно ефикасни. Тоа е присутно и во анализата на Хриберник кој го анализира присуството на Естонија и Словенија во ISAF (Hribernik, 2011:381). Хриберник посочува дека и двете земји ги проширија своите воени заложби во странство, но, придонесот на Естонија во Авганистан е значително поголем. Хриберник го истакнува фактот дека Естонија е земја со најмногу војници во ISAF во однос на својата големина, при што во 2011 година Естонија имала 1 војник во ISAF на секој 8222 жители на Естонија, додека Словенија 1 војник на секој 23333 жители на Словенија. Хриберник во својата анализа за учеството во ISAF предочува дека во 2009 година Словенија била последна на листата со 7 земји со кои е направена споредба (Унгарија, Словачка, Латвија, Литванија, Естонија, Чешка и Хрватска.)⁸². Но од друга страна пак учеството на Република Словенија во НАТО предводената операција на Косово, е далеку поразлично. Тоа се должи пред сè на фактот дека стабилното и безбедно соседство обезбедува безбедност и просперитет дома. Веројатно на одлуката за степенот и нивото на учество на Република Словенија во ISAF влијае и фактот дека Авганистан е регион кој е доста оддалечен, при што, за Република Словенија, присутноста во регионот на Западен Балкан е во фокусот во однос на учеството во меѓународните операции и мисии. Посебната заинтересираност за стабилноста и безбедноста за регионот на Југоисточна Европа придонесува за поголемото присуство на Словенечките вооружени сили во операциите на НАТО на Балканот (SFOR во Босна и Херцеговина и KFOR на Косово). Сето тоа е поткрепено и со поддршката на јавноста, при што повеќе преовладува определбата за регионално дејствување.

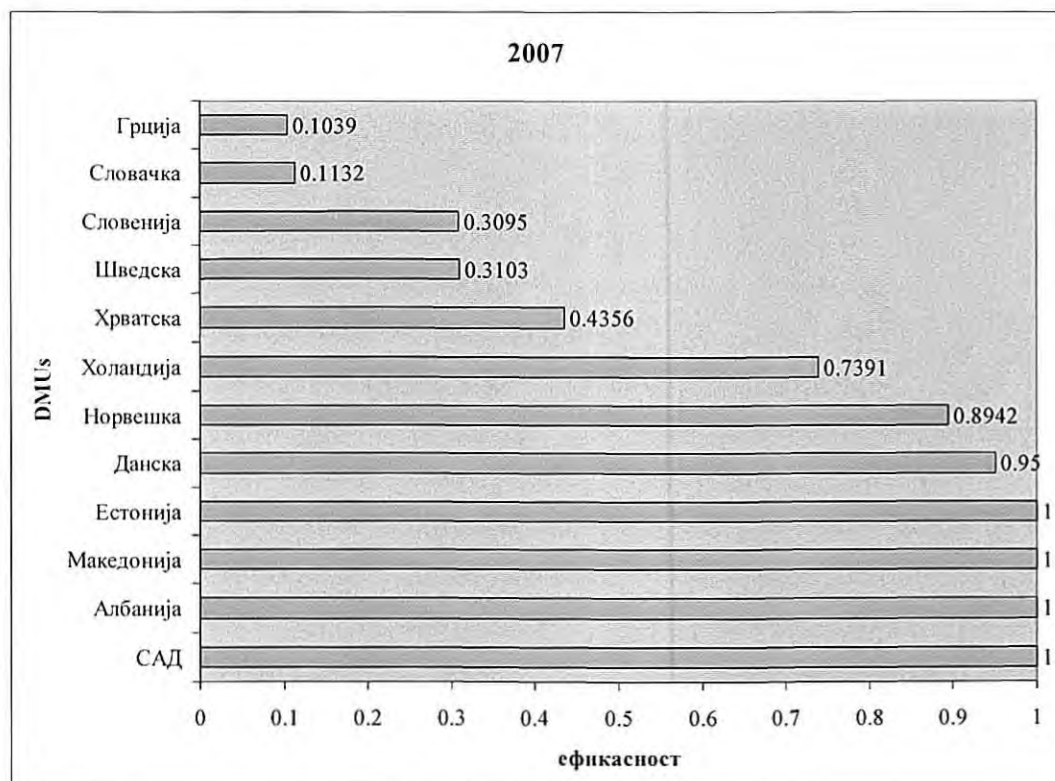
---

⁸² Во направената анализа Унгарија и Чешка не се посффикасни од Словенија.

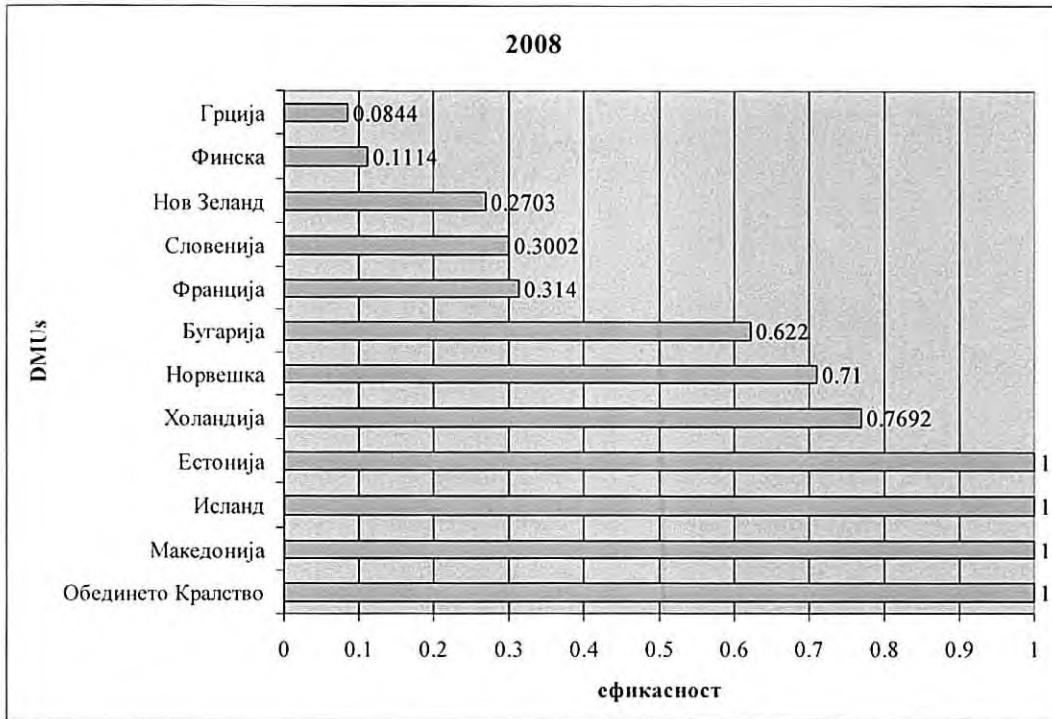

Графичкиот приказ на релативната ефикасност на земјите учеснички во ISAF, за сите 3 анализирани години е претставен на сликата 12, 13 и 14. Заради големиот број на DMUs, на графиконот, покрај Република Македонија и Република Словенија се прикажани само одреден број на земји членки и партнери на НАТО.

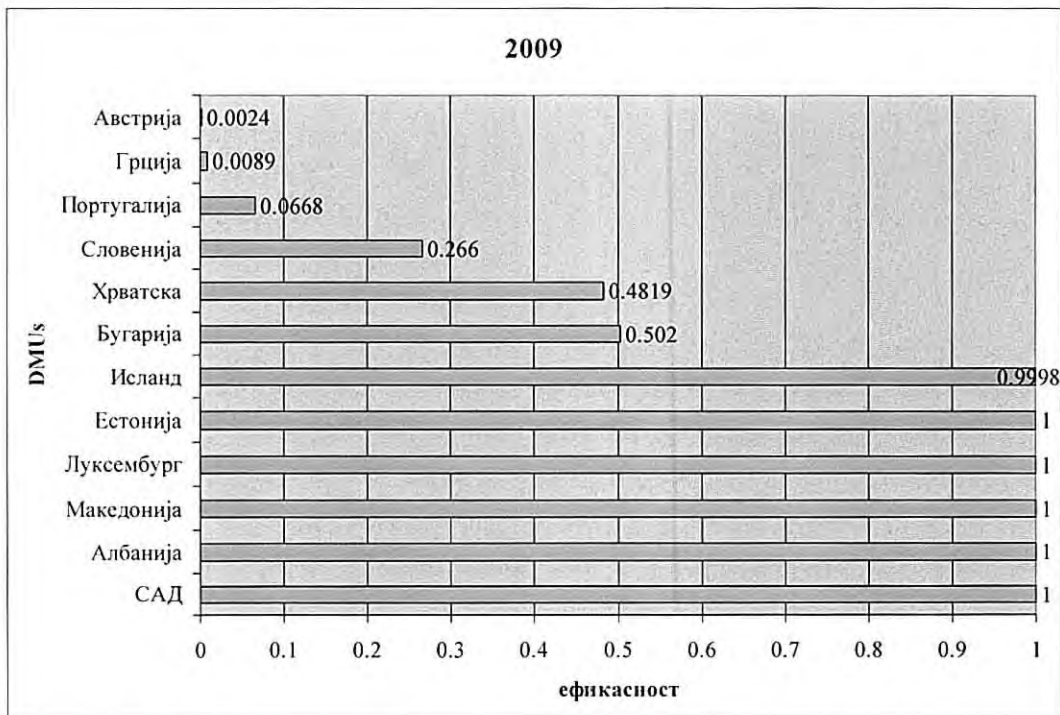
Со појавата на економската криза во 2008 година, БДП кај земјите учеснички во 2009 година се намалува, што секако влијае на нивната релативна ефикасност. Од друга страна пак, потребата од мировници се зголемува и при тоа се бара од земјите учеснички, не само да не го намалат бројот на мировници туку и дополнително да го зголемат, за да бидат релативно ефикасни. Таков е примерот со Луксембург кој станува релативно ефикасен, бидејќи со намалување на БДП Луксембург, не го намалува бројот на мировници во ISAF. Некои од земјите учеснички не стануваат поефикасни и покрај намалувањето на БДП, бидејќи и покрај тоа што го имаат зголемено бројот на војници, тој број во однос на потребата од мировници, која се зголемува, не ја зголемува нивната релативна ефикасност, како на пример Словенија.

Слика 11. Графички приказ на релативната ефикасност на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF, за 2007 година

Слика 13. Графички приказ на релативната ефикасност на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF, за 2008 година

Слика 14. Графички приказ на релативната ефикасност на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF, за 2009 година

Република Словенија за да биде релативно ефикасна во мисијата ISAF во годините кои се предмет на анализа потребно е од страна на Република Словенија да се зголеми бројот на војници кои учествуваат во мисијата. На пример во 2008 година, Република Словенија треба да го зголеми бројот на војници за 163. Во табелата 9 прикажана е проекцијата за тоа како Република Словенија може да стане релативно ефикасна.

Република Словенија	2008	
инпут 1	2021316→2021316	нема промени
инпут 2	27501.8→27501,8	нема промени
аутпут 1	70→233	233,09% зголемување

Табела 9. Проекција за Република Словенија да стане релативно ефикасна во мисијата на НАТО, ISAF

За инпутите (број на население и БДП по глава на жител) нема промени и тие остануваат исти, додека аутпутот (бројот на војници) е потребно да се зголеми од 70 на 233.

Од направената анализа може да се заклучи дека разликите помеѓу желбите и очекувањата искажани во политичката определба на земјите членки и партнери на Алијансата за учество во меѓународните операции и мисии од една страна и реалните можности од друга страна се секогаш присутни. При тоа потребно е да се направи реална поделба на товарот во учеството и придонесот да биде согласно расположливите ресурси и способности на земјите кои искажале подготвеност за учество во мисиите и операциите на НАТО. Активностите поврзани со учеството во НАТО предводените операции и мисии постојано се набљудувани од јавноста што и предизвикува и одредени критички размислувања. При тоа, треба да се работи и на подигање на свеста и поддршката од јавноста за учество во меѓународните операции и мисии кои пак се поврзани со зголемување на безбедноста на државите.

Глава IV

ГРАДЕЊЕТО НА ОДБРАНБЕНИТЕ СПОСОБНОСТИ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА НОВОТО БЕЗБЕДНОСНО ОПКРУЖУВАЊЕ

Новото безбедносно опкружување е оптоварено со старо новите безбедносни предизвици и се карактеризира со понатамошна дестабилизација на повеќе региони во светот, а од неодамна и со дестабилизација на подрачјето на Европа. Градењето на одбранбените способности зависи од сегашните и идните безбедносни предизвици. Ова бара трансформација и прилагодување на одбранбените способности на земјите членки на НАТО, но и способностите на земјите партнери, на сè понеизвесните случувања во безбедносната средина во 21-от век. *Иницијативите за соработка во рамките на НАТО ќе го олеснат процесот на понатамошната трансформација на националните одбранбени способности.* Во ова поглавје е направена анализа на идните безбедносни предизвици, при што градењето на одбранбените способностите согласно мисиите и задачите на Алијансата ја иницира потребата од кохерентен развој на нови способности. Направен е осврт на приоритетот од справување со безбедносните предизвици во сајбер просторот, а како резултат на сè поголема употреба на информациските технологии во глобализираниот свет. Клучен елемент е интероперативноста на способностите помеѓу земјите членки на НАТО и земјите партнери, што во многу зависи и од нивната посветеност на тој процес. Анализата се фокусира на пристапот кој се однесува на идниот развој на способностите на Алијансата за колективна одбрана, кризен менаџмент и безбедносната преку соработка. Овој пристап е секако применлив во поголем и помал обем за земјите членки на НАТО и земјите партнери, што секако е национална одлука и зависи од нивото на трошоците во одбраната, кое во многу земји е загрижувачки ниско.

1. Идните безбедносни предизвици

Тенденцијата да се замени вообичаената семантика, каде во повеќето безбедносни дискусии и анализи концептот на закана (threat) сè повеќе се заменува со терминот ризик (risk), е резултат на потребата да се опише

новонастанатата состојба во меѓународните односи по завршувањето на Студената војна (Георгиева, 2006:99). Според Георгиева, друго објаснување е игнорирањето на фактот дека државите сеуште се соочуваат со класични безбедносни закани: закани за територијалниот интегритет и политичка независност. Но сепак, во објаснувањето на новото безбедносно опкружување, во кое покрај воените доминираат и опасностите од невоена природа и понатаму ќе се употребува реториката која ги вклучува ризиците и заканите кои всушност претставуваат безбедносни предизвици. Светот денес и во иднина е свет во кој доминира конфликтот меѓу оние што имаат и оние што немаат. ‘Аутсајдерите’, односно оние со конфликтен социјален и културен фокус ќе ја предизвикаат супериорноста на Западниот свет, согласно со своите, а не со правилата на Западниот свет. Нивните операции ја заматуваат и ќе продолжат да ја заматуваат разликата меѓу криминалот и војната, криминалецот, борецот и цивилите вклучени во воените дејства (Саливан, 2009:144). Саливан посочува дека непријателските акции ги истражуваат празнините во способноста на модерните државни внатрешни и надворешни безбедносни структури, со што во подем ќе бидат неконвенционалните операции што не се зависни од конвенционалните одговори. Периодот по завршувањето на Студената војна јасно покажува дека природата на заканите по меѓународната безбедност постојано се менуваат. Последниве неколку години сведоци сме на една сосема нова безбедносна средина. Со појавата на кризата во Украина, станува јасно дека определбата за Европа ‘цела и слободна’ сè повеќе се доведува во прашање. Во изминатите 20 години безбедноста на евроатлантскиот регион се заснива на премисата дека НАТО не се соочуваа со противник на истокот на Алијансата. Оваа премиса сега се доведува во прашање (Vershbow, 2014). Оваа констатација на заменикот генерален секретар на НАТО е да се искаже новата стратегиска реалност со која се соочува Европа.

Трансатлантската заедница се соочува со неколку предизвици од историски размери. Кога Северноатлантската договорна организација ќе се собере на самитот на лидерите на земјите членки на НАТО во Велс во септември, ќе се соочи со една од најголемите предизвици од нејзиното постоење од 1949 година, за тоа како да се одговори на новиот агресивен Владимир Путин, чија Русија го анектирала Крим и продолжува да применува зголемени безбедносни и економски притисоци не само на Украина, но исто така и на другите соседни

земји (Кемпе, 2014). Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) повредата на суверенитетот и територијалниот интегритет на Украина го претставува како кршење на меѓународното право и голем предизвик на евроатлантската безбедност. Ова е резултат на перцепцијата на повеќе европски земји членки на Алијансата за безбедносната состојба во Централна и Источна Европа, каде однесувањето на Русија и не е изненадување за земјите членки од источното крило на НАТО. Кемпе, посочува дека, во исто време, сè повеќе безбедносни закани се размножуваат на Блискиот Исток, што дополнително го дестабилизира и разгорува регионот кој граничи со Европа. Секташкото насилство во Ирак, кое ја потиснува и Сирија која влегува во четвртата година од граѓанската војна, на повидок нема крај, ќе констатира Кемпе (Кемпе, 2014). Уште во 2008 година требаше да се насети експанзивната политика на Русија спрема земјите од поранешниот Советски сојуз. Кризата во Грузија, односно отцепувањето на Јужна Осетија и Абхазија, придонесува за зголемување на недовербата во односите меѓу НАТО и Русија. Обезбедувањето на националната безбедност претставува приоритет за владата на секоја земја. Преку креирање на правилна безбедносна политика ќе може успешно да се пресретнат и одвратат заканите кои ја загазуваат националната безбедност на државата. Се чини дека, сеуште високо на агендата на безбедносната политика на повеќето земји е креирање на ефикасен одговор на заканите од тероризмот, сајбер нападите, многубројните регионални и меѓународни кризи (од политичка и воена природа) и секако сè позачестените природни и други катастрофи. Но, тука секако не треба да изостане пролиферацијата на нуклеарното и другото оружје за масовно уништување, транснационалниот организиран криминал, неповолните демографски, економски, финансиски и социјални трендови, недостатокот на ресурси, климатските промени и секако здравствените ризици. Од друга страна пак, опасноста од конфликт меѓу државите во евроатлантската област, која сè до појавата на Украинската криза е сведена на минимум, ја отсликува денешната реалност. Со комбинација на повеќе мерки и активности постигната е асиметрична предност, барем засега, од страна на Русија. Ова предизвикува идните закани да стануваат сè повеќе хибридни во својата форма. Според согледувањата на Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:6) Руската инвазија на Грузија во 2008 година и Украинската криза ја покажуваат моќта на хибридно војување. Тоа, според анализата на Атлантскиот Совет (Atlantic

Council, 2014:6), претставува пристап кој ги комбинира конвенционалните воени сили со информациските операции, провокативните дејствија, сајбер нападите и економските мерки и сето ова ќе ја тестира способноста на НАТО да ја одврати сè повеќе наметливата Русија. Стратегискиот концепт на НАТО од 2010 година во описот на безбедносната средина иако не дава приоритизација на заканите за НАТО, редоследот по кој се наведени обезбедува приближно јасна слика (Katsioulis, 2011:3). Катсиолис посочува дека конвенционалните напади се ставени на прво место иако веројатноста за нивното појавување е многу мала. Во исто време, ширењето на ракетната технологија станува вистинска и растечка закана за евроатлантската област. Понатаму во својата анализа на Стратегискиот концепт, тој посочува дека пролиферацијата на нуклеарното оружје и другото оружје за масовно уништување е наведено како втора закана за стабилноста во светот. Ова закана ја прати и меѓународниот тероризам како закана за граѓаните на земјите членки на НАТО, вклучувајќи ја и опасноста која произлегува од купувањето на оружјето за масовно уништување од страна на терористичките групи. Тој се осврнува и на конкретните закани кои се наведени во Концептот како сајбер нападите, прекинот на трговските патишта, поточно на ранливоста која се должи на големата зависност од увоз на енергија. Понатаму, технолошкиот развој на вооружувањето и општите закани, како што се недостатокот на ресурси, еколошките штети, климатските промени, недостигот од вода, сето тоа го карактеризира безбедносното опкружување на НАТО во иднина, заклучува Катсиолис. Редоследот според кој се искажани заканите по меѓународната безбедност не значи дека едни се помалку важни од другите, бидејќи истите се меѓусебно поврзани при што приоритизација на заканите, всушност, е и тешко да се направи. Сведоци сме на менливоста на приоритетите.

Ќе се осврнам и на видувањата на Вилијамс (Вилијамс, 2009:viii) според кој, во однос на карактеристиките на безбедносното опкружување, е многу важно новите реалности да бидат разбрани и целосно почитувани, а потоа и вклучени во нов систем на политика и стратегија, со цел да се создаде ред во нередот. Тековниот Руско-Украински конфликт ја менува 'играта' во однос на европската безбедност. Дестабилизирањето на источната страна на континентот предизвикува 'слабост' на целокупната европска безбедносна архитектура (Jankowski and Kowalik, 2014). Од тоа, според Јанковски и Ковалик можат да се

извлекат 4 научени лекции. Како прво, тие посочуваат дека, Источна Европа, останува експлозивен и насилен простор. Имено, Европа го добива својот прв повик за буђење за време на Руско-Грузиската војна во 2008 година, но негативните трендови од случувањата на Блискиот Исток и во Северна Африка (директни и индиректни последици од Арапската пролет), предизвикува многу западни земји да ја забораваат Источна Европа. Како второ, Јанковски и Ковалик посочуваат дека надворешната политика на Русија е насочена кон одржување на Источна Европа во руската сфера на влијание и спречување на политичките аспирации на Грузија, Молдавија и Украина да ги зајакнат своите врски со ЕУ и НАТО. За остварување на овие цели, Москва го применува хибридниот пристап во војувањето. Тоа значи употреба на најразлични алатки: користење на чисто воена сила (карактеристика на 19-ти век), кршење на меѓународното право и употреба на пропаганда (20-ти век) и конечно политички и економски притисок во комбинација со новите инструменти како што се сајбер нападите (21-ви век). При ова значајна е широката употреба на специјалните сили, безбедносните сили, разузнавачките агенции и руското малцинство кое живее во Украина, оценуваат Јанковски и Ковалик. Според нив, Русија во последните години, постојано ги предизвикува глобалните геополитички интереси на Западот преку воспоставување на тесна соработка со другите авторитарни режими (особено Сирија и Белорусија), што дополнително го дестабилизира светскиот поредок (на пример, причина за војната во Сирија). Понатаму Јанковски и Ковалик (Jankowski and Kowalik, 2014) во својата анализа ја истакнуваат важноста на одбраната и одвраќањето, кои се доведени во прашање од ерозивноста на меѓународното право и дипломатските алатки кои треба да се зајакнат со потребниот воен потенцијал кој го имаат на располагање Европските земји. После оваа трета констатација, четвртата кажува дека Русија не може да се третира како стратегиски партнер барем не во скора иднина, а со оглед на фактот дека безбедносните услови во Централна и Источна Европа се значително влошени.

Појавата на радикалното исламистичко движење ISIS односно ISIL (Islamic State of Iraq and Syria или Islamic State of Iraq and Levant) е исто така безбедносно прашање кое го потресува целиот Блиски Исток. Активностите на ова радикално движење во Ирак и Сирија ги иницира соседните земји вклучително

и НАТО и неговите партнери да дејствуваат и превземаат мерки за спречување на опасноста од ISIL.

Ова би претставувало она што ги опишува старо новите и идни безбедносни предизвици. Идната безбедносна архитектура сè повеќе ќе биде под влијание на ефектот на глобализацијата со што безбедносните закани и ризици ќе стануваат меѓународни и повеќе насочени. Она што сè повеќе станува видлив аспект на глобализацијата е фактот дека континуирано се намалува способноста на суверените држави да се справат со глобалните проблеми користејќи ги само националните средства (Нацев и Петрески, 2013:43). Нацев и Петрески (Нацев и Петрески, 2013:45-46) го поставуваат прашањето дали глобализацијата води кон помирен и побезбеден свет или пак, индицира нови опасности и ризици? Во однос на второто тие алармираат на опасноста од нерамномерната распределба на 'богатството' предизвикана од глобализацијата, што ќе претставува главен извор на проблеми и закани за светската безбедност. Според истите автори сериозно искушение за глобализацијата претставува и тенденцијата за дезинтеграција (најчесто насилно) на одделни држави, односно тренд за создавање на нови политички заедници. Во поглед на дефинирање на глобалните предизвици за светската безбедност Нацев и Петрески (Нацев и Петрески, 2013:101-105) како главни закани ги издвојуваат: тероризмот, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување и климатските промени, при што климатските промени претставуваат транснационална закана за меѓународната безбедност. Имено, тие го искажуваат тврдењето на повеќето научници според кои климатските промени ќе предизвикаат граѓански војни, тероризам и криминал и дека сè поголемиот недостиг на храна и вода ќе доведе до насилни конфликти и масовна миграција од сиромашните кон богатите држави.

Случаите со цунами и ураганите во САД ја покажуваат неподготвеноста на меѓународната заедница од природни, а веројатно и од нуклеарни катастрофи (Ружин, 2005:14). Да го земеме примерот со Јапонија каде, во 2011 година, од земјотресот и цунамито се предизвикани големи и непроценливи загуби, а исто така дополнителни проблеми се предизвикани и од експлозиите во нуклеарниот комплекс Фукушима. Овие случувања имаат последици не само на регионално туку и на глобално ниво. Исто така, поплавите во Србија и Босна и Херцеговина во 2014 година, алармираат на опасностите од природните катастрофи.

Катастрофата, која ги зафати двете земји, го мобилизира целокупното општество на Србија и Босна и Херцеговина. Но, за жал во многу сегменти задоцнетата реакција укажува на неподготвеноста за одговор на заканите од ваков вид. Иднината им припаѓа на агилните, не на флегматичните (Shea, 2011). Џејми Ши во контекст на новите растечки закани посочува дека подобро е да се соочиме со нив, отколку тие да се сочат со нас. И во иднина ќе бидеме сведоци на сè повеќе условно кажано внатрешни конфликти кои може да прераснат во регионални војни и секако ќе имаат влијание на глобалните случувања во светот. Велам, ‘условно кажано внатрешни конфликти’, бидејќи исходот на истите во многу ќе зависи од инволвираноста на глобалните безбедносни актери и сојузи. Нефункционалноста на ‘слабите’ држави, во кои постојано е присутна опасноста од избивање на конфликт и негово прелевање и понатаму ќе ја одржува потребата истите да бидат во фокусот на интересирање на меѓународната заедница. Сериозно треба да бидат сфатени и безбедносните закани како тероризмот во сите свои форми, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, нивниот начин на испорака и сајбер нападите кои може да имаат силно влијание на глобално ниво, односно асиметричните закани во услови на глобализација. Стравовите поврзани со севернокорејската и иранската нуклеарна програма и можноста терористите да имаат и да го искористат оружјето за масовно уништување, можеби покажуваат дека е време за повторна проценка на заканата од нуклеарни, радиолошки, хемиски и биолошки оружја. Покрај дебатите поврзани со прашањата поврзани со оружјето за масовно уништување, значајна е и дебатата за понатамошната употреба на конвенционалната воена моќ (Бејлис и Вирц, 2007:14). Справувањето со природните и техничко-технолошките несреќи сè повеќе ќе претставува значајно безбедносно прашање на регионално и глобално ниво. Понатаму, прашањата поврзани со енергијата, сиромаштијата, имиграцијата, климатските промени, здравството, сè повеќе и повеќе ќе завземаат централно место во меѓународната безбедносна агенда.

1.1. Безбедноста на сајбер просторот: значење и приоритет

Безбедноста на сајбер просторот се јавува како висок приоритет во ера на сè поголема употреба на информациските технологии во глобализираниот свет.

Разбирањето на сајбер одбраната и безбедносните прашања поврзани со сајбер просторот обезбедува ефикасно функционирање на информациските системи. Сајбер просторот, 5-та димензија на војувањето (по земјата, морето, воздухот и вселената) се состои од сите компјутерски мрежи во светот и сè што тие поврзуваат и контролираат преку кабел, оптика или безжично. Тоа не е само интернет и вклучува многу други мрежи, кои не би требало да бидат достапни преку интернет (Schreier, Weekes and Winkler, 2011:8). Сајбер просторот нема стандардна дефиниција и овој термин се користи за да се опише нефизичкиот простор, кој е составен од многу информациски и комуникациски системи поврзани во глобална мрежа. Тој се користи за да се опише еден виртуелен свет на информациски системи, каде објект во сајбер просторот претставува блок од податоци кои се пренесуваат во рамките на компјутерскиот систем или мрежа. Со откривањето пак на интернетот, сајбер просторот сега претставува глобална компјутерска мрежа. Според речникот на клучни термини на информациска безбедност (Glossary of Key Information Security Terms, 2013:58) сајбер просторот претставува глобален domeин во рамките на информациската околина и се состои од взаемно зависна мрежна инфраструктура на информациски системи, вклучувајќи интернет, телекомуникациски мрежи и компјутерски системи. Сајбер безбедноста или способноста да се заштити и брани употребата на сајбер просторот од сајбер напади е од суштинско значење за сајбер одбраната. Во контекст на посоченото, сајбер безбедноста опфаќа доза на 'офанзивни' активности во сајбер просторот што претставува дел од суштината на сајбер одбраната. Дали сајбер просторот навистина заслужува да биде третиран како независна гранка во полето на војната? Покрај сè се работи за имагинарен простор, чие функционирање зависи од физички системи кои се исто цел на напад како и други воени и цивилни објекти (Моран, 2007:138). Според Моран, постоењето на сајбер војната како и вселенската војна може да се каже дека е реалност. Тој ја истакнува поврзаноста на безбедносните предизвици во сајбер просторот и вселената бидејќи истите делат важни системски информации кои во одредена мера зависат од вселенската базирана инфраструктура (сателитите), карактеристика за големите сили, кои всушност ја поседуваат таа технологија. Заштитата на општеството од сајбер напади стана една од највисоките приоритети и да се постигне ова, владите мора силно да ги бранат мрежите и системите од најразлични закани, како внатрешни така и

надворешни. Можеби напредните западни држави не се земјите кои се под постојана закана од информациски напади, туку оние земји кои сè повеќе стануваат зависни од информациска технологија, но сеуште не ги развиле доволно своите капацитети (Фридман, 1998:57). Оваа констатација на Фридман полека почнува да се менува така да и најразвиените земји се сè повеќе подложни и ранливи на сајбер нападите. Важно е да се наведат некои сајбер закани од неисцрпната листа на закани со кои се соочуваме. Еве некои од нив: спамови (несакани e-mail), малициозен софтвер (компјутерски вирус), дискредитирање на web страните (дезинформации/дискредитација), индискредитирање на корисникот (ненамерно протекнување на информации), насочени напади (измама на корисниците со цел добивање на информации односно пристап), протекнување на класифицирани информации, ранливост како последица на слабо управување со системот, злоупотреба на привилегиите во системот (обработка на приватни/лични информации), социјалните медиуми односно мрежи и др. Според Бајкал (Baikal, 2013:13-14) штетните постапки или закани (потенцијални или вистински) се во доменот на сајбер одбраната. Сајбер одбраната е насочена на штетните дејствија кои првично се појавуваат во сајбер просторот. Целта на сајбер одбраната е да се гарантира одржливоста на услугите (сервисите) на корисниците во сајбер просторот. Таа дава пример кои активности треба да се третираат во рамките на сајбер одбраната. Според неа, активностите кои имаат физичка природа како предизвикување на штета во 'сервер сала' или оштетување на кабли, не се во доменот на сајбер одбраната. Тоа спаѓа во делот на физичката безбедност. Бајкал вели дека ограничувањето на обемот на сајбер одбраната само на малициозни активности кои првично се појавуваат во сајбер просторот е за да се ограничат мерките односно постапките на сајбер одбраната на прашања кои можат да бидат најдобро управувани од страна на специјализирани знаења за сајбер просторот, што е од клучно значење.

Сајбер одбраната претставува голем предизвик за владите и истата може да се постигне само преку меѓународна соработка и партнерство. Владите мора да креираат кохерентен одговор со цел да се обезбеди сајбер просторот и на национално ниво тоа е заедничка одговорност меѓу сите министерства и владини агенции, приватниот сектор и граѓаните. На регионално и меѓународно ниво, ова подразбира соработка и координација со сите релевантни партнери.

Тоа исто така бара избор на најдобриот квалификуван персонал што води до постигнување на целта (Schreier, Weekes and Winkler, 2011:14). Користењето, управувањето и одбраната на критичната информациска инфраструктура е полесно кога одговорноста е поделена и кога постои меѓународна соработка и партнерство.

Исто така, нападот на системите базирани на информациските технологии може да предизвика оштетување на системот и губење на информации, а како последица на сè поголемата вулнерабилност на системите поврзани во мрежи. Сето тоа ја зголеми претпазливоста и потребата од поголема информациска безбедност и имплементација на информациската безбедност како важен сегмент на националната безбедност (Кенков и Наумовски, 2013:232). Впечатливо е дека споменатите термини, односно сајбер одбраната и информациската безбедност, меѓусебно се преклопуваат и имаат повеќе сличности отколку разлики. Според речникот на клучни термини на информациска безбедност (Glossary of Key Information Security Terms, 2013:94), информациската безбедност (Information Security) претставува заштита на информациите и информациските системи од неовластен пристап, употреба, откривање, нарушување, модификација или уништување, со цел да се обезбеди доверливост, достапност и интегритет. Истата претставува подмножество на информациската сигурност (Information Assurance) која според речникот на клучни термини (Glossary of Key Information Security Terms, 2013:93) таа опфаќа мерки и постапки за одбрана и заштита на информациите и информациските системи преку обезбедување на нивна достапност, интегритет, автентичност, доверливост. Овие мерки вклучуваат постојаност на функционирањето на информациските системи, преку обезбедување на заштита, детекција и способности за реакција на можни напади на информациската инфраструктура. Согласно тоа, информациската сигурност се претставува како подмножество на сајбер одбраната, односно сајбер безбедноста и обратно. Според тоа, се настојува да се прифати мислењето дека сајбер одбраната го опфаќа само сајбер просторот, или дека сајбер одбраната, всушност, е информациската сигурност плус безбедноста на мрежите (Кенков и Наумовски, 2013:236). Информациската инфраструктура станува ранлива и во последниве години се забележани многу сајбер напади. Во 2007 година, Естонија е цел на масовен сајбер напад. Владата, бизнис заедницата и медиумската мрежа во Естонија се цел на сајбер напад за

кој се мислеше дека е превземен од страна на Русија. Истата година високата технологија и воената организација на САД се хакирани и значителна количина на доверливи податоци се компромитирани. Во 2009 година, хакер група 'GhostNet', за која постојат сомневања дека потекнува од Кина прави неовластен пристап до владини и приватни доверливи податоци во над сто земји. Во 2010 година Шпанија е цел на сајбер напад, кога глобалната мрежа на компјутери е 'заразена' и меѓу 'заразените' компјутери се компјутерите на некои поважни банки. Во 2011 година, за време на револуцијата во Тунис т.н. 'Jasmine Revolution', владиниот интернет сервис провајдер AMMAR компромитира доверливи информации на своите корисници (Bauckal, 2013:22-23). Исто така, постојат многу тврдења дека Кина е насочена кон американските банки и списанија, но тешко е да се утврди од каде потекнува нападот. Дури и кога се утврдува од каде потекнува нападот, постои можност дека хакерот потекнува од друга земја, а не од земјата од каде доаѓа нападот. Еден од најзначајните сајбер напади е нападот врз иранските нуклеарни објекти во 2010 година кога се осомничени САД и Израел. Тоа е напад кој има за цел да предизвика физичка штета на иранските нуклеарни објекти (Michaels, 2013). Конфликтот помеѓу Русија и Грузија, во 2008 година, покажа дека сајбер нападите имаат потенцијал да станат едни од главните компоненти на конвенционалното војување (Cyber defence, 2014). Во NATO REVIEW онлајн списанието публикувана е хронологија на најголемите сајбер напади (The history of cyber attacks-a timeline). На пример, во јануари 2009 година, за време на воената офанзива во појасот Газа, нападната е интернет инфраструктурата на Израел. Нападот е фокусиран на владините Web сајтови. Израел се сомнева дека нападот е извршен од криминална организација со седиште во некоја од поранешните Советски републики, но спонзориран од страна на Хамас или Хезболах. Во 2010 година групата наречена 'Иранска Сајбер армија' ја отежнува работата на популарниот кинески пребарувач 'Baidu'. Истата група, исто така, го пробива/хакнува Твитер во декември 2009 година. Во јануари 2011 година, се нападнати агенциите на канадската влада. Една од целите на нападот е да се исклучат главните економски агенции на Канада, Одделот за финансии и Трезорот, од интернет. Во октомври 2012 година, од страна на руската фирма Kaspersky е откриен сајбер напад во глобални рамки. Вирусот наречен 'Црвениот Октомври', од 2007 година собира информации од амбасади,

истражувачки фирми, воени инсталации, енергетски компании, нуклеарни и други важни инфраструктури. Во Март 2013 година, Северна Кореја е осомничена за сајбер напад врз финансиските институции на Јужна Кореја, како и над Корејскиот радиодифузер YTN (The history of cyber attacks-a timeline). Една од последиците на сајбер нападите, покрај губење на доверливоста и интегритетот на податоците, е и достапноста на системот со што системот станува нефункционален или 'заразен'. Во ера на информациска технологија, сајбер нападите претставуваат голема закана за критичните информациски системи кои се сè повеќе поврзани со глобалните мрежи. Всушност, сајбер нападите се насочени кон и ја компромитираат критичната односно глобалната инфраструктура. Овие закани постојано се развиваат и се сè повеќе и повеќе малициозни. Со оглед на тоа што нападите се зголемуваат секоја година во број и обем, владите и приватниот сектор мора да развиваат мерки кои ќе ја заштитат доверливоста, интегритетот и достапноста на критичната инфраструктура. Особено војската мора да размислува за ова и треба да очекува дека сајбер нападите ќе бидат сè поголема закана. Но, пред сè, важно е да се дефинира што ја опфаќа критичката инфраструктура на една држава односно военополитички сојуз или алијанса. Со оглед на степенот на ерозија на бариерите помеѓу цивилните и воените мрежи, може да се претпостави дека офанзивните и дефанзивните операции ќе имаат заеднички карактеристики, зависно од тоа дали нападите се насочени меѓу ривалските корпорации, групите вмешани во меѓународен криминал или пак завојувани држави. Тоа е, исто така, резултат на сè поголемата примена на технолошките решенија за широка потрошувачка од страна на војската, со што во употреба би биле информациски системи со познати слабости (Фридман, 1998:58).

Во моментот, не постои единствен начин за да се обезбеди безбедноста на информациите. Со појавата на различни видови на закани одбраната од овие закани станува сè потешка. Заканите се развиваат толку брзо, така што корисниците на сајбер просторот не можат ефикасно да се справат со истите (Baikal, 2013:15). Подобрувањето на способностите за одбрана од сајбер нападите е многу важно во време кога заканата по критичната инфраструктура од неочекувани напади е сè поголема. Но кој е противникот на оваа 24/7 војна? Хакери, организирани криминални групи, терористички организации, држави или тоа е внатрешна закана? Последната можеби е веројатно најопасната закана

со оглед на фактот дека потенцијално постои незаштитен пристап до информациските и комуникациските системи и инфраструктура. Според Кирас (Кирас, 2007:186) информациските технологии и интернетот им обезбедуваат на терористите нови можности за премин низ просторот и времето, создавајќи опасност за државните системи каде контролата на информациите се изедначува со физичката моќ.

2. Одбранбените способности низ призмата на идните безбедносни предизвици

Меѓузависноста на државите во безбедносна смисла, изразена преку зголеменото значење на меѓународните организации за нивната безбедност, значително ја намалува нивната способност за самостојно дејствување на регионално и глобално ниво. НАТО е една од неколкуте меѓународни институции, формирани во периодот по Втората светка војна, но единствена по својот регионален и трансатлантски карактер и по улогата во европската и меѓународната безбедност (Георгиева, 2010:107). Со оглед на фактот дека Република Македонија како земја партнер на НАТО и земја аспирант за членство и Република Словенија која како земја членка на Алијансата имаат обврска да ги развиваат своите одбранбени способности, согласно потребите, задачите и мисиите на Алијансата, идниот развој на националните одбранбени способности на овие две држави, а секако и на останатите земји членки на Алијансата, па и партнери, би бил во тесна корелација со политиката на НАТО за развој на тие способности. Тоа секако ќе зависи и од перцепцијата на безбедносните предизвици со кои ќе се соочи НАТО во иднина. За НАТО алијансата многумина сметаат дека може и треба да претставува безбедносна организација која го одржува светскиот мир под закрила на ОН, но и самостојно (Нацев и Петрески, 2013:37). Во таа насока одбранбените способности низ призмата на идните безбедносни предизвици ќе бидат разгледувани од гледиште кое се однесува на потребата од прилагодување на Алијансата на сè понеизвесните случувања во безбедносната средина во 21-от век. Стратегискиот концепт на НАТО од 2010 година дава анализа на безбедносното опкружување и ја дефинира рамката за развој на способностите на Алијансата во контекст на операциите кои ќе ги изведува Алијансата во иднина.

Колективната одбрана, управувањето со кризите и кооперативната безбедност (безбедноста преку соработка), се дефинирани како суштински задачи на Алијансата, определба која е потврдена и на самитот во Чикаго во 2012 година. Донесените решенија од самитот во Велс ја потврдуваат определбата за справување со сегашните и идните предизвици и посветеноста за исполнување на сите три суштински задачи (Wales Summit Declaration, 2014). Декларацијата од самитот и додава значење на потребата од обезбедување на потребните ресурси и капацитети, како и на политичката волја, неопходни за справување на Алијансата со секој предизвик. Покрај постоечките иницијативи за развој на способностите како ‘Smart Defence’ и иницијативата за ‘поврзани сили’ односно ‘Connected Forces Initiative’ во фокусот е и неодамнешниот прифатен концепт т.н. ‘Framework Nations’ и одлуката од самитот во Велс за формирање на високо подготвени здружени сили ‘Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)’. Оваа нова иницијатива е прифатена од министрите за одбрана на НАТО во јуни 2014 година како концепт на групи од земји кои се ‘собираат’ со две единствени цели. Првата цел е одржување на моменталните способности и втората е обезбедување на основа за кохерентен развој на нови способности на среден и долг рок. Мултинационалниот приод кон овој концепт и колективната обука и вежби ќе обезбеди групирање на силите. На пример, оние сојузници кои имаат широк спектар на способности, обезбедуваат рамка за вклучување на други сојузници (Improving NATO’s capabilities, 2014). Анализата на Крамер (Kramer, 2014:1) за Атлантскиот Совет во однос на споменатата иницијатива е во насока да се истакне потребата за развој на способности за ‘непредвидливиот свет’. Имено, кризата во Украина го поставува прашањето како да се постигне трајната цел на САД и нејзините НАТО сојузници за создавање на Европа ‘цела и слободна’, при што, меѓу другото, клучен елемент би бил создавање на поефективни интегрирани способности кои би ги поддржале воените задачи на НАТО, а со тоа и неговите вредности и цели. Крамер дава препораки како да се организира оваа иницијатива околу трите суштински задачи на Алијансата, колективната одбрана, управувањето со кризите или кризниот менаџмент и кооперативната безбедност односно безбедноста преку соработка. Според Крамер (Kramer, 2014:1), нации кои треба да го превземат водството во колективната одбрана се Германија и Полска, при што клучни елементи ќе бидат поддршка од земјата домаќин, препозиционирање на опремата и

стационарање на сили на нивна територија со фокус на воздушната одбрана, разузнавањето, надзор и извидувањето. Тоа ќе вклучува одржливи способности, борбени авиони (ловци и бомбардери-способност воздух земја), како и прецизни ударни капацитети. Во поглед на кризниот менаџмент Крамер се повикува на способностите на Франција и Обединетото Кралство, кои би ја превземале водечката улога во оваа област, со фокус на мобилноста, логистиката и разузнавачко извидувачките капацитети, како и обезбедување на воздушен мост, снабдување со гориво од воздух, обезбедување на муниција и надзор. Во поглед на безбедноста преку соработка, Крамер предлага водечка нација да биде САД, при што клучни елементи би биле интероперативноста на способностите помеѓу НАТО и партнерите, како и активна соработка на полето на глобалните заеднички и транснационални безбедносни проблеми. При тоа, неопходно ќе биде спроведување на едукација, обука и менторство во развојот на безбедносниот сектор на партнерите и воспоставување на тесна соработка со партнерите за безбедносни прашања од меѓународно значење. Со ова на некој начин, би се постигнал баланс за заинтересираноста на европските земји членки за проблемите и предизвиците ‘дома’, наспроти настојувањата на САД за глобално дејствување. Крамер (Kramer, 2014:1-2) посочува дека секоја земја членка на НАТО ќе може да избере на која група на земји, односно рамка, да се приклучи и покрај тоа што постои природна географската припадност и историска поврзаност помеѓу поедини земји членки. Од друга страна пак, мора да се надминат пречките кои всушност го успоруваат процесот. Политичките елити во Берлин сфатија дека процесот на распоредување мора да биде побрз и повеќе предвидлив, така што сојузниците на Германија може да имаат поголема доверба на подготвеноста на Берлин. Но, сето ова е во почетна фаза така што Германија, во скоро време, нема да стане ‘релаксиран’ воен партнер. Тоа се должи на структурните проблеми во одбранбениот сектор и јазот во однос на способностите. Исто така, постои прашањето за ниските трошоци во одбраната, што кај Американците ја зголемува нетрпеливоста (Teschau, 2014).

Во резимето на публикацијата на Атлантскиот Совет од јуни 2014 година ‘NATO in an Era of Global Competition’ во контекст на препораките кои треба да се земат во предвид за справување со предизвиците во светот т.н. пост ISAF е и потребата од спроведување на вежби. Имено, НАТО мора да направи амбициозен обид за спроведување на вежби на копнените, воздушните и

поморските сили во и околу Европа со што ќе се нагласат обврските за одбрана на земјите членки на Алијансата, како водењето на сложените воени операции. Ова мора да биде тесно координирано, интегрирано и внимателно планирано, со цел не само да се зголеми обуката и можностите за развој, но исто така да има соодветно политичко влијание (Atlantic Council, 2014). Според Атлантскиот совет програмата на вежби ќе овозможи задржување на високото ниво на интероперативност, постигната преку операциите како на пример Авганистан и Либија и исто така ќе ја потврди посветеноста на Алијансата за одбрана на нејзината територија и нејзината способност да распореди сили со цел унапредување на заедничките трансатлантски интереси. Јанковски и Ковалик (Jankowski and Kowalik, 2014), како одговор на Украинската криза, исто така, даваат препораки кои се однесуваат на потребата од стратегиско подобрување на НАТО и неговите способности. Тоа би се постигнало со изведување на редовни воени вежби кои ќе ги опфатат сите можни сценарија, како и преку трансформирање на НАТО силите за одговор (NATO Response Force-NRF) кои ќе испорачаат робусна способност. Згора на тоа, веродостоен одговор на НАТО на Руско-Украинската криза би претставувало и стратегиското зајакнување на неговата источна страна, што значи зајакнување на инфраструктурата (вклучувајќи високо подготвена команда), како и 'чизми на теренот'. Негативните трендови на трошоците за одбрана, мора да запрат, заклучуваат Јанковски и Ковалик. Тие го истакнуваат позитивниот пример на Полска, која го отвара патот кон стабилна програма за модернизација (со посебен акцент на воздушната и ракетната одбрана, поморските сили, информатичката технологија и хеликоптерските единици), со што Полска брзо ќе стане еден од предводниците на европската воена сила. Потребно е да се истакнат и констатациите во анализата на Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:3) во поглед на Украинската криза при што се нагласува дека Русија со користење на конвенционални воени сили, специјални сили, провокации, сајбер напади и алатки и политички и економски притисок го анектира Крим и продолжува да го поткопува владеењето на централната власт во источните делови на Украина. Исто така, се посочува дека, Украинската криза сугерира сосема поинаква иднина која е спротивна на развојот на воените сили, вежбите и плановите кои ги развиваат земјите членки на НАТО во последната деценија. Според Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:3) тоа фрла нова светлина на

трансформација на руските вооружени сили и визијата на Москва за просторот на поранешниот Советски сојуз, со што е и оправдана загриженоста на поедини земји членки на НАТО (соседите на Русија) дека во иднина и тие можат да бидат цел на рускиот притисок и провокации. Но ова не е ново, загриженоста постои и во годините пред донесувањето на новиот Стратегиски концепт на НАТО. Тоа е посебно изразено кај Балтичките земји и Полска, при што тогаш од нивна страна се бара реafirмирање на членот 5 од Вашингтонскиот договор, односно колективната одбрана. И во иднина кризниот менаџмент и безбедноста преку соработка треба да останат важни задачи за НАТО, но постои јасна потреба за ставање на колективната одбрана и застрашувањето (одвраќањето) како врвен приоритет на НАТО, со цел целосен одговор на сè повеќе динамичната и ограничена стратегиска околина. Колективната одбрана и застрашувањето, односно одвраќањето, остануваат камен темелник на НАТО, но Алијансата мора целосно да ги преиспита способностите на земјите членки за одбрана и одвраќање со цел справување со идните закани (Atlantic Council, 2014:6). Според согледувањата на Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:6-7), конвенционалните напади врз земјите членки на НАТО преставуваат далечна можност (каде членот 5 останува високо кредибилен), но хибридна војна се случува во ‘сивата зона’ која лежи на прагот на традиционалниот член 5 одговор. Во тој контекст НАТО мора истовремено да ги одржува своите традиционални способности за одбрана и одвраќање и во исто време да ги одврати и спречи актите на принуда и агресија на ‘сивата зона’. Наведеното се однесува на креирање на соодветен одговор на традиционалните закани и сè позачестените закани од нетрадиционалните актери, што покрај традиционалните алатки (конвенционалните и нуклеарни сили заедно со ракетниот штит) ги вклучува и новите технолошки алатки (одбрана на сајбер просторот и развој на способности за таа намена), како и невоените алатки како на пример енергетските и економските политики и инструменти (Atlantic Council, 2014:6-7). Препорака на експертите од Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:9) е дека НАТО, не треба да развива нови иницијативи и проекти, туку треба да се насочи на подобрување на постоечките како ‘Smart Defence’ и иницијативата за ‘поврзани сили’ односно ‘Connected Forces Initiative’. Понатаму, се даваат препораки за стратегијата во однос на безбедните предизвиците со кои се соочува НАТО како на неговата источна граница така и

на јужната, а предизвикани од случувањата во Украина, Блискиот Исток и Африка. Со ова се дава значење на обновување на дијалогот за новото трансатлантско пазарење, што ќе биде особено тешко со оглед на заинтересираноста на Европските земји членки само за поголем придонес и посветеност на САД за европската безбедност, наспроти интересите на САД за дејствување и креирање на одговор на безбедносни закани од заеднички интерес на глобално ниво. Но, сепак потребно е да се направи баланс помеѓу посветеноста на САД за европскиот мир, безбедност, стабилност и просперитет и потребата од мобилизирање на Европјаните како партнери на САД за глобално дејствување, е препораката од Атлантскиот Совет. Во контекст на способностите, препораките на Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:10) се однесуваат и на зацврстување на копнените сили и способностите за против бунтовничко дејствување. Покрај тоа, фокусот се дава на воздухопловните и поморските сили кои играат главна улога во колективната одбрана и одвраќање со што се препорачува и проширување на улогата на НАТО силите за одговор (NATO Response Force-NRF)⁸³ во контекст на нивна поголема улога во колективната одбрана и одвраќање на НАТО. Исто така, потребата од подобрување на командната структура на НАТО за колективна одбрана и одвраќање, како и за операциите од кризниот менаџмент, се исто така од особен интерес за идното функционирање на Алијансата. Во тој контекст е и препораката за регионална ориентација на командите на НАТО за здружени сили кои ќе бидат подготвени да соработуваат со регионалните актери и да дејствуваат во регионални непредвидливи ситуации. Додека САД и Обединетото Кралство се лидери во делот на сајбер безбедноста, подобрување на сајбер способностите на останатите земји членки на НАТО ќе се постигне преку вежбање и тестирање во рамките на структурите на НАТО, како и преку имплементација на научените лекции. Преку формирање на Висок сајбер комитет во НАТО, како работна група, ќе се обезбеди разгледување на прашањата од сајбер безбедноста, препорачува Атлантскиот Совет. Атлантскиот

---

⁸³ Република Македонија не учествува во НАТО силите за одговор (NATO Response Force-NRF). Сепак е потребно што поскоро вклучување на Република Македонија, како земја партнер на Алијансата, во NRF. Тоа ќе овозможи достапност до специјализирана обука на НАТО и учество на вежби кои во многу ќе придонесат за подигање на нивото на обученост и интеропераативност на единиците на Армијата на Република Македонија. За разлика од Република Македонија Република Словенија учествува во NRF од 2005 година.

Совет посочуваа дека ракетната одбрана ќе биде сè повеќе значајна во годините кои доаѓаат, бидејќи истата ја поврзува Европската и безбедноста на Северна Америка. Подобрување на процесот на планирање во НАТО и усогласување и подредување на националните приоритети согласно одбранбеното планирање е важен елемент за надминување на опасноста за појава на јаз во однос на способностите е оценката на Атлантскиот Совет (Atlantic Council, 2014:10-11).

Најголемите дебати и активности во однос на сајбер одбраната се однесуваат на 'натпреварот' помеѓу напаѓачите и бранителите за тоа кој прв ќе ја најде следната слабост. Дејството на сајбер нападите може да биде многу неизвесно или неочекувано (Hunker, 2013). Во април 2008 година, НАТО ја одобрува политиката за сајбер одбрана (Cyber Defence Policy) како заеднички координиран пристап на земјите членки, со цел заштита на клучните информациски и комуникациски системи и одговор на сајбер нападите.

Друг значаен пристап кон сајбер одбраната е истражувањето и обуката на НАТО во рамките на ова прашање. Во 2008 година, основан е НАТО кооперативниот центар за извонредност на полето на сајбер одбраната (NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence - NATO CCD CoE) со цел да се подобри способноста на НАТО за сајбер одбрана. Овој центар, кој се наоѓа во Талин, Естонија, спроведува истражување и обука во доменот на кооперативната сајбер одбрана, преку различни активности како што се консултации, анализи, вежби и курсеви.

Во 2011 година, усвоена е ревидираната политика на НАТО за сајбер Cyber одбрана (revised NATO Defence Policy), со јасна визија за напорите во сајбер одбраната и Акционен план за нејзино спроведување. Целта на оваа ревидирана политика е да понуди координиран пристап кон сајбер одбраната низ Алијансата со фокус на спречување на сајбер нападите и да обезбеди централизирана заштита за сите структури на НАТО. Таа исто така ја нагласува соработка со земјите партнери, меѓународните организации, приватниот сектор и научната односно академската заедница. Од политиката на НАТО за сајбер одбрана и придружниот Акционен план станува јасно дека фокусот на НАТО е заштита на сопствените комуникациски и информациски системи. Основните принципи на политиката се базираат на заштита, отпорност и недуплирање. Клучот на ефективната сајбер одбрана е координирана одбрана на членките на Алијансата и мрежите на НАТО. Исто така, НАТО се обврзува дека ќе обезбеди

координирана асистенција ако било кој сојузник или сојузници се жртви на сајбер напади и доколку побараат помош (Hunker, 2013).

Доведувањето на сите НАТО мрежи под централизирана заштита е оценето како клучна задача. Во понатамошните реформи, како дел од тековниот процес на реформите на Алијансата, е формирањето на Агенцијата за комуникации и информации на НАТО (NATO Communications and Information Agency -NCI Agency) во јули 2012 година, со цел сите структури на НАТО да бидат под централизирана заштита (Cyber defence, 2014). Главната цел на NCI Агенцијата е да обезбеди C4ISR (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance -команда, контрола, комуникации, компјутери, разузнавање, надзор и извидување) технологија и услуги на комуникациските и информациските системи (КИС) и способности за постигнување на мисиите на Алијансата, вклучувајќи ги и новите закани и предизвици, како сајбер одбраната и ракетната одбрана. Агенцијата, исто така, обезбедува споделување информации во рамки на Алијансата, промовирајќи ја неопходноста од интероперативност. Агенцијата е извршното тело на НАТО организацијата за комуникација и информации (NATO Communication and Information Organization-NCIO), која има за цел да постигне безбедни КИС услуги односно сервиси (The NATO Communications and Information Agency (NCI Agency), 2012). НАТО ја препознава потребата за обезбедување на сеопфатни НАТО сервиси за сајбер одбрана, бидејќи сите структури на НАТО се поврзани во иста мрежа и се соочуваат со исти сајбер закани. Со усвојувањето централизирана заштита за сите мрежи на НАТО, може многу лесно да се дефинираат виртуелни граници и да се избегне дуплирањето на напорите и финансиските побарувања односно импликации. Офанзивните способности за сајбер напади развиени од страна на државните или недржавните актери лесно може да влијаат или да им наштетат на КИС сервисите на НАТО. Со цел да се постигне ефективна сајбер одбрана и безбедни КИС сервиси, НАТО треба да се фокусира на новата димензија на сајбер просторот, сајбер моќта. Според Ханкер (Hunker, 2013) во градењето на нејзината присутност во сајбер просторот, НАТО мора да се фокусира не само на спречување на сајбер нападите, туку и за тоа како државните и недржавни актери би можеле да го користат своето присуство во сајбер просторот и да влијаат на настаните, со други зборови да употребат моќ. Тој вели дека сите

дискусии за сајбер просторот во контекст на Алијансата се во врска со одбрана, а многу малку се поврзани со војна. Еден од фокусите на НАТО треба да е кон развивање доктрина за последиците од сајбер моќта, а не само за водење на сајбер одбрана од сајбер напади. Тој сугерира дека сајбер моќта може да послужи како рамка за настаните кои ќе ја обликуваат околината на НАТО во 2030 година. Тоа е поврзано и со споменатите ‘офанзивни’ активности во сајбер просторот со што сајбер одбраната плус офанзивните активности ја чинат сајбер безбедноста. НАТО усвои нова политика за сајбер одбрана, на самитот во Велс во 2014 година, која посебно значење им дава на технолошките иновации и експертизата кои доаѓаат од приватниот сектор. Истата е поддржана од акционен план и е дел од основаната задача на НАТО за колективна одбрана (Cyber defence, 2014). Претходно во мај 2014 година постигната е потполна оперативна готовност на способноста на НАТО за одговор на компјутерски инциденти (NATO Computer Incident Response Capability -NCIRC) која обезбедува централизирана поддршка на сајбер одбраната.

Покрај потребите од јакнење на способностите и одржување на нивото на интероперативност преку процесот на обука и вежби, со цел обезбедување на веродостојна колективна одбрана и сигурност, можеби најважно е дека Алијансата мора да научи како да се справи со изненадувањата и неизвесноста во 21-от век. Ова не е лесно и тоа ќе бара не само флексибилни стратегии, планирање и способности, но исто така, политичко лидерство и имагинација (Atlantic Council, 2014:11-12). Можеби никој не очекуваше ваков тек на настаните во Украина, што и предизвика изненадување и конфузност.

Крамер (Kramer, 2014:2) го истакнува фактот дека и пред појавата на Украинската криза, колективната одбрана е во центарот на интересирање за поновите земји членки, што после појавата на кризата, колективната одбрана стана важна за сите земји членки на Алијансата. Според него, клучно прашање сега е како да се подобрат способностите за исполнување на оваа мисија. Водечката улога на Германија во поглед на колективната одбрана може да има многу корисен политички и воен придонес за Алијансата, а тука не заостанува и Полска, со оглед на нејзините големи воени капацитети за таа намена. Кон ова треба да се додаде и географската блискост на Полска со Балтичките земји, кои пак имаат ограничени воени способности, е оценката на Крамер. Тој посочува дека е потребно да се истакне подготвеноста за употреба на сила доколку биде

потребно, а со тоа и да се зголеми одввраќањето. Тоа ќе се постигне со стационарање на истурени воено ефективни сили (копнени и воздушни) на мултинационална основа. Во тие мултинационални формации не треба да бидат вклучени само Германија, Полска и Балтичките земји, но исто така и сили од САД, Обединетото Кралство и Франција. За да можат силите на Алијансата да напредуваат брзо, клучна ќе биде и поддршката од земјата домаќин, што не ги опфаќа само Балтичките земји, туку и големото географско подрачје на Полска. Крамер, исто така, покрај потребата од препозиционирање на силите и опремата на Алијансата ја истакнува потребата од стекнување на нови способности, преку мултинационален пристап.

Потребата од вклучување на НАТО во процесот на управување со кризи ја наметна потребата од развој и одржување на таквите способности. Крамер (Kramer, 2014:2-3) се осврнува на минатото кога НАТО требаше да се вклучи во случувањата во Босна и Косово на Балканот, потоа во Авганистан и Либија. Тој истакнува дека со Украинската криза не треба да бидат запоставени безбедните случувања во остатокот на светот и не се знае кога НАТО ќе биде повикан да интервенира во кризните региони. Крамер посочува дека искуствата од минатото покажуваат дека на НАТО му се потребни способности за управување со кризи, а Франција и Обединетото Кралство би биле најсоодветните земји членки на НАТО кои ќе го превземаат водството за континуиран развој на способностите за експедитивните мисии од кризниот менаџмент.

САД отсекогаш преставуваат столб на способностите во НАТО и тоа ќе го прават и во иднина, вклучувајќи го нуклеарното застрашување и конвенционалните напредни сили за колективна одбрана и кризен менаџмент. Тие исто така водат и на полето на кооперативната безбедност каде имаат значителна компаративна предност, што и има смисла САД да го водат овој дел од иницијативата 'Framework Nations'. Предноста на пристапот кој се однесува на 'Framework Nations' е да се зголеми вредноста на ресурсите (способностите) на останатите земји членки на НАТО (Kramer, 2014:3). Со оглед на тоа дека и оваа иницијатива ('Framework Nations') се темели на мултинационалната соработка, од страна на одредени аналитичари постои скептичност во однос на успешноста на самиот концепт. Имено, без силна и континуирана политичка поддршка владее несигурност во соработката во однос на проектите за вооружување. Испреплетувањето на многу политички, воени и индустриски

актери, а понекогаш и различните интереси можат да претставуваат големи пречки на ефикасната соработка (Pertusot, 2014). Од друга страна пак, Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) дава силна поддршка на овој концепт односно иницијатива, која е потребно да обезбеди подобрување на способностите на европските земји членки на НАТО, како и баланс на тие способности со оние на САД. Дебатата односно несогласувањата за достапноста на мултинационалните сили и средства претставува Ахилова пета на одбранбената соработка. Во исто време, неодамнешните размислувања за интервенција во Сирија покажуваат дека домашната политика може да го ограничи секој сојузник (Mattelaer, 2014).

Во контекст на дефинирање на одбранбените способности низ призмата на идните безбедносни предизвици важни се и видувањата на Кофи и Кочис (Coffey and Kochis, 2014) кои во анализата за американската фондација Херитиџ посочуваат дека е потребно постепено преминување од обука за водење на противбунтовнички операции, соодветни за Авганистан, во обука за водење операции за колективна одбрана, со што НАТО треба да се врати на изведувањето на вежби и обука за водење на операции согласно членот 5 од Вашингтонскиот договор. Ваквите перцепции се должат на потребата за одговор на Украинската криза и можноста од проширување на руските провокации кон источните земји членки на НАТО. Тие исто така, се осврнуваат на падот на воената способност на европските земји членки на НАТО, пред сè заради ниското ниво на одбранбениот буџет. Кофи и Кочис (Coffey and Kochis, 2014) посочуваат дека во 2013 година само 4 земји членки на НАТО од вкупно 28 (САД, Британија, Естонија и Грција) ја исполниле обврската за одвојување на 2% од БДП за секторот одбрана. За подобрување на одбранбените способности тие предлагаат на самитот во Велс да се разговара и за потребните дополнителни воени трошоци, при што неопходно ќе биде да се организира средба на која ќе присуствуваат министрите за финансии на земјите членки. Со ова би се обезбедило тежина на потребата и важноста од инвестирање во одбранбениот сектор и би се обезбедиле повеќе средства за одбраната на долг рок. Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) укажува на потребата од запирање на понатамошното намалување на одбранбените трошоци. Но при тоа, впечатливо е дека, освен определбата за достигнување на нивото на одбранбени трошоци од 2 % од БДП, друго ништо

позначајно не произлезе од самитот. Веројатно политичката волја е најзначајна за достигнување на оваа определба, како и за определбата за одвојување на повеќе од 20% од одбранбениот буџет за опремување и модернизација на националните одбранбени способности.

ЗАКЛУЧОК

Во фокусот на истражувањето на докторката дисертација се реформите во одбранбениот сектор. Истата поаѓа од хипотезата дека *Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности може да влијае врз интензитетот на реформите во одбранбениот сектор на Република Македонија (како земја партнер) и Република Словенија (како земја членка) во насока на развој на националните одбранбени способности и способноста за одбранбена соработка во рамките на НАТО.*

- Постојаната адаптација на политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е иницирана од динамичните промени во безбедносното опкружување. Пристапот кој се однесува на организациските промени и јакнењето на одбранбените способности на НАТО по завршувањето на Студената војна е резултат на потребата од развој на сили кои со успешност ќе можат да одговорат на новото време. Ова е значајно прашање, со оглед на фактот што покрај внатрешните вооружени конфликти, безбедносните проблеми, како тероризмот, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, нивниот начин на испорака, сајбер нападите кои може да имаат силно влијание врз безбедноста на глобален план, енергетската безбедност, климатските промени и природните катастрофи, се предизвици на кои Алијансата мора да е способна брзо и ефикасно да реагираа и да развие и одржува сили и способности кои со успешност ќе одговорат на наведените безбедносни проблеми. Нова стратедиска реалност претставува заштитата на источната граница на Алијансата, заради кризата во Украина. Дејствувањето на радикалното исламистичко движење ISIS, односно ISIL во Сирија и Ирак, но и пошироко, дополнително го усложнува безбедносното опкружување. *Ова претставува предизвик во напорите на земјите членки на НАТО за спроведување на одбранбената политика на Алијансата, која во многу зависи од перцепцијата на земјите членки во однос на ризиците и предизвиците по безбедноста и одредувањето на националните приоритети за способностите, но и од нивната политичка волја.*

- Потребата од подготвеноста на НАТО за одговор на широкиот спектар на закани, бара развој и одржување на сили со поголеми способности, процес кој првенствено зависи од степенот на партиципирањето на земјите членки во

развој на тие способности. Кога сè помалку се инвестира во одбранбениот сектор, трансформацијата на националните одбранбени способности, како еден од уловите за развој на интероперативни распоредливи сили, се доведува во прашање. Здружената команда за трансформација на НАТО (Allied command Transformation-ACT) настојува да ги обезбеди потребните способности за сегашните и идните операции на Алијансата. Главни непријатели на овој процес се сè помалото инвестирање во одбранбениот сектор и сè понеизвесната иднина. При тоа, исполнувањата на барањата на Алијансата и планирањето на одбраната на национално ниво меѓусебно не се усогласени и истите во последните години се оддалечуваат. Поради тоа решение се бара во многубројните иницијативи од страна на НАТО за развој и подобрување на одбранбените способности. Со тоа се настојува да се обезбеди поттикнување на партнерство и соработка помеѓу земјите членки и партнери на НАТО, во насока на определување на приоритети и премостување на јазот и несогласувањата во однос на развојот на способностите. Постигнувањето на искажаните цели и насоки за развој на одбранбените способности на Алијансата, поддржани од декларативната и не секогаш јасно искажана политичка волја на европските земји членки и трендот на постојаното намалување на одбранбените буџети, претставува тешка задача за НАТО.

- Завршувањето на Студената војна, во фокусот на интересирање го става прашањето за прием на земјите од Централна и Источна Европа во НАТО. Воспоставените механизми и програми на соработка, меѓу НАТО и земјите аспиранти за членство, го олеснуваат процесот на проширување што резултира со проширување на Алијансата во 1997, 2002 и 2008 година со вкупно 12 нови членки. Споменатото и покрај одредени политички несогласувања, во рамките на Алијансата, се однесува на позитивната димензија на проширувањето. Процесот на проширување добива сосема друга димензија, негативна, на самитот во Букурешт во 2008 година. Се маргинализира реалната заслуга на Република Македонија за членство во Алијансата. Тоа силно укажува на заклучокот дека сите проширувања досега се политички мотивирани, пропратени со одредени несогласувања, при што главен двигател на овој процес е американската администрација. Прашањето за проширувањето на Алијансата со Украина и Грузија има друга тежина, пред сè заради проблематични политички системи и отворените и тензични прашања со Русија. Ова прашање

дополнително го усложнува актуелната криза во Украина. Од друга страна пак предизвикува и размислување кај нордиските земји партнери на НАТО (Шведска и Финска) за членство во Алијансата. Самитот на Алијансата, одржан во Велс, во 2014 година, е самит на кој повторно нема проширување. Во чекалната на НАТО остануваат четирите земји аспиранти за членство, меѓу кои и Република Македонија. И покрај охрабрувачката порака до земјите аспиранти да продолжат да ги спроведуваат потребните реформи, идиомот ‘carrot and stick approach’ или пристапот на морков и стап, реално го опишува процесот на проширување на Алијансата.

- Воспоставените форми на соработка и партнерство, како значајно прашање за функционирањето на Алијансата, имаат за цел градење на блиски и поефективни односи во евроатлантската област, но и надвор од неа. Ова се должи на заинтересираноста на САД за просторот на Азија. Производ на тоа е донесувањето на нова политика на НАТО за партнерство, во 2011 година, чија главна цел е да ги премости недоразбирањата на земјите членки на Алијансата во однос на процесот на градење на партнерство. Новиот пристап се однесува на зголемување на практичната соработка со земји кои се надвор од формалните партнерски рамки и истите се засниваат на билатерална основа. Успешноста на овој процес е тесно поврзан со поддршката и транспарентноста од страна на европските земји членки на НАТО, со оглед на учеството на глобалните ‘играчи’ на меѓународната сцена во овој процес. Некои од тие ‘играчи’, меѓу другото, ги немаат прифатено, либерално демократските вредности на западниот свет, на пример Кина и Русија. Односите на НАТО со Русија се исто така загрижувачки. Покрај квадрантот на Гади и Ајкс, за ‘силна и лоша’ Русија, кој недостасува, а поврзано со изјавата на Путин дека ‘Русија не е мечка која Западот ќе ја води врзана за синџир’, поопасно ќе биде ако таа ‘мечка’ биде повредена. Процесот на соработка и партнерство мора да претставува двонасочен процес. НАТО мора да води грижа и за безбедноста на своите партнери. Во овој меѓузависен свет, фактот дека НАТО е најуспешен онаму каде имал партнери, доаѓа и времето кога и некој од партнерите го испорачуваат цехот до НАТО за партнерството, во услови кога нивната безбедност е загрознена.

- Од направената теоретска анализа, произлегуваат заклучоци со кои се потврдува дека концептот на одбранбени способности е комплексен и

определен од предизвикот за воспоставување и јакнење на соодветни безбедносно-одбранбени институции. Соодветното управување со овие институции согласно принципите на демократијата и цивилната контрола е важен елемент во процесот на обезбедување на безбедноста на државата и нејзините граѓани. Теоретските дебати покажуваат дека одбранбените способности не се само национална одговорност. Постои интернационализација на истите пред сè заради учеството во мировните или други коалициски операции. Несомнен е заклучокот дека одбранбените способности може да се дефинираат како национални, субнационални, коалициони, ad hoc или оние за остварување на одреден безбедносно-одбранбен интерес. Институционалната рамка е неопходна за функционирање на истите. Согласно тоа и *Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности е институционализирана во однос на земјите членки и земјите партнери*. Таа е тесно поврзана со реформите во безбедносниот сектор, посебно кај поновите земји членки на НАТО и земјите аспиранти за членство. Разните иницијативи и механизми на Алијансата за нивно целосно интегрирање во структурите и силите на НАТО е доказ за тоа. При тоа, од суштинско значење е почитувањето на прифатените обврски и обезбедувањето на реални и повратни информации за сработеното. Суштината на одбранбените способности е поврзување на предизвиците со потребите, како и на можностите со очекувањата. Ова теоретски се разјаснува со концептот на реформи во безбедносниот сектор (Security Sector Reform-SSR). Целта на реформите во безбедносниот сектор, а со тоа и процесот на реформи во одбранбениот сектор, е трансформација и подобрување на способностите на воената организација. Реформите се составен дел од транзицијата на поранешните социјалистички држави во демократски општества и тие се иницирани од процесот на проширување на НАТО и ЕУ. Успешноста на процесот на реформи на одбранбениот сектор е тесно поврзана со постоењето на визија и стратегија за идната организација на одбранбениот сектор. Имањето на права стратегија само по себе не е доволно, потребни се вистински и одлучни чекори со цел постигнување на поставените цели. При тоа се доаѓа до најчесто поставуваното прашање за ефективност и ефикасноста на вооружените сили на земјите аспиранти за членство, но и на земјите членки на НАТО. Ова е во корелација со настојувањето на НАТО за развој на воените способности на ниво кое ќе може да одговори на поставените мисии и задачи на Алијансата. Постои

дилема и во однос на потребата од реформи во одбранбениот сектор кај т.н. ‘постари’ земји членки на НАТО, што се должи на индиферентноста на повеќето земји членки, пред сè оние од Европа, во однос на инвестирањето во одбранбениот сектор. Воспоставаните демократски релации сами по себе не се доволни. Напротив, модерната опрема и технологија и секако материјалните ресурси се елементи кои мора сериозно да се земат во предвид. Поедини земји членки на НАТО имаат и сериозен проблем со воспоставените демократски принципи и релации (како на пример Грција и Турција). Планирањето на одбраната на национално ниво е предизвик за земјите членки на НАТО за исполнување на барањата на Алијансата на ефективен и ефикасен начин. Повеќето земји членки на НАТО се ‘фатени’ помеѓу ограничените одбранбени буџети и нивните настојувања да ги задоволат барањата на НАТО за способностите. Оваа констатација се проширува и на земјите аспиранти за членство. Реализирањето на трите суштински задачи на НАТО, дефинирани со Стратегискиот концепт од 2010 година, колективната одбрана, кризниот менаџмент и безбедноста преку соработка бара одредување на приоритети во развојот на способностите, при што во фокусот треба да биде нивната интероперативност, распоредливост и одржливост. Стратегискиот концепт треба да ја има улогата на двигател на трансформацијата и модернизацијата на воените способности на Алијансата.

- Република Македонија и Република Словенија по напуштањето на социјалистичкиот систем на уредување започнуваат со интегрирање во НАТО и ЕУ, при што на почетокот недостасува рационалност и идеологија. Тоа е резултат на постоење на силна спрега со поранешниот систем, во годините по осамостојувањето. За многумина 2001 година е пресвртница, во однос на интензитетот на реформите во одбранбениот сектор и кај двете земји. Операционализирање на реформите во одбранбениот сектор се случува преку донесување и прифаќање на политиките и документите на меѓународните безбедносни институции (НАТО), како и преку прилагодување на националните одбранбени политики и системи. Едукацијата, обуката и вежбите во рамките на Партнерството за мир, се еден од инструментите на НАТО за имплементирање на потребните стандарди и практики во функционирањето на одбранбениот сектор на Република Македонија и Република Словенија. Од друга страна пак, Годишните национални програми за членство (ГНПЧ), во рамките на

Акциониот план за членство (АПЧ), овозможија да се обезбеди мерливост на планираните и реализираните активности во однос на одбранбените и воените прашања, кои Република Словенија ги превземаше, а Република Македонија сеуште ги превзема, како земја аспирант за членство. Во ноември 2014 година, Република Македонија го заврши 15-от АПЧ циклус и го започна 16-от. АПЧ е еден од механизмите за интегрирање на Република Македонија во НАТО. Во тие механизми се и Индивидуалната програма за партнерство (Individual Partnership Program -IPP) со НАТО, од неодамна Индивидуалната програма за партнерство и соработка (Individual Partnership and Cooperation Program -IPCP) и секако Процесот на планирање и анализа (Partnership for Peace Planning and Review Process-PARP), каде достигнувањето и имплементацијата на прифатените партнерски цели и определувањето на потребните ресурси за нивна имплементација е од суштинско значење. Република Словенија, како земја членка на НАТО, активно е вклучена во процесот на развој и спроведување на безбедносните и одбранбените политики. Не помалку важно е и исполнување на обврските кои произлегуваат од членството во Алијансата. Интеграцијата на Словенечките вооружени сили во силите и командната структура на НАТО, како и вклучувањето на Словенија во интегрираниот систем на НАТО за противвоздушна одбрана (NATO Integrated Air Defence System) се постигнува после зачленувањето на Република Словенија во НАТО, во 2010 година. Клучна цел на целокупниот процес е понатамошното одржување на интероперативни сили како дел од колективната одбрана на НАТО. Самото членство во НАТО, не значи тука сè се завршува. Учеството во разните активности на Алијансата предизвикува и критички размислувања во очите на јавноста, а посебно активностите поврзани со учеството во мировните операции и мисии. Од суштинско значење е поддршката на јавното мислење како пред зачленувањето во НАТО, така и по добивањето на полноправно членство во Алијансата. Процесот на реформи и градење на одбранбените способности, наместо да внесува доза на умор, заради многуте објективни и субјективни причини, клучот на успехот треба да се бара во реализација на долгорочните планови за развој на одбранбениот сектор, кои мора да бидат цврсти, издржани и секако остварливи.

- *Политиката на НАТО за развој на одбранбени способности влијае врз реформите во одбранбениот сектор на земјите членки на НАТО и земјите*

партнери. Но, кој е интензитетот на тоа влијание. Во случајот со Република Македонија, од теоретски аспект, не постои доволно јасно дефинирање на одбранбените способности. Се поставува прашањето зашто е тоа така. Согласно политиката на НАТО за развој на одбранбени способности, основата за развој и приспособување на одбранбените способности на Република Македонија ја чинат донесените стратегиски документи. Анализата на нивната содржина, го покажува тоа. Прашањата кои се однесуваат на системот за одбрана, се дефинирани со Законот за одбрана, чии измени и дополнувања во изминатиот период се направени согласно потребата од негово усогласување со законодавството на Република Македонија и со стандардите на земјите членки на НАТО. Насоките за донесување на останатите стратегиски документи од областа на безбедноста и одбраната, се дадени во Националната концепција за безбедност и одбрана, документ каде во преден план е ставена определбата за евроатлантско интегрирање на Република Македонија и приспособување на безбедносно-одбранбениот сектор, согласно стандардите на НАТО. Освен одредени недостатоци кои се однесуваат на намерното или ненамерното изоставање на суверенитетот, како траен интерес на Република Македонија и воопштувањето на безбедносните ризици и опасности, како и неспомнувањето на стратегиското партнерство со САД, сепак се работи за сеопфатен документ. Истиот реално ја отсликува состојбата во безбедносно-одбранбениот сектор и ги дава потребните насоки во процесот на негова трансформација. Полезноста на Стратегискиот одбранбен преглед се однесува на безбедносните и одбранбените потреби на Република Македонија и задачите на АРМ во периодот на негово донесување, но и во годините потоа. Прегледот сепак не е документ кој условно кажано е ‘бесконечно’ во функција на потребите и приоритетите на натамошните реформи на вооружените сили. Динамичноста во безбедносното опкружување ја менува и стратегиската реалност, што бара и негово ажурирање. Наведените недостатоци се настојува да се премостат со донесувањето на Белата книга на одбраната во 2005 и 2012 година. Согласно стратегиската цел на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ, донесувањето на Белите книги има за цел да ги прикаже превземените активности поврзани со процесот на одбранбени реформи и трансформација на вооружените сили. Во поглед на стратегиските документи, дополнително она што ја нарушува транспарентноста е класификацијата на Стратегијата за национална безбедност и ограничениот

пристап до податоците од Долгорочниот план за развој на одбраната. Белата книга на одбраната од 2012 година, како сублимат на останатите стратегиски документи, ги опишува активностите од започнатиот нов циклус на трансформација на одбранбениот сектор. Претходно донесената Стратегија за одбрана во 2010 година поконкретно го изразува стратегиското размислување во поглед на развојот на одбранбените способности на Република Македонија.

Во случајот на Република Словенија, од теоретски аспект постои поголема транспарентност во однос на превземените реформи во одбранбениот сектор. Согласно потребите за усогласување на стратегиските документи со процесот за евроатлантско интегрирање на Република Словенија и промените во безбедносната средина, извршено е ревидирање и дополнување на стратегиските документи. Стратегискиот одбранбен преглед од 2009 година ги идентификува позитивните активности во одбранбениот сектор. Прегледот има за цел да ги елиминира грешките и недостатоците во понатамошниот развој, трансформација и модернизација на одбранбениот сектор на краток, среден и долг рок. При тоа, од суштинско значење е постоењето на следственост во спроведувањето на развојните цели. Неговото донесување претставува обид да се прикаже реалната состојба која постои во одбранбениот сектор во Република Словенија до 2009 година и да се дадат насоки за понатамошен развој на одбранбениот сектор. Содржајноста и конкретпоста на определбите на одбранбената политика, искажани во прегледот, се она што дава тежина на документот. Стратегијата за учество во меѓународни операции и мисии ги дефинира стратегиските интереси, утврдени од геостратегиската положба, политичките, економските, безбедносните и други интереси, како и обврските од членството во меѓународните организации. Најважен стратегиски интерес на Република Словенија претставува регионот на Југоисточна Европа и Западен Балкан, определба која е јасно искажана и во останатите стратегиски документи. Тоа е тесно поврзано и со поддршката на јавното мислење во Република Словенија. Националната безбедносна политика првенствено е насочена кон подобрување на стабилноста и безбедноста на регионот на Западен Балкан. Резолуцијата на Националната стратегија за безбедност на Република Словенија од 2010 година ги дефинира прашањата кои се однесуваат на националната безбедност и организацискиот развој и управувањето со системот за национална безбедност, кој првенствено е конципиран да го обезбеди националниот

суверенитет. Документот го истакнува проблемот кој се однесува на потешкотиите за пренесување на дел од суверенитетот на органите и телата на НАТО и ЕУ, карактеристика на повеќето земји членки на НАТО. Потребните способности за остварување на националните интереси на полето на одбраната треба да се обезбедат со Резолуцијата на Општата програма за долгорочен развој и опремување на Словенечките вооружени сили до 2025. Основата на понатамошниот развој се темели на универзалноста наспроти специјализацијата, мултифункционалноста наспроти ексклузивната употреба само за воени потреби, како и модуларноста и можноста за дејствување за широкиот спектар на задачи на дејствување, на национално и меѓународно ниво. Резолуцијата, за разлика од другите стратески документи, применува сеопфатност во дефинирањето на законите во безбедносното опкружување. Донесувањето на Стратегијата за одбрана од 2012 година претставува заокружување на процесот од подготовка и обновување на стратеските документи на полето на одбраната и националната безбедност.

- Стратегијата за одбрана на Република Македонија и Стратегијата за одбрана на Република Словенија, имаат за цел да ги дадат насоките за развој на одбранбениот сектор. Направената компаративна анализа покажува дека покрај сличностите и разликите, двата документа јасно ја искажуваат клучната улога на НАТО и ЕУ за безбедноста на евроатлантската област и важноста за зајакнување на стабилноста и безбедноста во регионот. Согласно природата на современите закани и ризици, потребно е да се развива соодветна одбранбена способност на државата, при што интероперативноста во рамките на колективната одбрана е неопходен услов за ефикасно функционирање на системот за одбрана на двете земји. Определбата за достигнување на нивото на одбранбени трошоци од 2% од БДП е, исто така, заедничко за двата документа. Дефинирањето на временската рамка за ажурирање на Стратегијата, во случајот со Република Македонија, е погрешен приод, наспроти потребата од нејзина адаптација согласно промените во безбедносната средина. Стратеските документи не се работа која е еднаш дадена и завршена. Тие треба да бидат во функција на остварување на националната безбедност, што бара постојана адаптација и нивно приспособување. Одредени забелешки постојат и за достапноста на Стратегијата само на македонски јазик, со што се ограничува нејзината достапност за светската академска и експертска заедница. Сепак и

двата документа првенствено имаат за цел да ја дефинираат политиката за развој на одбранбениот сектор.

- Преку процесот на формулирање на одбранбената политика се определуваат националните одбранбени способности. *Нивото на нивна подготвеност, покрај другите фактори, зависи од економската моќ на државата и степенот на издвојување за одбранбени трошоци од Бруто Домашниот Производ (БДП), што претставува многу комплексен процес.* Анализата на одбранбените буџети на Република Македонија и Република Словенија покажува дека во услови на постојно намалување на средствата на одбранбените буџети, државите се соочуваат со предизвиците за изнаоѓање на решенија за доизградба, развој и одржување на националните одбранбени способности и нивна компатибилност во рамките на меѓународните безбедносни институции. Релевантните статистички податоци покажуваат колку Република Македонија и Република Словенија издвојуваат за развој на одбранбените способности и колкави се отстапувањата од НАТО прифатениот концепт на креирање на одбранбениот буџет. Направената споредба и со Република Словачка го потврдува фактот дека со појавата на економската криза одбранбениот буџет драстично се намалува и се движи далеку под проектираната рамка од 2% од БДП. Сите три земји одвојуваат близу 1% од БДП, состојба која неминовно мора да се промени. Во случајот на Република Словенија и покрај традиционално силната економија, во годините пред појавата на кризата, анализите покажуваат недостаток и намалување на одбранбените трошоци, а како последица на појавата на економската криза што води кон намалување на Бруто Домашниот Производ. Несомнен е фактот дека членството во НАТО го олеснува процесот на градење и развој на националните одбранбени способности наспроти определбата тоа да се прави самостојно. При тоа, самото членство не треба да предизвика незаинтересираност од страна на поедини земји членки за потребата од инвестирање во нови капацитети и технологии. За да не се доведе во прашање одбранбената соработка и поделбата на одговорностите помеѓу сојузниците, секоја земја членка на Алијансата потребно е да ги почитува заеднички прифатените принципи, како и политиките и процедурите за нивно спроведување. Тоа се бара и од земјите аспиранти за членство, на патот кон стекнување на полноправно членство, но и потоа, што е особено важно бидејќи

самото членство не значи и дека е постигната целта за обезбедување на поголема безбедност, сигурност и просперитет.

- За да се обезбеди поголема безбедност и сигурност од клучно значење е придонесот во структурите и силите на НАТО и развојот на соработката во рамките на Алијансата. *Република Македонија како земја партнер развива одбранбени способности и остварува одбранбена соработка со земјите членки на НАТО. Истото се однесува и на Република Словенија која како земја членка на НАТО развива одбранбени способности и придонесува за одбранбената соработка со останатите членки.* Одбранбената соработка се огледа во придонесот во НАТО предводените операции и мисии и се надоврзува на безбедносно-одбранбената соработка која постои на регионално ниво под покровителство на НАТО и поедини земји членки на НАТО и секако преку учеството во многубројните обуки и вежби, со кои се проверува нивото на подготвеност на вооружените сили за извршување на поставените мисии и задачи и истите се во насока на зголемување на интероперативноста. Стекнатите знаења и вештини од учеството во меѓународните операции и мисии имаат големо влијание на процесот на развој и одржување на националните одбранбени способности. На оваа констатација, во Стратегијата на Република Словенија за учество во меѓународните операции и мисии, се надоврзува и фактот дека учеството во НАТО предводените операции и мисии, придонесува и за рамномерната поделба на одговорностите и обврските во рамките на Алијансата, во обезбедување на меѓународниот мир и безбедност. Учеството зависи од искажаните националните интереси, од расположливите ресурси и способности, но и од прифатените обврски. Стратегиските документи на Република Македонија и Република Словенија ја искажуваат определбата за учеството во меѓународните операции и мисии во рамките на ООН, НАТО и ЕУ, при што во случајот со Република Словенија преовладува регионалното дејствување, поткрепено со поддршката на јавното мислење.

- Учеството во заедничките обуки и вежби е важен механизам за споделување на научените лекции знаења и искуства, на полето на безбедносно-одбранбената соработка. Тоа е процес кој е силно поддржан од земјите членки на НАТО, пред сè САД, но и од регионалните иницијативи и проекти за соработка. Во време на постојано намалување на одбранбените буџети, потребно е да постојат

приоритети во процесот на реализација и изведување на заедничката обука и вежбите, а во определувањето на тие приоритети мора да постои еден прагматичен пристап. Во изминатиот период обуката и вежбите примарно беа насочени на извежбување на декларирани единици и способности за учество во меѓународните операции и мисии, но со појавата на Украинската криза во фокусот на извежбување ќе бидат способностите за колективна одбрана. Природата на заканите по меѓународната безбедност постојано се менуваат, при што старо новите безбедносни предизвици, се карактеристика на новото безбедносно опкружување.

- Покрај направената теоретската анализа, преку примена на методата ‘Data Envelopment Analysis (DEA)’, која претставува техника на математичко програмирање, извршена е анализа на ефикасноста на Република Македонија и Република Словенија во однос на нивното учество во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF. Избраниот DEA модел и анализата на резултатите покажуваат дека одбранбените способности не зависат само од економските и демографските карактеристики на една земја, туку и од политичките фактори. Примената на оваа методата во докторската дисертација има за цел да покаже дека проучувањата со DEA кои се однесуваат на ефикасноста и продуктивноста е применлива и на оперативните единици на вооружените сили.

Направената DEA анализа за придонесот во мисијата на НАТО во Авганистан, ISAF, укажува на фактот дека само 6 земји учеснички се релативно ефикасни, со што и нивниот придонес во ISAF е најголем. Во групата на тие земји е Република Македонија, но не и Република Словенија.

Република Македонија и покрај тоа што е мала земја со ограничени ресурси, таа е една од најголемите придонесувачи во мисијата ISAF. Сите релативно ефикасни земји се членки на НАТО, освен Република Македонија. Резултатите покажуваат дека во однос на сите земји партнери на НАТО, Република Македонија е најголем придонесувач во мисијата ISAF. Од направената анализа, може да се заклучи дека поедини земји партнери, потребно е да искажат поголема подготвеност и способност во однос на нивниот придонес во мисиите на Алијансата. Споредбено со Република Македонија, земји партнери на Алијансата, како: Австралија, Австрија, Финска, Нов Зеланд, Шведска, Финска имаат далеку поголеми човечки и економски ресурси, согласно што нивниот придонес во НАТО мисиите треба биде позначителен.

Од анализата на релативната ефикасност на Република Словенија која како и е Естонија е земја членка на НАТО од 2004 година се забележува дека придонесот на Естонија е далеку позначителен и истата спаѓа во групата на земји кои се релативно ефикасни. На политичката одлука за степенот и нивото на учество на Република Словенија во ISAF влијае и фактот дека Авганистан е регион кој е доста оддалечен, при што, во фокусот на Словенечката надворешна политика е пред сè определбата за регионално дејствување. Посебната заинтересираност за стабилноста и безбедноста за регионот на Југоисточна Европа, иницира поголемо присуство на Словенечките вооружени сили во операциите на НАТО на Балканот. Тоа нè наведува на заклучокот дека стратегиските интереси зависат од геостратегиската положба, но и од политичките, економските и безбедносните интереси. Разликите помеѓу желбите и очекувањата искажани во политичката определба за учество во меѓународните операции и мисии, од една страна и јавното мислење, како и реалните можности, од друга страна, се секогаш присутни.

Направената DEA анализа, несомнено води кон еден генерален заклучок дека со појавата на економската криза во 2008 година, БДП кај земјите учеснички во 2009 година се намалува, што секако влијае на нивната релативна ефикасност. Од друга страна пак, потребата од мировници се зголемува и при тоа се бара од земјите учеснички не само да не го намалат бројот на мировници, туку и дополнително да го зголемат, за да бидат релативно ефикасни. Сепак главниот двигател на овој процес се политичките одлуки на земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF.

- Се поставува прашањето во која насока ќе биде идниот развој на способностите на земјите членки на Алијансата. Пристапот кој се однесува на определбата дека *иницијативите за соработка во рамките на НАТО ќе го олеснат процесот на понатамошната трансформација на националните одбранбени способности*, е сосема оправдан, за повеќето земји членки на НАТО и земји партнери. Тоа се должи на зголеменото значење на меѓународните организации во безбедносна смисла, со што до израз доаѓа меѓузависноста на државите, а како резултат на нивната намалена способност за самостојно дејствување на регионално и глобално ниво. Тоа се однесува и на Република Македонија и секако на Република Словенија, едната земја партнер и земја аспирант за членство, другата земја членка. Идниот развој на националните

одбранбени способности на овие две држави, а секако и на останатите земји членки на Алијансата, па и партнери, треба да биде во тесна корелација со политиката на НАТО за развој на тие способности. Всушност, најважно е постигнувањето на двете цели на НАТО. Првата цел е одржување на моменталните способности и втората е обезбедување на основа за кохерентен развој на нови способности на среден и долг рок, при што во основата на споменатото е мултинационалниот приод, кој треба да обезбеди обединување на сојузниците околу трите суштински задачи на Алијансата, при што негативните трендови на трошоците за одбрана, крајно време е да запрат. Несомнен е фактот дека САД отсекогаш преставуваат столб на способностите во НАТО. Од друга страна пак, определбите искажани во Декларацијата од самитот во Велс (Wales Summit Declaration, 2014) се во насока силно да се поддржи процесот на подобрување на способностите на европските земји членки на НАТО, како и да се направи баланс на тие способности со оние на САД. Не треба да се заборави потребата од зајакнување на источното и јужното крило на НАТО бидејќи Украинската криза и случувањата на Блискиот Исток и Африка, предвидуваат сосема поинаква иднина, различна од онаа непосредно по завршувањето на Студената војна. При тоа, колективната одбрана и застрашувањето (одвраќањето), останува врвен приоритет на НАТО бидејќи без разлика што веројатноста за конвенционален напад врз земјите членки на НАТО е многу мала, хибридна војна се случува во т.н. 'сива зона' и лежи на прагот на традиционалниот член 5 одговор. Подобрувањето на командната структура на НАТО за колективна одбрана и одвраќање, како и за операциите од кризниот менаџмент ќе го олесни дејствувањето на Алијансата во мноштвото непредвидливи ситуации. Друг значаен пристап во поглед на способностите е пристапот кон прашањата за сајбер безбедноста. Додека САД и Обединетото Кралство се лидери во делот на сајбер безбедноста, подобрување на сајбер способностите на останатите земји членки на НАТО е исто така важно. Еден од фокусите на НАТО треба да биде спречување на влијанието на настаните во сајбер просторот од сајбер моќта на државните и недржавните актери, а не само водење на сајбер одбрана од сајбер напади. Исто така, ракетната одбрана ќе биде сè повеќе значајна во годините кои доаѓаат. Од особена важност е да не бидат запоставени безбедносните случувања на глобално ниво, бидејќи не се знае кога НАТО ќе биде повикан да интервенира во кризните региони ширум

светот. За ова е потребна широка поддршка од европските земји членки на НАТО на САД, поддршка која засега е на многу ниско ниво. Пресудна ќе биде политичката волја, како за развојот на потребните способности, така и за глобалното дејствување на Алијансата бидејќи домашната политика, несогласувањата и ниското ниво на воени трошоци го ограничува дејствувањето на сојузниците.

- На крајот може да се заклучи дека во изминативе години *Политиката на НАТО за развој на одбранбените способности е во насока да го иницира и олесни развојот на националните одбранбени способности на земјите членки и земјите партнери на НАТО. Прифаќањето на таа политика од страна на земјите членки и партнери на Алијансата ќе придонесе за унапредување на способноста за одбранбена соработка во рамките на НАТО.*

БИБЛИОГРАФИЈА

1. 'Адмирал Клинган: АРМ игра значајна улога во операциите на НАТО', *Денешен весник*, 01 Октомври 2013.
<http://denesen.mk/web/?p=199952>
2. Александров, А. (2012) 'Достигнувањата ве водат во семејството на НАТО' во *Штит: АРМ во мировни мисии*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, Посебно издание, декември 2012, стр. 10.
<http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/ARM-vo-mirovni-misii.pdf>
3. 'Annual reports and other documents', *Ministry of Defence, Republic of Slovenia*.
http://www.mo.gov.si/en/annual_reports_and_other_documents/
4. Appathurai, J. (2014) 'The Future of NATO's Partnership', in Flockhart, T. (ed.) *Cooperative Security: NATO's Partnership Policy in a Chaining Word*, DIIS Report 2014:01, pp. 35-46.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/wp2014-01_nato-partnerships_tfl_web.pdf
5. Arnejčič, B. (n.d.) 'Factors for transparency of Slovenian Defence Policy', *DCAF*, pp. 142-151.
<http://www.dcaf.ch/Chapter-Section/Factors-for-Transparency-of-Slovenian-Defence-Policy>
6. Atlantic Council, (2014) *NATO in an Era of Global Competition*, Washington, DC: Atlantic Council.
http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/NATO_in_an_Era_of_Global_Competition.pdf
7. Asplund, T. (2010) 'Military Experts in Security Sector Reform', in Koskeniemi, T. (ed.) *Security Sector Reform – Beyond Civil-Military Cooperation*, FINCENT Publication Series 1:2010, Tuusula: Finnish Defence Forces International Centre, pp. 15-26.
http://www.fincent.fi/attachments/gallery/FINCENT_Publ_2010_Security_Sector_Reform.pdf

8. 'Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization adopted by Heads of State and Government in Lisbon', *NATO-OTAN*, 19 Nov. 2010.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm
9. 'ACTIVE ENGAGEMENT IN COOPERATIVE SECURITY: A MORE EFFICIENT AND FLEXIBLE PARTNERSHIP POLICY', *NATO-OTAN*, 15 Apr. 2011.
http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-partnership-policy.pdf
10. Baykal, N. (2013) 'Introduction what is cyber defence security? Module 1', in Baykal, N. (ed.). *Lectures Notes: Hands-on Cyber Defence Training Course for System/Network Administrators of The Republic of Macedonia*, Ankara: Informatics Institute, pp. 1-27.
11. Бакстер, Ц. (2003) 'Насоки за реформите во областа на одбраната и безбедноста', *Република Македонија и Евроатлантските Интеграции, Форум 'Македонија во НАТО'*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 67-72.
http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5227
12. Ball, N. (2002) 'Managing the Military Budgeting Process: Integrating the Defence Sector into Government-Wide Processes', *Workshop on The Military Expenditure Budgeting Process*, Accra, February 25-26. 2002, Washington, DC: Center for international policy, pp. 1-14.
http://www.sipri.org/research/armaments/milex/publications/other_publications/ball
13. Ball, N. (2004) 'Dilemmas of Security Sector Reform: Response to "Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries"', *Berghof Research Center for Constructive Conflict Management*, Aug 2004.
http://www.berghof-handbook.net/documents/publications/dialogue2_ball.pdf
14. Бејлис, Ц. и Вирц, Ц. (2007) 'Вовед' во Бејлис, Ц., Вирц, Ц., Греј, К., и Коен, Е. (приредувачи) *Стратегија во современиот свет*, Скопје: НАМПРЕС, 2009, стр. 1-15.
15. Ben-Ari, G., Berteau, D., Hofbauer, J., Levy, R. and Sanders, G. (2010) 'European Defence Trends: Budgets, Regulatory Frameworks, and the Industrial Base', *A Report of the CSIS Defence-Industrial Initiatives Group*,

- Washington, DC: Center For Strategic and International Studies – CSIS.
http://csis.org/files/publication/101025_EuroDefenseTrends_web.pdf
16. Berteau, D., Ben-Ari, G., Hofbauer, J., Hermman, P., Ragfavan, S., Crotty, R., Morrow, D. and Sanders, G. (2012) 'European Defence Trends 2012: Budgets, Regulatory Frameworks, and the Industrial Base', *A Report of the CSIS Defence-Industrial Initiatives Group*, Washington, DC: Center For Strategic and International Studies – CSIS.
http://csis.org/files/publication/121212_Berteau_EuroDefenseTrends2012_Web.pdf
17. Бесими, Ф. (2012) 'Предговор на министерот за одбрана на Република Македонија', во *Бела книга на одбраната*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, стр. 7-9.
18. Бесими, Ф. (2012) 'Во одбрана на современите вредности: Македонските мировници се достојни за неизмерна почит' во *Штум: АРМ во мировни мисии*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, Посебно издание, декември 2012, стр. 4-6.
<http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/ARM-vo-mirovni-misii.pdf>
19. Biddle, S. (2004) *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, New Jersey: Princeton University Press.
20. Born, H., Caparini, M. and Haltiner, K. (2002) 'Models of Democratic Control of the Armed Forces: A Multi-Country Study Comparing 'good practices' of Democratic Control', *DCAF Working Paper Series - no. 47*, Geneva: DCAF.
http://iskran.ru/cd_data/disk2/rr/011.pdf
21. Bowlin, F.W. (1998) 'Measuring Performance: A Introduction of Data Envelopment Analysis (DEA)', *The Journal of cost analysis* 11/1998, 15(2), pp. 3-27.
http://www.researchgate.net/publication/254336688_Measuring_Performance_An_Introduction_to_Data_Envelopment_Analysis_%28DEA%29
22. Brauss, H. (2008) 'The Future of Defence Planning-A NATO Perspective', in Biscop, S. and Algieri, F. (eds) *The Lisbon Treaty and ESDP: Transformation and Integration*, Egmont Paper 24, Brussels: Egmont- The Royal Institute for International Relations, June 2008, pp. 33-41.
<http://aei.pitt.edu/8966/1/ep24.pdf>

23. 'Брз одговор 13- Командно-штабна симулациско-компјутерска меѓународна вежба во Хрватска', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 28 ноември 2013.
<http://www.morm.gov.mk/?shtit=26620&lang=mk>
24. Bucur-Marcu, H. (2010) 'Defence Institution Building Self-Assessment Kit: A Diagnostic Tool for Nations Building Defence Institutions', *DCAF Regional Programmes Series No. 2*, Geneva: DCAF.
<http://www.dcaf.ch/Publications/Defence-Institution-Building-Self-Assessment-Kit>
25. Vankovska, B. and Wiberg, H. (2003) *Between Past and Future: Civil-Military Relations in the Post-Communist Balkans*, London-New York: I.B. TAURIS.
26. Vershbow, A. (2013) 'Regional Defence Cooperation for Southeastern Europe-Keynote Address by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at the Comprehensive Regional Ministerial, Brdo, Slovenia', *NATO-OTAN*, 08 Oct. 2013.
http://www.nato.int/cps/fr/natohq/opinions_103817.htm?selectedlocale=fr
27. Vershbow, A. (2014) 'A new strategic reality in Europe- Speech by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow to the 21st International Conference on Euro-Atlantic Security, Krakow, Poland', *NATO-OTAN*, 04 Apr. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_108889.htm?selectedLocale=en
28. 'Вежби, Здружен отпор', *Министерство за одбрана, Република Македонија*.
<http://www.morm.gov.mk/?news-tax=zdruzhen-otpor&lang=mk>
29. Вилијамс, Ф. (2009) 'Предговор: Нова состојба, остроумни непријатели', во Бункер, Ц.Р. (приредувач) *Не-државни закани и идни војни*, Скопје: НАМПРЕС.
30. 'Visit to NATO by the Slovenian Minister of Defence', *Permanent Representation of the Republic of Slovenia to the NATO*, 19.04.2013.
[http://brussels.mission.si/index.php?id=1120&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=16219&tx_ttnews\[backPid\]=12&cHash=16edc1625c4fb4a9a8f6abc059b960](http://brussels.mission.si/index.php?id=1120&L=1&tx_ttnews[tt_news]=16219&tx_ttnews[backPid]=12&cHash=16edc1625c4fb4a9a8f6abc059b960)
31. Влада на Република Македонија, (2003) *Стратегиски одбранбен преглед – политичка рамка*, Скопје: Влада на Република Македонија.

32. Влада на Република Македонија, (2011) *Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО 2011-2012 година*, Скопје: Влада на Република Македонија.
33. Vuga, J. (2014) 'Contributor profile: The Republic of Slovenia', *Providing for Peacekeeping: A project of the International Peace Institute and The Elliott School at George Washington University*, pp 1-6.
<http://www.providingforpeacekeeping.org/wp-content/uploads/2013/02/Slovenia-Vuga-20-August-2014.pdf>
34. Gaddy, G.C. and Ickes W.B. (2014) 'Ukraine, NATO Enlargement, and the Geithner Doctrine', *Research, BROOKINGS*, June 10, 2014.
<http://www.brookings.edu/research/articles/2014/06/10-ukraine-nato-geithner-doctrine-gaddy-ickes>
35. Gazdag, F., Póti, L., Tacács, J. and Tálas, P. (2007) 'Comparative Study of the Western Balkans: Assessment of the Security of the Western Balkans and a Comparative Analysis of the Threat Perception in the Counties of the Region', in Gyarmaty I. and Stančić D. (eds.) *Study on the Assessment of Regional Security Treats and Challenges in the Western Balkans*, Geneva: DCAF, pp. 9-53.
<http://www.dcaf.ch/Publications/Study-on-the-Assessment-of-Regional-Security-Threats-and-Challenges-in-the-Western-Balkans>
36. Гаџовска Спасовска, З. (2011) 'Намалениот буџет негативно влијае на АРМ', *Радио Слободна Европа*, 01.04.2011.
<http://www.makdenes.org/content/article/3543681.html>
37. Георгиева, Л. (2006) *Менаџирање на ризици*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет, Институт за безбедност, одбрана и мир.
38. Георгиева, Л. (2010) *Европска безбедност: концепти, процеси и институции*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет, Институт за безбедност, одбрана и мир.
39. Giegerich, B. (2012) 'NATO's Smart Defence Agenda: From Concepts to Implementation', in Alcaro, R. and Lucarelli, S. (eds.) *Dynamic Change: Rethinking NATO's Capabilities, Operations and Partnerships*, Academic

Conference 2012. pp. 18-29.

<http://www.iai.it/pdf/dynamic-change.pdf>

40. Government of the Republic of Slovenia, (2006) *Military Doctrine*, Ljubljana: Government of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/vojd2006_eng.pdf
41. 'Говор на министерот за одбрана на РМ, Зоран Јолевски, Редовен состанок на Република Македонија со НАТО, 20 Јуни 2014, Брисел', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 24.06.2014.
<http://www.morm.gov.mk/?speeches=govor-na-ministerot-za-odbrana-na-republika-makedonija-n-e-zoran-jolevski-redoven-sostanok-na-republika-makedonija-so-nato-20-juni-2014-godina-brisel&lang=mk>
42. Гоцевски, Т. (2003) 'Македонската визија за НАТО', *Република Македонија и Евроатлантските Интеграции, Форум 'Македонија во НАТО'*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 29-34.
http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5225
43. Гоцевски, Т. (2006) *Основи на системот на националната одбрана*, четврто дополнето и изменето издание, Скопје: Филозофски факултет.
44. Grizold, A. (2004) 'Minister's address' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2003*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 6-8.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/annual_report_2003.pdf
45. Гризолд, А. и Копач, Е. (2013) 'Словенечката национална безбедност: Помегу националниот суверенитет и евроатлантската реалност' во *Современа Македонска Одбрана*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, Година 13, бр.24, Јули 2013, стр. 7-22.
http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/Sovremena-makedonska-odbrana-br_24-mak.pdf
46. Даскаловски, С. (2010) 'НАТО трендови во димензионирањето на вооружените сили и трошоците за одбрана', во *Годишен зборник, книга 63*, Скопје: Филозофскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, стр. 475-488.

47. 'Defence Capabilities Initiative, approved by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council', *NATO-OTAN*, 25 Apr. 1999.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27443.htm
48. 'Defence Reform 10/2009', *DCAF Backgrounder series*, Geneva: DCAF.
<http://www.dcaf.ch/Publications/Defence-Reform>
49. 'Димитриев – Локхард: Македонија, прва во регионот за развивање платформи за сајбер одбрана', *Вести, Министерство за одбрана, Република Македонија*, 15-11-2013.
<http://www.morm.gov.mk/?mainnews=dimitriev-lokhard-makedonija-prva-vo-regionot-za-razvivanje-platformi-za-sajber-odbrana&lang=mk>
50. Demurenko, A. and Nikitin, A. (1997) 'Basic Terminology and Concepts in International Peacekeeping Operations: An Analytical Review' in *Low Intensity Conflict & Law Enforcement*, Volume 6, Summer 1997, Frank Cass, London.
<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/pkterms.htm>
51. Dyson, T. and Konstadinides, T. (2013) *European Defence Cooperation in EU Law and IR Theory*, New York: PALGRAVE MACMILLAN.
52. Еленовски, Ј. (2007) 'Република Македонија по самитот во Рига: Предизвици и можности', во *Република Македонија помеѓу Самитот во Рига и членството во НАТО*-научна трибина, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, стр. 13-16.
53. Erjavec, K. (2008) 'Foreword' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2007*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 5-7.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/AR_MO_2007.pdf
54. 'Exercise 'SEA BREEZE', US-Ukraine (Naval) Exercise', *Ukraine Armed Forces Participation in International Military Exercises*, Ministry of Defence of Ukraine.
http://www.mil.gov.ua/index.php?part=international_exercises&lang=en
55. 'Exercise Sea Breeze 2008 concludes', *America's NAVY*, 29.07.2008.
http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=38799

56. 'Exercise Combined Endeavor', *United States European Command*.
<http://www.eucom.mil/key-activities/exercises-and-operations/exercise-combined-endeavor>
57. 'Exercises Cooperative Longbow and Cooperative Lancer 2012', *Allied Command Operations, NATO-OTAN*, 27 Apr 2012.
<http://www.aco.nato.int/exercises-cooperative-longbow-and-cooperative-lancer-2012.aspx>
58. 'Exercise Rapid Trident', *U.S. Army Europe*.
<http://www.eur.army.mil/RapidTrident/>
59. 'Здружен отпор 13', *Вежби, Министерство за одбрана, Република Македонија*.
<http://www.morm.gov.mk/?news-tax=zdruzhen-otpor&lang=mk>
60. Ивановски, З. (2003) 'Пат кон евроатлантските интеграции: реформа на безбедносниот сектор на Република Македонија', *Република Македонија и Евроатлантските Интеграции, Форум 'Македонија во НАТО'*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 72-88.
http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5227
61. Илиевски, К.И. (2012) 'Одбраната очекува подобра година', *Дневник online*, 23.08.2012.
<http://dnevnik.mk/?ItemID=52908157105DFD40AFBEEA6F45FF30B6>
62. Илиевски, К.И. (2014) 'САД преку генерал ја тера Русија на преговори', *Дневник online*, 10.03.2014.
<http://www.dnevnik.mk/?itemID=436BD0F286790C448B46F9A487EBC8C6&arc=1>
63. 'Improving NATO's capabilities', *NATO-OTAN*, 04 Nov. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49137.htm
64. 'International operation and mission', *Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence*.
<http://www.slovenskavojska.si/en/international-cooperation/international-operations-and-missions/>
65. 'Информација за одбранбените реформи во Република Македонија'.
http://e-demokratija.mk/web/guest/sd_odbrana

66. 'Интервју со генерал-мајор Горанчо Котески, началник на ГШ на АРМ', *МИА*, 16 август 2013.
<http://www.mia.mk/mk/Inside/RenderSingleNews/279/108724295>
67. 'Interview with Zoran Stavreski, minister of finance, Republic of Macedonia', *The Banker*, 25 Feb 2014.
<http://video.thebanker.com/v/3255117277001/Interview-with-Zoran-Stavreski-minister-of-finance-Republic-of-Macedonia>
68. 'Историја, 1. механизирана пешадиска бригада', *Здружено оперативна команда, Армија на Република Македонија*.
http://www.arm.mil.mk/baza/edinici/zok/zok_1mpbr_istorija.html
69. Jankowski, D. and Kowalik, T. (2014) 'The Russia-Ukraine conflict: lessons for Europeans', *Long Post, European Geostrategy*, 19th August 2014.
<http://www.europeangeostrategy.org/2014/08/russia-ukraine-conflict-lessons-europeans/>
70. Jazbec, M. (2009) 'Slovenia and NATO: A handful of useful experiences', *World Security Network*, 30-Mar-09.
<http://www.worldsecuritynetwork.com/Europe-NATO/Jazbec-Milan-1/Slovenia-and-NATO-A-handful-of-useful-experiences>
71. Jelušič, Lj. (n.d.) 'Slovenian Public Opinion on Security, Defence and Military Issues', DCAF, pp.181-200.
<http://www.dcaf.ch/Chapter-Section/Slovenian-Public-Opinion-on-Security-Defence-and-Military-Issues2>
72. Jelušič, Lj. (2009) 'Foreword' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2008*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 5-6.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2008.pdf
73. Jelušič, Lj. (2010) 'Foreword' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2009*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 5-7.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2009.pdf
74. Jelušič, Lj. (2011) 'Foreword' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2010*, Ljubljana:

- Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 3-6.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2010.pdf
75. 'JTACs remain an indispensable part of force protection in combat situations', *Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence*, 19.06.2012.
<http://www.slovenskavojska.si/en/public-relations/news/news-single/nov/jtacs-remain-an-indispensable-part-of-force-protection-in-combat-situations/>
76. Kaim, M. (2014) 'Partnership plus: the future of the NATO-Ukraine relationship', *Bulletin of the Atomic Scientists*, 06.11.2014.
<http://thebulletin.org/partnership-plus-future-nato-ukraine-relationship7236>
77. Karba, D. (2011) 'Obrambi iz proračuna najmanj doslej, Varčevali bi tako, da bi ostale oklepnike 8 x 8 kupili v prihodnosti', *Delo*, 6 July.
<http://www.delo.si/novice/politika/obrambi-iz-proracuna-najmanj-doslej.html>
78. Katsioulis, C. (2011) 'The New NATO Strategy- A Temporary Compromise', *Friedrich-Ebert-Stiftung-International Policy Analysis unit*, January 2011.
<http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/07796.pdf>
79. Кенков, В. и Наумовски, Т. (2013) 'Безбедноста на информациите и информациските системи како предизвик ', во *Годишен зборник, книга 66*, Скопје: Филозофскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“-Скопје, стр. 231-239.
80. Kempe, F. (2014) 'Foreword' in Atlantic Council, *NATO in an Era of Global Competition*, Washington, DC: Atlantic Council.
http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/NATO_in_an_Era_of_Global_Competition.pdf
81. Kešeljević, A. and Kopač, E. (2005) 'Globalization or Regionalization Of The Defence Industry in the European Union', *5th International Conference 'Economic Integration, competition and cooperation'*, Croatia, Opatija, 2005.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239274
82. Kissel, R. (ed.) (2013) 'Glossary of Key Information Security Terms', *National Institute of Standards and Technologies, US Department of Commerce*.
<http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/ir/2013/NIST.IR.7298r2.pdf>

83. Кирас, Д.Ц. (2007) 'Неправилно војување: тероризам и бунтови' во Бејлис, Ц., Вирц, Ц., Греј, К., и Коен, Е. (приредувачи) *Стратегија во современиот свет*, Скопје: НАМПРЕС, 2009, стр. 163-191.
84. Кљусев, Н., Гоцевски, Т., Славески, С. и Бакрески, О. (2007) *Интересите на Република Македонија за членство во НАТО*, Куманово: Македонска ризница.
85. Коњановски, З. (2010) 'Одбраната на Република Македонија во 2010 и потоа: Предизвици и можности' во *Современа Македонска Одбрана*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, Година XI, бр.19, Април 2010, стр. 7-14.
http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/Sovremena-makedonska-odbrana-br_19.pdf
86. Кораќ, Е. (2006) 'Učinek Obrambnih Izdatkov na Gospodarsko Rast' in *Teorija in praksa*, let. 43, 1-2/2006, pp. 321-335.
http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20061-2_Korac.pdf
87. Котески, Г. (2012) 'Македонските амбасадори на мирот, достоини на довербата' во *Штит: АРМ во мировни мисии*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, Посебно издание, декември 2012, стр. 7-9.
<http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/ARM-vo-mirovni-misii.pdf>
88. Котевски, Н. (2013) 'Враќањето на регрути- неопходност или чекор назад', *Утрински весник*, 02.01.2013.
<http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=1326D8E47727FA43AEF4543D5B19F312>
89. Котовчевски, М. (2013) *Национална безбедност*, Скопје: Филозофски факултет.
90. Kramer, D.F. (2014) 'NATO's Framework Nations: Capabilities for an Unpredictable World', *Issue Brief, Atlantic Council*, April 2014, pp. 1-6.
http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/NATOs_Framework_Nations.pdf
91. Krahnemann, E. (2003) 'Conceptualizing Security Governance', *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol.

38(1):5-26.

<http://dcafsp.tripod.com/readings/Security%20Governance.pdf>

92. Kustrova, K. (2012) 'Trends in Slovak Republic's Military Spending', *Journal of Defence Resource Management*, Vol.3, Issue 2(5)/2012, pp. 51-56.
http://journal.dresmara.ro/issues/volume3_issue2/03_kustrova.pdf
93. Legendre, T. (2011) 'Military Change – Discord or Harmony?', in Ringsmose, J. and Rynning, S. (eds.) *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*, DIIS Report 2011:02, pp. 137-142.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/rp2011-02-nato_web.pdf
94. Legendre, T. (2014) 'NATO's Cooperation with the EU doesn't work and it doesn't really matter ... yet!', in Flockhart, T. (ed.) *Cooperative Security: NATO's Partnership Policy in a Chaining Word*, DIIS Report 2014:01, pp. 121-131.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/wp2014-01_nato-partnerships_tfl_web.pdf
95. Le Jeune, C. (2010) 'New NATO Member States: The Benefits and Drawbacks of Enlargement', *The Land Warfare Papers*, No.77, September 2010, Arlington: The Institute of Land Warfare, Association of The United States Army.
http://www.ausa.org/publications/ilw/ilw_pubs/Documents/LWP%2077_web.pdf
96. 'Logistics Exercise', *Exercises and Operations, United States European Command*.
<http://www.eucom.mil/key-activities/exercises-and-operations/logistics-exercise-logex>
97. Lu, W. (2011) 'Benchmarking management in military organizations: A non-parametric frontier approach', *African Journal of Business Management*, Vol. 5 (3), 4 February 2011, pp. 915-923.
http://www.researchgate.net/publication/228657368_Benchmarking_management_in_military_organizations_A_non-parametric_frontier_approach
98. 'Македонија заслужува да биде дел од НАТО-Алијансата: Предавање на Сели Пеинтер на Воената Академија', *Вести, Министерство за одбрана, Република Македонија*, 15.07.2014.

- <http://www.morm.gov.mk/?mainnews=makedonija-zasluzuva-da-bide-del-od-nato-alijansata-predavanje-na-seli-peinter-na-voenata-akademija&lang=mk>
99. 'Македонците се повеќе за НАТО, помалку за ЕУ', *Вечер*, 18 ноември 2014.
- <http://vecer.mk/makedonija/makedoncite-se-povekje-za-nato-pomalku-za-eu>
100. Marônková, B. (2012) 'NATO's Partnerships Before and After the Chicago Summit', in Majer, M., Ondrejcsák, R. and Tarasovič, V. (eds.) *Panorama of global security environment 2012*. Bratislava: CENAA, pp. 141-153.
- <http://cenaa.org/analysis/natos-partnerships-before-and-after-the-chicago-summit/>
101. 'Materials from PfP CIS Officer Orientation Course', *NATO Communications and Information Systems School -NCISS*, Latina, Italy, 10-14 June 2013.
102. Matlary, H. J. and Petersson, M. (2013) 'Introduction: Will Europe Lead in NATO', in Matlary, H. J. and Petersson, M. (eds) *NATO's European Allies: Military Capability and Political Will*, New York: PALGRAVE MACMILLAN, pp. 1-24.
103. Mattelaer, A. (2014) 'Framework nations: a German answer to a European problem?', *Articles, European Geostrategy*, 2 nd March 2014.
- <http://www.europeangeostrategy.org/2014/03/framework-nations-german-answer-european-problem/>
104. 'Macedonian "Scorpions" Prepare for Afghanistan with help of Black Sea Marines', *United States European Command*, 3 June 2011.
- <http://www.eucom.mil/media-library/article/19498/macedonian-scorpions-prepare-for-afghanistan-with-help-of-black-sea-marines>
105. 'Macedonian Troops Take Part in Military Demonstration Drill in Hungary', *Ministry of Foreign Affairs, Republic Macedonia*, 14.09.2012.
- <http://www.mfa.gov.mk/?q=node/1461&language=en-gb>
106. Mizera, M. and Macko, P. (2013) 'NATO Forces 2020: Role of Connected Forces Initiative', *Policy Papers*, 6/2013, CENAA, pp.1-4.
- <http://cenaa.org/wp-content/uploads/2013/06/PP-6-2013-NATO-Forces-2020-Role-of-connected-forces-initiative.pdf>
107. Милески, Т. (2005) *Македонија: Рубикова коцка на Балканот*, Скопје: Филозофски факултет.

108. Министерство за одбрана на Република Македонија, (2005) *Бела книга на одбраната*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.
109. Министерство за одбрана на Република Македонија, (2012) *Бела книга на одбраната*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.
110. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2004) *Strategic Defence Review: Comprehensive Summary*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=156811>
111. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2004) *Annual report of the Ministry of Defence for 2003*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/annual_report_2003.pdf
112. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2006) *Annual report of the Ministry of Defence for 2005*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/annual_report_2005.pdf
113. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2009) *Annual report of the Ministry of Defence for 2008*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2008.pdf
114. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2009) *Defence Sector Strategic Review 2009 (DSSR), Summary of key DSSR 2009 conclusions*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR_eng_izvlecek.pdf
115. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2010) *Strategy of the Participation of the Republic of Slovenia in International operation and Mission*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 19/2010, dated 12.3.2010).

http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/strategy_participation_RS_IOM.pdf

116. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2010) *Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 27/2010, dated 2 April 2010).
- http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/RSNV2010_slo_en.pdf
117. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2010) *Annual report of the Ministry of Defence for 2009*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
- http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2009.pdf
118. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2011) *Annual report of the Ministry of Defence for 2010*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
- http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2011/AR2010.pdf
119. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2010) *Resolution on General Long-Term Development and Equipping Programme of the Slovenian Armed Forces up to 2025*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, 2011(Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 99/2010, dated 7 December 2010).
- http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/ReDPROSV25_slo_en.pdf
120. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2012) *Defence Strategy of the Republic of Slovenia*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, 2013.
- http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/OSRS_2013.pdf
121. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2012) *Annual report of the Ministry of Defence for 2011*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.

http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/AR_MOD_2011.pdf

122. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2013) *Annual report of the Ministry of Defence for 2012*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/annual_report_2012.pdf
123. Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, (2014) *Annual report of the Ministry of Defence for 2013*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/annual_report_2013.pdf
124. Мирчевски, Н. (2014) 'Путин игра шах со добро осмислени потези', *Република online*, 10.03.2014.
<http://republika.mk/?p=214960>
125. Michaels, J. (2013) 'Pentagon seeking 'rules of engagement' for cyber-war' *USA TODAY*, 4 April 2013.
<http://www.usatoday.com/story/news/nation/2013/04/04/pentagon-wants-cyber-war-rules-of-engagement/2054055/>
126. Moore, R.R. (2012) 'Lisbon and Evolution of NATO's New Partnership Policy', *PERCEPTIONS*, Spring 2012, Volume XVII, Number 1, pp. 55-74.
<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RebeccaMoore2.pdf>
127. Moore, R.R. (2014) 'Partners, the Pivot, and Liberal Order', in Flockhart, T. (ed.) *Cooperative Security: NATO's Partnership Policy in a Chaining Word*, DIIS Report 2014:01, pp. 73-86.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/wp2014-01_nato-partnerships_tfl_web.pdf
128. Моран, Д. (2007) 'Географија и стратегија, Дел 1 Долготрајни проблеми на стратегијата' во Бејлис, Џ., Вирц, Џ., Греј, К., и Коен, Е. (приредувачи) *Стратегија во современиот свет*, Скопје: НАМПРЕС, 2009, стр. 122-140.
129. 'Мултилатерални ПАРП консултации помеѓу Република Македонија и Политичко – Партнерскиот комитет на НАТО во формат 28+1', *Вести*,

- Министерство за одбрана, Република Македонија*, 29.04.2013.
<http://www.morm.gov.mk/?mainnews=21788&lang=mk>
130. 'Multinational training exercise Immediate Response closes out in Croatia',
US Army, 9 June 2012.
http://www.army.mil/article/81471/Multinational_training_exercise_Immediate_Response_closes_out_in_Croatia/
131. 'Multinational Land Force (MLF)', *Military, Global Security.org*.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/battlegroup-mlf.htm>
132. 'Награди за посебен придонес и вонредно залагање на припадници од контингентот кој се подготвува за мисијата ISAF', *Здружено оперативна команда, Армија на Република Македонија*, 30.12.2013.
133. Nakabayashi, K. and Tone, K. (2005) 'A Verification of the end of Cold War using DEA', *Journal of the Operations Research*, 2005, Vol. 48, No. 1, pp. 57-70.
http://www.orsj.or.jp/~archive/pdf/e_mag/Vol.48_1_057.pdf
http://www.arm.mil.mk/vesti/zok/2013/12/nagradi_za_poseben_pridones.html
134. NATO's Public Diplomacy Division, (2006) *NATO Handbook 2006*, 1110 Brussels, Belgium: NATO's Public Diplomacy Division.
135. 'NATO exercise with partners in Albania, Initial Press Release Exercises Cooperative Longbow 07 and Cooperative Lancer 07', *Headquarters Allied Force Command Heidelberg, NATO-OTAN*, 18 Sep 2007.
<http://www.nato.int/fchd/fchdold/news/2007/n070918a.htm>
136. 'NATO's relations with Russia', *NATO-OTAN*, 02 Sep.2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm
137. 'NATO-Ukraine Commission', *NATO-OTAN*, 21 May.2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50319.htm
138. Наумовски, Т. (2012) *Развојот и промените на воените стратегии на НАТО после завршувањето на Студента војна*, магистерски труд, Скопје: Филозофски факултет, Институт за безбедност, одбрана и мир.
139. Naumovski, T. (2014) 'The Republic of Slovenia defence budget allocation in the period from 2001 to 2013' in *Security Dialogue*, Vol 5 , Number 1, 2014.
http://sd.fzf.ukim.edu.mk/pdf/SD%20Vol.5_No.1%202014%20PDF_so%20koric.pdf

140. 'Научно стручната конференција на тема: 'Off Set како начин за порационално искористување на расположливите ресурси', Дом на АРМ, Скопје, 26 ноември 2012 година', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 26.11.2012.
<http://www.morm.gov.mk/?mainnews=21074&lang=mk>
141. Нацев, З. и Начевски, Р. (2000) *Војна, мир и безбедност*, Куманово: Македонска ризница.
142. Нацев, З. (2004) 'Национална концепција за безбедност и одбрана-нова платформа за реформи и доближување до НАТО', во *Современа Македонска Одбрана*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, бр.9, стр. 7-26.
http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/10/Sovremena-makedonska-odbrana-br_9.pdf
143. Нацев, З. (без датум) 'Од Стратегија до систем за Национална безбедност и одбрана-приод и општи одредби', *Авторизирани предавања за постдипломски студии од областа на безбедноста*.
144. Нацев, З. и Петрески, Т. (2013) *Стратегиски проекции на Република Македонија во надворешната и безбедносната политика*, Кочани: ЕВРОПА 92.
145. Николовски, И. (2003) 'Армијата на Република Македонија и нејзините чекори за членство во НАТО', *Армијата на Република Македонија и нејзините реформи, Форум 'Македонија во НАТО'*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 55-65.
http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5227
146. 'Обраќање на министерот за одбрана на РМ, Талат Џафери на тема: 'Евроатлантските интеграции и импликациите врз процесот на буџетирање во одбраната', во Будва, Црна Гора, 02 декември 2013 година', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 02.12.2013.
<http://www.morm.gov.mk/?speeches=evroatlantskite-integracii-i-implikaciiite-vrz-procesot-na-budzhetiranje-na-odbranata-budva&lang=mk>
147. 'Обраќање на министерот за одбрана на Република Македонија, Талат Џафери по повод реферирањето за борбената готовност на Армијата на Република Македонија Скопје, 17 февруари 2014 година', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 17.02.2014.

<http://www.morm.gov.mk/?speeches=obrakjanje-borbena-gotovnost-fev-2014&lang=mk>

148. Office of information and Press, (2001) *Прирачник за НАТО 2001*, NATO-1110 Brussels-Belgium: Office of information and Press.
149. OECD, (2001) 'Security and Development', in OECD, *The DAC Guidelines Helping Prevent Violent Conflict*, Paris: OECD, pp. 37-44.
<http://www.oecd.org/development/incaf/1886146.pdf>
150. OECD, (2005) 'Integrating Security Work into Development: Whole-of-Government Frameworks', in OECD, *DAC Guidelines and Reference Series: Security System Reform and Governance*, Paris: OECD. pp. 19-31.
<http://www.oecd.org/development/incaf/31785288.pdf>
151. Painter, S. (2014) 'At Cardiff, NATO Leaders Must Stop Seeking Excuses and Lead', *Doctrine Blog, Truman National Security Project*, 22.05.2014.
<http://trumanproject.org/doctrine-blog/at-cardiff-nato-leaders-must-stop-seeking-excuses-and-lead/>
152. 'Pakistan earthquake relief operation', *NATO-OTAN*, 27 Oct. 2010.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50070.htm#participants
153. 'Partnerships: a cooperative approach to security', *NATO-OTAN*, 31 Mar. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84336.htm?
154. Pertusot, V. (2014) 'Framework nations: a response', *Articles, European Geostrategy*, 29th March 2014.
<http://www.europeangeostrategy.org/2014/03/framework-nations-response/>
155. 'Press conference on the NATO Response Force (NRF)' by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer and General James L. Jones, Supreme Allied Commander Europe (SACEUR), Ministerial meeting 13-14 October, Poiana Brasov, *NATO-OTAN*, 14-oct-2004.
<http://www.nato.int/docu/speech/2004/s041013b.htm>
156. Претседател на Република Македонија, (2010) *Стратегија за одбрана на Република Македонија*, Скопје: Претседател на Република Македонија, (Службен весник на РМ, бр.30 од 01.03.2010 година).
157. 'Присуство на НГШ на АРМ на денот на високи гости на вежбата 'Immediate Response 2012' во Република Хрватска', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 6 јуни 2012.

- <http://www.morm.gov.mk/?mainnews=prisustvo-na-ngs-na-arm-na-denot-za-visoki-gosti-na-vezbata-iten-odgovor-2012-vo-republika-hrvatska&lang=mk>
158. Рашковски, С. (2014) 'НАТО нема алтернатива, а Македонија има опции- интервју со министерот за одбрана Зоран Јолевски ', *Вечер*, 03 Септември 2014.
- <http://vecer.mk/makedonija/nato-nema-alternativa-a-makedonija-ima-opcii>
159. 'Република Македонија повторно лидер на Јадранската група', *Министерство за одбрана, Република Македонија*, 30.01.2013.
- <http://www.morm.gov.mk/?mainnews=21318&lang=mk>
160. Rieget, B. (2014) 'Ex-general: NATO has failed blatantly in Ukraine'- interview with general Harald Kujat, *Deutsche Welle (DW)*, 03.09.2014.
- <http://www.dw.de/ex-general-nato-has-failed-blatantly-in-ukraine/a-17895454>
161. Робертсон, Џ. (2003) 'Пријателства што траат', *Нашиот пат до НАТО*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 6-7.
- http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5183
162. Rogin, J. (2012) 'The NATO non-enlargement summit', *Foreign Policy*, MAY 21, 2012.
- http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2012/05/21/the_nato_non_enlargement_summit
163. Rozoff, R. (2009) 'NATO War Games in Georgia: Treat of New Caucasus War', *Global Research*, 09 May 2009.
- <http://www.globalresearch.ca/nato-war-games-in-georgia-threat-of-new-caucasus-war/13547>
164. Roll, Y. Golany, B. and Seroussy, D. 'Measuring the efficiency of maintenance units in the Israeli Air Force', *European Journal of Operational Research*, 43 (1989), pp. 136-142.
- http://www.ie.technion.ac.il/Home/Users/golany/EJOR_89.pdf
165. Ружин, Н. (2005) *НАТО пред новите предизвици и перспективите на Република Македонија*, Скопје: Инк- Интернационал.
166. 'Russia's accusations - setting the record straight (updated July 2014)', Fact sheet, *NATO-OTAN*, 23 Jul. 2014.
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm?utm_source=facebook&utm_medium=smc&utm_campaign=russia%2Bmyths%2B3

167. Саливан, П.Ц. (2009) 'Структура на мрежни сили и С4И', во Бункер, Ц.Р. (приредувач) *Не-државни закани и идни војни*, Скопје: НАМПРЕС.
168. 'Sea Breeze comes to close', *America's NAVY*, 18.06.2011.
http://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=61116
169. Sedra, M. (2010) 'Towards Second Generation Security Sector Reform', in Sedra, M. (ed.) *The Future of Security Sector Reform*, Waterloo: CIGI, pp. 102-116.
<http://www.cigionline.org/sites/default/files/The%20Future%20of%20Security%20Sector%20Reform.pdf>
170. 'Senior leaders from U.S. Army Europe, partner nations visit Rapid Trident 2011', *U.S. ARMY EUROPE*, July 29, 2011.
<http://www.eur.army.mil/news/archive2011/07292011-rapid-trident-senior-leaders.htm>
171. SIPRI Military Expenditure Database-SIPRI.
<http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2012+v2.xlsx>
172. SIPRI Multilateral Peace Operations Database-SIPRI.
<http://www.sipri.org/databases/pko>
173. Славески, С. (2013) 'Незавршена работа на Балканот: Улогата на НАТО во стабилизација на земјите во Западен Балкан' во *Штум*, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, бр.50, октомври 2013, стр. 4-7.
<http://www.morm.gov.mk/wp-content/uploads/2011/10/50-Shtit.pdf>
174. 'Slovenian Armed Forces successful in achieving high NATO standards', *News, Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence*, 11.02.2010.
<http://www.slovenskavojska.si/en/public-relations/news/news-single/nov/slovenian-armed-forces-successful-in-achieving-high-nato-standards/>
175. 'Slovenia', *Coalition Countries, United States Central Command*.
<http://www.centcom.mil/en/about-centcom-en/coalition-countries-en/slovenia-en>
176. 'Slovenski vojni proračun srezan na 1,2% BDP-a, krši kriterije NATO-a', *SEEBiz*, 25.04.2012.
<http://www.seebiz.eu/slovenski-vojni-proracun-srezan-na-12-bdp-a-krsi-kriterije-nato-a/ar-33083/>

177. 'Slovenski ekonomski Titanik', *Radio-televizija Srbije*, 29.09.2012.
<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/Ekonomija/1182846/Pad+i+uspon+slovena%C4%8Dke+ekonomije.html>
178. 'Slovenia Defence and Security Report 2013', *Market Research.com*, November 28, 2012.
<http://www.marketresearch.com/Business-Monitor-International-v304/Slovenia-Defence-Security-7253395/>
179. 'Slovenia to Further Cut Defence Budget Despite NATO Goals', *The Slovenia Times*, 6 Jun 2013.
<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-to-further-cut-defence-budget-despite-nato-goals>
180. 'Slovenia Can Not Afford Higher Defence Budget', *The Slovenia Times*, 27 Feb 2014.
<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-can-not-afford-higher-defence-budget>
181. 'Slovenia Winding Down Afghan Peace-Keeping Role', *Politics, The Slovenian Times*, 08 May 2014.
<http://www.sloveniatimes.com/slovenia-winding-down-afghan-peace-keeping-role>
182. 'Smrt ali Lakota, Pozor, Slovenija bo spet kupovala orožje', *Mladina*, 19.10.2012.
<http://www.mladina.si/116971/>
183. Собрание на Република Македонија, (1991) *Устав на Република Македонија*, Скопје: Собрание на Република Македонија.
<http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspk>
184. Собрание на Република Македонија, (2003) *Национална концепција за безбедност и одбрана*, Скопје: Собрание на Република Македонија, (Службен весник на РМ, бр. 40 од 23.06.2003 година).
185. Собрание на Република Македонија, (2011) *Закон за одбрана-Пречистен текст*, Скопје: Собрание на Република Македонија, (Службен весник на РМ, бр. 185 од 30.12.2011 година).
186. 'Состојбата со АРМ ги загрижува претставниците на НАТО во земјава', *24 Vesti*, 24.02.2014.
<http://www.24vesti.mk/sostojbata-so-arm-gi-zagrizhuva-pretstavnicite-na-nato-vo-zemjava>

187. Србиновски, А. (2012) 'АРМ во иднина може да остане без војска', *Нова Македонија*, 21.11.2012.
<http://novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=112112845497&id=9&prilog=0&setIzdanie=22735>
188. Србиновски, А. (2013) 'За полицијата нови автомобили за војската стари пушки', *Нова Македонија*, 01.10.2013.
<http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=10113829341&id=9&prilog=0&setIzdanie=22991>
189. Стамболиски, М. (2003) 'Армијата на Република Македонија и нејзините реформи за членство во НАТО', *Армијата на Република Македонија и нејзините реформи, Форум 'Македонија во НАТО'*, Министерство за одбрана, Република Македонија, стр. 51-53.
http://www.morm.gov.mk/?attachment_id=5227
190. 'Statement by NATO Foreign Ministers', *NATO-OTAN*, 1 April 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108501.htm?mode=pressrelease
191. 'Study on NATO Enlargement (1995)', *NATO-OTAN*, 1995.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm
192. Sun, S. (2004) 'Assessing joint maintenance shops in the Taiwanese Army using data envelopment analysis', *Journal of Operations Management*, 22 (2004), pp. 233-245.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272696304000099>
193. Shea, J. (2011) 'New Security Challenges and NATO's Future', *Turkish Policy Quarterly*, Volume 10, Number 3, pp.53-59.
<http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/Jamie%20Shea.pdf>
194. Schnaubelt, M.C. (2011) 'NATO's New Strategic Concept: Implications for Military Transformations and Capabilities', in Ringsmose, J. and Rynning, S. (eds.) *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*, DIIS Report 2011:02, pp. 143-154.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/rp2011-02-nato_web.pdf
195. Schreier, F., Weekes, B. and Winkler, H. T. (2011) 'Cyber Security: The Road Ahead', *DCAF Horizon 2015 Working Paper*, No.4.
<http://www.dcaf.ch/Publications/Cyber-Security-The-Road-Ahead>

196. Tate, A. (2014) 'US, NATO Allies Form Coalition Against ISIS, Vow To Stop Flow Of Foreign Fighters', *Politics, International Business Times*, September 05 2014.
<http://www.ibtimes.com/us-nato-allies-form-coalition-against-isis-vow-stop-flow-foreign-fighters-1679796>
197. Techau, J. (2014) 'Germany's Budding Defence Debate', *Carnegie Europe*, June 17, 2014.
<http://www.carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=55928>
198. 'Timetable of the Republic of Slovenia for the Completion of Reforms', *Slovenia and NATO*.
<http://nato.gov.si/eng/topic/ratification/timetable/>
199. Tjonneland, N. E. (2003) 'Norway and Security Sector Reform in Developing Countries', Bergen: Chr. Michelsen Institute.
<http://www.cmi.no/pdf/?file=/afghanistan/doc/r2003-12.pdf>
200. Тодоровска, Д. (2014) 'Одбрана по светски стандарди најавува Јолевски', *Sitel*, 12 Август 2014.
<http://www.sitel.mk/odbrana-po-svetski-standardi-najavua-jolevski-0>
201. 'TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2012', SIPRI Fact Sheet, April 2013.
<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1304.pdf>
202. 'The Government approves a strategy on Slovenia's participation in international operations and missions and discusses the planned agreement on constructing the South Stream pipeline', *Government of the Republic of Slovenia, Republic of Slovenia*, 12.11.2009.
http://www.vlada.si/en/media_room/government_press_releases/press_release/article/the_government_approves_a_strategy_on_slovenias_participation_in_international_operations_and_missions/
203. 'The Alliance's New Strategic Concept, agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council', *NATO-OTAN*, 07 Nov. 1991 – 08 Nov. 1991.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm
204. 'The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C.', *NATO-OTAN*, 24 Apr. 1999.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en

205. 'The Global Financial Crisis and its Impact on Defence Budgets', *NATO Parliamentary Assembly*, 2009 Annual Session.

<http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=1928>

206. 'The NATO Defence Planning Process', *NAT-OTAN*, 29 Jul. 2014.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49202.htm

207. 'The NATO Response Force: ready to deploy quickly when and where needed', chronology by NATO Headquarters.

<http://www.tiki-toki.com/timeline/entry/163342/The-NATO-Response-Force-ready-to-deploy-quickly-when-and-where-needed/>

208. 'The NATO Communications and Information Agency (NCI Agency)', *NATO-OTAN*, 17 Jul. 2012.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm

209. 'The Three-Day Comprehensive Regional Ministerial at Brdo Wraps Up with the Informal Plenary Session of Defence Ministers and Heads of Delegations', *Comprehensive Regional Ministerial, Harmonization of Regional Defence and Security Cooperation*, 1-3.10.2013, Brdo, Slovenia.

http://www.crm2013.si/press_info/news_archive/news/article/64/

210. 'The history of cyber attacks-a timeline', *NATO REVIEW online magazine*, *NATO-OTAN*.

<http://www.nato.int/docu/review/2013/Cyber/timeline/EN/index.htm>

211. The World Bank Population.

<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?page=1>

212. The World Bank GDP per capita.

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?page=1>

213. 'This year's largest military exercise of the Slovenian Armed Forces successfully concludes', *News, Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence*, 13.11.2009.

<http://www.slovenskavojska.si/en/public-relations/news/news-single/nov/this-years-largest-military-exercise-of-the-slovenian-armed-forces-successfully-concludes/>

214. 'This year's main SAF exercise »Premik 2013« to be launched at the end of May', *News, Slovenian Armed Forces, Ministry of Defence*, 27.05. 2013.

<http://www.slovenskavojska.si/en/public-relations/news/news-single/nov/this-years-main-saf-exercise-premik-2013-to-be-launched-at-the-end-of-may/>

215. Flockhart, T. (2014) 'Introduction: Chaining Partnership in a Chaining Word', in Flockhart, T. (ed.) *Cooperative Security: NATO's Partnership Policy in a Chaining Word*, DIIS Report 2014:01, pp. 17-34. http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/wp2014-01_nato-partnerships_tfl_web.pdf
216. Фридман, Л. (1998) *Революцијата во стратешките работи*, Скопје: Магор, 2009.
217. Häikiö, A. (2010) 'From Theory to Practice: Towards Better and More Operational SSR Activities', in Koskenniemi, T. (ed.) *Security Sector Reform – Beyond Civil-Military Cooperation*, FINCENT Publication Series 1:2010, Tuusula: Finnish Defence Forces International Centre, pp. 34-40. http://www.fincen.fi/attachments/gallery/FINCEN_Publ_2010_Security_Sector_Reform.pdf
218. Haltzel, M. (2014) 'Extend NATO's umbrella to Montenegro and Macedonia', *The Washington Post*, June 27. http://www.washingtonpost.com/opinions/extend-natos-umbrella-to-montenegro-and-macedonia/2014/06/27/514d3bd2-fca8-11e3-932c-0a55b81f48ce_story.html
219. Hanson, T. (2012) 'Efficiency and Productivity in the Operational Units of the Armed Forces', *Memorandum*, No7/2012, Oslo: Department of Economics, University of Oslo, pp.1-29. <http://www.sv.uio.no/econ/english/research/unpublished-works/working-papers/pdf-files/2012/Memo-07-2012.pdf>
220. Hatami-Marbini, A. Tavana, M. Saati, S. and Agrell, J.P. (2012) 'Positive and normative use of fuzzy DEA-BCC models: A critical view on NATO enlargement', *International Transactions in Operational Research*, 00 (2012), pp.1-23. http://www.researchgate.net/publication/256980565_Positive_and_Normative_Use_of_Fuzzy_DEA-BCC_Models_A_Critical_View_on_NATO_Enlargement

221. Hendrickson, D. and Karkoszka, A. (2002) 'The challenges of security sector reform', in *SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp. 175-201.
<http://www.sipri.org/yearbook/2002/files/SIPRIYB0204.pdf>
222. Herd, P.G, Kriendler, J. and Wittmann, K. (2013) 'NATO's Genesis and adaptation, from Washington to Chicago, in Herd, P.G. and Kriendler, J. (eds.) *Understanding NATO in the 21st Century: Alliance Strategies, Security and global governance*, New York: Routledge, pp. 16-33.
223. Hojs, A. (2012) 'Minister Address' in Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, *Annual report of the Ministry of Defence for 2011*, Ljubljana: Ministry of Defence of the Republic of Slovenia, pp. 5-6.
http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/AR_MOD_2011.pdf
224. Hribernik, M. (2011) 'Regional or Global? The National Security Strategy and Public opinion in Slovenia' in *Panorama of global security environment 2011*, pp. 377-388.
http://www.academia.edu/1463918/Regional_or_global_The_National_Security_Strategy_and_public_opinion_in_Slovenia
225. Hunker, J. (2013) 'NATO and cyber security', in Herd, P. G. and Kriendler, J. (eds.) *Understanding NATO in the 21 st century: Alliance strategies, security and global governance*, New York: Routledge, pp. 154-177.
226. Caparini, M. (2003) 'Security sector reform and NATO and EU Enlargement', in *SIPRI Yearbook 2003: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp. 237-260.
<http://www.sipri.org/yearbook/2003/files/SIPRIYB0307.pdf>
227. Caparini, M. (2004) 'Security Sector Reform in the Western Balkans', in *SIPRI Yearbook 2004: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp. 251-282.
<http://www.sipri.org/yearbook/2004/files/SIPRIYB0408.pdf>
228. Carpenter, G. T. (2009) 'NATO at 60: A Hollow Alliance', *Policy Analysis No. 635, CATO institute*, March 30, 2009.
<http://www.cato.org/publications/policy-analysis/nato-60-hollow-alliance>
229. Цветковски, С. (2007) 'Систем за кризен менаџмент - исполнет критериум за членство', во *Република Македонија помеѓу Самитот во*

- Рига и членството во НАТО*-научна трибина, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија, стр. 83-87.
230. Цветкоска, В. (2010) 'Квантитативни основи на методата DEA- Модели и подрачја на примена' во *Годишник на Економски факултет, том 45*, Скопје: Економски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, стр. 629-642.
<http://www.eccf.ukim.edu.mk/ArticleContents/GODISNIK/godisnik2010.pdf>
231. Cvetkoska, V. (2013) 'Using DEA Window Analysis to Evaluate the Efficiency of Bank Branches within One Bank', *International Journal of Business and Management Tomorrow*, Vol. 3, No. 10, pp. 1-6.
232. Цветкоска, В. (2013) *Методи и модели на повеќекритериумско одлучување во менаџментот: емпирска студија за евалуација на ефикасноста на одредени организациони единици во Република Македонија*, докторска дисертација, Скопје: Економски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
233. Cvetkoska, V. and Barisic, P. (2014) 'Measuring the Efficiency of Certain European Countries in Tourism: DEA window analysis', *Book of Proceeding, International May Conference on Strategic Management*, Bor 23-25. May 2014, pp.77-86.
http://media.sjm06.com/2014/07/Final-IMKSM14_Book-of-Proceedings.pdf
234. 'Центарот за обука на пилоти-голем исчекор во модернизација на АРМ и промоција на Македонија', *Курир*, 02 март 2014.
<http://kurir.mk/makedonija/intervjua/149644-Centarot-za-obuka-na-piloti--golem-iscekor-vo-modernizacija-na-ARM-i-promocija-na-Makedonija>
235. Clarke, R.L. (1992) 'Evaluating USAF Vehicle Maintenance Productivity Over Time: An Application of Data Envelopment Analysis', *Decision Science*, Volume 23, Issue (2).
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5915.1992.tb00395.x/pdf>
236. 'Cooperative Lancer/Longbow - 2008 has been launched', *Ministry of Defence of the Republic of Armenia*, 14.05.2008.
<http://www.mil.am/old-1299194418/page/74>
237. Cook, D.W. and Zhu, J. (2008) *Data Envelopment Analysis: Modeling Operational Processes and Measuring Productivity*, CreateSpace Independent Publishing Platform.

238. Cooper, W.W. Seiford, M.L. and Tone, K. (2007) *Data Envelope Analysis: A Comprehensive Text with Models, Applications, References and DEA- Solver Software-Second Edition*, New York: Springer Science+Business Media, LLC.
[http://www.khuisf.ac.ir/prof/images/Uploaded_files/CooperW_Data_Envelope_Analysis_DEA_Solver_Software_Springer2006\[7588718\].PDF](http://www.khuisf.ac.ir/prof/images/Uploaded_files/CooperW_Data_Envelope_Analysis_DEA_Solver_Software_Springer2006[7588718].PDF)
239. Coffey, L. and Kochis, D. (2014) 'NATO Summit 2014: Time for the Alliance to Get Back to Basics', *Research, The Heritage Foundation*, August 19, 2014.
<http://www.heritage.org/research/reports/2014/08/nato-summit-2014-time-for-the-alliance-to-get-back-to-basics>
240. 'Crises management', *NATO-OTAN*, 16 Nov. 2011.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm
241. Chamberlain, N. and Davis, I. (2014) 'NATO Enlargement –It's not all over, yet', *Briefing Paper No.50, NATO WATCH*, 15 April 2014. pp 1-8.
http://www.natowatch.org/sites/default/files/briefing_paper_no._50_-_nato_enlargement.pdf
242. Charnes, A. Clark, C.T. Cooper, W.W. and Golany, B. (1983) 'A Development Study of Data Envelopment Analysis in Measuring the Efficiency of Maintenance Units in the U.S. Air Force', *Center for Cybernetic Studies*, Research Report CCS 460, Austin: The University of Texas, pp.1-37.
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a141392.pdf>
243. Childs, N. (2014) 'A new piece in Nato's missile defence jigsaw' *BBC NEWS US and Canada*, 25 February 2014.
<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-26346903>
244. 'Cyber defence', *NATO-OTAN*, 30 Sep. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm
245. Čizmić, A. (2009) 'Slovenska vojska pred bankrotom: Rebalansom gubi 100 milijuna eura', *nacional dnevno online izdanje*, 15.07.2009.
<http://www.nacional.hr/clanak/62477/slovenska-vojska-pred-bankrotom-rebalansom-gubi-100-milijuna-eura>
246. Šavc, P. in Mikuž, I. (2011) 'Razvoj Slovenske Vojske v Drugem Dvajsetletju Njenega Obstoja', v *Sodobni vojaški izzivi, Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske*, Junij 2011-13/št, str. 61-79.

http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf

247. Šteiner, A. (2011) 'Transformacija- Jo Hočemo, Jo Zmoremo' v *Sodobni vojaški izzivi, Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske*, Junij 2011-13/št, str. 43-60.
http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf
248. Šteiner, A. (2012) 'Post-Lisbon Transformational Challenges', *RIEAS- Research Institute for European and American Studies*, 26 February 2012.
<http://rieas.gr/images/general.pdf>
249. 'Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales', *NATO-OTAN*, 05 Sep. 2014.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
250. 'Western Balkans Defence Policy Directors (WBDPD)', *Comprehensive Regional Ministerial*, 14-16 Oct. 2014, Budva, Montenegro.
<http://www.crm2014.me/format/wbdpd>
251. Wittmann, K. (2011) 'An Alliance for the 21st Century? Reviewing NATO's New Strategic Concept', in Ringsmose, J. and Rynning, S. (eds.) *NATO's New Strategic Concept: A Comprehensive Assessment*, DIIS Report 2011:02, pp. 31-42.
http://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/rp2011-02-nato_web.pdf
252. Wiharta, S. and Blair, S. (2010) 'Civilian roles in peace operation' in *SIPRI Yearbook 2010: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, pp. 87-106.
<http://www.sipri.org/yearbook/2010/files/SIPRIYB201003.pdf>
253. 'World Economic Outlook Databases', *International Monetary Fund*.
<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>
254. Wulf, H. (2004) 'Security sector reform in developing and transitional countries', *Berghof Research Center for Constructive Conflict Management*, Jul 2004.
http://www.berghof-handbook.net/documents/publications/dialogue2_wulf.pdf

Прилог 1

Табеларен приказ на податоците за избраните инпути и аутпути за секоја од земјите учеснички во мисијата на НАТО, ISAF, извор: The World Bank Population, The World Bank GDP per capita и SIPRI Multilateral Peace Operations Database-SIPRI

2007			
DMU	Инпут 1	Инпут 2	Аутпут
Албанија	2940880	3638,7	138
Австралија	20827600	40976,5	892
Австрија	8300788	46554,5	3
Азербејдан	8581300	3851,4	22
Белгија	10625700	44447,4	369
Бугарија	7545338	5783,0	401
Германија	82266372	41760,8	3155
Грција	11163002	28546,8	143
Данска	5461438	58501,1	628
Естонија	1340680	16580,1	125
Италија	58438310	37714,5	2358
Ирска	4398942	61215,5	7
Исланд	311566	68835,3	10
Канада	32887928	44328,5	1730
Латвија	2200325	13073,4	96
Литванија	3231294	12170,4	196
Луксембург	479993	102518,1	9
Македонија	2096620	3891,9	125
Нов Зеланд	4228300	31997,4	74
Норвешка	4709153	83556,3	508
Обединето Кралство	61322463	48322,7	7753
Полска	38120560	11252,4	1141
Португалија	10542964	22778,9	163
Романија	20882982	8170,1	537
САД	301231207	48061,4	15038
Словачка	5374622	16006,9	70
Словенија	2018122	23841,3	66
Турција	69496513	9312,1	1219
Унгарија	10055780	13781,1	219
Финска	5288720	48286,1	86
Франција	64012572	41600,8	1292
Холандија	16381696	50858,5	1512
Хрватска	4436000	13540,4	211
Чешка	10298828	18334,0	240
Шведска	9148092	53324,6	350
Шпанија	45226803	32707,7	763

2008			
DMU	Инпут 1	Инпут 2	Аупут
Албанија	2912559	4422,7	140
Австралија	21249200	49650,4	1090
Австрија	8336926	51293,2	1
Азербејџан	8763400	5574,6	45
Белгија	10709973	48563,1	400
Бугарија	7492561	7115,9	460
Германија	82110097	45634,5	3600
Грција	11186439	31701,7	130
Данска	5493621	64181,6	700
Естонија	1337090	18088,4	130
Италија	58826731	40661,2	2350
Ирска	4489544	60971,1	7
Исланд	317414	55445,7	8
Канада	33245773	46398,7	2750
Латвија	2177322	15463,7	70
Литванија	3198231	14832,7	200
Луксембург	488650	112481,2	9
Македонија	2098769	4685,6	135
Нов Зеланд	4268900	30560,4	150
Норвешка	4768212	95189,9	455
Обединето Кралство	61806995	45170,5	8750
Полска	38125759	13906,2	1130
Португалија	10558177	24816,5	70
Романија	20537875	9949,4	740
САД	304093966	48401,5	19950
Словачка	5379233	18558,9	180
Словенија	2021316	27501,8	70
Турција	70363511	10379,5	860
Унгарија	10038188	15598,3	240
Финска	5313399	53403,3	80
Франција	64371099	45417,5	2785
Холандија	16445593	56630,8	1770
Хрватска	4434508	15889,4	300
Чешка	10384603	22649,4	415
Шведска	9219637	55746,8	400
Шпанија	45954106	35580,1	780

2009			
DMU	Инпут 1	Инпут 2	Аутпут
Албанија	2884303	4175,8	
Австралија	21691700	42702,2	1550
Австрија	8365275	47526,3	3
Азербејџан	8947243	4950,3	90
Белгија	10796493	44996,5	545
Бугарија	7444443	6738,1	495
Германија	81902307	41668,8	4280
Грција	11187085	29483,7	15
Данска	5523095	57895,9	740
Естонија	1334515	14717,4	155
Италија	59095365	36992,9	3150
Ирска	4535375	51493,5	7
Исланд	318499	40263,4	4
Канада	33628571	40764,1	2830
Латвија	2141669	12082,1	175
Литванија	3162916	11713,9	155
Луксембург	497783	100729,3	9
Македонија	2100558	4433,9	165
Нов Зеланд	4315800	27562,2	220
Норвешка	4828726	78457,4	500
Обединето Кралство	62276270	37075,5	9500
Полска	38151603	11440,6	1955
Португалија	10568247	23062,6	105
Романија	20367487	8069,0	900
САД	306771529	47001,4	45780
Словачка	5386406	16455,2	240
Словенија	2039669	24633,8	70
Турција	71241080	8626,4	1755
Унгарија	10022650	12906,8	255
Финска	5338871	47104,3	90
Франција	64702921	41631,3	3750
Холандија	16530388	51906,5	1950
Хрватска	4429078	14142,2	295
Чешка	10443936	19698,5	370
Шведска	9298515	46206,9	500
Шпанија	46362946	32331,5	1065